

॥ नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

दीघनिकायो

सीलक्खन्धवग्गपाळि

१. ब्रह्मजालसुत्तं

परिब्बाजककथा

१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा अन्तरा च राजगहं अन्तरा च नाळन्दं अद्धानमग्गप्पटिपन्नो होति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि । सुप्पियोपि खो परिब्बाजको अन्तरा च राजगहं अन्तरा च नाळन्दं अद्धानमग्गप्पटिपन्नो होति सद्धिं अन्तेवासिना ब्रह्मदत्तेन माणवेन । तत्र सुदं सुप्पियो परिब्बाजको अनेकपरियायेन बुद्धस्स अवण्णं भासति, धम्मस्स अवण्णं भासति, सङ्घस्स अवण्णं भासति; सुप्पियस्स पन परिब्बाजकस्स अन्तेवासी ब्रह्मदत्तो माणवो अनेकपरियायेन बुद्धस्स वण्णं भासति, धम्मस्स वण्णं भासति, सङ्घस्स वण्णं भासति । इतिह ते उभो आचरियन्तेवासी अज्जमज्जस्स उजुविपच्चनीकवादा भगवन्तं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धा [अनुबद्धा (क० सी० पी०)] होन्ति भिक्खुसङ्घञ्च ।

२. अथ खो भगवा अम्बलट्टिकायं राजागारके एकरत्तिवासं उपगच्छि [उपगच्छि (सी० स्या० कं० पी०)] सद्धिं भिक्खुसङ्घेन । सुप्पियोपि खो परिब्बाजको अम्बलट्टिकायं राजागारके एकरत्तिवासं उपगच्छि [उपगच्छि (सी० स्या० कं० पी०)] अन्तेवासिना ब्रह्मदत्तेन माणवेन । तत्रपि सुदं सुप्पियो परिब्बाजको अनेकपरियायेन बुद्धस्स अवण्णं भासति, धम्मस्स अवण्णं भासति, सङ्घस्स अवण्णं भासति; सुप्पियस्स पन परिब्बाजकस्स अन्तेवासी ब्रह्मदत्तो माणवो अनेकपरियायेन बुद्धस्स वण्णं भासति, धम्मस्स वण्णं भासति, सङ्घस्स वण्णं भासति । इतिह ते उभो आचरियन्तेवासी अज्जमज्जस्स उजुविपच्चनीकवादा विहरन्ति ।

३. अथ खो सम्बुल्लानं भिक्खून् रत्तिया पच्चूससमयं पच्चुट्ठितानं मण्डलमाळे सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अयं सङ्घियधम्मो उदपादि — “अच्छरियं, आवुसो, अब्भुतं, आवुसो, यावज्जिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सत्तानं नानाधिमुत्तिकता सुप्पटिविदिता । अयज्झि सुप्पियो परिब्बाजको अनेकपरियायेन बुद्धस्स अवण्णं भासति, धम्मस्स अवण्णं भासति, सङ्घस्स अवण्णं भासति; सुप्पियस्स पन परिब्बाजकस्स अन्तेवासी ब्रह्मदत्तो माणवो अनेकपरियायेन बुद्धस्स वण्णं भासति, धम्मस्स वण्णं भासति, सङ्घस्स वण्णं भासति । इतिहमे उभो आचरियन्तेवासी अज्जमज्जस्स उजुविपच्चनीकवादा भगवन्तं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धा होन्ति भिक्खुसङ्घञ्चा”ति ।

४. अथ खो भगवा तेसं भिक्खून् इमं सङ्घियधम्मं विदित्वा येन मण्डलमाळो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “कायनुत्थ, भिक्खवे, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना सन्निपतिता, का च पन वो अन्तराकथा विष्णकता”ति? एवं वुत्ते ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “इध, भन्ते, अम्हाकं रत्तिया पच्चूससमयं पच्चुट्ठितानं मण्डलमाळे सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अयं सङ्घियधम्मो उदपादि — ‘अच्छरियं, आवुसो,

अब्भुतं, आवुसो, यावज्जिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सत्तानं नानाधिमुत्तिकता सुप्पटिविदिता । अयज्झि सुप्पियो परिब्बाजको अनेकपरियायेन बुद्धस्स अवण्णं भासति, धम्मस्स अवण्णं भासति, सङ्खस्स अवण्णं भासति; सुप्पियस्स पन परिब्बाजकस्स अन्तेवासी ब्रह्मदत्तो माणवो अनेकपरियायेन बुद्धस्स वण्णं भासति, धम्मस्स वण्णं भासति, सङ्खस्स वण्णं भासति । इतिहमे उभो आचरियन्तेवासी अज्जमज्जस्स उज्जुविपच्चनीकवादा भगवन्तं पिड्डितो पिड्डितो अनुबन्धा होन्ति भिक्खुसङ्घञ्चा'ति । अयं खो नो, भन्ते, अन्तराकथा विप्पकता, अथ भगवा अनुप्पत्तो'ति ।

५. “ममं वा, भिक्खवे, परे अवण्णं भासेय्युं, धम्मस्स वा अवण्णं भासेय्युं, सङ्खस्स वा अवण्णं भासेय्युं, तत्र तुम्हेहि न आघातो न अप्पच्चयो न चेतसो अनभिरद्धि करणीया । ममं वा, भिक्खवे, परे अवण्णं भासेय्युं, धम्मस्स वा अवण्णं भासेय्युं, सङ्खस्स वा अवण्णं भासेय्युं, तत्र चे तुम्हे अस्सथ कुपिता वा अनत्तमना वा, तुम्हं येवस्स तेन अन्तरायो । ममं वा, भिक्खवे, परे अवण्णं भासेय्युं, धम्मस्स वा अवण्णं भासेय्युं, सङ्खस्स वा अवण्णं भासेय्युं, तत्र चे तुम्हे अस्सथ कुपिता वा अनत्तमना वा, अपि नु तुम्हे परेसं सुभासितं दुब्भासितं आजानेय्याथा'ति? “नो हेतं, भन्ते” । “ममं वा, भिक्खवे, परे अवण्णं भासेय्युं, धम्मस्स वा अवण्णं भासेय्युं, सङ्खस्स वा अवण्णं भासेय्युं, तत्र तुम्हेहि अभूतं अभूततो निब्बेठेतब्बं — इतिपेतं अभूतं, इतिपेतं अतच्छं, नत्थि चेतं अम्हेसु, न च पनेतं अम्हेसु संविज्जती'ति ।

६. “ममं वा, भिक्खवे, परे वण्णं भासेय्युं, धम्मस्स वा वण्णं भासेय्युं, सङ्खस्स वा वण्णं भासेय्युं, तत्र तुम्हेहि न आनन्दो न सोमनस्सं न चेतसो उप्पिलावित्तं करणीयं । ममं वा, भिक्खवे, परे वण्णं भासेय्युं, धम्मस्स वा वण्णं भासेय्युं, सङ्खस्स वा वण्णं भासेय्युं, तत्र चे तुम्हे अस्सथ आनन्दिनो सुमना उप्पिलाविता तुम्हं येवस्स तेन अन्तरायो । ममं वा, भिक्खवे, परे वण्णं भासेय्युं, धम्मस्स वा वण्णं भासेय्युं, सङ्खस्स वा वण्णं भासेय्युं, तत्र तुम्हेहि भूतं भूततो पटिजानितब्बं — इतिपेतं भूतं, इतिपेतं तच्छं, अत्थि चेतं अम्हेसु, संविज्जति च पनेतं अम्हेसू'ति ।

चूळसीलं

७. “अप्पमत्तकं खो पनेतं, भिक्खवे, ओरमत्तकं सीलमत्तकं, येन पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य । कतमज्ज तं, भिक्खवे, अप्पमत्तकं ओरमत्तकं सीलमत्तकं, येन पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

८. “पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो समणो गोतमो निहितदण्डो, निहितसत्थो, लज्जी, दयापन्नो, सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरती'ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

“अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो समणो गोतमो दिन्नादायी दिन्नपाटिकङ्खी, अथेनेन सुचिभूतेन अत्तना विहरती'ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

“अब्रह्मचरियं पहाय ब्रह्मचारी समणो गोतमो आराचारी [अनाचारी (क०)] विरतो [पटिविरतो (कत्थचि)] मेथुना गामधम्मा'ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

९. “मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो समणो गोतमो सच्चवादी सच्चसन्धो थेतो [ठेतो (स्या० कं०)] पच्चयिको अविसंवादको लोकस्सा'ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

“पिसुणं वाचं पहाय पिसुणाय वाचाय पटिविरतो समणो गोतमो, इतो सुत्वा न अमुत्र अक्खाता इमेसं भेदाय, अमुत्र वा सुत्वा न इमेसं अक्खाता अमूसं भेदाय । इति भिन्नानं वा सन्धाता, सहितानं वा अनुप्पदाता समग्गारामो समग्गरतो समग्गनन्दी समग्गकरणिं वाचं भासितांति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

“फरुसं वाचं पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो समणो गोतमो, या सा वाचा नेला कण्णसुखा पेमनीया हदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा तथारूपिं वाचं भासितांति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

“सम्फप्पलापं पहाय सम्फप्पलापा पटिविरतो समणो गोतमो कालवादी भूतवादी अत्थवादी धम्मवादी विनयवादी, निधानवर्तिं वाचं भासिता कालेन सापदेसं परियन्तवर्तिं अत्थसंहितंन्ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

१०. ‘बीजगामभूतगामसमारम्भा [समारम्भा (सी० क०)] पटिविरतो समणो गोतमो’ति — इति वा हि, भिक्खवे... पे०... ।

“एकभक्तिको समणो गोतमो रत्तूपरतो विरतो [पटिविरतो (कत्थचि)] विकालभोजना... ।

नच्चगीतवादितविसूकदस्सना [नच्चगीतवादितविसूकदस्सना (क०)] पटिविरतो समणो गोतमो... ।

मालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्टाना पटिविरतो समणो गोतमो... ।

उच्चासयनमहासयना पटिविरतो समणो गोतमो... ।

जातरूपरजतपटिग्गहणा पटिविरतो समणो गोतमो... ।

आमकधञ्जपटिग्गहणा पटिविरतो समणो गोतमो... ।

आमकमंसपटिग्गहणा पटिविरतो समणो गोतमो... ।

इत्थिकुमारिकपटिग्गहणा पटिविरतो समणो गोतमो... ।

दासिदासपटिग्गहणा पटिविरतो समणो गोतमो... ।

अजेळकपटिग्गहणा पटिविरतो समणो गोतमो... ।

कुक्कुटसूकरपटिग्गहणा पटिविरतो समणो गोतमो... ।

हत्थिगवस्सवळवपटिग्गहणा पटिविरतो समणो गोतमो... ।

खेत्तवत्थुपटिग्गहणा पटिविरतो समणो गोतमो... ।

दूतेय्यपहिणगमनानुयोगा पटिविरतो समणो गोतमो... ।

कयविककया पटिविरतो समणो गोतमो... ।

तुलाकूटकंसकूटमानकूटा पटिविरतो समणो गोतमो... ।

उक्कोटनवज्जननिकतिसाचियोगा [सावियोगा (स्या० कं० क०)] पटिविरतो समणो गोतमो... ।

छेदनवधबन्धनविपरामोसआलोपसहसाकारा पटिविरतो समणो गोतमो'ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

चूळसीलं निद्धितं ।

मज्झिमसीलं

११. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुज्जित्वा ते एवरूपं बीजगामभूतगामसमारम्भं अनुयुत्ता विहरन्ति, सेय्यथिदं [सेय्यथीदं (सी० स्या०)] — मूलबीजं खन्धबीजं फळुबीजं अगगबीजं बीजबीजमेव पञ्चमं [पञ्चमं इति वा (सी० स्या० क०)]; इति एवरूपा बीजगामभूतगामसमारम्भा पटिविरतो समणो गोतमो'ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

१२. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुज्जित्वा ते एवरूपं सन्निधिकारपरिभोगं अनुयुत्ता विहरन्ति, सेय्यथिदं — अन्नसन्निधिं पानसन्निधिं वत्थसन्निधिं यानसन्निधिं सयनसन्निधिं गन्धसन्निधिं आमिससन्निधिं इति वा इति एवरूपा सन्निधिकारपरिभोगा पटिविरतो समणो गोतमो'ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

१३. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुज्जित्वा ते एवरूपं विसूकदस्सनं अनुयुत्ता विहरन्ति, सेय्यथिदं — नच्चं गीतं वादितं पेक्खं अक्खानं पाणिस्सरं वेताळं कुम्भथूणं [कुम्भथूणं (स्या० क०), कुम्भथूणं (सी०)] सोभनकं [सोभनघरकं (सी०), सोभनगरकं (स्या० कं० पी०)] चण्डालं वंसं धोवनं हत्थियुद्धं अस्सयुद्धं महिसयुद्धं [महिसयुद्धं (सी० स्या० कं० पी०)] उसभयुद्धं अजयुद्धं मेण्डयुद्धं कुक्कुटयुद्धं वट्टकयुद्धं दण्डयुद्धं मुट्ठियुद्धं निब्बुद्धं उय्योधिकं बलगं सेनाब्बूहं अनीकदस्सनं इति वा इति एवरूपा विसूकदस्सना पटिविरतो समणो गोतमो'ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

१४. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुज्जित्वा ते एवरूपं जूतप्पमादट्ठानानुयोगं अनुयुत्ता विहरन्ति, सेय्यथिदं — अट्ठपदं दसपदं आकासं परिहारपथं सन्तिकं खलिकं घटिकं सलाकहत्यं अक्खं पङ्गचीरं वङ्ककं मोक्खचिकं चिङ्गुलिकं [चिङ्गुलिकं (क० सी०)] पत्ताळहकं रथकं धनुकं अक्खरिकं मनेसिकं यथावज्जं इति वा इति एवरूपा जूतप्पमादट्ठानानुयोगा पटिविरतो समणो गोतमो'ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो

वदेय्य ।

१५. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपं उच्चासयनमहासयनं अनुयुत्ता विहरन्ति, सेय्यथिदं — आसन्दिं पल्लङ्कं गोणकं चित्तकं पटिकं पटलिकं तूलिकं विकतिकं उद्दलोमिं एकन्तलोमिं कट्टिस्सं कोसेय्यं कुत्तकं हत्थत्थरं अस्सत्थरं रथत्थरं [हत्थत्थरणं अस्सत्थरणं रथत्थरणं (सी० क० पी०)] अजिनप्पवेणिं कदलिमिगपवरपच्चत्थरणं सउत्तरच्छदं उभतोलोहितकूपधानं इति वा इति एवरूपा उच्चासयनमहासयना पटिविरतो समणो गोतमो’ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

१६. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपं मण्डनविभूसनट्टानानुयोगं अनुयुत्ता विहरन्ति, सेय्यथिदं — उच्छादनं परिमद्दं न्हापनं सम्बाहनं आदासं अज्जनं मालागन्धविलेपनं [मालाविलेपनं (सी० स्या० क० पी०)] मुखचुण्णं मुखलेपनं हत्थबन्धं सिखाबन्धं दण्डं नाळिकं असिं [खग्गं (सी० पी०), असिं खग्गं (स्या० क०)] छत्तं चित्तुपाहनं उण्हीसं मणिं वालबीजनिं ओदातानि वत्थानि दीघदसानि इति वा इति एवरूपा मण्डनविभूसनट्टानानुयोगा पटिविरतो समणो गोतमो’ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

१७. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपं तिरच्छानकथं अनुयुत्ता विहरन्ति, सेय्यथिदं — राजकथं चोरकथं महामत्तकथं सेनाकथं भयकथं युद्धकथं अन्नकथं पानकथं वत्थकथं सयनकथं मालाकथं गन्धकथं जातिकथं यानकथं गामकथं निगमकथं नगरकथं जनपदकथं इत्थिकथं [इत्थिकथं पुरिसकथं (स्या० क० क०)] सूरकथं विसिखाकथं कुम्भट्टानकथं पुब्बपेतकथं नानत्तकथं लोकक्खायिकं समुद्दक्खायिकं इति भवाभवकथं इति वा इति एवरूपाय तिरच्छानकथाय पटिविरतो समणो गोतमो’ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

१८. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपं विग्गाहिककथं अनुयुत्ता विहरन्ति, सेय्यथिदं — न त्वं इमं धम्मविनयं आजानासि, अहं इमं धम्मविनयं आजानामि, किं त्वं इमं धम्मविनयं आजानिस्ससि, मिच्छा पटिपन्नो त्वमसि, अहमस्मि सम्मा पटिपन्नो, सहितं मे, असहितं ते, पुरेवचनीयं पच्छा अवच, पच्छावचनीयं पुरे अवच, अधिचिण्णं ते विपरावत्तं, आरोपितो ते वादो, निग्गहितो त्वमसि, चर वादप्पमोक्खाय, निब्बेठेहि वा सचे प्होसीति इति वा इति एवरूपाय विग्गाहिककथाय पटिविरतो समणो गोतमो’ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

१९. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपं दूतेय्यपहिणगमनानुयोगं अनुयुत्ता विहरन्ति, सेय्यथिदं — रज्जं, राजमहामत्तानं, खत्तियानं, ब्राह्मणानं, गहपतिकानं, कुमारानं “इध गच्छ, अमुत्रागच्छ, इदं हर, अमुत्र इदं आहरा”ति इति वा इति एवरूपा दूतेय्यपहिणगमनानुयोगा पटिविरतो समणो गोतमो’ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

२०. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते कुहका च होन्ति, लपका च नेमित्तिका च निप्पेसिका च, लाभेन लाभं निजिगीसितारो च [लाभेन लाभं निजिगीं भितारो (सी० स्या०), लाभेन च लाभं निजिगीसितारो (पी०)] इति [इति वा, इति (स्या० क० क०)] एवरूपा कुहनलपना पटिविरतो समणो गोतमो’ति — इति वा

हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

मज्झिमसीलं निट्ठितं ।

महासीलं

२१. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुज्जित्वा ते एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीवितं कप्पेन्ति, सेय्यथिदं — अङ्गं निमित्तं उप्पातं सुपिनं लक्खणं मूसिकच्छिन्नं अग्गिहोमं दब्बिहोमं थुसहोमं कणहोमं तण्डुलहोमं सप्पिहोमं तेलहोमं मुखहोमं लोहितहोमं अङ्गविज्जा वत्थुविज्जा खत्तविज्जा [खत्तविज्जा (बहूसु)] सिवविज्जा भूतविज्जा भूरविज्जा अहिविज्जा विसविज्जा विच्छिकविज्जा मूसिकविज्जा सकुणविज्जा वायसविज्जा पक्कज्झानं सरपरित्ताणं मिगचक्कं इति वा इति एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो समणो गोतमो’ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

२२. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुज्जित्वा ते एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीवितं कप्पेन्ति, सेय्यथिदं — मणिलक्खणं वत्थलक्खणं दण्डलक्खणं सत्थलक्खणं असिलक्खणं उसुलक्खणं धनुलक्खणं आवुधलक्खणं इत्थिलक्खणं पुरिसलक्खणं कुमारलक्खणं कुमारिलक्खणं दासलक्खणं दासिलक्खणं हत्थिलक्खणं अस्सलक्खणं महिसलक्खणं [महिसलक्खणं (सी० स्या० कं० पी०)] उसभलक्खणं गोलक्खणं अजलक्खणं मेण्डलक्खणं कुक्कुटलक्खणं वट्टकलक्खणं गोधालक्खणं कण्णिकालक्खणं कच्छपलक्खणं मिगलक्खणं इति वा इति एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो समणो गोतमो’ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

२३. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुज्जित्वा ते एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीवितं कप्पेन्ति, सेय्यथिदं — रज्जं निय्यानं भविस्सति, रज्जं अनिय्यानं भविस्सति, अब्भन्तरानं रज्जं उपयानं भविस्सति, बाहिरानं रज्जं अपयानं भविस्सति, बाहिरानं रज्जं उपयानं भविस्सति, अब्भन्तरानं रज्जं अपयानं भविस्सति, अब्भन्तरानं रज्जं जयो भविस्सति, बाहिरानं रज्जं पराजयो भविस्सति, बाहिरानं रज्जं जयो भविस्सति, अब्भन्तरानं रज्जं पराजयो भविस्सति, इति इमस्स जयो भविस्सति, इमस्स पराजयो भविस्सति इति वा इति एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो समणो गोतमो’ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

२४. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुज्जित्वा ते एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीवितं कप्पेन्ति, सेय्यथिदं — चन्दग्गाहो भविस्सति, सूरियग्गाहो [सूरियग्गाहो (सी० स्या० कं० पी०)] भविस्सति, नक्खत्तग्गाहो भविस्सति, चन्दिमसूरियानं पथगमनं भविस्सति, चन्दिमसूरियानं उप्पथगमनं भविस्सति, नक्खत्तानं पथगमनं भविस्सति, नक्खत्तानं उप्पथगमनं भविस्सति, उक्कापातो भविस्सति, दिसाडाहो भविस्सति, भूमिचालो भविस्सति, देवदुद्भि [देवदुन्दुभि (स्या० कं० पी०)] भविस्सति, चन्दिमसूरियनक्खत्तानं उगमनं ओगमनं संकिलेसं वोदानं भविस्सति, एवंविपाको चन्दग्गाहो भविस्सति, एवंविपाको सूरियग्गाहो भविस्सति, एवंविपाको नक्खत्तग्गाहो भविस्सति, एवंविपाकं चन्दिमसूरियानं पथगमनं भविस्सति, एवंविपाकं चन्दिमसूरियानं उप्पथगमनं भविस्सति, एवंविपाकं नक्खत्तानं पथगमनं भविस्सति, एवंविपाकं नक्खत्तानं उप्पथगमनं भविस्सति, एवंविपाको

उक्कापातो भविस्सति, एवंविपाको दिसाडाहो भविस्सति, एवंविपाको भूमिचालो भविस्सति, एवंविपाको देवदुद्रभि भविस्सति, एवंविपाकं चन्दिमसूरियनक्खत्तानं उग्गमनं ओगमनं संकिलेसं वोदानं भविस्सति इति वा इति एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो समणो गोतमो'ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

२५. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुज्जित्वा ते एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीवितं कप्पेन्ति, सेय्यथिदं — सुवुट्टिका भविस्सति, दुब्बुट्टिका भविस्सति, सुभिकखं भविस्सति, दुब्भिकखं भविस्सति, खेमं भविस्सति, भयं भविस्सति, रोगो भविस्सति, आरोग्यं भविस्सति, मुद्दा, गणना, सङ्खानं, कावेय्यं, लोकायतं इति वा इति एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो समणो गोतमो'ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

२६. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुज्जित्वा ते एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीवितं कप्पेन्ति, सेय्यथिदं — आवाहनं विवाहनं संवरणं विवरणं संकिरणं विकिरणं सुभगकरणं दुब्भगकरणं विरुद्धगम्भकरणं जिह्वानिबन्धनं हनुसंहननं हत्थाभिजप्पनं हनुजप्पनं कण्णजप्पनं आदासपज्झं कुमारिकपज्झं देवपज्झं आदिच्चुपट्टानं महत्तुपट्टानं अब्भुज्जलनं सिरिक्कायनं इति वा इति एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो समणो गोतमो'ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

२७. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुज्जित्वा ते एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीवितं कप्पेन्ति, सेय्यथिदं — सन्तिकम्मं पणिधिकम्मं भूतकम्मं भूरिकम्मं वस्सकम्मं वोस्सकम्मं वत्थुकम्मं वत्थुपरिकम्मं आचमनं न्हापनं जुहनं वमनं विरेचनं उद्धंविरेचनं अधोविरेचनं सीसविरेचनं कण्णतेलं नेत्ततप्पनं नत्थुकम्मं अज्जनं पच्चज्जनं सालाकियं सल्लकत्तियं दारकतिकिच्छा मूलभेसज्जानं अनुप्पदानं ओसधीनं पटिमोक्खो इति वा इति एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो समणो गोतमो'ति — इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

“इदं खो, भिक्खवे, अप्पमत्तकं ओरमत्तकं सीलमत्तकं, येन पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य ।

महासीलं निट्ठितं ।

पुब्बन्तकप्पिका

२८. “अत्थि, भिक्खवे, अज्जेव धम्मा गम्भीरा दुद्दसा दुरनुबोधा सन्ता पणीता अतक्कावचरा निपुणा पण्डितवेदनीया, ये तथागतो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति, येहि तथागतस्स यथाभुच्चं वण्णं सम्मा वदमाना वदेय्युं । कतमे च ते, भिक्खवे, धम्मा गम्भीरा दुद्दसा दुरनुबोधा सन्ता पणीता अतक्कावचरा निपुणा पण्डितवेदनीया, ये तथागतो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति, येहि तथागतस्स यथाभुच्चं वण्णं सम्मा वदमाना वदेय्युं?

२९. “सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा पुब्बन्तकप्पिका पुब्बन्तानुदिट्ठिनो, पुब्बन्तं आरब्ध अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि [अधिमुत्तिपदानि (सी० पी०)] अभिवदन्ति अट्टारसहि वत्थूहि । ते च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्ध पुब्बन्तकप्पिका पुब्बन्तानुदिट्ठिनो पुब्बन्तं आरब्ध अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति अट्टारसहि

वत्थूहि?

सस्सतवादो

३०. “सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा सस्सतवादा, सस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पञ्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि । ते च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ सस्सतवादा सस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पञ्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि?

३१. “इध, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसमाधिं फुसति, यथासमाहिते चित्ते () [(परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपत्तिलेसे) (स्या० क०)] अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो तिस्सोपि जातियो चतस्सोपि जातियो पञ्चपि जातियो दसपि जातियो वीसम्पि जातियो तिसम्पि जातियो चत्तालीसम्पि जातियो पञ्जासम्पि जातियो जातिसतम्पि जातिसहस्सम्पि जातिसतसहस्सम्पि अनेकानिपि जातिसतानि अनेकानिपि जातिसहस्सानि अनेकानिपि जातिसतसहस्सानि — ‘अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति ।

“सो एवमाह — ‘सस्सतो अत्ता च लोको च वज्झो कूटट्ठो एसिकट्ठायिड्ढितो; ते च सत्ता सन्धावन्ति संसरन्ति चवन्ति उपपज्जन्ति, अत्थित्वेव सस्सतिसमं । तं किस्स हेतु? अहज्झि आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसमाधिं फुसामि, यथासमाहिते चित्ते अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो तिस्सोपि जातियो चतस्सोपि जातियो पञ्चपि जातियो दसपि जातियो वीसम्पि जातियो तिसम्पि जातियो चत्तालीसम्पि जातियो पञ्जासम्पि जातियो जातिसतम्पि जातिसहस्सम्पि जातिसतसहस्सम्पि अनेकानिपि जातिसतानि अनेकानिपि जातिसहस्सानि अनेकानिपि जातिसतसहस्सानि — अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि । इमिनामहं एतं जानामि “यथा सस्सतो अत्ता च लोको च वज्झो कूटट्ठो एसिकट्ठायिड्ढितो; ते च सत्ता सन्धावन्ति संसरन्ति चवन्ति उपपज्जन्ति, अत्थित्वेव सस्सतिसमं’न्ति । इदं, भिक्खवे, पठमं ठानं, यं आगम्म यं आरब्भ एके समणब्राह्मणा सस्सतवादा सस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पञ्जपेन्ति ।

३२. “दुतिये च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ सस्सतवादा सस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पञ्जपेन्ति? इध, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसमाधिं फुसति, यथासमाहिते चित्ते अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । सेय्यथिदं — एकम्पि संवट्ठविवट्ठं द्वेपि संवट्ठविवट्ठानि तीणिपि संवट्ठविवट्ठानि चत्तारिपि संवट्ठविवट्ठानि पञ्चपि संवट्ठविवट्ठानि दसपि संवट्ठविवट्ठानि — ‘अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति ।

“सो एवमाह — ‘सस्सतो अत्ता च लोको च वज्झो कूटट्ठो एसिकट्ठायिड्डितो; ते च सत्ता सन्धावन्ति संसरन्ति चवन्ति उपपज्जन्ति, अत्थित्वेव सस्सतिसमं । तं किस्स हेतु? अहज्झि आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसमाधिं फुसामि यथासमाहिते चित्ते अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि । सेय्यथिदं — एकम्पि संवट्ठिविवट्ठं द्वेपि संवट्ठिविवट्ठानि तीणिपि संवट्ठिविवट्ठानि चत्तारिपि संवट्ठिविवट्ठानि पञ्चपि संवट्ठिविवट्ठानि दसपि संवट्ठिविवट्ठानि । अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नोति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि । इमिनामहं एतं जानामि “यथा सस्सतो अत्ता च लोको च वज्झो कूटट्ठो एसिकट्ठायिड्डितो, ते च सत्ता सन्धावन्ति संसरन्ति चवन्ति उपपज्जन्ति, अत्थित्वेव सस्सतिसम”न्ति । इदं, भिक्खवे, दुतियं ठानं, यं आगम्म यं आरब्भ एके समणब्राह्मणा सस्सतवादा सस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति ।

३३. “ततिये च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ सस्सतवादा सस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति? इध, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसमाधिं फुसति, यथासमाहिते चित्ते अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । सेय्यथिदं — दसपि संवट्ठिविवट्ठानि वीसम्पि संवट्ठिविवट्ठानि तिसम्पि संवट्ठिविवट्ठानि चत्तालीसम्पि संवट्ठिविवट्ठानि — ‘अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नोति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति ।

“सो एवमाह — ‘सस्सतो अत्ता च लोको च वज्झो कूटट्ठो एसिकट्ठायिड्डितो; ते च सत्ता सन्धावन्ति संसरन्ति चवन्ति उपपज्जन्ति, अत्थित्वेव सस्सतिसमं । तं किस्स हेतु? अहज्झि आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसमाधिं फुसामि, यथासमाहिते चित्ते अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि । सेय्यथिदं — दसपि संवट्ठिविवट्ठानि वीसम्पि संवट्ठिविवट्ठानि तिसम्पि संवट्ठिविवट्ठानि चत्तालीसम्पि संवट्ठिविवट्ठानि — ‘अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नोति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि । इमिनामहं एतं जानामि “यथा सस्सतो अत्ता च लोको च वज्झो कूटट्ठो एसिकट्ठायिड्डितो, ते च सत्ता सन्धावन्ति संसरन्ति चवन्ति उपपज्जन्ति, अत्थित्वेव सस्सतिसम”न्ति । इदं, भिक्खवे, ततियं ठानं, यं आगम्म यं आरब्भ एके समणब्राह्मणा सस्सतवादा सस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति ।

३४. “चतुत्थे च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ सस्सतवादा सस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति? इध, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा तक्की होति वीमंसी, सो तक्कपरियाहतं वीमंसानुचरितं सयं पटिभानं एवमाह — ‘सस्सतो अत्ता च लोको च वज्झो कूटट्ठो एसिकट्ठायिड्डितो; ते च सत्ता सन्धावन्ति संसरन्ति चवन्ति उपपज्जन्ति, अत्थित्वेव सस्सतिसम”न्ति । इदं, भिक्खवे, चतुत्थं ठानं, यं आगम्म यं आरब्भ एके समणब्राह्मणा सस्सतवादा सस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति ।

३५. “इमेहि खो ते, भिक्खवे, समणब्राह्मणा सस्सतवादा सस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा सस्सतवादा सस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति, सब्बे ते इमेहेव चतूहि वत्थूहि, एतेसं वा अज्जतरेन; नत्थि इतो बहिद्वा ।

३६. “तयिदं, भिक्खवे, तथागतो पजानाति — ‘इमे दिट्ठिद्वाना एवंगहिता एवंपरामट्ठा एवंगतिका भवन्ति एवंअभिसम्पराया’ति, तञ्च तथागतो पजानाति, ततो च उत्तरितरं पजानाति; तञ्च पजाननं [पजानं (?) दी० नि० ३.३६ पाळिअट्ठकथा पस्सितब्बं] न परामसति, अपरामसतो चस्स पच्चत्तज्जेव निब्बुति विदिता । वेदनानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं विदित्वा अनुपादाविमुत्तो, भिक्खवे, तथागतो ।

३७. “इमे खो ते, भिक्खवे, धम्मा गम्भीरा दुद्दसा दुरनुबोधा सन्ता पणीता अतक्कावचरा निपुणा पण्डितवेदनीया, ये तथागतो सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा पवेदेति, येहि तथागतस्स यथाभुच्चं वण्णं सम्मा वदमाना वदेय्युं ।

पठमभाणवारो ।

एकच्चसस्सतवादो

३८. “सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा एकच्चसस्सतिका एकच्चअसस्सतिका एकच्चं सस्सतं एकच्चं असस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि । ते च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ एकच्चसस्सतिका एकच्चअसस्सतिका एकच्चं सस्सतं एकच्चं असस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि?

३९. “होति खो सो, भिक्खवे, समयो, यं कदाचि करहचि दीघस्स अद्धुनो अच्चयेन अयं लोको संवट्ठति । संवट्ठमाने लोके येभुय्येन सत्ता आभस्सरसंवत्तनिका होन्ति । ते तत्थ होन्ति मनोमया पीतिभक्खा सयंपभा अन्तलिक्खचरा सुभट्ठायिनो, चिरं दीघमद्धानं तिट्ठन्ति ।

४०. “होति खो सो, भिक्खवे, समयो, यं कदाचि करहचि दीघस्स अद्धुनो अच्चयेन अयं लोको विवट्ठति । विवट्ठमाने लोके सुज्जं ब्रह्मविमानं पातुभवति । अथ खो अज्जतरो सत्तो आयुक्खया वा पुज्जक्खया वा आभस्सरकाया चवित्वा सुज्जं ब्रह्मविमानं उपपज्जति । सो तत्थ होति मनोमयो पीतिभक्खो सयंपभो अन्तलिक्खचरो सुभट्ठायी, चिरं दीघमद्धानं तिट्ठति ।

४१. “तस्स तत्थ एककस्स दीघरत्तं निवुसितत्ता अनभिरति परितस्सना उपपज्जति — ‘अहो वत अज्जेपि सत्ता इत्थत्तं आगच्छेय्यु’न्ति । अथ अज्जेपि सत्ता आयुक्खया वा पुज्जक्खया वा आभस्सरकाया चवित्वा ब्रह्मविमानं उपपज्जन्ति तस्स सत्तस्स सहव्यतं । तेपि तत्थ होन्ति मनोमया पीतिभक्खा सयंपभा अन्तलिक्खचरा सुभट्ठायिनो, चिरं दीघमद्धानं तिट्ठन्ति ।

४२. “तत्र, भिक्खवे, यो सो सत्तो पठमं उपपन्नो तस्स एवं होति — ‘अहमस्मि ब्रह्मा महाब्रह्मा अभिभू अनभिभूतो अज्जदत्थुदसो वसवत्ती इस्सरो कत्ता निम्माता सेट्ठो सजिता [सज्जिता (स्या० कं०)] वसी पिता भूतभय्यानं । मया इमे सत्ता निम्मिता । तं किस्स हेतु? ममज्झि पुब्बे एतदहोसि — ‘अहो वत अज्जेपि सत्ता इत्थत्तं आगच्छेय्यु’न्ति । इति मम च मनोपणिधि, इमे च सत्ता इत्थत्तं आगता’ति ।

“येपि ते सत्ता पच्छा उपपन्ना, तेसम्पि एवं होति — ‘अयं खो भवं ब्रह्मा महाब्रह्मा अभिभू अनभिभूतो अज्जदत्थुदसो वसवत्ती इस्सरो कत्ता निम्माता सेट्ठो सजिता वसी पिता भूतभय्यानं । इमिना मयं भोता ब्रह्मना निम्मिता । तं किस्स हेतु? इमहि मयं अद्दसाम इध पठमं उपपन्नं, मयं पनम्ह पच्छा उपपन्ना’ति ।

४३. “तत्र, भिक्खवे, यो सो सत्तो पठमं उपपन्नो, सो दीघायुकतरो च होति वण्णवन्ततरो च महेसक्खतरो च । ये पन ते सत्ता पच्छा उपपन्ना, ते अप्पायुकतरा च होन्ति दुब्बण्णतरा च अप्पेसक्खतरा च ।

४४. “ठानं खो पनेतं, भिक्खवे, विज्जति, यं अज्जतरो सत्तो तम्हा काया चवित्वा इत्थत्तं आगच्छति । इत्थत्तं आगतो समानो अगारस्मा अनगारियं पब्बजति । अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो समानो आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसमाधिं फुसति, यथासमाहिते चित्ते तं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, ततो परं नानुस्सरति ।

“सो एवमाह — ‘यो खो सो भवं ब्रह्मा महाब्रह्मा अभिभू अनभिभूतो अज्जदत्थुदसो वसवत्ती इस्सरो कत्ता निम्माता सेट्ठो सजिता वसी पिता भूतभय्यानं, येन मयं भोता ब्रह्मना निम्मिता, सो निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मा सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । ये पन मयं अहुम्हा तेन भोता ब्रह्मना निम्मिता, ते मयं अनिच्चा अब्हुवा अप्पायुका चवनधम्मा इत्थत्तं आगता’ति । इदं खो, भिक्खवे, पठमं ठानं, यं आगम्म यं आरब्ध एके समणब्राह्मणा एकच्चसस्सतिका एकच्चअसस्सतिका एकच्चं सस्सतं एकच्चं असस्सतं अत्तानज्ज लोकज्ज पज्जपेन्ति ।

४५. “दुतिये च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्ध एकच्चसस्सतिका एकच्चअसस्सतिका एकच्चं सस्सतं एकच्चं असस्सतं अत्तानज्ज लोकज्ज पज्जपेन्ति? सन्ति, भिक्खवे, खिड्डापदोसिका नाम देवा, ते अतिवेलं हस्सखिड्डारतिधम्मसमापन्ना [हसखिड्डारतिधम्मसमापन्ना (क०)] विहरन्ति । तेसं अतिवेलं हस्सखिड्डारतिधम्मसमापन्नानं विहरतं सति सम्मुस्सति [पमुस्सति (सी० स्या०)] । सतिया सम्मोसा ते देवा तम्हा काया चवन्ति ।

४६. “ठानं खो पनेतं, भिक्खवे, विज्जति यं अज्जतरो सत्तो तम्हा काया चवित्वा इत्थत्तं आगच्छति । इत्थत्तं आगतो समानो अगारस्मा अनगारियं पब्बजति । अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो समानो आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसमाधिं फुसति, यथासमाहिते चित्ते तं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, ततो परं नानुस्सरति ।

“सो एवमाह — ‘ये खो ते भोन्तो देवा न खिड्डापदोसिका, ते न अतिवेलं हस्सखिड्डारतिधम्मसमापन्ना विहरन्ति । तेसं न अतिवेलं हस्सखिड्डारतिधम्मसमापन्नानं विहरतं सति न सम्मुस्सति । सतिया असम्मोसा ते देवा तम्हा काया न चवन्ति; निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सतिसमं तथेव ठस्सन्ति । ये पन मयं अहुम्हा खिड्डापदोसिका, ते मयं अतिवेलं हस्सखिड्डारतिधम्मसमापन्ना विहरिम्हा । तेसं नो अतिवेलं हस्सखिड्डारतिधम्मसमापन्नानं विहरतं सति सम्मुस्सति । सतिया सम्मोसा एवं मयं तम्हा काया चुता अनिच्चा अब्हुवा अप्पायुका चवनधम्मा इत्थत्तं आगता’ति । इदं, भिक्खवे, दुतियं ठानं, यं आगम्म यं आरब्ध एके समणब्राह्मणा एकच्चसस्सतिका एकच्चअसस्सतिका एकच्चं सस्सतं एकच्चं असस्सतं अत्तानज्ज लोकज्ज पज्जपेन्ति ।

४७. “ततिये च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्ध एकच्चसस्सतिका एकच्चअसस्सतिका एकच्चं सस्सतं

एकच्चं असस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति? सन्ति, भिक्खवे, मनोपदोसिका नाम देवा, ते अतिवेलं अज्जमज्जं उपनिज्झायन्ति । ते अतिवेलं अज्जमज्जं उपनिज्झायन्ता अज्जमज्जहि चित्तानि पदूसेन्ति । ते अज्जमज्जं पदुट्ठचित्ता किलन्तकाया किलन्तचित्ता । ते देवा तम्हा काया चवन्ति ।

४८. “ठानं खो पनेतं, भिक्खवे, विज्जति यं अज्जतरो सत्तो तम्हा काया चवित्वा इत्थत्तं आगच्छति । इत्थत्तं आगतो समानो अगारस्मा अनगारियं पब्बजति । अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो समानो आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसमाधिं फुसति, यथासमाहिते चित्ते तं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, ततो परं नानुस्सरति ।

“सो एवमाह — ‘ये खो ते भोन्तो देवा न मनोपदोसिका, ते नातिवेलं अज्जमज्जं उपनिज्झायन्ति । ते नातिवेलं अज्जमज्जं उपनिज्झायन्ता अज्जमज्जहि चित्तानि नप्पदूसेन्ति । ते अज्जमज्जं अप्पदुट्ठचित्ता अकिलन्तकाया अकिलन्तचित्ता । ते देवा तम्हा काया न चवन्ति, निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सतिसमं तथेव ठस्सन्ति । ये पन मयं अहुम्हा मनोपदोसिका, ते मयं अतिवेलं अज्जमज्जं उपनिज्झायिम्हा । ते मयं अतिवेलं अज्जमज्जं उपनिज्झायन्ता अज्जमज्जहि चित्तानि पदूसिम्हा, ते मयं अज्जमज्जं पदुट्ठचित्ता किलन्तकाया किलन्तचित्ता । एवं मयं तम्हा काया चुता अनिच्चा अब्हुवा अप्पायुका चवनधम्मा इत्थत्तं आगता’ति । इदं, भिक्खवे, ततियं ठानं, यं आगम्म यं आरब्भ एके समणब्राह्मणा एकच्चसस्सतिका एकच्चअसस्सतिका एकच्चं सस्सतं एकच्चं असस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति ।

४९. “चतुत्थे च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ एकच्चसस्सतिका एकच्चअसस्सतिका एकच्चं सस्सतं एकच्चं असस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति? इध, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा तक्की होति वीमंसी । सो तक्कपरियाहतं वीमंसानुचरितं सयंपटिभानं एवमाह — ‘यं खो इदं वुच्चति चक्खुं इतिपि सोतं इतिपि घानं इतिपि जिक्का इतिपि कायो इतिपि, अयं अत्ता अनिच्चो अब्हुवो असस्सतो विपरिणामधम्मो । यञ्च खो इदं वुच्चति चित्तन्ति वा मनोति वा विज्जाणन्ति वा अयं अत्ता निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो सस्सतिसमं तथेव ठस्सती’ति । इदं, भिक्खवे, चतुत्थं ठानं, यं आगम्म यं आरब्भ एके समणब्राह्मणा एकच्चसस्सतिका एकच्चअसस्सतिका एकच्चं सस्सतं एकच्चं असस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति ।

५०. “इमेहि खो ते, भिक्खवे, समणब्राह्मणा एकच्चसस्सतिका एकच्चअसस्सतिका एकच्चं सस्सतं एकच्चं असस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एकच्चसस्सतिका एकच्चअसस्सतिका एकच्चं सस्सतं एकच्चं असस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति, सब्बे ते इमेहेव चतूहि वत्थूहि, एतेसं वा अज्जतरेन; नत्थि इतो बहिद्वा ।

५१. “तयिदं, भिक्खवे, तथागतो पजानाति — ‘इमे दिट्ठिद्धाना एवंगहिता एवंपरामट्ठा एवंगतिका भवन्ति एवंअभिसम्पराया’ति । तञ्च तथागतो पजानाति, ततो च उत्तरितरं पजानाति, तञ्च पजाननं न परामसति, अपरामसतो चस्स पच्चत्तज्जेव निब्बुति विदिता । वेदनानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं विदित्वा अनुपादाविमुत्तो, भिक्खवे, तथागतो ।

५२. “इमे खो ते, भिक्खवे, धम्मा गम्भीरा दुद्दसा दुरनुबोधा सन्ता पणीता अतक्कावचरा निपुणा पण्डितवेदनीया, ये तथागतो सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा पवेदेति, येहि तथागतस्स यथाभुच्चं वण्णं सम्मा वदमाना वदेय्युं ।

अन्तानन्तवादो

५३. “सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा अन्तानन्तिका अन्तानन्तं लोकस्स पज्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि । ते च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ अन्तानन्तिका अन्तानन्तं लोकस्स पज्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि?

५४. “इध, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसमाधिं फुसति, यथासमाहिते चित्ते अन्तसज्जी लोकस्मिं विहरति ।

“सो एवमाह — ‘अन्तवा अयं लोको परिवटुमो । तं किस्स हेतु? अहज्झि आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसमाधिं फुसामि, यथासमाहिते चित्ते अन्तसज्जी लोकस्मिं विहरामि । इमिनामहं एतं जानामि — यथा अन्तवा अयं लोको परिवटुमो’ति । इदं, भिक्खवे, पठमं ठानं, यं आगम्म यं आरब्भ एके समणब्राह्मणा अन्तानन्तिका अन्तानन्तं लोकस्स पज्जपेन्ति ।

५५. “दुतिये च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ अन्तानन्तिका अन्तानन्तं लोकस्स पज्जपेन्ति? इध, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसमाधिं फुसति, यथासमाहिते चित्ते अनन्तसज्जी लोकस्मिं विहरति ।

“सो एवमाह — ‘अनन्तो अयं लोको अपरियन्तो । ये ते समणब्राह्मणा एवमाहंसु — “अन्तवा अयं लोको परिवटुमो’ति, तेसं मुसा । अनन्तो अयं लोको अपरियन्तो । तं किस्स हेतु? अहज्झि आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसमाधिं फुसामि, यथासमाहिते चित्ते अनन्तसज्जी लोकस्मिं विहरामि । इमिनामहं एतं जानामि — यथा अनन्तो अयं लोको अपरियन्तो’ति । इदं, भिक्खवे, दुतियं ठानं, यं आगम्म यं आरब्भ एके समणब्राह्मणा अन्तानन्तिका अन्तानन्तं लोकस्स पज्जपेन्ति ।

५६. “ततिये च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ अन्तानन्तिका अन्तानन्तं लोकस्स पज्जपेन्ति? इध, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसमाधिं फुसति, यथासमाहिते चित्ते उद्धमधो अन्तसज्जी लोकस्मिं विहरति, तिरियं अनन्तसज्जी ।

“सो एवमाह — ‘अन्तवा च अयं लोको अनन्तो च । ये ते समणब्राह्मणा एवमाहंसु — “अन्तवा अयं लोको परिवटुमो’ति, तेसं मुसा । येपि ते समणब्राह्मणा एवमाहंसु — “अनन्तो अयं लोको अपरियन्तो’ति, तेसम्पि मुसा । अन्तवा च अयं लोको अनन्तो च । तं किस्स हेतु? अहज्झि आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसमाधिं फुसामि, यथासमाहिते चित्ते उद्धमधो अन्तसज्जी लोकस्मिं विहरामि, तिरियं अनन्तसज्जी । इमिनामहं एतं जानामि — यथा अन्तवा च अयं लोको अनन्तो चा’ति । इदं, भिक्खवे, ततियं ठानं, यं आगम्म यं आरब्भ एके समणब्राह्मणा अन्तानन्तिका अन्तानन्तं लोकस्स पज्जपेन्ति ।

५७. “चतुत्थे च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ अन्तानन्तिका अन्तानन्तं लोकस्स पज्जपेन्ति? इध, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा तक्की होति वीमंसी । सो तक्कपरियाहतं वीमंसानुचरितं सयंपटिभानं एवमाह — ‘नेवायं लोको अन्तवा, न पनानन्तो । ये ते समणब्राह्मणा एवमाहंसु — “अन्तवा अयं लोको परिवटुमो’ति, तेसं मुसा ।

येपि ते समणब्राह्मणा एवमाहंसु — “अनन्तो अयं लोको अपरियन्तो”ति, तेसम्पि मुसा । येपि ते समणब्राह्मणा एवमाहंसु — “अन्तवा च अयं लोको अनन्तो चा”ति, तेसम्पि मुसा । नेवायं लोको अन्तवा, न पनानन्तो”ति । इदं, भिक्खवे, चतुत्थं ठानं, यं आगम्म यं आरब्भ एके समणब्राह्मणा अन्तानन्तिका अन्तानन्तं लोकस्स पज्जपेन्ति ।

५८. “इमेहि खो ते, भिक्खवे, समणब्राह्मणा अन्तानन्तिका अन्तानन्तं लोकस्स पज्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा अन्तानन्तिका अन्तानन्तं लोकस्स पज्जपेन्ति, सब्बे ते इमेहेव चतूहि वत्थूहि, एतेसं वा अज्जतरेन; नत्थि इतो बहिद्वा ।

५९. “तथिदं, भिक्खवे, तथागतो पजानाति — ‘इमे दिट्ठिद्वाना एवंगहिता एवंपरामद्धा एवंगतिका भवन्ति एवंअभिसम्पराया’ति । तज्च तथागतो पजानाति, ततो च उत्तरितरं पजानाति, तज्च पजाननं न परामसति, अपरामसतो चस्स पच्चत्तज्जेव निब्बुति विदिता । वेदनानं समुदयज्च अत्थङ्गमज्च अस्सादज्च आदीनवज्च निस्सरणज्च यथाभूतं विदित्वा अनुपादाविमुत्तो, भिक्खवे, तथागतो ।

६०. “इमे खो ते, भिक्खवे, धम्मा गम्भीरा दुद्दसा दुरनुबोधा सन्ता पणीता अतक्कावचरा निपुणा पण्डितवेदनीया, ये तथागतो सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा पवेदेति, येहि तथागतस्स यथाभुच्चं वण्णं सम्मा वदमाना वदेयुं ।

अमराविक्खेपवादो

६१. “सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा अमराविक्खेपिका, तत्थ तत्थ पज्जं पुट्ठा समाना वाचाविक्खेपं आपज्जन्ति अमराविक्खेपं चतूहि वत्थूहि । ते च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ अमराविक्खेपिका तत्थ तत्थ पज्जं पुट्ठा समाना वाचाविक्खेपं आपज्जन्ति अमराविक्खेपं चतूहि वत्थूहि?

६२. “इध, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा ‘इदं कुसल’न्ति यथाभूतं नप्पजानाति, ‘इदं अकुसल’न्ति यथाभूतं नप्पजानाति । तस्स एवं होति — ‘अहं खो “इदं कुसल”न्ति यथाभूतं नप्पजानामि, “इदं अकुसल”न्ति यथाभूतं नप्पजानामि । अहज्जे खो पन “इदं कुसल”न्ति यथाभूतं अप्पजानन्तो, “इदं अकुसल”न्ति यथाभूतं अप्पजानन्तो, “इदं कुसल”न्ति वा ब्याकरेय्यं, “इदं अकुसल”न्ति वा ब्याकरेय्यं, तं ममस्स मुसा । यं ममस्स मुसा, सो ममस्स विघातो । यो ममस्स विघातो सो ममस्स अन्तरायो”ति । इति सो मुसावादभया मुसावादपरिजेगुच्छा नेविदं कुसलन्ति ब्याकरोति, न पनिदं अकुसलन्ति ब्याकरोति, तत्थ तत्थ पज्जं पुट्ठा समानो वाचाविक्खेपं आपज्जति अमराविक्खेपं — ‘एवन्तिपि मे नो; तथातिपि मे नो; अज्जथातिपि मे नो; नोतिपि मे नो; नो नोतिपि मे नो”ति । इदं, भिक्खवे, पठमं ठानं, यं आगम्म यं आरब्भ एके समणब्राह्मणा अमराविक्खेपिका तत्थ तत्थ पज्जं पुट्ठा समाना वाचाविक्खेपं आपज्जन्ति अमराविक्खेपं ।

६३. “दुतिये च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ अमराविक्खेपिका तत्थ तत्थ पज्जं पुट्ठा समाना वाचाविक्खेपं आपज्जन्ति अमराविक्खेपं? इध, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा ‘इदं कुसल’न्ति यथाभूतं नप्पजानाति, ‘इदं अकुसल’न्ति यथाभूतं नप्पजानाति । तस्स एवं होति — ‘अहं खो “इदं कुसल”न्ति यथाभूतं नप्पजानामि, “इदं अकुसल”न्ति यथाभूतं नप्पजानामि । अहज्जे खो पन “इदं कुसल”न्ति यथाभूतं अप्पजानन्तो, “इदं अकुसल”न्ति यथाभूतं अप्पजानन्तो, “इदं कुसल”न्ति वा ब्याकरेय्यं, “इदं अकुसल”न्ति वा ब्याकरेय्यं, तत्थ मे अस्स छन्दो वा रागो वा दोसो वा पटिघो वा । यत्थ [यो (?)] मे अस्स छन्दो वा रागो वा दोसो वा पटिघो वा, तं ममस्स उपादानं । यं ममस्स उपादानं,

सो ममस्स विधातो । यो ममस्स विधातो, सो ममस्स अन्तरायो'ति । इति सो उपादानभया उपादानपरिजेगुच्छा नेविदं कुसलन्ति ब्याकरोति, न पनिदं अकुसलन्ति ब्याकरोति, तत्थ तत्थ पज्हं पुट्ठो समानो वाचाविक्खेपं आपज्जति अमराविक्खेपं — 'एवन्तिपि मे नो; तथातिपि मे नो; अज्जथातिपि मे नो; नोतिपि मे नो; नो नोतिपि मे नो'ति । इदं, भिक्खवे, दुतियं ठानं, यं आगम्म यं आरब्भ एके समणब्राह्मणा अमराविक्खेपिका तत्थ तत्थ पज्हं पुट्ठो समाना वाचाविक्खेपं आपज्जन्ति अमराविक्खेपं ।

६४. “ततिये च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ अमराविक्खेपिका तत्थ तत्थ पज्हं पुट्ठो समाना वाचाविक्खेपं आपज्जन्ति अमराविक्खेपं? इध, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा ‘इदं कुसल’न्ति यथाभूतं नप्पजानाति, ‘इदं अकुसल’न्ति यथाभूतं नप्पजानाति । तस्स एवं होति — ‘अहं खो ‘इदं कुसल’न्ति यथाभूतं नप्पजानामि, ‘इदं अकुसल’न्ति यथाभूतं नप्पजानामि । अहञ्चे खो पन ‘इदं कुसल’न्ति यथाभूतं अप्पजानन्तो ‘इदं अकुसल’न्ति यथाभूतं अप्पजानन्तो ‘इदं कुसल’न्ति वा ब्याकरेय्यं, ‘इदं अकुसल’न्ति वा ब्याकरेय्यं । सन्ति हि खो समणब्राह्मणा पण्डिता निपुणा कतपरप्पवादा वालवेधिरूपा, ते भिन्दन्ता [वोभिन्दन्ता (सी० पी०)] मज्जे चरन्ति पज्जागतेन दिट्ठिगतानि, ते मं तत्थ समनुयुज्जेय्यं समनुगाहेय्यं समनुभासेय्यं । ये मं तत्थ समनुयुज्जेय्यं समनुगाहेय्यं समनुभासेय्यं, तेसाहं न सम्पायेय्यं । येसाहं न सम्पायेय्यं, सो ममस्स विधातो । यो ममस्स विधातो, सो ममस्स अन्तरायो'ति । इति सो अनुयोगभया अनुयोगपरिजेगुच्छा नेविदं कुसलन्ति ब्याकरोति, न पनिदं अकुसलन्ति ब्याकरोति, तत्थ तत्थ पज्हं पुट्ठो समानो वाचाविक्खेपं आपज्जति अमराविक्खेपं — ‘एवन्तिपि मे नो; तथातिपि मे नो; अज्जथातिपि मे नो; नोतिपि मे नो; नो नोतिपि मे नो'ति । इदं, भिक्खवे, ततियं ठानं, यं आगम्म यं आरब्भ एके समणब्राह्मणा अमराविक्खेपिका तत्थ तत्थ पज्हं पुट्ठो समाना वाचाविक्खेपं आपज्जन्ति अमराविक्खेपं ।

६५. “चतुत्थे च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ अमराविक्खेपिका तत्थ तत्थ पज्हं पुट्ठो समाना वाचाविक्खेपं आपज्जन्ति अमराविक्खेपं? इध, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा मन्दो होति मोमूहो । सो मन्दत्ता मोमूहत्ता तत्थ तत्थ पज्हं पुट्ठो समानो वाचाविक्खेपं आपज्जति अमराविक्खेपं — ‘अत्थि परो लोको'ति इति चे मं पुच्छसि, ‘अत्थि परो लोको'ति इति चे मे अस्स, ‘अत्थि परो लोको'ति इति ते नं ब्याकरेय्यं, ‘एवन्तिपि मे नो, तथातिपि मे नो, अज्जथातिपि मे नो, नोतिपि मे नो, नो नोतिपि मे नो'ति । ‘नत्थि परो लोको...पे०... ‘अत्थि च नत्थि च परो लोको...पे०... ‘नेवत्थि न नत्थि परो लोको...पे०... ‘अत्थि सत्ता ओपपातिका ...पे०... ‘नत्थि सत्ता ओपपातिका...पे०... ‘अत्थि च नत्थि च सत्ता ओपपातिका...पे०... ‘नेवत्थि न नत्थि सत्ता ओपपातिका...पे०... ‘अत्थि सुकतदुक्कटानं [सुकटदुक्कटानं (सी० स्या० कं०)] कम्मानं फलं विपाको...पे०... ‘नत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको...पे०... ‘अत्थि च नत्थि च सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको...पे०... ‘नेवत्थि न नत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको...पे०... ‘होति तथागतो परं मरणा...पे०... ‘न होति तथागतो परं मरणा...पे०... ‘होति च न च होति [न होति च (सी० कं०)] तथागतो परं मरणा...पे०... ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणाति इति चे मं पुच्छसि, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा'ति इति चे मे अस्स, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा'ति इति ते नं ब्याकरेय्यं, ‘एवन्तिपि मे नो, तथातिपि मे नो, अज्जथातिपि मे नो, नोतिपि मे नो, नो नोतिपि मे नो'ति । इदं, भिक्खवे, चतुत्थं ठानं, यं आगम्म यं आरब्भ एके समणब्राह्मणा अमराविक्खेपिका तत्थ तत्थ पज्हं पुट्ठो समाना वाचाविक्खेपं आपज्जन्ति अमराविक्खेपं ।

६६. “इमेहि खो ते, भिक्खवे, समणब्राह्मणा अमराविक्खेपिका तत्थ तत्थ पज्हं पुट्ठो समाना वाचाविक्खेपं आपज्जन्ति अमराविक्खेपं चतूहि वत्थूहि । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा अमराविक्खेपिका तत्थ तत्थ पज्हं

पुट्टा समाना वाचाविकखेपं आपज्जन्ति अमराविकखेपं, सब्बे ते इमेहेव चतूहि वत्थूहि, एतेसं वा अज्जतरेन, नत्थि इतो बहिद्वा...पे०... येहि तथागतस्स यथाभुच्चं वण्णं सम्मा वदमाना वदेय्युं।

अधिच्चसमुप्पन्नवादो

६७. “सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा अधिच्चसमुप्पन्निका अधिच्चसमुप्पन्नं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति द्वीहि वत्थूहि। ते च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ अधिच्चसमुप्पन्निका अधिच्चसमुप्पन्नं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति द्वीहि वत्थूहि?

६८. “सन्ति, भिक्खवे, असज्जसत्ता नाम देवा। सज्जुप्पादा च पन ते देवा तम्हा काया चवन्ति। ठानं खो पनेतं, भिक्खवे, विज्जति, यं अज्जतरो सत्तो तम्हा काया चवित्वा इत्थत्तं आगच्छति। इत्थत्तं आगतो समानो अगारस्मा अनगारियं पब्बजति। अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो समानो आतप्पमन्वाय पधानमन्वाय अनुयोगमन्वाय अप्पमादमन्वाय सम्मामनसिकारमन्वाय तथारूपं चेतोसमाधिं फुसति, यथासमाहिते चित्ते सज्जुप्पादं अनुस्सरति, ततो परं नानुस्सरति। सो एवमाह — ‘अधिच्चसमुप्पन्नो अत्ता च लोको च। तं किस्स हेतु? अहज्झि पुब्बे नाहोसिं, सोम्हि एतरहि अहुत्वा सन्तताय परिणतो’ति। इदं, भिक्खवे, पठमं ठानं, यं आगम्म यं आरब्भ एके समणब्राह्मणा अधिच्चसमुप्पन्निका अधिच्चसमुप्पन्नं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति।

६९. “दुतिये च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ अधिच्चसमुप्पन्निका अधिच्चसमुप्पन्नं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति? इध, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा तक्की होति वीमंसी। सो तक्कपरियाहत्तं वीमंसानुचरितं सयंपटिभानं एवमाह — ‘अधिच्चसमुप्पन्नो अत्ता च लोको चा’ति। इदं, भिक्खवे, दुतियं ठानं, यं आगम्म यं आरब्भ एके समणब्राह्मणा अधिच्चसमुप्पन्निका अधिच्चसमुप्पन्नं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति।

७०. “इमेहि खो ते, भिक्खवे, समणब्राह्मणा अधिच्चसमुप्पन्निका अधिच्चसमुप्पन्नं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति द्वीहि वत्थूहि। ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा अधिच्चसमुप्पन्निका अधिच्चसमुप्पन्नं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति, सब्बे ते इमेहेव द्वीहि वत्थूहि, एतेसं वा अज्जतरेन, नत्थि इतो बहिद्वा...पे०... येहि तथागतस्स यथाभुच्चं वण्णं सम्मा वदमाना वदेय्युं।

७१. “इमेहि खो ते, भिक्खवे, समणब्राह्मणा पुब्बन्तकप्पिका पुब्बन्तानुदिट्ठिनो पुब्बन्तं आरब्भ अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति अट्टारसहि वत्थूहि। ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा पुब्बन्तकप्पिका पुब्बन्तानुदिट्ठिनो पुब्बन्तमारब्भ अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति, सब्बे ते इमेहेव अट्टारसहि वत्थूहि, एतेसं वा अज्जतरेन, नत्थि इतो बहिद्वा।

७२. “तयिदं, भिक्खवे, तथागतो पजानाति — ‘इमे दिट्ठिद्वाना एवंगहिता एवंपरामट्ठा एवंगतिका भवन्ति एवंअभिसम्पराया’ति। तज्ज तथागतो पजानाति, ततो च उत्तरितरं पजानाति, तज्ज पजाननं न परामसति, अपरामसतो चस्स पच्चत्तज्जेव निब्बुति विदिता। वेदनानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं विदित्वा अनुपादाविमुत्तो, भिक्खवे, तथागतो।

७३. “इमे खो ते, भिक्खवे, धम्मा गम्भीरा दुद्दसा दुरनुबोधा सन्ता पणीता अतक्कावचरा निपुणा पण्डितवेदनीया, ये

तथागतो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति, येहि तथागतस्स यथाभुच्चं वण्णं सम्मा वदमाना वदेय्युं।

दुतियभाणवारो।

अपरन्तकप्पिका

७४. “सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा अपरन्तकप्पिका अपरन्तानुदिट्ठिनो, अपरन्तं आरब्ध अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति चतुचत्तारीसाय [चतुचत्तालीसाय (स्या० कं०)] वत्थूहि। ते च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्ध अपरन्तकप्पिका अपरन्तानुदिट्ठिनो अपरन्तं आरब्ध अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति चतुचत्तारीसाय वत्थूहि?

सज्जीवादो

७५. “सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका सज्जीवादा उद्धमाघातनं सज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति सोळसहि वत्थूहि। ते च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्ध उद्धमाघातनिका सज्जीवादा उद्धमाघातनं सज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति सोळसहि वत्थूहि?

७६. “रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा सज्जी’ति नं पज्जपेन्ति। ‘अरूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा सज्जी’ति नं पज्जपेन्ति। ‘रूपी च अरूपी च अत्ता होति... पे०... नेवरूपी नारूपी अत्ता होति... अन्तवा अत्ता होति... अनन्तवा अत्ता होति... अन्तवा च अनन्तवा च अत्ता होति... नेवन्तवा नानन्तवा अत्ता होति... एकत्तसज्जी अत्ता होति... नानत्तसज्जी अत्ता होति... परित्तसज्जी अत्ता होति... अप्पमाणसज्जी अत्ता होति... एकन्तसुखी अत्ता होति... एकन्तदुक्खी अत्ता होति। सुखदुक्खी अत्ता होति। अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा सज्जी’ति नं पज्जपेन्ति।

७७. “इमेहि खो ते, भिक्खवे, समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका सज्जीवादा उद्धमाघातनं सज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति सोळसहि वत्थूहि। ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा उद्धमाघातनिका सज्जीवादा उद्धमाघातनं सज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति, सब्बे ते इमेहेव सोळसहि वत्थूहि, एतेसं वा अज्जतरेन, नत्थि इतो बहिद्भा... पे०... येहि तथागतस्स यथाभुच्चं वण्णं सम्मा वदमाना वदेय्युं।

असज्जीवादो

७८. “सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका असज्जीवादा उद्धमाघातनं असज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति अट्ठहि वत्थूहि। ते च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्ध उद्धमाघातनिका असज्जीवादा उद्धमाघातनं असज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति अट्ठहि वत्थूहि?

७९. “रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा असज्जी’ति नं पज्जपेन्ति। ‘अरूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा असज्जी’ति नं पज्जपेन्ति। ‘रूपी च अरूपी च अत्ता होति... पे०... नेवरूपी नारूपी अत्ता होति... अन्तवा अत्ता होति... अनन्तवा अत्ता होति... अन्तवा च अनन्तवा च अत्ता होति... नेवन्तवा नानन्तवा अत्ता होति अरोगो परं मरणा असज्जी’ति नं पज्जपेन्ति।

८०. “इमेहि खो ते, भिक्खवे, समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका असज्जीवादा उद्धमाघातनं असज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति अट्ठहि वत्थूहि । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा उद्धमाघातनिका असज्जीवादा उद्धमाघातनं असज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति, सब्बे ते इमेहेव अट्ठहि वत्थूहि, एतेसं वा अज्जतरेन, नत्थि इतो बहिद्वा...पे०... येहि तथागतस्स यथाभुच्चं वण्णं सम्मा वदमाना वदेय्युं ।

नेवसज्जीनासज्जीवादो

८१. “सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका नेवसज्जीनासज्जीवादा, उद्धमाघातनं नेवसज्जीनासज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति अट्ठहि वत्थूहि । ते च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ उद्धमाघातनिका नेवसज्जीनासज्जीवादा उद्धमाघातनं नेवसज्जीनासज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति अट्ठहि वत्थूहि?

८२. “रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा नेवसज्जीनासज्जी’ति नं पज्जपेन्ति ‘अरूपी अत्ता होति...पे०... रूपी च अरूपी च अत्ता होति... नेवरूपी नारूपी अत्ता होति... अन्तवा अत्ता होति... अनन्तवा अत्ता होति... अन्तवा च अनन्तवा च अत्ता होति... नेवन्तवा नानन्तवा अत्ता होति अरोगो परं मरणा नेवसज्जीनासज्जी’ति नं पज्जपेन्ति ।

८३. “इमेहि खो ते, भिक्खवे, समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका नेवसज्जीनासज्जीवादा उद्धमाघातनं नेवसज्जीनासज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति अट्ठहि वत्थूहि । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा उद्धमाघातनिका नेवसज्जीनासज्जीवादा उद्धमाघातनं नेवसज्जीनासज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति, सब्बे ते इमेहेव अट्ठहि वत्थूहि...पे०... येहि तथागतस्स यथाभुच्चं वण्णं सम्मा वदमाना वदेय्युं ।

उच्छेदवादो

८४. “सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा उच्छेदवादा सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पज्जपेन्ति सत्तहि वत्थूहि । ते च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ उच्छेदवादा सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पज्जपेन्ति सत्तहि वत्थूहि?

८५. “इध, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा एवंवादी होति एवंदिट्ठि [एवंदिट्ठी (क० पी०)] — ‘यतो खो, भो, अयं अत्ता रूपी चातुमहाभूतिको मातापेत्तिकसम्भवो कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता सम्मा समुच्छिन्नो होती’ति । इत्थेके सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पज्जपेन्ति ।

८६. “तमज्जो एवमाह — ‘अत्थि खो, भो, एसो अत्ता, यं त्वं वदेसि, नेसो नत्थीति वदामि; नो च खो, भो, अयं अत्ता एत्तावता सम्मा समुच्छिन्नो होति । अत्थि खो, भो, अज्जो अत्ता दिब्बो रूपी कामावचरो कबळीकाराहारभक्खो । तं त्वं न जानासि न पस्ससि । तमहं जानामि पस्सामि । सो खो, भो, अत्ता यतो कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता सम्मा समुच्छिन्नो होती’ति । इत्थेके सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पज्जपेन्ति ।

८७. “तमज्जो एवमाह — ‘अत्थि खो, भो, एसो अत्ता, यं त्वं वदेसि, नेसो नत्थीति वदामि; नो च खो, भो, अयं अत्ता एत्तावता सम्मा समुच्छिन्नो होति । अत्थि खो, भो, अज्जो अत्ता दिब्बो रूपी मनोमयो सब्बङ्गपच्चङ्गी अहीनिन्द्रियो । तं त्वं न जानासि न पस्ससि । तमहं जानामि पस्सामि । सो खो, भो, अत्ता यतो कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं

मरणा, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता सम्मा समुच्छिन्नो होतीति । इत्थेके सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पज्जपेन्ति ।

८८. “तमज्जो एवमाह — ‘अत्थि खो, भो, एसो अत्ता, यं त्वं वदेसि, नेसो नत्थीति वदामि; नो च खो, भो, अयं अत्ता एत्तावता सम्मा समुच्छिन्नो होति । अत्थि खो, भो, अज्जो अत्ता सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा “अनन्तो आकासो”ति आकासानज्जायतनूपगो । तं त्वं न जानासि न पस्ससि । तमहं जानामि पस्सामि । सो खो, भो, अत्ता यतो कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता सम्मा समुच्छिन्नो होतीति । इत्थेके सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पज्जपेन्ति ।

८९. “तमज्जो एवमाह — ‘अत्थि खो, भो, एसो अत्ता यं त्वं वदेसि, नेसो नत्थीति वदामि; नो च खो, भो, अयं अत्ता एत्तावता सम्मा समुच्छिन्नो होति । अत्थि खो, भो, अज्जो अत्ता सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म “अनन्तं विज्जाण”न्ति विज्जाणज्जायतनूपगो । तं त्वं न जानासि न पस्ससि । तमहं जानामि पस्सामि । सो खो, भो, अत्ता यतो कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता सम्मा समुच्छिन्नो होतीति । इत्थेके सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पज्जपेन्ति ।

९०. “तमज्जो एवमाह — ‘अत्थि खो, भो, सो अत्ता, यं त्वं वदेसि, नेसो नत्थीति वदामि; नो च खो, भो, अयं अत्ता एत्तावता सम्मा समुच्छिन्नो होति । अत्थि खो, भो, अज्जो अत्ता सब्बसो विज्जाणज्जायतनं समतिक्कम्म “नत्थि किज्जी”ति आकिज्जज्जायतनूपगो । तं त्वं न जानासि न पस्ससि । तमहं जानामि पस्सामि । सो खो, भो, अत्ता यतो कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता सम्मा समुच्छिन्नो होतीति । इत्थेके सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पज्जपेन्ति ।

९१. “तमज्जो एवमाह — “अत्थि खो, भो, एसो अत्ता, यं त्वं वदेसि, नेसो नत्थीति वदामि; नो च खो, भो, अयं अत्ता एत्तावता सम्मा समुच्छिन्नो होति । अत्थि खो, भो, अज्जो अत्ता सब्बसो आकिज्जज्जायतनं समतिक्कम्म “सन्तमेतं पणीतमेत”न्ति नेवसज्जानासज्जायतनूपगो । तं त्वं न जानासि न पस्ससि । तमहं जानामि पस्सामि । सो खो, भो, अत्ता यतो कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता सम्मा समुच्छिन्नो होतीति । इत्थेके सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पज्जपेन्ति ।

९२. “इमेहि खो ते, भिक्खवे, समणब्राह्मणा उच्छेदवादा सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पज्जपेन्ति सत्तहि वत्थूहि । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा उच्छेदवादा सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पज्जपेन्ति, सब्बे ते इमेहेव सत्तहि वत्थूहि...पे... येहि तथागतस्स यथाभुच्चं वण्णं सम्मा वदमाना वदेय्युं ।

दिट्ठधम्मनिब्बानवादा

९३. “सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा दिट्ठधम्मनिब्बानवादा सतो सत्तस्स परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पज्जपेन्ति पज्जहि वत्थूहि । ते च भोन्तो समणब्राह्मणा किमागम्म किमारब्भ दिट्ठधम्मनिब्बानवादा सतो सत्तस्स परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पज्जपेन्ति पज्जहि वत्थूहि?

९४. “इध, भिक्खवे, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा एवंवादी होति एवंदिट्ठि — “यतो खो, भो, अयं अत्ता पज्जहि

कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेति, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पत्तो होतीति । इत्थेके सतो सत्तस्स परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पज्जपेन्ति ।

९५. “तमज्जो एवमाह — ‘अत्थि खो, भो, एसो अत्ता, यं त्वं वदेसि, नेसो नत्थीति वदामि; नो च खो, भो, अयं अत्ता एत्तावता परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पत्तो होती । तं किस्स हेतु? कामा हि, भो, अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, तेसं विपरिणामज्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । यतो खो, भो, अयं अत्ता विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पत्तो होतीति । इत्थेके सतो सत्तस्स परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पज्जपेन्ति ।

९६. “तमज्जो एवमाह — ‘अत्थि खो, भो, एसो अत्ता, यं त्वं वदेसि, नेसो नत्थीति वदामि; नो च खो, भो, अयं अत्ता एत्तावता परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पत्तो होती । तं किस्स हेतु? यदेव तत्थ वितक्कितं विचारितं, एतेनेतं ओळारिकं अक्खायति । यतो खो, भो, अयं अत्ता वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पत्तो होतीति । इत्थेके सतो सत्तस्स परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पज्जपेन्ति ।

९७. “तमज्जो एवमाह — ‘अत्थि खो, भो, एसो अत्ता, यं त्वं वदेसि, नेसो नत्थीति वदामि; नो च खो, भो, अयं अत्ता एत्तावता परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पत्तो होती । तं किस्स हेतु? यदेव तत्थ पीतिगतं चेतसो उप्पिलावितत्तं, एतेनेतं ओळारिकं अक्खायति । यतो खो, भो, अयं अत्ता पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति, सतो च सम्पजानो, सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति “उपेक्खको सतिमा सुखविहारी”ति, ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पत्तो होतीति । इत्थेके सतो सत्तस्स परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पज्जपेन्ति ।

९८. “तमज्जो एवमाह — ‘अत्थि खो, भो, एसो अत्ता, यं त्वं वदेसि, नेसो नत्थीति वदामि; नो च खो, भो, अयं अत्ता एत्तावता परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पत्तो होती । तं किस्स हेतु? यदेव तत्थ सुखमिति चेतसो आभोगो, एतेनेतं ओळारिकं अक्खायति । यतो खो, भो, अयं अत्ता सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पत्तो होतीति । इत्थेके सतो सत्तस्स परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पज्जपेन्ति ।

९९. “इमेहि खो ते, भिक्खवे, समणब्राह्मणा दिट्ठधम्मनिब्बानवादा सतो सत्तस्स परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पज्जपेन्ति पज्चहि वत्थूहि । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा दिट्ठधम्मनिब्बानवादा सतो सत्तस्स परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पज्जपेन्ति, सब्बे ते इमेहेव पज्चहि वत्थूहि...पे०... येहि तथागतस्स यथाभुच्चं वण्णं सम्मा वदमाना वदेय्युं ।

१००. “इमेहि खो ते, भिक्खवे, समणब्राह्मणा अपरन्तकपिका अपरन्तानुदिट्ठिनो अपरन्तं आरब्भ अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति चतुचत्तारीसाय वत्थूहि । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा अपरन्तकपिका अपरन्तानुदिट्ठिनो अपरन्तं आरब्भ अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति, सब्बे ते इमेहेव चतुचत्तारीसाय वत्थूहि... पे०... येहि तथागतस्स यथाभुच्चं वण्णं सम्मा वदमाना वदेय्युं ।

१०१. “इमेहि खो ते, भिक्खवे, समणब्राह्मणा पुब्बन्तकपिका च अपरन्तकपिका च पुब्बन्तापरन्तकपिका च

पुब्बन्तापरन्तानुदिट्ठिनो पुब्बन्तापरन्तं आरब्भ अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति द्वासट्ठिया वत्थूहि ।

१०२. “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा पुब्बन्तकप्पिका वा अपरन्तकप्पिका वा पुब्बन्तापरन्तकप्पिका वा पुब्बन्तापरन्तानुदिट्ठिनो पुब्बन्तापरन्तं आरब्भ अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति, सब्बे ते इमेहेव द्वासट्ठिया वत्थूहि, एतेसं वा अज्जतरेन; नत्थि इतो बहिद्भा ।

१०३. “तयिदं, भिक्खवे, तथागतो पजानाति — ‘इमे दिट्ठिट्ठाना एवंगहिता एवंपरामट्ठा एवंगतिका भवन्ति एवंअभिसम्पराया’ति । तज्ज तथागतो पजानाति, ततो च उत्तरितरं पजानाति, तज्ज पजाननं न परामसति, अपरामसतो चस्स पच्चत्तज्जेव निब्बुति विदिता । वेदनानं समुदयज्ज अत्थङ्गमज्ज अस्सादज्ज आदीनवज्ज निस्सरणज्ज यथाभूतं विदित्वा अनुपादाविमुत्तो, भिक्खवे, तथागतो ।

१०४. “इमे खो ते, भिक्खवे, धम्मा गम्भीरा दुद्दसा दुरनुबोधा सन्ता पणीता अतक्कावचरा निपुणा पण्डितवेदनीया, ये तथागतो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति, येहि तथागतस्स यथाभुच्चं वण्णं सम्मा वदमाना वदेय्युं ।

परितस्सितविप्फन्दितवारो

१०५. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा सस्सतवादा सस्सतं अत्तानज्ज लोकज्ज पज्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि, तदपि तेसं भवतं समणब्राह्मणानं अजानतं अपस्सतं वेदयितं तण्हागतानं परितस्सितविप्फन्दितमेव ।

१०६. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा एकच्चसस्सतिका एकच्चअसस्सतिका एकच्चं सस्सतं एकच्चं असस्सतं अत्तानज्ज लोकज्ज पज्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि, तदपि तेसं भवतं समणब्राह्मणानं अजानतं अपस्सतं वेदयितं तण्हागतानं परितस्सितविप्फन्दितमेव ।

१०७. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा अन्तानन्तिका अन्तानन्तं लोकस्स पज्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि, तदपि तेसं भवतं समणब्राह्मणानं अजानतं अपस्सतं वेदयितं तण्हागतानं परितस्सितविप्फन्दितमेव ।

१०८. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा अमराविकखेपिका तत्थ तत्थ पज्जं पुट्ठा समाना वाचाविकखेपं आपज्जन्ति अमराविकखेपं चतूहि वत्थूहि, तदपि तेसं भवतं समणब्राह्मणानं अजानतं अपस्सतं वेदयितं तण्हागतानं परितस्सितविप्फन्दितमेव ।

१०९. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा अधिच्चसमुप्पन्निका अधिच्चसमुप्पन्नं अत्तानज्ज लोकज्ज पज्जपेन्ति द्वीहि वत्थूहि, तदपि तेसं भवतं समणब्राह्मणानं अजानतं अपस्सतं वेदयितं तण्हागतानं परितस्सितविप्फन्दितमेव ।

११०. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा पुब्बन्तकप्पिका पुब्बन्तानुदिट्ठिनो पुब्बन्तं आरब्भ अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति अट्ठारसहि वत्थूहि, तदपि तेसं भवतं समणब्राह्मणानं अजानतं अपस्सतं वेदयितं तण्हागतानं परितस्सितविप्फन्दितमेव ।

१११. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका सज्जीवादा उद्धमाघातनं सज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति

सोळसहि वत्थूहि, तदपि तेसं भवतं समणब्राह्मणानं अजानतं अपस्सतं वेदयितं तण्हागतानं परितस्सितविप्फन्दितमेव ।

११२. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका असज्जीवादा उद्धमाघातनं असज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति अट्ठहि वत्थूहि, तदपि तेसं भवतं समणब्राह्मणानं अजानतं अपस्सतं वेदयितं तण्हागतानं परितस्सितविप्फन्दितमेव ।

११३. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका नेवसज्जीनासज्जीवादा उद्धमाघातनं नेवसज्जीनासज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति अट्ठहि वत्थूहि, तदपि तेसं भवतं समणब्राह्मणानं अजानतं अपस्सतं वेदयितं तण्हागतानं परितस्सितविप्फन्दितमेव ।

११४. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा उच्छेदवादा सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पज्जपेन्ति सत्तहि वत्थूहि, तदपि तेसं भवतं समणब्राह्मणानं अजानतं अपस्सतं वेदयितं तण्हागतानं परितस्सितविप्फन्दितमेव ।

११५. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा दिट्ठधम्मनिब्बानवादा सतो सत्तस्स परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पज्जपेन्ति पज्जहि वत्थूहि, तदपि तेसं भवतं समणब्राह्मणानं अजानतं अपस्सतं वेदयितं तण्हागतानं परितस्सितविप्फन्दितमेव ।

११६. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा अपरन्तकपिका अपरन्तानुदिट्ठिनो अपरन्तं आरब्भ अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति चतुचत्तारीसाय वत्थूहि, तदपि तेसं भवतं समणब्राह्मणानं अजानतं अपस्सतं वेदयितं तण्हागतानं परितस्सितविप्फन्दितमेव ।

११७. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा पुब्बन्तकपिका च अपरन्तकपिका च पुब्बन्तापरन्तकपिका च पुब्बन्तापरन्तानुदिट्ठिनो पुब्बन्तापरन्तं आरब्भ अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति द्वासट्ठिया वत्थूहि, तदपि तेसं भवतं समणब्राह्मणानं अजानतं अपस्सतं वेदयितं तण्हागतानं परितस्सितविप्फन्दितमेव ।

फस्सपच्चयावारो

११८. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा सस्सतवादा सस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि, तदपि फस्सपच्चया ।

११९. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा एकच्चसस्सतिका एकच्चअसस्सतिका एकच्चं सस्सतं एकच्चं असस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि, तदपि फस्सपच्चया ।

१२०. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा अन्तानन्तिका अन्तानन्तं लोकस्स पज्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि, तदपि फस्सपच्चया ।

१२१. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा अमराविकखेपिका तत्थ तत्थ पज्जं पुट्ठा समाना वाचाविकखेपं आपज्जन्ति अमराविकखेपं चतूहि वत्थूहि, तदपि फस्सपच्चया ।

१२२. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा अधिच्चसमुप्पन्निका अधिच्चसमुप्पन्नं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति

द्वीहि वत्थूहि, तदपि फस्सपच्चया ।

१२३. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा पुब्बन्तकप्पिका पुब्बन्तानुदिट्ठिनो पुब्बन्तं आरब्भ अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति अट्ठारसहि वत्थूहि, तदपि फस्सपच्चया ।

१२४. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका सज्जीवादा उद्धमाघातनं सज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति सोळसहि वत्थूहि, तदपि फस्सपच्चया ।

१२५. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका असज्जीवादा उद्धमाघातनं असज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति अट्ठहि वत्थूहि, तदपि फस्सपच्चया ।

१२६. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका नेवसज्जीनासज्जीवादा उद्धमाघातनं नेवसज्जीनासज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति अट्ठहि वत्थूहि, तदपि फस्सपच्चया ।

१२७. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा उच्छेदवादा सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पज्जपेन्ति सत्तहि वत्थूहि, तदपि फस्सपच्चया ।

१२८. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा दिट्ठधम्मनिब्बानवादा सतो सत्तस्स परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पज्जपेन्ति पज्जहि वत्थूहि, तदपि फस्सपच्चया ।

१२९. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा अपरन्तकप्पिका अपरन्तानुदिट्ठिनो अपरन्तं आरब्भ अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति चतुचत्तारीसाय वत्थूहि, तदपि फस्सपच्चया ।

१३०. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा पुब्बन्तकप्पिका च अपरन्तकप्पिका च पुब्बन्तापरन्तकप्पिका च पुब्बन्तापरन्तानुदिट्ठिनो पुब्बन्तापरन्तं आरब्भ अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति द्वासट्ठिया वत्थूहि, तदपि फस्सपच्चया ।

नेतं ठानं विज्जतिवारो

१३१. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा सस्सतवादा सस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि, ते वत अज्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्तीति नेतं ठानं विज्जति ।

१३२. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा एकच्चसस्सतिका एकच्च असस्सतिका एकच्चं सस्सतं एकच्चं असस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि, ते वत अज्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्तीति नेतं ठानं विज्जति ।

१३३. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा अन्तानन्तिका अन्तानन्तं लोकस्स पज्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि, ते वत अज्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्तीति नेतं ठानं विज्जति ।

१३४. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा अमराविक्खेपिका तत्थ तत्थ पज्जं पुट्ठा समाना वाचाविक्खेपं आपज्जन्ति

अमराविक्रवेपं चतूहि वत्थूहि, ते वत अज्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्तीति नेतं ठानं विज्जति ।

१३५. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा अधिच्चसमुप्पन्निका अधिच्चसमुप्पन्नं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति द्वीहि वत्थूहि, ते वत अज्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्तीति नेतं ठानं विज्जति ।

१३६. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा पुब्बन्तकप्पिका पुब्बन्तानुदिट्ठिनो पुब्बन्तं आरब्ध अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति अट्टारसहि वत्थूहि, ते वत अज्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्तीति नेतं ठानं विज्जति ।

१३७. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका सज्जीवादा उद्धमाघातनं सज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति सोळसहि वत्थूहि, ते वत अज्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्तीति नेतं ठानं विज्जति ।

१३८. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका असज्जीवादा, उद्धमाघातनं असज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति अट्टहि वत्थूहि, ते वत अज्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्तीति नेतं ठानं विज्जति ।

१३९. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका नेवसज्जीनासज्जीवादा उद्धमाघातनं नेवसज्जीनासज्जिं अत्तानं पज्जपेन्ति अट्टहि वत्थूहि, ते वत अज्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्तीति नेतं ठानं विज्जति ।

१४०. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा उच्छेदवादा सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पज्जपेन्ति सत्तहि वत्थूहि, ते वत अज्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्तीति नेतं ठानं विज्जति ।

१४१. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा दिट्ठधम्मनिब्बानवादा सतो सत्तस्स परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पज्जपेन्ति पज्जहि वत्थूहि, ते वत अज्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्तीति नेतं ठानं विज्जति ।

१४२. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा अपरन्तकप्पिका अपरन्तानुदिट्ठिनो अपरन्तं आरब्ध अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति चतुचत्तारीसाय वत्थूहि, ते वत अज्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्तीति नेतं ठानं विज्जति ।

१४३. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा पुब्बन्तकप्पिका च अपरन्तकप्पिका च पुब्बन्तापरन्तकप्पिका च पुब्बन्तापरन्तानुदिट्ठिनो पुब्बन्तापरन्तं आरब्ध अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति द्वासट्ठिया वत्थूहि, ते वत अज्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्तीति नेतं ठानं विज्जति ।

दिट्ठिगतिकाधिट्ठानवट्टकथा

१४४. “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा सस्सतवादा सस्सतं अत्तानञ्च लोकञ्च पज्जपेन्ति चतूहि वत्थूहि, येपि ते समणब्राह्मणा एकच्चसस्सतिका एकच्चअसस्सतिका...पे०... येपि ते समणब्राह्मणा अन्तानन्तिका... येपि ते समणब्राह्मणा अमराविक्रवेपिका... येपि ते समणब्राह्मणा अधिच्चसमुप्पन्निका... येपि ते समणब्राह्मणा पुब्बन्तकप्पिका... येपि ते समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका सज्जीवादा... येपि ते समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका असज्जीवादा... येपि ते समणब्राह्मणा उद्धमाघातनिका नेवसज्जीनासज्जीवादा... येपि ते समणब्राह्मणा उच्छेदवादा... येपि ते समणब्राह्मणा दिट्ठधम्मनिब्बानवादा... येपि ते समणब्राह्मणा अपरन्तकप्पिका... येपि ते समणब्राह्मणा पुब्बन्तकप्पिका च अपरन्तकप्पिका

च पुब्बन्तापरन्तकप्पिका च पुब्बन्तापरन्तानुदिट्ठिनो पुब्बन्तापरन्तं आरब्भ अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति द्वासट्ठिया वत्थूहि, सब्बे ते छहि फस्सायतनेहि फुस्स फुस्स पटिसंवेदेन्ति तेसं वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति ।

विवट्ठकथादि

१४५. “यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु छन्नं फस्सायतनानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं पजानाति, अयं इमेहि सब्बेहेव उत्तरितरं पजानाति ।

१४६. “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा पुब्बन्तकप्पिका वा अपरन्तकप्पिका वा पुब्बन्तापरन्तकप्पिका वा पुब्बन्तापरन्तानुदिट्ठिनो पुब्बन्तापरन्तं आरब्भ अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति, सब्बे ते इमेहेव द्वासट्ठिया वत्थूहि अन्तोजालीकता, एत्थ सिताव उम्मुज्जमाना उम्मुज्जन्ति, एत्थ परियापन्ना अन्तोजालीकताव उम्मुज्जमाना उम्मुज्जन्ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, दक्खो केवट्ठो वा केवट्ठन्तेवासी वा सुखुमच्छिकेन जालेन परित्तं उदकदहं [उदकरहदं (सी० स्या० पी०)] ओत्थरेय्य । तस्स एवमस्स — ‘ये खो केचि इमस्मिं उदकदहे ओळारिका पाणा, सब्बे ते अन्तोजालीकता । एत्थ सिताव उम्मुज्जमाना उम्मुज्जन्ति; एत्थ परियापन्ना अन्तोजालीकताव उम्मुज्जमाना उम्मुज्जन्ती’ति; एवमेव खो, भिक्खवे, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा पुब्बन्तकप्पिका वा अपरन्तकप्पिका वा पुब्बन्तापरन्तकप्पिका वा पुब्बन्तापरन्तानुदिट्ठिनो पुब्बन्तापरन्तं आरब्भ अनेकविहितानि अधिमुत्तिपदानि अभिवदन्ति, सब्बे ते इमेहेव द्वासट्ठिया वत्थूहि अन्तोजालीकता एत्थ सिताव उम्मुज्जमाना उम्मुज्जन्ति, एत्थ परियापन्ना अन्तोजालीकताव उम्मुज्जमाना उम्मुज्जन्ति ।

१४७. “उच्छिन्नभवनेत्तिको, भिक्खवे, तथागतस्स कायो तिट्ठति । यावस्स कायो ठस्सति, ताव नं दक्खन्ति देवमनुस्सा । कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना न नं दक्खन्ति देवमनुस्सा ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, अम्बपिण्डिया वण्टच्छिन्नाय यानि कानिचि अम्बानि वण्टपटिबन्धानि [वण्टूपनिबन्धानि (सी० पी०), वण्टपटिबद्धानि (क०)], सब्बानि तानि तदन्वयानि भवन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, उच्छिन्नभवनेत्तिको तथागतस्स कायो तिट्ठति, यावस्स कायो ठस्सति, ताव नं दक्खन्ति देवमनुस्सा, कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना न नं दक्खन्ति देवमनुस्सा”ति ।

१४८. एवं वुत्ते आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते, को नामो अयं, भन्ते, धम्मपरियायो”ति? “तस्मातिह त्वं, आनन्द, इमं धम्मपरियायं अत्थजालन्तिपि नं धारेहि, धम्मजालन्तिपि नं धारेहि, ब्रह्मजालन्तिपि नं धारेहि, दिट्ठिजालन्तिपि नं धारेहि, अनुत्तरो सङ्गामविजयोतिपि नं धारेही”ति । इदमवोच भगवा ।

१४९. अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति । इमस्मिञ्च पन वेय्याकरणस्मिं भज्जमाने दससहस्सी [सहस्सी (कत्थचि)] लोकधातु अकम्पित्थाति ।

ब्रह्मजालसुत्तं निट्ठितं पठमं ।

२. सामञ्जसफलसुत्तं

राजामच्चकथा

१५०. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति जीवकस्स कोमारभच्चस्स अम्बवने महता भिक्खुसङ्घेन सङ्घि अट्टतेळसेहि भिक्खुसतेहि । तेन खो पन समयेन राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो तदहुपोसथे पन्नरसे कोमुदिया चातुमासिनिया पुण्णाय पुण्णमाय रत्तिया राजामच्चपरिवुतो उपरिपासादवरगतो निसिन्नो होति । अथ खो राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो तदहुपोसथे उदानं उदानेसि — “रमणीया वत भो दोसिना रत्ति, अभिरूपा वत भो दोसिना रत्ति, दस्सनीया वत भो दोसिना रत्ति, पासादिका वत भो दोसिना रत्ति, लक्खञ्जा वत भो दोसिना रत्ति । कं नु ख्वज्ज समणं वा ब्राह्मणं वा पयिरुपासेय्याम, यं नो पयिरुपासतो चित्तं पसीदेय्या”ति?

१५१. एवं वुत्ते, अञ्जतरो राजामच्चो राजानं मागधं अजातसत्तुं वेदेहिपुत्तं एतदवोच — “अयं, देव, पूरणो कस्सपो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स रत्तञ्जू चिरपब्बजितो अद्भगतो वयोअनुप्पत्तो । तं देवो पूरणं कस्सपं पयिरुपासतु । अप्पेव नाम देवस्स पूरणं कस्सपं पयिरुपासतो चित्तं पसीदेय्या”ति । एवं वुत्ते, राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो तुण्ही अहोसि ।

१५२. अञ्जतरोपि खो राजामच्चो राजानं मागधं अजातसत्तुं वेदेहिपुत्तं एतदवोच — “अयं, देव, मक्खलि गोसालो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स रत्तञ्जू चिरपब्बजितो अद्भगतो वयोअनुप्पत्तो । तं देवो मक्खलि गोसालं पयिरुपासतु । अप्पेव नाम देवस्स मक्खलि गोसालं पयिरुपासतो चित्तं पसीदेय्या”ति । एवं वुत्ते, राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो तुण्ही अहोसि ।

१५३. अञ्जतरोपि खो राजामच्चो राजानं मागधं अजातसत्तुं वेदेहिपुत्तं एतदवोच — “अयं, देव, अजितो केसकम्बलो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स रत्तञ्जू चिरपब्बजितो अद्भगतो वयोअनुप्पत्तो । तं देवो अजितं केसकम्बलं पयिरुपासतु । अप्पेव नाम देवस्स अजितं केसकम्बलं पयिरुपासतो चित्तं पसीदेय्या”ति । एवं वुत्ते, राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो तुण्ही अहोसि ।

१५४. अञ्जतरोपि खो राजामच्चो राजानं मागधं अजातसत्तुं वेदेहिपुत्तं एतदवोच — “अयं, देव, पकुधो [पकुद्धो (सी०)] कच्चायनो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स रत्तञ्जू चिरपब्बजितो अद्भगतो वयोअनुप्पत्तो । तं देवो पकुधं कच्चायनं पयिरुपासतु । अप्पेव नाम देवस्स पकुधं कच्चायनं पयिरुपासतो चित्तं पसीदेय्या”ति । एवं वुत्ते, राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो तुण्ही अहोसि ।

१५५. अञ्जतरोपि खो राजामच्चो राजानं मागधं अजातसत्तुं वेदेहिपुत्तं एतदवोच — “अयं, देव, सञ्चयो [सञ्जयो (सी० स्या०)] बेलट्टपुत्तो [बेल्लट्टिपुत्तो (सी०), वेलट्टपुत्तो (स्या०)] सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स रत्तञ्जू चिरपब्बजितो अद्भगतो वयोअनुप्पत्तो । तं देवो सञ्चयं बेलट्टपुत्तं पयिरुपासतु । अप्पेव नाम देवस्स सञ्चयं बेलट्टपुत्तं पयिरुपासतो चित्तं पसीदेय्या”ति । एवं वुत्ते, राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो तुण्ही अहोसि ।

१५६. अञ्जतरोपि खो राजामच्चो राजानं मागधं अजातसत्तुं वेदेहिपुत्तं एतदवोच — “अयं, देव, निगण्ठो नाटपुत्तो [नाथपुत्तो (सी०), नातपुत्तो (पी०)] सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स रत्तञ्जू चिरपब्बजितो अद्भुगतो वयोअनुप्पत्तो । तं देवो निगण्ठं नाटपुत्तं पयिरुपासतु । अप्पेव नाम देवस्स निगण्ठं नाटपुत्तं पयिरुपासतो चित्तं पसीदेय्या”ति । एवं वुत्ते, राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो तुण्ही अहोसि ।

कोमारभच्चजीवककथा

१५७. तेन खो पन समयेन जीवको कोमारभच्चो रञ्जो मागधस्स अजातसत्तुस्स वेदेहिपुत्तस्स अविदूरे तुण्हीभूतो निसिन्नो होति । अथ खो राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो जीवकं कोमारभच्चं एतदवोच — “त्वं पन, सम्म जीवक, किं तुण्ही”ति? “अयं, देव, भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अम्हाकं अम्बवने विहरति महता भिक्खुसङ्घेन सङ्घि अट्ठतेळसेहि भिक्खुसतेहि । तं खो पन भगवन्तं [भगवन्तं गोतमं (सी० क० पी०)] एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुगतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । तं देवो भगवन्तं पयिरुपासतु । अप्पेव नाम देवस्स भगवन्तं पयिरुपासतो चित्तं पसीदेय्या”ति ।

१५८. “तेन हि, सम्म जीवक, हत्थियानानि कप्पापेही”ति । “एवं, देवा”ति खो जीवको कोमारभच्चो रञ्जो मागधस्स अजातसत्तुस्स वेदेहिपुत्तस्स पटिस्सुणित्वा पञ्चमत्तानि हत्थिनिकासतानि कप्पापेत्वा रञ्जो च आरोहणीयं नागं, रञ्जो मागधस्स अजातसत्तुस्स वेदेहिपुत्तस्स पटिवेदेसि — “कप्पितानि खो ते, देव, हत्थियानानि, यस्सदानि कालं मज्जसी”ति ।

१५९. अथ खो राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो पञ्चसु हत्थिनिकासतेसु पच्चेका इत्थियो आरोपेत्वा आरोहणीयं नागं अभिरुहित्वा उक्कासु धारियमानासु राजगहम्हा निर्यासि महच्चराजानुभावेन, येन जीवकस्स कोमारभच्चस्स अम्बवनं तेन पायासि ।

अथ खो रञ्जो मागधस्स अजातसत्तुस्स वेदेहिपुत्तस्स अविदूरे अम्बवनस्स अहुदेव भयं, अहु छम्भितत्तं, अहु लोमहंसो । अथ खो राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो भीतो संविग्गो लोमहट्टजातो जीवकं कोमारभच्चं एतदवोच — “कच्चि मं, सम्म जीवक, न वज्जेसि? कच्चि मं, सम्म जीवक, न पलम्भेसि? कच्चि मं, सम्म जीवक, न पच्चत्थिकानं देसि? कथञ्चि नाम ताव महतो भिक्खुसङ्घस्स अट्ठतेळसानं भिक्खुसतानं नेव खिपितसद्धो भविस्सति, न उक्कासितसद्धो न निग्घोसो”ति ।

“मा भायि, महाराज, मा भायि, महाराज । न तं देव, वज्जेमि; न तं, देव, पलम्भामि; न तं, देव, पच्चत्थिकानं देमि । अभिक्कम, महाराज, अभिक्कम, महाराज, एते मण्डलमाळे दीपा [पदीपा (सी० स्या०)] झायन्ती”ति ।

सामञ्जफलपुच्छा

१६०. अथ खो राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो यावतिका नागस्स भूमि नागेन गन्त्वा, नागा पच्चोरोहित्वा, पत्तिकोव [पदिकोव (स्या०)] येन मण्डलमाळस्स द्वारं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा जीवकं कोमारभच्चं एतदवोच — “कहं पन, सम्म जीवक, भगवा”ति? “एसो, महाराज, भगवा; एसो, महाराज, भगवा मज्झिमं थम्भं निस्साय पुरत्थाभिमुखो निसिन्नो पुरक्खतो भिक्खुसङ्घस्सा”ति ।

१६१. अथ खो राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो तुण्हीभूतं तुण्हीभूतं भिक्खुसङ्घं अनुविलोकेत्वा रहदमिव विप्पसन्नं उदानं उदानेसि — “इमिना मे उपसमेन उदयभद्दो [उदायिभद्दो (सी० पी०)] कुमारो समन्नागतो होतु, येनेतरहि उपसमेन भिक्खुसङ्घो समन्नागतो”ति । “अगमा खो त्वं, महाराज, यथापेम”न्ति । “पियो मे, भन्ते, उदयभद्दो कुमारो । इमिना मे, भन्ते, उपसमेन उदयभद्दो कुमारो समन्नागतो होतु येनेतरहि उपसमेन भिक्खुसङ्घो समन्नागतो”ति ।

१६२. अथ खो राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो भगवन्तं अभिवादेत्वा, भिक्खुसङ्घस्स अज्जलिं पणामेत्वा, एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “पुच्छेय्यामहं, भन्ते, भगवन्तं किञ्चिदेव देसं [किञ्चिदेव देसं लेसमत्तं (स्या० कं० क०)]; सचे मे भगवा ओकासं करोति पज्जस्स वेय्याकरणाया”ति । “पुच्छ, महाराज, यदाकङ्खसी”ति ।

१६३. “यथा नु खो इमानि, भन्ते, पुथुसिप्पायतनानि, सेय्यथिदं — हत्थारोहा अस्सारोहा रथिका धनुग्गहा चेलका चलका पिण्डदायका उग्गा राजपुत्ता पक्खन्दिनो महानागा सूरा चम्मयोधिना दासिकपुत्ता आळारिका कप्पका न्हापका [नहापिका (सी०), न्हापिका (स्या०)] सूदा मालाकारा रजका पेसकारा नळकारा कुम्भकारा गणका मुद्दिका, यानि वा पनज्जानिपि एवंगतानि पुथुसिप्पायतनानि, ते दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सिप्पफलं उपजीवन्ति; ते तेन अत्तानं सुखेन्ति पीणेन्ति [पीनेन्ति (कत्थचि)], मातापितरो सुखेन्ति पीणेन्ति, पुत्तदारं सुखेन्ति पीणेन्ति, मित्तामच्चे सुखेन्ति पीणेन्ति, समणब्राह्मणेसु [समणेसु ब्राह्मणेसु (क०)] उद्धग्गिकं दक्खिणं पतिट्ठपेन्ति सोवग्गिकं सुखविपाकं सग्गसंवत्तनिकं । सक्का नु खो, भन्ते, एवमेव दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सामज्जफलं पज्जपेतु”न्ति?

१६४. “अभिजानासि नो त्वं, महाराज, इमं पज्जं अज्जे समणब्राह्मणे पुच्छिता”ति? “अभिजानामहं, भन्ते, इमं पज्जं अज्जे समणब्राह्मणे पुच्छिता”ति । “यथा कथं पन ते, महाराज, ब्याकरिंसु, सचे ते अगरु भासस्सू”ति । “न खो मे, भन्ते, गरु, यत्थस्स भगवा निसिन्नो, भगवन्तरूपो वा”ति [चाति (सी० क०)] । “तेन हि, महाराज, भासस्सू”ति ।

पूरणकस्सपवादो

१६५. “एकमिदाहं, भन्ते, समयं येन पूरणो कस्सपो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पूरणेन कस्सपेन सद्धिं सम्मोदिं । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिं । एकमन्तं निसिन्नो खो अहं, भन्ते, पूरणं कस्सपं एतदवोचं — ‘यथा नु खो इमानि, भो कस्सप, पुथुसिप्पायतनानि, सेय्यथिदं — हत्थारोहा अस्सारोहा रथिका धनुग्गहा चेलका चलका पिण्डदायका उग्गा राजपुत्ता पक्खन्दिनो महानागा सूरा चम्मयोधिना दासिकपुत्ता आळारिका कप्पका न्हापका सूदा मालाकारा रजका पेसकारा नळकारा कुम्भकारा गणका मुद्दिका, यानि वा पनज्जानिपि एवंगतानि पुथुसिप्पायतनानि- ते दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सिप्पफलं उपजीवन्ति; ते तेन अत्तानं सुखेन्ति पीणेन्ति, मातापितरो सुखेन्ति पीणेन्ति, पुत्तदारं सुखेन्ति पीणेन्ति, मित्तामच्चे सुखेन्ति पीणेन्ति, समणब्राह्मणेसु उद्धग्गिकं दक्खिणं पतिट्ठपेन्ति सोवग्गिकं सुखविपाकं सग्गसंवत्तनिकं । सक्का नु खो, भो कस्सप, एवमेव दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सामज्जफलं पज्जपेतु”न्ति?

१६६. “एवं वुत्ते, भन्ते, पूरणो कस्सपो मं एतदवोच — ‘करोतो खो, महाराज, कारयतो, छिन्दतो छेदापयतो, पचतो पाचापयतो सोचयतो, सोचापयतो, किलमतो किलमापयतो, फन्दतो फन्दापयतो, पाणमतिपातापयतो, अदिन्नं आदियतो, सन्धिं छिन्दतो, निल्लोपं हरतो, एकागारिकं करोतो, परिपन्थे तिट्ठतो, परदारं गच्छतो, मुसा भणतो, करोतो न करीयति

पापं । खुरपरियन्तेन चेपि चक्केन यो इमिस्सा पथविया पाणे एकं मंसखलं एकं मंसपुज्जं करेय्य, नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो । दक्खिणं चेपि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो छिन्दन्तो छेदापेन्तो पचन्तो पाचापेन्तो, नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो । उत्तरज्चेपि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य ददन्तो दापेन्तो यजन्तो यजापेन्तो, नत्थि ततोनिदानं पुज्जं, नत्थि पुज्जस्स आगमो । दानेन दमेन संयमेन सच्चवज्जेन नत्थि पुज्जं, नत्थि पुज्जस्स आगमो'ति । इत्थं खो मे, भन्ते, पूरणो कस्सपो सन्दिट्टिकं सामज्जफलं पुट्ठो समानो अकिरियं व्याकासि ।

“सेय्यथापि, भन्ते, अम्बं वा पुट्ठो लबुजं व्याकरेय्य, लबुजं वा पुट्ठो अम्बं व्याकरेय्य; एवमेव खो मे, भन्ते, पूरणो कस्सपो सन्दिट्टिकं सामज्जफलं पुट्ठो समानो अकिरियं व्याकासि । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘कथञ्चि नाम मादिसो समणं वा ब्राह्मणं वा विजिते वसन्तं अपसादेतब्बं मज्जेय्या’ति । सो खो अहं, भन्ते, पूरणस्स कस्सपस्स भासितं नेव अभिनन्दिं नप्पटिकोसिं । अनभिनन्दित्वा अप्पटिकोसित्वा अनत्तमनो, अनत्तमनवाचं अनिच्छारेत्वा, तमेव वाचं अनुगणहन्तो अनिक्कुज्जन्तो [अनिक्कुज्जेन्तो (स्या० कं० क०)] उट्ठायासना पक्कमिं [पक्कमिं (सी० स्या० कं० पी०)] ।

मक्खलिगोसालवादो

१६७. “एकमिदाहं, भन्ते, समयं येन मक्खलि गोसालो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा मक्खलिना गोसालेन सद्धिं सम्मोदिं । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिं । एकमन्तं निसिन्नो खो अहं, भन्ते, मक्खलि गोसालं एतदवोचं — ‘यथा नु खो इमानि, भो गोसाल, पुथुसिप्पायतनानि...पे०... सक्का नु खो, भो गोसाल, एवमेव दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्टिकं सामज्जफलं पज्जपेतु’न्ति?

१६८. “एवं वुत्ते, भन्ते, मक्खलि गोसालो मं एतदवोच — ‘नत्थि महाराज हेतु नत्थि पच्चयो सत्तानं संकिलेसाय, अहेतु [अहेतु (कथ्यचि)] अपच्चया सत्ता संकिलिस्सन्ति । नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया, अहेतु अपच्चया सत्ता विसुज्झन्ति । नत्थि अत्तकारे, नत्थि परकारे, नत्थि पुरिसकारे, नत्थि बलं, नत्थि वीरियं, नत्थि पुरिसथामो, नत्थि पुरिसपरक्कमो । सब्बे सत्ता सब्बे पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अबला अवीरिया नियतिसङ्गतिभावपरिणता छस्वेवाभिजातीसु सुखदुक्खं [सुखञ्च दुक्खञ्च (स्या०)] पटिसंवेदेन्ति । चुट्ठस खो पनिमानि योनिपमुखसतसहस्सानि सट्ठि च सतानि छ च सतानि पञ्च च कम्मनो सतानि पञ्च च कम्मनि तीणि च कम्मनि कम्मे च अट्ठकम्मे च द्वट्ठिपटिपदा द्वट्ठन्तरकप्पा छळाभिजातियो अट्ठ पुरिसभूमियो एकूनपज्जास आजीवकसते एकूनपज्जास परिब्बाजकसते एकूनपज्जास नागावाससते वीसे इन्द्रियसते तिंसे निरयसते छत्तिंसे रजोधातुयो सत्त सज्जीगब्भा सत्त असज्जीगब्भा सत्त निगण्ठिगब्भा सत्त देवा सत्त मानुसा सत्त पिसाचा सत्त सरा सत्त पवुटा [सपुटा (क०), पबुटा (सी०)] सत्त पवुटसतानि सत्त पपाता सत्त पपातसतानि सत्त सुपिना सत्त सुपिनसतानि चुल्लासीति महाकप्पिनो [महाकप्पिनो (क० सी० पी०)] सतसहस्सानि, यानि बाले च पण्डिते च सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सन्ति । तत्थ नत्थि “इमिनाहं सीलेन वा वतेन वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा अपरिपक्कं वा कम्मं परिपाचेस्सामि, परिपक्कं वा कम्मं फुस्स फुस्स ब्यन्तिं करिस्सामी’ति हेवं नत्थि । दोणमिते सुखदुक्खे परियन्तकते संसारे, नत्थि हायनवट्ठने, नत्थि उक्कंसावकंसे । सेय्यथापि नाम सुत्तगुळे खित्ते निब्बेठियमानमेव पलेति, एवमेव बाले च पण्डिते च सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सन्ती’ति ।

१६९. “इत्थं खो मे, भन्ते, मक्खलि गोसालो सन्दिट्टिकं सामज्जफलं पुट्ठो समानो संसारसुद्धिं व्याकासि । सेय्यथापि, भन्ते, अम्बं वा पुट्ठो लबुजं व्याकरेय्य, लबुजं वा पुट्ठो अम्बं व्याकरेय्य; एवमेव खो मे, भन्ते, मक्खलि गोसालो सन्दिट्टिकं सामज्जफलं पुट्ठो समानो संसारसुद्धिं व्याकासि । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘कथञ्चि नाम मादिसो समणं वा ब्राह्मणं

वा विजिते वसन्तं अपसादेतब्बं मज्जेय्याति । सो खो अहं, भन्ते, मक्खलिस्स गोसालस्स भासितं नेव अभिनन्दिं नप्पटिक्कोसिं । अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा अनत्तमनो, अनत्तमनवाचं अनिच्छारेत्वा, तमेव वाचं अनुगण्हन्तो अनिक्कुज्जन्तो उट्ठायासना पक्कमिं ।

अजितकेसकम्बलवादो

१७०. “एकमिदाहं, भन्ते, समयं येन अजितो केसकम्बलो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा अजितेन केसकम्बलेन सङ्घिं सम्मोदिं । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिं । एकमन्तं निसिन्नो खो अहं, भन्ते, अजितं केसकम्बलं एतदवोचं — ‘यथा नु खो इमानि, भो अजित, पुथुसिप्पायतनानि...पे०... सक्का नु खो, भो अजित, एवमेव दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं पज्जपेतुं’न्ति?

१७१. “एवं वुत्ते, भन्ते, अजितो केसकम्बलो मं एतदवोच — ‘नत्थि, महाराज, दिन्नं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि हुतं, नत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मनं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको [परलोको (स्या०)], नत्थि परो लोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता [सम्मग्गता (क०), सम्मग्गता (स्या०)] सम्मापटिपन्ना, ये इमञ्च लोकं परञ्च लोकं सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ति । चातुमहाभूतिको अयं पुरिसो, यदा कालङ्करोति, पथवी पथविकायं अनुपेति अनुपगच्छति, आपो आपोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, तेजो तेजोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, वायो वायोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, आकासं इन्द्रियाणि सङ्कमन्ति । आसन्दिपञ्चमा पुरिसा मतं आदाय गच्छन्ति । यावाळाहना पदानि पज्जायन्ति । कापोतकानि अट्ठीनि भवन्ति, भस्सन्ता आहुतियो । दत्तुपञ्चत्तं यदिदं दानं । तेसं तुच्छं मुसा विलापो ये केचि अत्थिकवादं वदन्ति । बाले च पण्डिते च कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति, न होन्ति परं मरणाति ।

१७२. “इत्थं खो मे, भन्ते, अजितो केसकम्बलो सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं पुट्ठो समानो उच्छेदं ब्याकासि । सेय्यथापि, भन्ते, अम्बं वा पुट्ठो लबुजं ब्याकरेय्य, लबुजं वा पुट्ठो अम्बं ब्याकरेय्य; एवमेव खो मे, भन्ते, अजितो केसकम्बलो सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं पुट्ठो समानो उच्छेदं ब्याकासि । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘कथञ्चि नाम मादिसो समणं वा ब्राह्मणं वा विजिते वसन्तं अपसादेतब्बं मज्जेय्याति । सो खो अहं, भन्ते, अजितस्स केसकम्बलस्स भासितं नेव अभिनन्दिं नप्पटिक्कोसिं । अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा अनत्तमनो अनत्तमनवाचं अनिच्छारेत्वा तमेव वाचं अनुगण्हन्तो अनिक्कुज्जन्तो उट्ठायासना पक्कमिं ।

पकुधकच्चायनवादो

१७३. “एकमिदाहं, भन्ते, समयं येन पकुधो कच्चायनो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा पकुधेन कच्चायनेन सङ्घिं सम्मोदिं । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिं । एकमन्तं निसिन्नो खो अहं, भन्ते, पकुधं कच्चायनं एतदवोचं — ‘यथा नु खो इमानि, भो कच्चायन, पुथुसिप्पायतनानि...पे०... सक्का नु खो, भो कच्चायन, एवमेव दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं पज्जपेतुं’न्ति?

१७४. “एवं वुत्ते, भन्ते, पकुधो कच्चायनो मं एतदवोच — ‘सत्तिमे, महाराज, काया अकटा अकटविधा अनिम्मिता अनिम्माता वज्झा कूटट्ठा एसिकट्ठायिट्ठिता । ते न इज्जन्ति, न विपरिणमन्ति, न अज्जमज्जं ब्याबाधेन्ति, नालं

अञ्जमञ्जस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा । कतमे सत्त? पथविकायो, आपोकायो, तेजोकायो, वायोकायो, सुखे, दुक्खे, जीवे सत्तमे — इमे सत्त काया अकटा अकटविधा अनिम्मिता अनिम्माता वज्झा कूटट्ठा एसिकट्ठायिट्ठिता । ते न इज्जन्ति, न विपरिणमन्ति, न अञ्जमञ्जं ब्याबाधेन्ति, नालं अञ्जमञ्जस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा । तत्थ नत्थि हन्ता वा घातेता वा, सोता वा सावेता वा, विज्जाता वा विज्जापेता वा । योपि तिण्हेन सत्थेन सीसं छिन्दति, न कोचि किञ्चि [कञ्चि (कं०)] जीविता वोरोपेति; सत्तन्नं त्वेव [सत्तन्नं येव (सी० स्या० कं० पी०)] कायानमन्तरेण सत्थं विवरमनुपततीति ।

१७५. “इत्थं खो मे, भन्ते, पकुधो कच्चायनो सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं पुट्ठो समानो अज्जेण अज्जं ब्याकासि । सेय्यथापि, भन्ते, अम्बं वा पुट्ठो लबुजं ब्याकरेय्य, लबुजं वा पुट्ठो अम्बं ब्याकरेय्य; एवमेव खो मे, भन्ते, पकुधो कच्चायनो सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं पुट्ठो समानो अज्जेण अज्जं ब्याकासि । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘कथञ्चि नाम मादिसो समणं वा ब्राह्मणं वा विजिते वसन्तं अपसादेतब्बं मज्जेय्या’ति । सो खो अहं, भन्ते, पकुधस्स कच्चायनस्स भासितं नेव अभिनन्दिं नप्पटिक्कोसिं, अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा अनत्तमनो, अनत्तमनवाचं अनिच्छारेत्वा तमेव वाचं अनुगणहन्तो अनिक्कुज्जन्तो उट्ठायासना पक्कमिं ।

निगण्ठनाटपुत्तवादो

१७६. “एकमिदाहं, भन्ते, समयं येन निगण्ठो नाटपुत्तो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा निगण्ठेन नाटपुत्तेन सद्धिं सम्मोदिं । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिं । एकमन्तं निसिन्नो खो अहं, भन्ते, निगण्ठं नाटपुत्तं एतदवोचं — ‘यथा नु खो इमानि, भो अग्गिवेस्सन, पुत्थुसिप्पायतनानि... पे०... सक्का नु खो, भो अग्गिवेस्सन, एवमेव दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं पज्जपेतु’न्ति?

१७७. “एवं वुत्ते, भन्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो मं एतदवोच — ‘इध, महाराज, निगण्ठो चातुयामसंवरसंवुतो होति । कथञ्च, महाराज, निगण्ठो चातुयामसंवरसंवुतो होति? इध, महाराज, निगण्ठो सब्बवारिवारितो च होति, सब्बवारियुत्तो च, सब्बवारिधुतो च, सब्बवारिफुटो च । एवं खो, महाराज, निगण्ठो चातुयामसंवरसंवुतो होति । यतो खो, महाराज, निगण्ठो एवं चातुयामसंवरसंवुतो होति; अयं वुच्चति, महाराज, निगण्ठो [निगण्ठो नाटपुत्तो (स्या० क०)] गतत्तो च यतत्तो च ठितत्तो चा’ति ।

१७८. “इत्थं खो मे, भन्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं पुट्ठो समानो चातुयामसंवरं ब्याकासि । सेय्यथापि, भन्ते, अम्बं वा पुट्ठो लबुजं ब्याकरेय्य, लबुजं वा पुट्ठो अम्बं ब्याकरेय्य; एवमेव खो मे, भन्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं पुट्ठो समानो चातुयामसंवरं ब्याकासि । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘कथञ्चि नाम मादिसो समणं वा ब्राह्मणं वा विजिते वसन्तं अपसादेतब्बं मज्जेय्या’ति । सो खो अहं, भन्ते, निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स भासितं नेव अभिनन्दिं नप्पटिक्कोसिं । अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा अनत्तमनो अनत्तमनवाचं अनिच्छारेत्वा तमेव वाचं अनुगणहन्तो अनिक्कुज्जन्तो उट्ठायासना पक्कमिं ।

सज्जयबेलट्टपुत्तवादो

१७९. “एकमिदाहं, भन्ते, समयं येन सज्जयो बेलट्टपुत्तो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा सज्जयेन बेलट्टपुत्तेन सद्धिं

सम्मोदिं । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिं । एकमन्तं निसिन्नो खो अहं भन्ते, सञ्चयं बेलट्टपुत्तं एतदवोचं — ‘यथा नु खो इमानि, भो सञ्चय, पुथुसिप्पायतनानि...पे०... सक्का नु खो, भो सञ्चय, एवमेव दिट्ठेव धम्मो सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं पञ्जपेतु’न्ति?

१८०. “एवं वुत्ते, भन्ते, सञ्चयो बेलट्टपुत्तो मं एतदवोच — ‘अत्थि परो लोकोति इति चे मं पुच्छसि, अत्थि परो लोकोति इति चे मे अस्स, अत्थि परो लोकोति इति ते नं ब्याकरेय्यं । एवन्तिपि मे नो, तथातिपि मे नो, अञ्जथातिपि मे नो, नोतिपि मे नो, नो नोतिपि मे नो । नत्थि परो लोको...पे०... अत्थि च नत्थि च परो लोको...पे०... नेवत्थि न नत्थि परो लोको... पे०... अत्थि सत्ता ओपपातिका...पे०... नत्थि सत्ता ओपपातिका...पे०... अत्थि च नत्थि च सत्ता ओपपातिका...पे०... नेवत्थि न नत्थि सत्ता ओपपातिका...पे०... अत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको...पे०... नत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको...पे०... अत्थि च नत्थि च सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको...पे०... नेवत्थि न नत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको...पे०... होति तथागतो परं मरणा...पे०... न होति तथागतो परं मरणा...पे०... होति च न च होति तथागतो परं मरणा...पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणाति इति चे मं पुच्छसि, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणाति इति चे मे अस्स, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणाति इति ते नं ब्याकरेय्यं । एवन्तिपि मे नो, तथातिपि मे नो, अञ्जथातिपि मे नो, नोतिपि मे नो, नो नोतिपि मे नो’ति ।

१८१. “इत्थं खो मे, भन्ते, सञ्चयो बेलट्टपुत्तो सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं पुट्ठो समानो विक्खेपं ब्याकासि । सेय्यथापि, भन्ते, अम्बं वा पुट्ठो लबुजं ब्याकरेय्य, लबुजं वा पुट्ठो अम्बं ब्याकरेय्य; एवमेव खो मे, भन्ते, सञ्चयो बेलट्टपुत्तो सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं पुट्ठो समानो विक्खेपं ब्याकासि । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘अयञ्च इमेसं समणब्राह्मणानं सब्बबालो सब्बमूळ्हो । कथञ्चि नाम सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं पुट्ठो समानो विक्खेपं ब्याकरिस्सती’ति । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘कथञ्चि नाम मादिसो समणं वा ब्राह्मणं वा विजिते वसन्तं अपसादेतब्बं मज्जेय्या’ति । सो खो अहं, भन्ते, सञ्चयस्स बेलट्टपुत्तस्स भासितं नेव अभिनन्दिं नप्पटिक्कोसिं । अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा अनत्तमनो अनत्तमनवाचं अनिच्छारेत्वा तमेव वाचं अनुगण्हन्तो अनिक्कुज्जन्तो उट्ठायासना पक्कमिं ।

पठमसन्दिट्ठिकसामञ्जफलं

१८२. “सोहं, भन्ते, भगवन्तम्पि पुच्छामि — ‘यथा नु खो इमानि, भन्ते, पुथुसिप्पायतनानि सेय्यथिदं — हत्थारोहा अस्सारोहा रथिका धनुग्गहा चेलका चलका पिण्डदायका उग्गा राजपुत्ता पक्खन्दिनो महानागा सूरा चम्मयोधिनी दासिकपुत्ता आळारिका कप्पका न्हापका सूदा मालाकारा रजका पेसकारा नळकारा कुम्भकारा गणका मुद्दिका, यानि वा पनञ्जानिपि एवंगतानि पुथुसिप्पायतनानि, ते दिट्ठेव धम्मो सन्दिट्ठिकं सिप्पफलं उपजीवन्ति, ते तेन अत्तानं सुखेन्ति पीणेन्ति, मातापितरो सुखेन्ति पीणेन्ति, पुत्तदारं सुखेन्ति पीणेन्ति, मित्तामच्चे सुखेन्ति पीणेन्ति, समणब्राह्मणेसु उद्धग्गिकं दक्खिणं पतिट्ठपेन्ति सोवग्गिकं सुखविपाकं सग्गसंवत्तनिकं । सक्का नु खो मे, भन्ते, एवमेव दिट्ठेव धम्मो सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं पञ्जपेतु’न्ति?

१८३. “सक्का, महाराज । तेन हि, महाराज, तज्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते खमेय्य, तथा नं ब्याकरेय्यासि । तं किं मज्जसि, महाराज, इध ते अस्स पुरिसो दासो कम्मकारो [कम्मकरो (सी० स्या० कं० पी०)] पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी मुखुल्लोकको [मुखुल्लोकिको (स्या० कं० क०)] । तस्स एवमस्स — ‘अच्छरियं, वत भो, अब्भुतं, वत भो, पुज्जानं गति, पुज्जानं विपाको । अयञ्चि राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो मनुस्सो; अहम्पि

मनुस्सो। अयञ्हि राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेति, देवो मज्जे। अहं पनम्हिस्स दासो कम्मकारो पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी मुखुल्लोकको। सो वतस्साहं पुज्जानि करेय्यं। यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यंन्ति। सो अपरेन समयेन केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यं। सो एवं पब्बजितो समानो कायेन संवुतो विहरेय्य, वाचाय संवुतो विहरेय्य, मनसा संवुतो विहरेय्य, घासच्छादनपरमताय सन्तुट्ठो, अभिरतो पविवेके। तं चे ते पुरिसा एवमारोचेय्युं — ‘यग्घे देव जानेय्यासि, यो ते सो पुरिसो [यो ते पुरिसो (सी० क०)] दासो कम्मकारो पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी मुखुल्लोकको; सो, देव, केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो। सो एवं पब्बजितो समानो कायेन संवुतो विहरति, वाचाय संवुतो विहरति, मनसा संवुतो विहरति, घासच्छादनपरमताय सन्तुट्ठो, अभिरतो पविवेके’ति। अपि नु त्वं एवं वदेय्यासि — ‘एतु मे, भो, सो पुरिसो, पुनदेव होतु दासो कम्मकारो पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी मुखुल्लोकको’ति?

१८४. “नो हेतं, भन्ते। अथ खो नं मयमेव अभिवादेय्यामपि, पच्चुट्ठेय्यामपि, आसनेनपि निमन्तेय्याम, अभिनिमन्तेय्यामपि नं चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेहि, धम्मिकम्पिस्स रक्खावरणगुत्तिं संविदहेय्यामा’ति।

१८५. “तं किं मज्जसि, महाराज, यदि एवं सन्ते होति वा सन्दिट्ठिकं सामज्जफलं नो वा’ति? “अद्धा खो, भन्ते, एवं सन्ते होति सन्दिट्ठिकं सामज्जफलं’न्ति। “इदं खो ते, महाराज, मया पठमं दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सामज्जफलं पज्जत्त’न्ति।

दुतियसन्दिट्ठिकसामज्जफलं

१८६. “सक्का पन, भन्ते, अज्जम्पि एवमेव दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सामज्जफलं पज्जपेतु’न्ति? “सक्का, महाराज। तेन हि, महाराज, तज्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि। यथा ते खमेय्य, तथा नं ब्याकरेय्यासि। तं किं मज्जसि, महाराज, इध ते अस्स पुरिसो कस्सको गहपतिको करकारको रासिवट्ठको। तस्स एवमस्स — ‘अच्छरियं वत भो, अब्भुतं वत भो, पुज्जानं गति, पुज्जानं विपाको। अयञ्हि राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो मनुस्सो, अहम्पि मनुस्सो। अयञ्हि राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेति, देवो मज्जे। अहं पनम्हिस्स कस्सको गहपतिको करकारको रासिवट्ठको। सो वतस्साहं पुज्जानि करेय्यं। यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यंन्ति।

“सो अपरेन समयेन अप्पं वा भोगक्खन्धं पहाय महन्तं वा भोगक्खन्धं पहाय, अप्पं वा जातिपरिवट्ठं पहाय महन्तं वा जातिपरिवट्ठं पहाय केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यं। सो एवं पब्बजितो समानो कायेन संवुतो विहरेय्य, वाचाय संवुतो विहरेय्य, मनसा संवुतो विहरेय्य, घासच्छादनपरमताय सन्तुट्ठो, अभिरतो पविवेके। तं चे ते पुरिसा एवमारोचेय्युं — ‘यग्घे, देव जानेय्यासि, यो ते सो पुरिसो [यो ते पुरिसो (सी०)] कस्सको गहपतिको करकारको रासिवट्ठको; सो देव केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो। सो एवं पब्बजितो समानो कायेन संवुतो विहरति, वाचाय संवुतो विहरति, मनसा संवुतो विहरति, घासच्छादनपरमताय सन्तुट्ठो, अभिरतो पविवेके’ति। अपि नु त्वं एवं वदेय्यासि — ‘एतु मे, भो, सो पुरिसो, पुनदेव होतु

कस्सको गहपतिको करकारको रासिवड्डुको'ति?

१८७. “नो हेतं, भन्ते । अथ खो नं मयमेव अभिवादेय्यामपि, पच्चुट्टेय्यामपि, आसनेनपि निमन्तेय्याम, अभिनिमन्तेय्यामपि नं चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेहि, धम्मिकम्पिस्स रक्खावरणगुत्तिं संविदहेय्यामा'ति ।

१८८. “तं किं मज्जसि, महाराज? यदि एवं सन्ते होति वा सन्दिट्टिकं सामज्जफलं नो वा'ति? “अद्धा खो, भन्ते, एवं सन्ते होति सन्दिट्टिकं सामज्जफलं'न्ति । “इदं खो ते, महाराज, मया दुतियं दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्टिकं सामज्जफलं पज्जत्त'न्ति ।

पणीततरसामज्जफलं

१८९. “सक्का पन, भन्ते, अज्जम्पि दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्टिकं सामज्जफलं पज्जपेतुं इमेहि सन्दिट्टिकेहि सामज्जफलेहि अभिक्कन्ततरज्ज पणीततरज्जा'ति? “सक्का, महाराज । तेन हि, महाराज, सुणोहि, साधुकं मनसि करोहि, भासिस्सामी'ति । “एवं, भन्ते'ति खो राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो भगवतो पच्चस्सोसि ।

१९०. भगवा एतदवोच — “इध, महाराज, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यज्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति ।

१९१. “तं धम्मं सुणाति गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अज्जतरस्मिं वा कुले पच्चाजातो । सो तं धम्मं सुत्वा तथागते सद्धं पटिलभति । सो तेन सद्धापटिलाभेन समन्नागतो इति पटिसज्जिक्खति — ‘सम्बाधो घरावासो रजोपथो, अब्भोकासो पब्बज्जा । नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सद्धलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं । यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्य'न्ति ।

१९२. “सो अपरेन समयेन अप्पं वा भोगक्खन्धं पहाय महन्तं वा भोगक्खन्धं पहाय अप्पं वा जातिपरिवट्ठं पहाय महन्तं वा जातिपरिवट्ठं पहाय केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजति ।

१९३. “सो एवं पब्बजितो समानो पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो, अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु, कायकम्मवचीकम्मेन समन्नागतो कुसलेन, परिसुद्धाजीवो सीलसम्पन्नो, इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो [गुत्तद्वारो, भोजने मत्तज्जू (क०)], सतिसम्पज्जनेन समन्नागतो, सन्तुट्ठो ।

चूळसीलं

१९४. “कथज्ज, महाराज, भिक्खु सीलसम्पन्नो होति? इध, महाराज, भिक्खु पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति । निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

“अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति दिन्नादायी दिन्नपाटिकङ्खी, अथेनेन सुचिभूतेन अत्तना विहरति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

“अब्रह्मचरियं पहाय ब्रह्मचारी होति आराचारी विरतो मेथुना गामधम्मा । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

“मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति सच्चवादी सच्चसन्धो थेतो पच्चयिको अविसंवादको लोकस्स । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

“पिसुणं वाचं पहाय पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति; इतो सुत्वा न अमुत्र अक्खाता इमेसं भेदाय; अमुत्र वा सुत्वा न इमेसं अक्खाता, अमूसं भेदाय । इति भिन्नानं वा सन्धाता, सहितानं वा अनुप्पदाता, समगारामो समग्गतो समगगनन्दी समगगकरणं वाचं भासिता होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

“फरुसं वाचं पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति; या सा वाचा नेला कण्णसुखा पेमनीया हृदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा तथारूपिं वाचं भासिता होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

“सम्फप्पलापं पहाय सम्फप्पलापा पटिविरतो होति कालवादी भूतवादी अत्थवादी धम्मवादी विनयवादी, निधानवतिं वाचं भासिता होति कालेन सापदेसं परियन्तवतिं अत्थसंहितं । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

“बीजगामभूतगामसमारम्भा पटिविरतो होति... पे०... एकभत्तिको होति रत्तूपरतो विरतो विकालभोजना । नच्चगीतवादितविसूकदस्सना पटिविरतो होति । मालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्टाना पटिविरतो होति । उच्चासयनमहासयना पटिविरतो होति । जातरूपरजतपटिगहणा पटिविरतो होति । आमकधञ्जपटिगहणा पटिविरतो होति । आमकमंसपटिगहणा पटिविरतो होति । इत्थिकुमारिकपटिगहणा पटिविरतो होति । दासिदासपटिगहणा पटिविरतो होति । अजेळकपटिगहणा पटिविरतो होति । कुक्कुटसूकरपटिगहणा पटिविरतो होति । हत्थिगवस्सवळवपटिगहणा पटिविरतो होति । खेत्तवत्थुपटिगहणा पटिविरतो होति । दूतेय्यपहिणगमनानुयोगा पटिविरतो होति । कयविककया पटिविरतो होति । तुलाकूटकंसकूटमानकूटा पटिविरतो होति । उक्कोटनवञ्चननिकतिसाचियोगा पटिविरतो होति । छेदनवधबन्धनविपरामोसआलोपसहसाकारा पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

चूळसीलं निट्ठितं ।

मज्झिमसीलं

१९५. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपं बीजगामभूतगामसमारम्भं अनुयुत्ता विहरन्ति । सेय्यथिदं — मूलबीजं खन्धबीजं फळुबीजं अगगबीजं बीजबीजमेव पञ्चमं, इति एवरूपा बीजगामभूतगामसमारम्भा पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

१९६. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपं सन्निधिकारपरिभोगं अनुयुत्ता विहरन्ति । सेय्यथिदं — अन्नसन्निधिं पानसन्निधिं वत्थसन्निधिं यानसन्निधिं सयनसन्निधिं गन्धसन्निधिं आमिससन्निधिं, इति वा इति एवरूपा सन्निधिकारपरिभोगा पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

१९७. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपं विसूकदस्सनं अनुयुत्ता विहरन्ति । सेय्यथिदं — नच्चं गीतं वादितं पेक्खं अक्खानं पाणिस्सरं वेताळं कुम्भथूणं सोभनकं चण्डालं वंसं धोवनं हत्थियुद्धं अस्सयुद्धं महंसियुद्धं उसभयुद्धं अजयुद्धं मेण्डयुद्धं कुक्कुटयुद्धं वट्टकयुद्धं दण्डयुद्धं मुट्ठियुद्धं निब्बुद्धं उय्योधिकं बलगं सेनाब्यूहं अनीकदस्सनं इति वा इति एवरूपा विसूकदस्सना पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

१९८. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपं जूतप्पमादट्ठानानुयोगं अनुयुत्ता विहरन्ति । सेय्यथिदं — अट्ठपदं दसपदं आकासं परिहारपथं सन्तिकं खलिकं घटिकं सलाकहत्थं अक्खं पङ्गचीरं वङ्ककं मोक्खचिकं चिङ्गुलिकं पत्ताळहकं रथकं धनुकं अक्खरिकं मनेसिकं यथावज्जं इति वा इति एवरूपा जूतप्पमादट्ठानानुयोगा पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

१९९. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपं उच्चासयनमहासयनं अनुयुत्ता विहरन्ति । सेय्यथिदं — आसन्दिं पल्लङ्गं गोनकं चित्तकं पटिकं पटलिकं तूलिकं विकतिकं उदलोमिं एकन्तलोमिं कट्टिस्सं कोसेय्यं कुत्तकं हत्थत्थरं अस्सत्थरं रथत्थरं अजिनप्पवेणिं कदलिमिगपवरपच्चत्थरणं सउत्तरच्छदं उभतोलोहितकूपधानं इति वा इति एवरूपा उच्चासयनमहासयना पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

२००. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपं मण्डनविभूसनट्ठानानुयोगं अनुयुत्ता विहरन्ति । सेय्यथिदं — उच्छादनं परिमद्दनं न्हापनं सम्बाहनं आदासं अञ्जनं मालागन्धविलेपनं मुखचुण्णं मुखलेपनं हत्थबन्धं सिखाबन्धं दण्डं नाळिकं असिं [खग्गं (सी० पी०), असिं खग्गं (स्या० कं०), खग्गं असिं (क०)] छत्तं चित्तुपाहनं उण्हीसं मणिं वालबीजनिं ओदातानि वत्थानि दीघदसानि इति वा इति एवरूपा मण्डनविभूसनट्ठानानुयोगा पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

२०१. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपं तिरच्छानकथं अनुयुत्ता विहरन्ति । सेय्यथिदं — राजकथं चोरकथं महामत्तकथं सेनाकथं भयकथं युद्धकथं अन्नकथं पानकथं वत्थकथं सयनकथं मालाकथं गन्धकथं जातिकथं यानकथं गामकथं निगमकथं नगरकथं जनपदकथं इत्थिकथं [इत्थिकथं पुरिसकथं कुमारकथं कुमारिकथं (क०)] सूरकथं विसिखाकथं कुम्भट्टानकथं पुब्बपेतकथं नानत्तकथं लोकक्खायिकं समुद्दक्खायिकं इति भवाभवकथं इति वा इति एवरूपाय तिरच्छानकथाय पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

२०२. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपं विग्गाहिककथं अनुयुत्ता विहरन्ति । सेय्यथिदं — न त्वं इमं धम्मविनयं आजानासि, अहं इमं धम्मविनयं आजानामि, किं त्वं इमं धम्मविनयं आजानिस्ससि, मिच्छा पटिपन्नो त्वमसि, अहमस्मि सम्मा पटिपन्नो, सहितं मे, असहितं ते, पुरे वचनीयं पच्छा अवच, पच्छा वचनीयं पुरे अवच, अधिचिण्णं ते विपरावत्तं, आरोपितो ते वादो, निग्गहितो त्वमसि, चर वादप्पमोक्खाय, निब्बेठेहि वा सचे प्होसीति इति वा इति एवरूपाय विग्गाहिककथाय पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

२०३. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपं दूतेय्यपहिणगमनानुयोगं अनुयुत्ता विहरन्ति । सेय्यथिदं — रज्जं, राजमहामत्तानं, खत्तियानं, ब्राह्मणानं, गहपतिकानं, कुमारानं — ‘इध गच्छ, अमुत्रागच्छ, इदं हर, अमुत्र इदं आहरा’ति इति वा इति एवरूपा दूतेय्यपहिणगमनानुयोगा पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

२०४. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते कुहका च होन्ति लपका च नेमित्तिका च निप्पेसिका च लाभेन लाभं निजिगीसितारो च । इति एवरूपा कुहनलपना पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं” ।

मज्झिमसीलं निड्डितं ।

महासीलं

२०५. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीवितं कप्पेन्ति । सेय्यथिदं — अङ्गं निमित्तं उप्पातं सुपिनं लक्खणं मूसिकच्छिन्नं अग्गिहोमं दब्बिहोमं थुसहोमं कणहोमं तण्डुलहोमं सप्पिहोमं तेलहोमं मुखहोमं लोहितहोमं अङ्गविज्जा वत्थुविज्जा खत्तविज्जा सिवविज्जा भूतविज्जा भूरिविज्जा अहिविज्जा विसविज्जा विच्छिकविज्जा मूसिकविज्जा सकुणविज्जा वायसविज्जा पक्कज्झानं सरपरित्ताणं मिगचक्कं इति वा इति एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

२०६. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीवितं कप्पेन्ति । सेय्यथिदं — मणिलक्खणं वत्थलक्खणं दण्डलक्खणं सत्थलक्खणं असिलक्खणं उसुलक्खणं धनुलक्खणं आवुधलक्खणं इत्थिलक्खणं पुरिसलक्खणं कुमारलक्खणं कुमारिलक्खणं दासलक्खणं दासिलक्खणं हत्थिलक्खणं अस्सलक्खणं महिसलक्खणं उसभलक्खणं गोलक्खणं अजलक्खणं मेण्डलक्खणं कुक्कुटलक्खणं वट्टकलक्खणं गोधालक्खणं कण्णिकलक्खणं कच्छपलक्खणं मिगलक्खणं इति वा इति एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

२०७. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीवितं कप्पेन्ति । सेय्यथिदं — रज्जं निय्यानं भविस्सति, रज्जं अनिय्यानं भविस्सति, अब्भन्तरानं रज्जं उपयानं भविस्सति, बाहिरानं रज्जं अपयानं भविस्सति, बाहिरानं रज्जं उपयानं भविस्सति, अब्भन्तरानं रज्जं अपयानं भविस्सति, अब्भन्तरानं रज्जं जयो भविस्सति, बाहिरानं रज्जं पराजयो भविस्सति, बाहिरानं रज्जं जयो भविस्सति, अब्भन्तरानं रज्जं पराजयो भविस्सति, इति इमस्स जयो भविस्सति, इमस्स पराजयो भविस्सति इति वा इति एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

२०८. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुञ्जित्वा ते एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीवितं कप्पेन्ति । सेय्यथिदं — चन्दग्गाहो भविस्सति, सूरियग्गाहो भविस्सति, नक्खत्तग्गाहो भविस्सति, चन्दिमसूरियानं पथगमनं भविस्सति, चन्दिमसूरियानं उप्पथगमनं भविस्सति, नक्खत्तानं पथगमनं भविस्सति, नक्खत्तानं उप्पथगमनं भविस्सति, उक्कापातो भविस्सति, दिसाडाहो भविस्सति, भूमिचालो भविस्सति, देवदुद्रभि भविस्सति, चन्दिमसूरियनक्खत्तानं उग्गमनं ओगमनं संकिलेसं वोदानं भविस्सति, एवंविपाको चन्दग्गाहो भविस्सति, एवंविपाको सूरियग्गाहो भविस्सति, एवंविपाको नक्खत्तग्गाहो भविस्सति, एवंविपाकं चन्दिमसूरियानं पथगमनं भविस्सति, एवंविपाकं चन्दिमसूरियानं उप्पथगमनं भविस्सति, एवंविपाकं नक्खत्तानं पथगमनं भविस्सति, एवंविपाकं नक्खत्तानं उप्पथगमनं भविस्सति, एवंविपाको उक्कापातो भविस्सति, एवंविपाको दिसाडाहो भविस्सति, एवंविपाको भूमिचालो भविस्सति, एवंविपाको देवदुद्रभि भविस्सति, एवंविपाकं चन्दिमसूरियनक्खत्तानं उग्गमनं ओगमनं संकिलेसं वोदानं भविस्सति इति वा

इति एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

२०९. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुज्जित्वा ते एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीवितं कप्पेन्ति । सेय्यथिदं — सुवुट्टिका भविस्सति, दुब्बुट्टिका भविस्सति, सुभिकखं भविस्सति, दुब्भिकखं भविस्सति, खेमं भविस्सति, भयं भविस्सति, रोगो भविस्सति, आरोग्यं भविस्सति, मुद्दा, गणना, सङ्ख्यानं, कावेय्यं, लोकायतं इति वा इति एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

२१०. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुज्जित्वा ते एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीवितं कप्पेन्ति । सेय्यथिदं — आवाहनं विवाहनं संवरणं विवरणं सङ्किरणं विकिरणं सुभगकरणं दुब्भगकरणं विरुद्धगम्भकरणं जिह्वानिबन्धनं हनुसंहननं हत्थाभिजप्पनं हनुजप्पनं कण्णजप्पनं आदासपज्जं कुमारिकपज्जं देवपज्जं आदिच्चुपट्टानं महत्तुपट्टानं अब्भुज्जलनं सिरिक्कायनं इति वा इति एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

२११. “यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुज्जित्वा ते एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीवितं कप्पेन्ति । सेय्यथिदं — सन्तिकम्मं पणिधिकम्मं भूतकम्मं भूरिकम्मं वस्सकम्मं वोस्सकम्मं वत्थुकम्मं वत्थुपरिकम्मं आचमनं न्हापनं जुहनं वमनं विरेचनं उद्धंविरेचनं अधोविरेचनं सीसविरेचनं कण्णतेलं नेत्ततप्पनं नत्थुकम्मं अज्जनं पच्चज्जनं सालाकियं सल्लकत्तियं दारकतिकिच्छा, मूलभेसज्जानं अनुप्पदानं, ओसधीनं पटिमोक्खो इति वा इति एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

२१२. “स खो सो, महाराज, भिक्खु एवं सीलसम्पन्नो न कुतोचि भयं समनुपस्सति, यदिदं सीलसंवरतो । सेय्यथापि — महाराज, राजा खत्तियो मुद्दाभिसित्तो निहतपच्चामित्तो न कुतोचि भयं समनुपस्सति, यदिदं पच्चत्थिकतो; एवमेव खो, महाराज, भिक्खु एवं सीलसम्पन्नो न कुतोचि भयं समनुपस्सति, यदिदं सीलसंवरतो । सो इमिना अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो अज्झत्तं अनवज्जसुखं पटिसंवेदेति । एवं खो, महाराज, भिक्खु सीलसम्पन्नो होति ।

महासीलं निद्धितं ।

इन्द्रियसंवरो

२१३. “कथञ्च, महाराज, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति? इध, महाराज, भिक्खु चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तगाही होति नानुब्यञ्जनगाही । यत्त्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झा दोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यं, तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जति । सो तेन सद्दं सुत्वा...पे०... घानेन गन्धं घायित्वा...पे०... जिह्वाय रसं सायित्वा...पे०... कायेन फोडुब्बं फुसित्वा...पे०... मनसा धम्मं विज्जाय न निमित्तगाही होति नानुब्यञ्जनगाही । यत्त्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झा दोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यं, तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये संवरं आपज्जति । सो इमिना अरियेन इन्द्रियसंवरेन समन्नागतो अज्झत्तं अब्यासेकसुखं पटिसंवेदेति । एवं खो, महाराज, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ।

सतिसम्पज्जं

२१४. “कथञ्च, महाराज, भिक्षु सतिसम्पज्ज्जेन समन्नागतो होति? इध, महाराज, भिक्षु अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पज्जानकारी होति, आलोकिते विलोकिते सम्पज्जानकारी होति, समिज्जिते पसारिते सम्पज्जानकारी होति, सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे सम्पज्जानकारी होति, असिते पीते खायिते सायिते सम्पज्जानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पज्जानकारी होति, गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पज्जानकारी होति । एवं खो, महाराज, भिक्षु सतिसम्पज्ज्जेन समन्नागतो होति ।

सन्तोसो

२१५. “कथञ्च, महाराज, भिक्षु सन्तुट्ठो होति? इध, महाराज, भिक्षु सन्तुट्ठो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन, कुच्छिपरिहारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति, समादायेव पक्कमति । सेय्यथापि, महाराज, पक्खी सकुणो येन येनेव डेति, सपत्तभारोव डेति । एवमेव खो, महाराज, भिक्षु सन्तुट्ठो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन कुच्छिपरिहारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति, समादायेव पक्कमति । एवं खो, महाराज, भिक्षु सन्तुट्ठो होति ।

नीवरणप्पहानं

२१६. “सो इमिना च अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो, इमिना च अरियेन इन्द्रियसंवरेन समन्नागतो, इमिना च अरियेन सतिसम्पज्ज्जेन समन्नागतो, इमाय च अरियाय सन्तुट्ठिया समन्नागतो, विवित्तं सेनासनं भजति अरज्जं रुक्खमूलं पब्बतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुज्जं । सो पच्छाभत्तं पिण्डपातप्पटिक्कन्तो निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा ।

२१७. “सो अभिज्झं लोके पहाय विगताभिज्झेन चेतसा विहरति, अभिज्झाय चित्तं परिसोधेति । ब्यापादपदोसं पहाय अब्यापन्नचित्तो विहरति सब्बपाणभूतहितानुकम्पी, ब्यापादपदोसा चित्तं परिसोधेति । थिनमिद्धं पहाय विगतथिनमिद्धो विहरति आलोकसज्जी, सतो सम्पज्जानो, थिनमिद्धा चित्तं परिसोधेति । उद्धच्चकुक्कुच्चं पहाय अनुद्धतो विहरति, अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो, उद्धच्चकुक्कुच्चा चित्तं परिसोधेति । विचिकिच्छं पहाय तिण्णविचिकिच्छो विहरति, अकथंकथी कुसलेसु धम्मेषु, विचिकिच्छाय चित्तं परिसोधेति ।

२१८. “सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो इणं आदाय कम्मन्ते पयोजेय्य । तस्स ते कम्मन्ता समिज्झेय्युं । सो यानि च पोरानानि इणमूलानि, तानि च ब्यन्तिं करेय्य [ब्यन्तीकरेय्य (सी० स्या० कं०)], सिया चस्स उत्तरिं अवसिट्ठं दारभरणाय । तस्स एवमस्स — ‘अहं खो पुब्बे इणं आदाय कम्मन्ते पयोजेसिं । तस्स मे ते कम्मन्ता समिज्झिंसु । सोहं यानि च पोरानानि इणमूलानि, तानि च ब्यन्तिं अकासिं, अत्थि च मे उत्तरिं अवसिट्ठं दारभरणायांति । सो ततोनिदानं लभेथ पामोज्जं, अधिगच्छेय्य सोमनस्सं ।

२१९. “सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो आबाधिको अस्स दुक्खितो बाळ्हगिलानो; भत्तञ्चस्स नच्छादेय्य, न चस्स काये बलमत्ता । सो अपरेन समयेन तम्हा आबाधा मुच्चेय्य; भत्तं चस्स छादेय्य, सिया चस्स काये बलमत्ता । तस्स एवमस्स — ‘अहं खो पुब्बे आबाधिको अहोसिं दुक्खितो बाळ्हगिलानो; भत्तञ्च मे नच्छादेसि, न च मे आसि [न चस्स मे (क०)] काये बलमत्ता । सोम्हि एतरहि तम्हा आबाधा मुत्तो; भत्तञ्च मे छादेति, अत्थि च मे काये बलमत्तांति । सो ततोनिदानं लभेथ पामोज्जं, अधिगच्छेय्य सोमनस्सं ।

२२०. “सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो बन्धनागारे बद्धो अस्स । सो अपरेन समयेन तम्हा बन्धनागारा मुच्चेय्य सोत्थिना अब्भयेन [उब्भयेन (सी० क०)], न चस्स किञ्चि भोगानं वयो । तस्स एवमस्स — ‘अहं खो पुब्बे बन्धनागारे बद्धो अहोसिं, सोम्हि एतरहि तम्हा बन्धनागारा मुत्तो सोत्थिना अब्भयेन । नत्थि च मे किञ्चि भोगानं वयो’ति । सो ततोनिदानं लभेथ पामोज्जं, अधिगच्छेय्य सोमनस्सं ।

२२१. “सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो दासो अस्स अनत्ताधीनो पराधीनो न येनकामंगमो । सो अपरेन समयेन तम्हा दासब्बा मुच्चेय्य अत्ताधीनो अपराधीनो भुजिस्सो येनकामंगमो । तस्स एवमस्स — ‘अहं खो पुब्बे दासो अहोसिं अनत्ताधीनो पराधीनो न येनकामंगमो । सोम्हि एतरहि तम्हा दासब्बा मुत्तो अत्ताधीनो अपराधीनो भुजिस्सो येनकामंगमो’ति । सो ततोनिदानं लभेथ पामोज्जं, अधिगच्छेय्य सोमनस्सं ।

२२२. “सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो सधनो सभोगो कन्तारद्धानमग्गं पटिपज्जेय्य दुब्भिकखं सप्पटिभयं । सो अपरेन समयेन तं कन्तारं नित्थरेय्य सोत्थिना, गामन्तं अनुपापुणेय्य खेमं अप्पटिभयं । तस्स एवमस्स — ‘अहं खो पुब्बे सधनो सभोगो कन्तारद्धानमग्गं पटिपज्जिं दुब्भिकखं सप्पटिभयं । सोम्हि एतरहि तं कन्तारं नित्थिण्णो सोत्थिना, गामन्तं अनुप्पत्तो खेमं अप्पटिभय’न्ति । सो ततोनिदानं लभेथ पामोज्जं, अधिगच्छेय्य सोमनस्सं ।

२२३. “एवमेव खो, महाराज, भिक्खु यथा इणं यथा रोगं यथा बन्धनागारं यथा दासब्बं यथा कन्तारद्धानमग्गं, एवं इमे पञ्च नीवरणे अप्पहीने अत्तनि समनुपस्सति ।

२२४. “सेय्यथापि, महाराज, यथा आणण्यं यथा आरोग्यं यथा बन्धनामोक्खं यथा भुजिस्सं यथा खेमन्तभूमिं; एवमेव खो, महाराज, भिक्खु इमे पञ्च नीवरणे पहीने अत्तनि समनुपस्सति ।

२२५. “तस्सिमे पञ्च नीवरणे पहीने अत्तनि समनुपस्सतो पामोज्जं जायति, पमुदितस्स पीति जायति, पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति, पस्सद्दकायो सुखं वेदेति, सुखिनो चित्तं समाधियति ।

पठमज्झानं

२२६. “सो विविच्चेव कामेहि, विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं विवेकजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स विवेकजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति ।

२२७. “सेय्यथापि, महाराज, दक्खो न्हापको वा न्हापकन्तेवासी वा कंसथाले न्हाणीयचुण्णानि आकिरित्वा उदकेन परिप्फोसकं परिप्फोसकं सन्नेय्य, सायं न्हाणीयपिण्डि स्नेहानुगता स्नेहपरेता सन्तरबाहिरा फुटा स्नेहेन, न च पग्घरणी; एवमेव खो, महाराज, भिक्खु इममेव कायं विवेकजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स विवेकजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति । इदम्पि खो, महाराज, सन्दिट्ठिकं सामज्जफलं पुरिमेहि सन्दिट्ठिकेहि सामज्जफलेहि अभिक्कन्ततरज्च पणीततरज्च ।

दुतियज्झानं

२२८. “पुन चपरं, महाराज, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं झानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं समाधिजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स समाधिजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति ।

२२९. “सेय्यथापि, महाराज, उदकरहदो गम्भीरो उब्भितोदको [उब्भितोदको (स्या० कं० क०)] तस्स नेवस्स पुरत्थिमाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, न दक्खिणाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, न पच्छिमाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, न उत्तराय दिसाय उदकस्स आयमुखं, देवो च न कालेनकालं सम्माधारं अनुप्पवेच्छेय्य । अथ खो तम्हाव उदकरहदा सीता वारिधारा उब्भिज्जित्वा तमेव उदकरहदं सीतेन वारिना अभिसन्देय्य परिसन्देय्य परिपूरेय्य परिप्फरेय्य, नास्स किञ्चि सब्बावतो उदकरहदस्स सीतेन वारिना अप्फुटं अस्स । एवमेव खो, महाराज, भिक्खु इममेव कायं समाधिजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स समाधिजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति । इदम्पि खो, महाराज, सन्दिट्ठिकं सामज्जफलं पुरिमेहि सन्दिट्ठिकेहि सामज्जफलेहि अभिक्कन्ततरज्च पणीततरज्च ।

ततियज्झानं

२३०. “पुन चपरं, महाराज, भिक्खु पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो सम्पजानो, सुखज्च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ति, ततियं झानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं निप्पीतिकेन सुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स निप्पीतिकेन सुखेन अप्फुटं होति ।

२३१. “सेय्यथापि, महाराज, उप्पलिनियं वा पदुमिनियं वा पुण्डरीकिनियं वा अप्पेक्कच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि उदके संवट्ठानि उदकानुगगतानि अन्तोनिमुग्गपोसीनि, तानि याव चग्गा याव च मूला सीतेन वारिना अभिसन्नानि परिसन्नानि [अभिसन्दानि परिसन्दानि (क०)] परिपूरानि परिप्फुटानि [परिप्फुटानि (पी०)], नास्स किञ्चि सब्बावतं उप्पलानं वा पदुमानं वा पुण्डरीकानं वा सीतेन वारिना अप्फुटं अस्स; एवमेव खो, महाराज, भिक्खु इममेव कायं निप्पीतिकेन सुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स निप्पीतिकेन सुखेन अप्फुटं होति । इदम्पि खो, महाराज, सन्दिट्ठिकं सामज्जफलं पुरिमेहि सन्दिट्ठिकेहि सामज्जफलेहि अभिक्कन्ततरज्च पणीततरज्च ।

चतुत्थज्झानं

२३२. “पुन चपरं, महाराज, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना, पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपरिसुद्धिं चतुत्थं झानं उपसम्पज्ज विहरति, सो इममेव कायं परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन फरित्वा निसिन्नो होति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन अप्फुटं होति ।

२३३. “सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो ओदातेन वत्थेन ससीसं पारुपित्वा निसिन्नो अस्स, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स ओदातेन वत्थेन अप्फुटं अस्स; एवमेव खो, महाराज, भिक्खु इममेव कायं परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन फरित्वा निसिन्नो होति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन अप्फुटं होति । इदम्पि खो, महाराज, सन्दिट्ठिकं सामज्जफलं पुरिमेहि सन्दिट्ठिकेहि सामज्जफलेहि अभिक्कन्ततरज्च पणीततरज्च ।

विपस्सनाजाणं

२३४. “सो [पुन चपरं महाराज भिक्खु सो (क०)] एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते जाणदस्सनाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो एवं पजानाति — ‘अयं खो मे कायो रूपी चातुमहाभूतिको मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासूपचयो अनिच्चुच्छादन-परिमदन-भेदन-विद्धंसन-धम्मो; इदञ्च पन मे विज्जाणं एत्थ सितं एत्थ पटिबद्धं’न्ति ।

२३५. “सेय्यथापि, महाराज, मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अट्ठंसो सुपरिकम्मकतो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो सब्बाकारसम्पन्नो । तत्रास्स सुत्तं आवुत्तं नीलं वा पीतं वा लोहितं वा [पीतकं वा लोहितकं वा (क०)] ओदातं वा पण्डुसुत्तं वा । तमेनं चक्खुमा पुरिसो हत्थे करित्वा पच्चवेक्खेय्य — ‘अयं खो मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अट्ठंसो सुपरिकम्मकतो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो सब्बाकारसम्पन्नो; तत्रिदं सुत्तं आवुत्तं नीलं वा पीतं वा लोहितं वा ओदातं वा पण्डुसुत्तं वा’ति । एवमेव खो, महाराज, भिक्खु एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते जाणदस्सनाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो एवं पजानाति — ‘अयं खो मे कायो रूपी चातुमहाभूतिको मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासूपचयो अनिच्चुच्छादनपरिमदनभेदनविद्धंसनधम्मो; इदञ्च पन मे विज्जाणं एत्थ सितं एत्थ पटिबद्धं’न्ति । इदम्पि खो, महाराज, सन्दिट्टिकं सामञ्जफलं पुरिमेहि सन्दिट्टिकेहि सामञ्जफलेहि अभिक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च ।

मनोमयिद्धिजाणं

२३६. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते मनोमयं कायं अभिनिम्मानाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो इमम्हा काया अज्जं कायं अभिनिम्मिनाति रूपिं मनोमयं सब्बङ्गपच्चङ्गिं अहीनिन्द्रियं ।

२३७. “सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो मुज्जम्हा ईसिकं पवाहेय्य [पब्बाहेय्य (स्या० क०)] । तस्स एवमस्स — ‘अयं मुज्जो, अयं ईसिका, अज्जो मुज्जो, अज्जा ईसिका, मुज्जम्हा त्वेव ईसिका पवाळ्हा’ति [पब्बाळ्हाति (स्या० क०)] । सेय्यथा वा पन, महाराज, पुरिसो असिं कोसिया पवाहेय्य । तस्स एवमस्स — ‘अयं असि, अयं कोसि, अज्जो असि, अज्जा कोसि, कोसिया त्वेव असि पवाळ्हा’ति । सेय्यथा वा पन, महाराज, पुरिसो अहिं करण्डा उद्धरेय्य । तस्स एवमस्स — ‘अयं अहि, अयं करण्डो । अज्जो अहि, अज्जो करण्डो, करण्डा त्वेव अहि उब्भतो’ति [उद्धरितो (स्या० क०)] । एवमेव खो, महाराज, भिक्खु एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते मनोमयं कायं अभिनिम्मानाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो इमम्हा काया अज्जं कायं अभिनिम्मिनाति रूपिं मनोमयं सब्बङ्गपच्चङ्गिं अहीनिन्द्रियं । इदम्पि खो, महाराज, सन्दिट्टिकं सामञ्जफलं पुरिमेहि सन्दिट्टिकेहि सामञ्जफलेहि अभिक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च ।

इद्धिविधजाणं

२३८. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते इद्धिविधाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — एकोपि हुत्वा बहुधा होति,

बहुधापि हुत्वा एको होति; आविभावं तिरोभावं तिरोकुट्टं तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमानो गच्छति सेय्यथापि आकासे । पथवियापि उम्मुज्जनिमुज्जं करोति सेय्यथापि उदके । उदकेपि अभिज्जमाने गच्छति [अभिज्जमानो (सी० क०)] सेय्यथापि पथविया । आकासेपि पल्लङ्केन कमति सेय्यथापि पक्खी सकुणो । इमेपि चन्दिमसूरिये एवंमहिद्धिके एवंमहानुभावे पाणिना परामसति परिमज्जति । याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति ।

२३९. “सेय्यथापि, महाराज, दक्खो कुम्भकारो वा कुम्भकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकताय मत्तिकाय यं यदेव भाजनविकतिं आकङ्खेय्य, तं तदेव करेय्य अभिनिष्पादेय्य । सेय्यथा वा पन, महाराज, दक्खो दन्तकारो वा दन्तकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकतस्मिं दन्तस्मिं यं यदेव दन्तविकतिं आकङ्खेय्य, तं तदेव करेय्य अभिनिष्पादेय्य । सेय्यथा वा पन, महाराज, दक्खो सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकतस्मिं सुवण्णस्मिं यं यदेव सुवण्णविकतिं आकङ्खेय्य, तं तदेव करेय्य अभिनिष्पादेय्य । एवमेव खो, महाराज, भिक्खु एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते इद्धिविधाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — एकोपि हुत्वा बहुधा होति, बहुधापि हुत्वा एको होति; आविभावं तिरोभावं तिरोकुट्टं तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमानो गच्छति सेय्यथापि आकासे । पथवियापि उम्मुज्जनिमुज्जं करोति सेय्यथापि उदके । उदकेपि अभिज्जमाने गच्छति सेय्यथापि पथविया । आकासेपि पल्लङ्केन कमति सेय्यथापि पक्खी सकुणो । इमेपि चन्दिमसूरिये एवंमहिद्धिके एवंमहानुभावे पाणिना परामसति परिमज्जति । याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति । इदम्पि खो, महाराज, सन्दिट्टिकं सामज्जफलं पुरिमेहि सन्दिट्टिकेहि सामज्जफलेहि अभिक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च ।

दिब्बसोतजाणं

२४०. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते दिब्बाय सोतधातुया चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय उभो सद्दे सुणाति दिब्बे च मानुसे च ये दूरे सन्तिके च ।

२४१. “सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो अद्धानमग्गप्पटिपन्नो । सो सुणेय्य भेरिसद्वम्पि मुदिङ्गसद्वम्पि [मुतिङ्गसद्वम्पि (सी० पी०)] सङ्खपणवदिन्दिमसद्वम्पि [सङ्खपणवदेण्डिमसद्वम्पि (सी० पी०), सङ्खसद्वम्पि पणवसद्वम्पि देन्दिमसद्वम्पि (स्या० कं०)] । तस्स एवमस्स — ‘भेरिसद्वो’ इतिपि, ‘मुदिङ्गसद्वो’ इतिपि, ‘सङ्खपणवदिन्दिमसद्वो’ इतिपि [सङ्खसद्वो इतिपि पणवसद्वो इतिपि देन्दिमसद्वो इतिपि (स्या० कं०)] । एवमेव खो, महाराज, भिक्खु एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते दिब्बाय सोतधातुया चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय उभो सद्दे सुणाति दिब्बे च मानुसे च ये दूरे सन्तिके च । इदम्पि खो, महाराज, सन्दिट्टिकं सामज्जफलं पुरिमेहि सन्दिट्टिकेहि सामज्जफलेहि अभिक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च ।

चेतोपरियजाणं

२४२. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते चेतोपरियजाणाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो परसत्तानं परपुगलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानाति — सरागं वा चित्तं ‘सरागं चित्तं’न्ति पजानाति, वीतरागं वा चित्तं ‘वीतरागं चित्तं’न्ति पजानाति, सदोसं वा चित्तं ‘सदोसं चित्तं’न्ति पजानाति, वीतदोसं वा चित्तं ‘वीतदोसं चित्तं’न्ति पजानाति, समोहं वा चित्तं ‘समोहं चित्तं’न्ति पजानाति, वीतमोहं वा चित्तं

‘वीतमोहं चित्तं’न्ति पजानाति, सङ्खित्तं वा चित्तं ‘सङ्खित्तं चित्तं’न्ति पजानाति, विक्खित्तं वा चित्तं ‘विक्खित्तं चित्तं’न्ति पजानाति, महग्गतं वा चित्तं ‘महग्गतं चित्तं’न्ति पजानाति, अमहग्गतं वा चित्तं ‘अमहग्गतं चित्तं’न्ति पजानाति, सउत्तरं वा चित्तं ‘सउत्तरं चित्तं’न्ति पजानाति, अनुत्तरं वा चित्तं ‘अनुत्तरं चित्तं’न्ति पजानाति, समाहितं वा चित्तं ‘समाहितं चित्तं’न्ति पजानाति, असमाहितं वा चित्तं ‘असमाहितं चित्तं’न्ति पजानाति, विमुत्तं वा चित्तं ‘विमुत्तं चित्तं’न्ति पजानाति, अविमुत्तं वा चित्तं ‘अविमुत्तं चित्तं’न्ति पजानाति ।

२४३. “सेय्यथापि, महाराज, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा मण्डनजातिको आदासे वा परिसुद्धे परियोदाते अच्छे वा उदकपत्ते सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो सकणिकं वा ‘सकणिकं’न्ति जानेय्य, अकणिकं वा ‘अकणिकं’न्ति जानेय्य; एवमेव खो, महाराज, भिक्खु एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते चेतोपरियजाणाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो परसत्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानाति — सरागं वा चित्तं ‘सरागं चित्तं’न्ति पजानाति, वीतरागं वा चित्तं ‘वीतरागं चित्तं’न्ति पजानाति, सदोसं वा चित्तं ‘सदोसं चित्तं’न्ति पजानाति, वीतदोसं वा चित्तं ‘वीतदोसं चित्तं’न्ति पजानाति, समोहं वा चित्तं ‘समोहं चित्तं’न्ति पजानाति, वीतमोहं वा चित्तं ‘वीतमोहं चित्तं’न्ति पजानाति, सङ्खित्तं वा चित्तं ‘सङ्खित्तं चित्तं’न्ति पजानाति, विक्खित्तं वा चित्तं ‘विक्खित्तं चित्तं’न्ति पजानाति, महग्गतं वा चित्तं ‘महग्गतं चित्तं’न्ति पजानाति, अमहग्गतं वा चित्तं ‘अमहग्गतं चित्तं’न्ति पजानाति, सउत्तरं वा चित्तं ‘सउत्तरं चित्तं’न्ति पजानाति, अनुत्तरं वा चित्तं ‘अनुत्तरं चित्तं’न्ति पजानाति, समाहितं वा चित्तं ‘समाहितं चित्तं’न्ति पजानाति, असमाहितं वा चित्तं ‘असमाहितं चित्तं’न्ति पजानाति, विमुत्तं वा चित्तं ‘विमुत्तं चित्तं’न्ति पजानाति, अविमुत्तं वा चित्तं ‘अविमुत्तं चित्तं’न्ति पजानाति । इदम्पि खो, महाराज, सन्दिट्ठिकं सामज्जफलं पुरिमेहि सन्दिट्ठिकेहि सामज्जफलेहि अभिक्कन्ततरज्ज पणीततरज्ज ।

पुब्बेनिवासानुस्सतिजाणं

२४४. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सतिजाणाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो तिस्सोपि जातियो चतस्सोपि जातियो पञ्चपि जातियो दसपि जातियो वीसम्पि जातियो तिसम्पि जातियो चत्तालीसम्पि जातियो पज्जासम्पि जातियो जातिसतम्पि जातिसहस्सम्पि जातिसतसहस्सम्पि अनेकेपि संवट्टकप्पे अनेकेपि विवट्टकप्पे अनेकेपि संवट्टविवट्टकप्पे, ‘अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति ।

२४५. “सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो सकम्हा गामा अज्जं गामं गच्छेय्य, तम्हापि गामा अज्जं गामं गच्छेय्य । सो तम्हा गामा सकंयेव गामं पच्चागच्छेय्य । तस्स एवमस्स — ‘अहं खो सकम्हा गामा अमुं गामं अगच्छिं [अगच्छिं (स्या० कं०)], तत्रापि एवं अट्ठासिं, एवं निसीदिं, एवं अभासिं, एवं तुण्ही अहोसिं, तम्हापि गामा अमुं गामं अगच्छिं, तत्रापि एवं अट्ठासिं, एवं निसीदिं, एवं अभासिं, एवं तुण्ही अहोसिं, सोम्हि तम्हा गामा सकंयेव गामं पच्चागतो’ति । एवमेव खो, महाराज, भिक्खु एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सतिजाणाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं —

एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो तिस्रोपि जातियो चतस्रोपि जातियो पञ्चपि जातियो दसपि जातियो वीसम्पि जातियो तिसम्पि जातियो चत्तालीसम्पि जातियो पञ्चासम्पि जातियो जातिसतम्पि जातिसहस्सम्पि जातिसतसहस्सम्पि अनेकेपि संवट्टकप्पे अनेकेपि विवट्टकप्पे अनेकेपि संवट्टविवट्टकप्पे, ‘अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ति, इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । इदम्पि खो, महाराज, सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं पुरिमेहि सन्दिट्ठिकेहि सामञ्जफलेहि अभिक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च ।

दिब्बचक्खुजाणं

२४६. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपातजाणाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते, यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति — ‘इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना । ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना । इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना’ति । इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते, यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति ।

२४७. “सेय्यथापि, महाराज, मज्झे सिङ्घाटके पासादो । तत्थ चक्खुमा पुरिसो ठितो पस्सेय्य मनुस्से गेहं पविसन्तेपि निक्खमन्तेपि रथिकायपि वीथिं सञ्चरन्ते [रथियापी रथिं सञ्चरन्ते (सी०), रथियाय विथिं सञ्चरन्तेपि (स्या०)] मज्झे सिङ्घाटके निसिन्नेपि । तस्स एवमस्स — ‘एते मनुस्सा गेहं पविसन्ति, एते निक्खमन्ति, एते रथिकाय वीथिं सञ्चरन्ति, एते मज्झे सिङ्घाटके निसिन्ना’ति । एवमेव खो, महाराज, भिक्खु एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपातजाणाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते, यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति — ‘इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना । इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना । ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना’ति । इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते; यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । ‘इदम्पि खो, महाराज, सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं पुरिमेहि सन्दिट्ठिकेहि सामञ्जफलेहि अभिक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च ।

आसवक्खयजाणं

२४८. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते

आसवानं खयजाणाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो इदं दुक्खन्ति यथाभूतं पजानाति, अयं दुक्खसमुदयोति यथाभूतं पजानाति, अयं दुक्खनिरोधोति यथाभूतं पजानाति, अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदाति यथाभूतं पजानाति । इमे आसवाति यथाभूतं पजानाति, अयं आसवसमुदयोति यथाभूतं पजानाति, अयं आसवनिरोधोति यथाभूतं पजानाति, अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदाति यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवापि चित्तं विमुच्चति, भवासवापि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवापि चित्तं विमुच्चति, ‘विमुत्तस्मिं विमुत्तमि’ति जाणं होति, ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानाति ।

२४९. “सेय्यथापि, महाराज, पब्बतसङ्घेपे उदकरहदो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो । तत्थ चक्खुमा पुरिसो तीरे ठितो पस्सेय्य सिप्पिसम्बुकम्पि सक्खरकथलम्पि मच्छगुम्बम्पि चरन्तम्पि तिट्ठन्तम्पि । तस्स एवमस्स — ‘अयं खो उदकरहदो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो । तत्रिमे सिप्पिसम्बुकापि सक्खरकथलापि मच्छगुम्बापि चरन्तिपि तिट्ठन्तिपी’ति । एवमेव खो, महाराज, भिक्खु एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं खयजाणाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । ‘सो इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । ‘इमे आसवाति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवसमुदयो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवनिरोधो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदाति यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवापि चित्तं विमुच्चति, भवासवापि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवापि चित्तं विमुच्चति, ‘विमुत्तस्मिं विमुत्तमि’ति जाणं होति, ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानाति । इदं खो, महाराज, सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं पुरिमेहि सन्दिट्ठिकेहि सामञ्जफलेहि अभिक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च । इमस्मा च पन, महाराज, सन्दिट्ठिका सामञ्जफला अञ्जं सन्दिट्ठिकं सामञ्जफलं उत्तरितरं वा पणीततरं वा नत्थी’ति ।

अजातसत्तुउपासकत्तपटिवेदना

२५०. एवं वुत्ते, राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “अभिक्कन्तं, भन्ते, अभिक्कन्तं, भन्ते । सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मगं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ति; एवमेवं, भन्ते, भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं, भन्ते, भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्घञ्च । उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं । अच्चयो मं, भन्ते, अच्चगमा यथाबालं यथामूळं यथाअकुसलं, योहं पितरं धम्मिकं धम्मराजानं इस्सरियकारणा जीविता वोरपेसिं । तस्स मे, भन्ते भगवा अच्चयं अच्चयतो पटिगणहातु आयतिं संवराया’ति ।

२५१. “तग्घ त्वं, महाराज, अच्चयो अच्चगमा यथाबालं यथामूळं यथाअकुसलं, यं त्वं पितरं धम्मिकं धम्मराजानं जीविता वोरपेसि । यतो च खो त्वं, महाराज, अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोसि, तं ते मयं पटिगणहाम । वुद्धिहेसा, महाराज, अरियस्स विनये, यो अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोति, आयतिं संवरं आपज्जती’ति ।

२५२. एवं वुत्ते, राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “हन्द च दानि मयं, भन्ते, गच्छाम बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया’ति । “यस्सदानि त्वं, महाराज, कालं मज्जसी’ति । अथ खो राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

२५३. अथ खो भगवा अचिरपक्कन्तस्स रज्जो मागधस्स अजातसत्तुस्स वेदेहिपुत्तस्स भिक्खू आमन्तेसि — “खतायं, भिक्खवे, राजा । उपहतायं, भिक्खवे, राजा । सचायं, भिक्खवे, राजा पितरं धम्मिकं धम्मराजानं जीविता न वोरोपेस्सथ, इमस्मिञ्जेव आसने विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उप्पज्जिस्सथा”ति । इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति ।

सामञ्जफलसुत्तं निद्धितं दुतियं ।

३. अम्बट्टसुत्तं

२५४. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि येन इच्छानङ्गलं नाम कोसलानं ब्राह्मणगामो तदवसरि । तत्र सुदं भगवा इच्छानङ्गले विहरति इच्छानङ्गलवनसण्डे ।

पोक्खरसातिवत्थु

२५५. तेन खो पन समयेन ब्राह्मणो पोक्खरसाति उक्कट्टं [पोक्खरसाती (सी०), पोक्खरसादि (पी०)] अज्झावसति सत्तुस्सदं सतिणकट्ठोदकं सधज्जं राजभोगं रज्जा पसेनदिना कोसलेन दिन्नं राजदायं ब्रह्मदेय्यं । अस्सोसि खो ब्राह्मणो पोक्खरसाति — “समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि इच्छानङ्गलं अनुपत्तो इच्छानङ्गले विहरति इच्छानङ्गलवनसण्डे । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुग्गतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ [भगवाति (स्या० कं०), उपरिसोणदण्डसुत्तादीसुपि बुद्धगुणकथायं एवमेव दिस्सति] । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं, सात्थं सब्यज्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती”ति ।

अम्बट्टमाणवो

२५६. तेन खो पन समयेन ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स अम्बट्टो नाम माणवो अन्तेवासी होति अज्झायको मन्तधरो तिण्णं वेदानं [वेदानं (क०)] पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं पदको वेय्याकरणो लोकायतमहापुरिसलक्खणेषु अनवयो अनुज्जातपटिज्जातो सके आचरियके तेविज्जके पावचने — “यमहं जानामि, तं त्वं जानासि; यं त्वं जानासि तमहं जानामी”ति ।

२५७. अथ खो ब्राह्मणो पोक्खरसाति अम्बट्टं माणवं आमन्तेसि — “अयं, तात अम्बट्ट, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि इच्छानङ्गलं अनुपत्तो इच्छानङ्गले विहरति इच्छानङ्गलवनसण्डे । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुग्गतो — ‘इतिपि सो भगवा, अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति ।

सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं, सात्थं सब्यञ्जनं केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होतीति । एहि त्वं तात अम्बट्ट, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा समणं गोतमं जानाहि, यदि वा तं भवन्तं गोतमं तथासन्तंयेव सद्दो अब्भुग्गतो, यदि वा नो तथा । यदि वा सो भवं गोतमो तादिसो, यदि वा न तादिसो, तथा मयं तं भवन्तं गोतमं वेदिस्सामा”ति ।

२५८. “यथा कथं पनाहं, भो, तं भवन्तं गोतमं जानिस्सामि — ‘यदि वा तं भवन्तं गोतमं तथासन्तंयेव सद्दो अब्भुग्गतो, यदि वा नो तथा । यदि वा सो भवं गोतमो तादिसो, यदि वा न तादिसो’”ति?

“आगतानि खो, तात अम्बट्ट, अम्हाकं मन्तेसु द्रुत्तिस महापुरिसलक्खणानि, येहि समन्नागतस्स महापुरिसस्स द्वेयेव गतियो भवन्ति अनञ्जा । सचे अगारं अज्झावसति, राजा होति चक्कवत्ती धम्मिको धम्मराजा चातुरन्तो विजितावी जनपदत्थावरियप्पत्तो सत्तरतनसमन्नागतो । तस्सिमानि सत्त रतनानि भवन्ति । सेय्यथिदं — चक्करतनं, हत्थिरतनं, अस्सरतनं, मणिरतनं, इत्थिरतनं, गहपतिरतनं, परिणायकरतनमेव सत्तमं । परोसहस्सं खो पनस्स पुत्ता भवन्ति सूरा वीरङ्गरूपा परसेनप्पमदना । सो इमं पथविं सागरपरियन्तं अदण्डेन असत्थेन धम्मेन अभिविजिय अज्झावसति । सचे खो पन अगारस्मा अनगारियं पब्बजति, अरहं होति सम्मासम्बुद्धो लोके विवट्टच्छदो । अहं खो पन, तात अम्बट्ट, मन्तानं दाता; त्वं मन्तानं पटिग्गहेता”ति ।

२५९. “एवं, भो”ति खो अम्बट्टो माणवो ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स पटिस्सुत्वा उट्ठायासना ब्राह्मणं पोक्खरसातिं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा वळवारथमारुह्य सम्बहुलेहि माणवकेहि सद्धिं येन इच्छानङ्गलवनसण्डो तेन पायासि । यावतिका यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिकोव आरामं पाविसि । तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू अब्भोकासे चङ्कमन्ति । अथ खो अम्बट्टो माणवो येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू एतदवोच — “कहं नु खो, भो, एतरहि सो भवं गोतमो विहरति? तज्जि मयं भवन्तं गोतमं दस्सनाय इधूपसङ्कन्ता”ति ।

२६०. अथ खो तेसं भिक्खून् एतदहोसि — “अयं खो अम्बट्टो माणवो अभिज्जातकोलञ्जो चेव अभिज्जातस्स च ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स अन्तेवासी । अगरु खो पन भगवतो एवरूपेहि कुलपुत्तेहि सद्धिं कथासल्लापो होती”ति । ते अम्बट्टं माणवं एतदवोचुं — “एसो अम्बट्ट विहारो संवुतद्वारो, तेन अप्पसद्दो उपसङ्कमित्वा अतरमानो आळिन्दं पविसित्वा उक्कासित्वा अगगळं आकोटेहि, विवरिस्सति ते भगवा द्वार”न्ति ।

२६१. अथ खो अम्बट्टो माणवो येन सो विहारो संवुतद्वारो, तेन अप्पसद्दो उपसङ्कमित्वा अतरमानो आळिन्दं पविसित्वा उक्कासित्वा अगगळं आकोटेसि । विवरि भगवा द्वारं । पाविसि अम्बट्टो माणवो । माणवकापि पविसित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदिसु, सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । अम्बट्टो पन माणवो चङ्कमन्तोपि निसिन्नेन भगवता कज्जि कज्जि [किज्जि किज्जि (क०)] कथं सारणीयं वीतिसारेति, ठितोपि निसिन्नेन भगवता किज्जि किज्जि कथं सारणीयं वीतिसारेति ।

२६२. अथ खो भगवा अम्बट्टं माणवं एतदवोच — “एवं नु ते, अम्बट्ट, ब्राह्मणेहि वुद्धेहि महल्लकेहि आचरियपाचरियेहि सद्धिं कथासल्लापो होति, यथयिदं चरं तिट्ठं निसिन्नेन मया किज्जि किज्जि कथं सारणीयं वीतिसारेती”ति?

पठमइब्भवादो

२६३. “नो हिदं, भो गोतम । गच्छन्तो वा हि, भो गोतम, गच्छन्तेन ब्राह्मणो ब्राह्मणेन सद्धिं सल्लपितुमरहति, ठितो वा हि, भो गोतम, ठितेन ब्राह्मणो ब्राह्मणेन सद्धिं सल्लपितुमरहति, निसिन्नो वा हि, भो गोतम, निसिन्नेन ब्राह्मणो ब्राह्मणेन सद्धिं सल्लपितुमरहति, सयानो वा हि, भो गोतम, सयानेन ब्राह्मणो ब्राह्मणेन सद्धिं सल्लपितुमरहति । ये च खो ते, भो गोतम, मुण्डका समणका इब्भा कण्हा [किण्हा (क० सी० पी०)] बन्धुपादापच्चा, तेहिपि मे सद्धिं एवं कथासल्लापो होति, यथरिव भोता गोतमेना”ति । “अत्थिकवतो खो पन ते, अम्बट्ठ, इधागमनं अहोसि, यायेव खो पनत्थाय आगच्छेय्याथ [आगच्छेय्याथो (सी० पी०)], तमेव अत्थं साधुकं मनसि करेय्याथ [मनसिकरेय्याथो (सी० पी०)] । अवुसितवायेव खो पन भो अयं अम्बट्ठो माणवो वुसितमानी किमञ्जत्र अवुसितत्ता”ति ।

२६४. अथ खो अम्बट्ठो माणवो भगवता अवुसितवादेन वुच्चमानो कुपितो अनत्तमनो भगवन्तंयेव खुंसेन्तो भगवन्तंयेव वम्भेन्तो भगवन्तंयेव उपवदमानो — “समणो च मे, भो, गोतमो पापितो भविस्सती”ति भगवन्तं एतदवोच — “चण्डा, भो गोतम, सक्कजाति; फरुसा, भो गोतम, सक्कजाति; लहुसा, भो गोतम, सक्कजाति; भस्सा, भो गोतम, सक्कजाति; इब्भा सन्ता इब्भा समाना न ब्राह्मणे सक्करोन्ति, न ब्राह्मणे गरुं करोन्ति [गरुक्करोन्ति (सी० स्या० कं० पी०)], न ब्राह्मणे मानेन्ति, न ब्राह्मणे पूजेन्ति, न ब्राह्मणे अपचायन्ति । तयिदं, भो गोतम, नच्छन्नं, तयिदं नप्पतिरूपं, यदिमे सक्का इब्भा सन्ता इब्भा समाना न ब्राह्मणे सक्करोन्ति, न ब्राह्मणे गरुं करोन्ति, न ब्राह्मणे मानेन्ति, न ब्राह्मणे पूजेन्ति, न ब्राह्मणे अपचायन्ती”ति । इतिह अम्बट्ठो माणवो इदं पठमं सक्केसु इब्भवादं निपातेसि ।

दुतियइब्भवादो

२६५. “किं पन ते, अम्बट्ठ, सक्का अपरद्धुं”न्ति? “एकमिदाहं, भो गोतम, समयं आचरियस्स ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स केनचिदेव करणीयेन कपिलवत्थुं अगमासिं । येन सक्कानं सन्धागारं तेनुपसङ्कमिं । तेन खो पन समयेन सम्बहुला सक्का चेव सक्ककुमारा च सन्धागारे [सन्धागारे (सी० पी०)] उच्चेसु आसनेसु निसिन्ना होन्ति अज्जमज्जं अङ्गुलिपतोदकेहि [अङ्गुलिपतोदकेन (पी०)] सज्जघन्ता संकीळन्ता, अज्जदत्थु ममज्जेव मज्जे अनुजघन्ता, न मं कोचि आसनेनपि निमन्तेसि । तयिदं, भो गोतम, नच्छन्नं, तयिदं नप्पतिरूपं, यदिमे सक्का इब्भा सन्ता इब्भा समाना न ब्राह्मणे सक्करोन्ति, न ब्राह्मणे गरुं करोन्ति, न ब्राह्मणे मानेन्ति, न ब्राह्मणे पूजेन्ति, न ब्राह्मणे अपचायन्ती”ति । इतिह अम्बट्ठो माणवो इदं दुतियं सक्केसु इब्भवादं निपातेसि ।

ततियइब्भवादो

२६६. “लट्ठिकापि खो, अम्बट्ठ, सकुणिका सके कुलावके कामलापिनी होति । सकं खो पनेतं, अम्बट्ठ, सक्कानं यदिदं कपिलवत्थुं, नारहतायस्मा अम्बट्ठो इमाय अप्पमत्ताय अभिसज्जितुं”न्ति । “चत्तारोमे, भो गोतम, वण्णा — खत्तिया ब्राह्मणा वेस्सा सुद्धा । इमेसज्झि, भो गोतम, चतुन्नं वण्णानं तयो वण्णा — खत्तिया च वेस्सा च सुद्धा च — अज्जदत्थु ब्राह्मणस्सेव परिचारका सम्पज्जन्ति । तयिदं, भो गोतम, नच्छन्नं, तयिदं नप्पतिरूपं, यदिमे सक्का इब्भा सन्ता इब्भा समाना न ब्राह्मणे सक्करोन्ति, न ब्राह्मणे गरुं करोन्ति, न ब्राह्मणे मानेन्ति, न ब्राह्मणे पूजेन्ति, न ब्राह्मणे अपचायन्ती”ति । इतिह अम्बट्ठो माणवो इदं ततियं सक्केसु इब्भवादं निपातेसि ।

दासिपुत्तवादो

२६७. अथ खो भगवतो एतदहोसि — “अतिबाळ्हं खो अयं अम्बट्टो माणवो सक्केसु इब्भवादेन निम्मादेति, यंनूनाहं गोत्तं पुच्छेय्य”न्ति । अथ खो भगवा अम्बट्टं माणवं एतदवोच — “कथं गोत्तोसि, अम्बट्टा”ति? “कण्हायनोहमस्मि, भो गोतमा”ति । पोराणं खो पन ते अम्बट्ट मातापेत्तिकं नामगोत्तं अनुस्सरतो अय्यपुत्ता सक्का भवन्ति; दासिपुत्तो त्वमसि सक्क्यानं । सक्का खो पन, अम्बट्ट, राजानं ओक्काकं पितामहं दहन्ति ।

“भूतपुब्बं, अम्बट्ट, राजा ओक्काको या सा महेसी पिया मनापा, तस्सा पुत्तस्स रज्जं परिणामेतुकामो जेट्टकुमारे रट्टस्मा पब्बाजेसि — ओक्कामुखं करकण्डं [उक्कामुखं करकण्डुं (सी० स्या०)] हत्थिनिकं सिनिसूरं [सिनिपुरं (सी० स्या०)] । ते रट्टस्मा पब्बाजिता हिमवन्तपस्से पोक्खरणिआ तीरे महासाकसण्डो, तत्थ वासं कप्पेसुं । ते जातिसम्भेदभया सकाहि भगिनीहि सद्धिं संवासं कप्पेसुं ।

“अथ खो, अम्बट्ट, राजा ओक्काको अमच्चे पारिसज्जे आमन्तेसि — ‘कहं नु खो, भो, एतरहि कुमारा सम्मन्ती’ति? ‘अत्थि, देव, हिमवन्तपस्से पोक्खरणिआ तीरे महासाकसण्डो, तत्थेतरहि कुमारा सम्मन्ति । ते जातिसम्भेदभया सकाहि भगिनीहि सद्धिं संवासं कप्पेन्ती’ति । अथ खो, अम्बट्ट, राजा ओक्काको उदानं उदानेसि — ‘सक्का वत, भो, कुमारा, परमसक्का वत, भो, कुमारा’ति । तदग्गे खो पन अम्बट्ट सक्का पज्जायन्ति; सो च नेसं पुब्बपुरिसो ।

“रज्जो खो पन, अम्बट्ट, ओक्काकस्स दिसा नाम दासी अहोसि । सा कण्हं नाम [सा कण्हं (पी०)] जनेसि । जातो कण्हो पब्बाहासि — ‘धोवथ मं, अम्म, नहापेथ मं अम्म, इमस्मा मं असुचिस्मा परिमोचेथ, अत्थाय वो भविस्सामी’ति । यथा खो पन अम्बट्ट एतरहि मनुस्सा पिसाचे दिस्वा ‘पिसाचा’ति सज्जानन्ति; एवमेव खो, अम्बट्ट, तेन खो पन समयेन मनुस्सा पिसाचे ‘कण्हा’ति सज्जानन्ति । ते एवमाहंसु — ‘अयं जातो पब्बाहासि, कण्हो जातो, पिसाचो जातो’ति । तदग्गे खो पन, अम्बट्ट कण्हायना पज्जायन्ति, सो च कण्हायनानं पुब्बपुरिसो । इति खो ते, अम्बट्ट, पोराणं मातापेत्तिकं नामगोत्तं अनुस्सरतो अय्यपुत्ता सक्का भवन्ति, दासिपुत्तो त्वमसि सक्क्यानं”न्ति ।

२६८. एवं वुत्ते, ते माणवका भगवन्तं एतदवोचुं — “मा भवं गोतमो अम्बट्टं अतिबाळ्हं दासिपुत्तवादेन निम्मादेसि । सुजातो च, भो गोतम अम्बट्टो माणवो, कुलपुत्तो च अम्बट्टो माणवो, बहुस्सुतो च अम्बट्टो माणवो, कल्याणवाक्करणो च अम्बट्टो माणवो, पण्डितो च अम्बट्टो माणवो, पहोति च अम्बट्टो माणवो भोता गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतु”न्ति ।

२६९. अथ खो भगवा ते माणवके एतदवोच — “सचे खो तुम्हाकं माणवकानं एवं होति — ‘दुज्जातो च अम्बट्टो माणवो, अकुलपुत्तो च अम्बट्टो माणवो, अप्पस्सुतो च अम्बट्टो माणवो, अकल्याणवाक्करणो च अम्बट्टो माणवो, दुप्पज्जो च अम्बट्टो माणवो, न च पहोति अम्बट्टो माणवो समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतु’न्ति, तिडुतु अम्बट्टो माणवो, तुम्हे मया सद्धिं मन्तव्हो अस्मिं वचने । सचे पन तुम्हाकं माणवकानं एवं होति — ‘सुजातो च अम्बट्टो माणवो, कुलपुत्तो च अम्बट्टो माणवो, बहुस्सुतो च अम्बट्टो माणवो, कल्याणवाक्करणो च अम्बट्टो माणवो, पण्डितो च अम्बट्टो माणवो, पहोति च अम्बट्टो माणवो समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतु’न्ति, तिडुथ तुम्हे; अम्बट्टो माणवो मया सद्धिं पटिमन्तेतू’ति ।

“सुजातो च, भो गोतम, अम्बट्टो माणवो, कुलपुत्तो च अम्बट्टो माणवो, बहुस्सुतो च अम्बट्टो माणवो, कल्याणवाक्करणो च अम्बट्टो माणवो, पण्डितो च अम्बट्टो माणवो, पहोति च अम्बट्टो माणवो भोता गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतुं, तुण्ही मयं भविस्साम, अम्बट्टो माणवो भोता गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतू”ति ।

२७०. अथ खो भगवा अम्बट्ठं माणवं एतदवोच — “अयं खो पन ते, अम्बट्ठ, सहधम्मिको पज्जो आगच्छति, अकामा ब्याकातब्बो। सचे त्वं न ब्याकरिस्ससि, अज्जेन वा अज्जं पटिचरिस्ससि, तुण्ही वा भविस्ससि, पक्कमिस्ससि वा एत्थेव ते सत्तधा मुद्धा फलिस्सति। तं किं मज्जसि, अम्बट्ठ, किन्ति ते सुतं ब्राह्मणानं वुद्धानं महल्लकानं आचरियपाचरियानं भासमानानं कुतोपभुतिका कण्हायना, को च कण्हायनानं पुब्बपुरिसो”ति?

एवं वुत्ते, अम्बट्ठो माणवो तुण्ही अहोसि। दुतियम्पि खो भगवा अम्बट्ठं माणवं एतदवोच — “तं किं मज्जसि, अम्बट्ठ, किन्ति ते सुतं ब्राह्मणानं वुद्धानं महल्लकानं आचरियपाचरियानं भासमानानं कुतोपभुतिका कण्हायना, को च कण्हायनानं पुब्बपुरिसो”ति? दुतियम्पि खो अम्बट्ठो माणवो तुण्ही अहोसि। अथ खो भगवा अम्बट्ठं माणवं एतदवोच — “ब्याकरोहि दानि अम्बट्ठ, न दानि, ते तुण्हीभावस्स कालो। यो खो, अम्बट्ठ, तथागतेन यावततियकं सहधम्मिकं पज्जं पुट्ठो न ब्याकरोति, एत्थेवस्स सत्तधा मुद्धा फलिस्सती”ति।

२७१. तेन खो पन समयेन वजिरपाणी यक्खो महन्तं अयोकूटं आदाय आदित्तं सम्पज्जलितं सजोतिभूतं [सज्जोतिभूतं (स्या०)] अम्बट्ठस्स माणवस्स उपरि वेहासं ठितो होति — “सचायं अम्बट्ठो माणवो भगवता यावततियकं सहधम्मिकं पज्जं पुट्ठो न ब्याकरिस्सति, एत्थेवस्स सत्तधा मुद्धं फालेस्सामी”ति। तं खो पन वजिरपाणिं यक्खं भगवा चेव पस्सति अम्बट्ठो च माणवो।

२७२. अथ खो अम्बट्ठो माणवो भीतो संविग्गो लोमहट्ठजातो भगवन्तंयेव ताणं गवेसी भगवन्तंयेव लेणं गवेसी भगवन्तंयेव सरणं गवेसी — उपनिसीदित्वा भगवन्तं एतदवोच — “किमेतं [किं मे तं (क०)] भवं गोतमो आह? पुनभवं गोतमो ब्रवितू”ति [ब्रूतु (स्या०)]।

“तं किं मज्जसि, अम्बट्ठ, किन्ति ते सुतं ब्राह्मणानं वुद्धानं महल्लकानं आचरियपाचरियानं भासमानानं कुतोपभुतिका कण्हायना, को च कण्हायनानं पुब्बपुरिसो”ति? “एवमेव मे, भो गोतम, सुतं यथेव भवं गोतमो आह। ततोपभुतिका कण्हायना; सो च कण्हायनानं पुब्बपुरिसो”ति।

अम्बट्ठवंसकथा

२७३. एवं वुत्ते, ते माणवका उन्नादिनो उच्चासद्दमहासद्दा अहेसुं — “दुज्जातो किर, भो, अम्बट्ठो माणवो; अकुलपुत्तो किर, भो, अम्बट्ठो माणवो; दासिपुत्तो किर, भो, अम्बट्ठो माणवो सक्क्यानं। अय्यपुत्ता किर, भो, अम्बट्ठस्स माणवस्स सक्क्या भवन्ति। धम्मवादिंयेव किर मयं समणं गोतमं अपसादेतब्बं अमज्झिम्हा”ति।

२७४. अथ खो भगवतो एतदहोसि — “अतिबाळ्हं खो इमे माणवका अम्बट्ठं माणवं दासिपुत्तवादेन निम्मादेन्ति, यंनूनाहं परिमोचेय्य”न्ति। अथ खो भगवा ते माणवके एतदवोच — “मा खो तुम्हे, माणवका, अम्बट्ठं माणवं अतिबाळ्हं दासिपुत्तवादेन निम्मादेथ। उळारो सो कण्हो इसि अहोसि। सो दक्खिणजनपदं गन्त्वा ब्रह्ममन्ते अधीयित्वा राजानं ओक्काकं उपसङ्कमित्वा मद्दरूपिं धीतरं याचि। तस्स राजा ओक्काको — ‘को नेवं रे अयं मय्हं दासिपुत्तो समानो मद्दरूपिं धीतरं याचती’” ति, कुपितो अनत्तमनो खुरप्पं सन्नहि [सन्नहि (क०)]। सो तं खुरप्पं नेव असक्खि मुञ्चितुं, नो पटिसंहरितुं।

“अथ खो, माणवका, अमच्चा पारिसज्जा कण्हं इसिं उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं — ‘सोत्थि, भदन्ते [भदन्ते (सी०]

स्या०]], होतु रज्जो; सोत्थि, भदन्ते, होतु रज्जो'ति । 'सोत्थि भविस्सति रज्जो, अपि च राजा यदि अधो खुरप्पं मुञ्चिस्सति, यावता रज्जो विजितं, एत्तावता पथवी उन्द्रियिस्सती'ति । 'सोत्थि, भदन्ते, होतु रज्जो, सोत्थि जनपदस्सा'ति । 'सोत्थि भविस्सति रज्जो, सोत्थि जनपदस्स, अपि च राजा यदि उद्धं खुरप्पं मुञ्चिस्सति, यावता रज्जो विजितं, एत्तावता सत्त वस्सानि देवो न वस्सिस्सती'ति । 'सोत्थि, भदन्ते, होतु रज्जो सोत्थि जनपदस्स देवो च वस्सतू'ति । 'सोत्थि भविस्सति रज्जो सोत्थि जनपदस्स देवो च वस्सिस्सति, अपि च राजा जेट्टकुमारे खुरप्पं पतिट्ठापेतु, सोत्थि कुमारो पल्लोमो भविस्सती'ति । अथ खो, माणवका, अमच्चा ओक्काकस्स आरोचेसुं — 'ओक्काको जेट्टकुमारे खुरप्पं पतिट्ठापेतु । सोत्थि कुमारो पल्लोमो भविस्सती'ति । अथ खो राजा ओक्काको जेट्टकुमारे खुरप्पं पतिट्ठापेसि, सोत्थि कुमारो पल्लोमो समभवि । अथ खो तस्स राजा ओक्काको भीतो संविग्गो लोमहट्ठजातो ब्रह्मदण्डेन तज्जितो मदरूपिं धीतरं अदासि । मा खो तुम्हे, माणवका, अम्बट्ठं माणवं अतिबाळ्हं दासिपुत्तवादेन निम्मादेथ, उळारो सो कण्हो इसि अहोसी'ति ।

खत्तियसेट्ठभावो

२७५. अथ खो भगवा अम्बट्ठं माणवं आमन्तेसि — “तं किं मज्जसि, अम्बट्ठ, इध खत्तियकुमारो ब्राह्मणकज्जाय सद्धिं संवासं कप्पेय्य, तेसं संवासमन्वाय पुत्तो जायेथ । यो सो खत्तियकुमारेन ब्राह्मणकज्जाय पुत्तो उप्पन्नो, अपि नु सो लभेथ ब्राह्मणेसु आसनं वा उदकं वा'ति? “लभेथ, भो गोतम” । “अपिनु नं ब्राह्मणा भोजेय्युं सद्धे वा थालिपाके वा यज्जे वा पाहुने वा'ति? “भोजेय्युं, भो गोतम” । “अपिनु नं ब्राह्मणा मन्ते वाचेय्युं वा नो वा'ति? “वाचेय्युं, भो गोतम” । “अपिनुस्स इत्थीसु आवटं वा अस्स अनावटं वा'ति? “अनावटं हिस्स, भो गोतम” । “अपिनु नं खत्तिया खत्तियाभिसेकेन अभिसिज्जेय्यु'न्ति? “नो हिदं, भो गोतम” । “तं किस्स हेतु”? “मातितो हि, भो गोतम, अनुपपन्नो'ति ।

“तं किं मज्जसि, अम्बट्ठ, इध ब्राह्मणकुमारो खत्तियकज्जाय सद्धिं संवासं कप्पेय्य, तेसं संवासमन्वाय पुत्तो जायेथ । यो सो ब्राह्मणकुमारेन खत्तियकज्जाय पुत्तो उप्पन्नो, अपिनु सो लभेथ ब्राह्मणेसु आसनं वा उदकं वा'ति? “लभेथ, भो गोतम” । “अपिनु नं ब्राह्मणा भोजेय्युं सद्धे वा थालिपाके वा यज्जे वा पाहुने वा'ति? “भोजेय्युं, भो गोतम” । “अपिनु नं ब्राह्मणा मन्ते वाचेय्युं वा नो वा'ति? “वाचेय्युं, भो गोतम” । “अपिनुस्स इत्थीसु आवटं वा अस्स अनावटं वा'ति? “अनावटं हिस्स, भो गोतम” । “अपिनु नं खत्तिया खत्तियाभिसेकेन अभिसिज्जेय्यु'न्ति? “नो हिदं, भो गोतम” । “तं किस्स हेतु”? “पितितो हि, भो गोतम, अनुपपन्नो'ति ।

२७६. “इति खो, अम्बट्ठ, इत्थिया वा इत्थिं करित्वा पुरिसेन वा पुरिसं करित्वा खत्तियाव सेट्ठा, हीना ब्राह्मणा । तं किं मज्जसि, अम्बट्ठ, इध ब्राह्मणा ब्राह्मणं किस्मिज्चिदेव पकरणे खुरमुण्डं करित्वा भस्सपुटेन वधित्वा रट्ठा वा नगरा वा पब्बाजेय्युं । अपिनु सो लभेथ ब्राह्मणेसु आसनं वा उदकं वा'ति? “नो हिदं, भो गोतम” । “अपिनु नं ब्राह्मणा भोजेय्युं सद्धे वा थालिपाके वा यज्जे वा पाहुने वा'ति? “नो हिदं, भो गोतम” । “अपिनु नं ब्राह्मणा मन्ते वाचेय्युं वा नो वा'ति? “नो हिदं, भो गोतम” । “अपिनुस्स इत्थीसु आवटं वा अस्स अनावटं वा'ति? “आवटं हिस्स, भो गोतम” ।

“तं किं मज्जसि, अम्बट्ठ, इध खत्तिया खत्तियं किस्मिज्चिदेव पकरणे खुरमुण्डं करित्वा भस्सपुटेन वधित्वा रट्ठा वा नगरा वा पब्बाजेय्युं । अपिनु सो लभेथ ब्राह्मणेसु आसनं वा उदकं वा'ति? “लभेथ, भो गोतम” । “अपिनु नं ब्राह्मणा भोजेय्युं सद्धे वा थालिपाके वा यज्जे वा पाहुने वा'ति? “भोजेय्युं, भो गोतम” । “अपिनु नं ब्राह्मणा मन्ते वाचेय्युं वा नो वा'ति? “वाचेय्युं, भो गोतम” । “अपिनुस्स इत्थीसु आवटं वा अस्स अनावटं वा'ति? “अनावटं हिस्स, भो गोतम” ।

२७७. “एतावता खो, अम्बट्ट, खत्तियो परमनिहीनतं पत्तो होति, यदेव नं खत्तिया खुरमुण्डं करित्वा भस्सपुटेन वधित्वा रट्ठा वा नगरा वा पब्बाजेन्ति । इति खो, अम्बट्ट, यदा खत्तियो परमनिहीनतं पत्तो होति, तदापि खत्तियाव सेट्ठा, हीना ब्राह्मणा । ब्रह्मुना पेसा, अम्बट्ट [ब्रह्मुनापि अम्बट्ट (क०), ब्रह्मुनापि एसो अम्बट्ट (पी०)], सनङ्कुमारेन गाथा भासिता —

‘खत्तियो सेट्ठो जनेतस्मिं,
ये गोत्तपटिसारिनो ।
विज्जाचरणसम्पन्नो,
सो सेट्ठो देवमानुसे’ति ॥

“सा खो पनेसा, अम्बट्ट, ब्रह्मुना सनङ्कुमारेन गाथा सुगीता नो दुग्गीता, सुभासिता नो दुब्भासिता, अत्थसंहिता नो अनत्थसंहिता, अनुमता मया । अहम्पि हि, अम्बट्ट, एवं वदामि —

‘खत्तियो सेट्ठो जनेतस्मिं,
ये गोत्तपटिसारिनो ।
विज्जाचरणसम्पन्नो,
सो सेट्ठो देवमानुसे’ति ॥

भाणवारो पठमो ।

विज्जाचरणकथा

२७८. “कतमं पन तं, भो गोतम, चरणं, कतमा च पन सा विज्जा”ति? “न खो, अम्बट्ट, अनुत्तराय विज्जाचरणसम्पदाय जातिवादो वा वुच्चति, गोत्तवादो वा वुच्चति, मानवादो वा वुच्चति — ‘अरहसि वा मं त्वं, न वा मं त्वं अरहसी’ति । यत्थ खो, अम्बट्ट, आवाहो वा होति, विवाहो वा होति, आवाहविवाहो वा होति, एत्थेतं वुच्चति जातिवादो वा इतिपि गोत्तवादो वा इतिपि मानवादो वा इतिपि — ‘अरहसि वा मं त्वं, न वा मं त्वं अरहसी’ति । ये हि केचि अम्बट्ट जातिवादविनिबद्धा वा गोत्तवादविनिबद्धा वा मानवादविनिबद्धा वा आवाहविवाहविनिबद्धा वा, आरका ते अनुत्तराय विज्जाचरणसम्पदाय । पहाय खो, अम्बट्ट, जातिवादविनिबद्धञ्च गोत्तवादविनिबद्धञ्च मानवादविनिबद्धञ्च आवाहविवाहविनिबद्धञ्च अनुत्तराय विज्जाचरणसम्पदाय सच्छिकिरिया होती”ति ।

२७९. “कतमं पन तं, भो गोतम, चरणं, कतमा च सा विज्जा”ति? “इध, अम्बट्ट, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । तं धम्मं सुणाति गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अञ्जतरस्मिं वा कुले पच्चाजातो । सो तं धम्मं सुत्वा तथागते सद्धं पटिलभति । सो तेन सद्धापटिलाभेन समन्नागतो इति पटिसज्जिक्खति...पे०... (यथा १९१ आदयो अनुच्छेदा, एवं वित्थारेतब्बं) ।...

“सो विविच्चेव कामेहि, विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि, सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति...पे०... इदम्पिस्स होति चरणस्मिं ।

“पुन चपरं, अम्बट्ट, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति...पे०... इदम्पिस्स होति चरणस्मिं ।

“पुन चपरं, अम्बट्ट, भिक्खु पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो, सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — “उपेक्खको सतिमा सुखविहारी”ति, ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति...पे०... इदम्पिस्स होति चरणस्मिं ।

“पुन चपरं, अम्बट्ट, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना, पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति...पे०... इदम्पिस्स होति चरणस्मिं । इदं खो तं, अम्बट्ट, चरणं ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते जाणदस्सनाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति...पे०... इदम्पिस्स होति विज्जाय...पे०... नापरं इत्थत्तायाति पजानाति, इदम्पिस्स होति विज्जाय । अयं खो सा, अम्बट्ट, विज्जा ।

“अयं वुच्चति, अम्बट्ट, भिक्खु ‘विज्जासम्पन्नो’ इतिपि, ‘चरणसम्पन्नो’ इतिपि, ‘विज्जाचरणसम्पन्नो’ इतिपि । इमाय च अम्बट्ट विज्जासम्पदाय चरणसम्पदाय च अज्जा विज्जासम्पदा च चरणसम्पदा च उत्तरितरा वा पणीततरा वा नत्थि ।

चतुअपायमुखं

२८०. “इमाय खो, अम्बट्ट, अनुत्तराय विज्जाचरणसम्पदाय चत्तारि अपायमुखानि भवन्ति । कतमानि चत्तारि? इध, अम्बट्ट, एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा इमञ्चेव अनुत्तरं विज्जाचरणसम्पदं अनभिसम्भुणमानो खारिविधमादाय [खारिविधमादाय (सी० स्या० पी०)] अरज्जायतनं अज्झोगाहति — ‘पवत्तफलभोजनो भविस्सामी’ति । सो अज्जदत्थु विज्जाचरणसम्पन्नस्सेव परिचारको सम्पज्जति । इमाय खो, अम्बट्ट, अनुत्तराय विज्जाचरणसम्पदाय इदं पठमं अपायमुखं भवति ।

“पुन चपरं, अम्बट्ट, इधेकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा इमञ्चेव अनुत्तरं विज्जाचरणसम्पदं अनभिसम्भुणमानो पवत्तफलभोजनतज्च अनभिसम्भुणमानो कुदालपिटकं [कुदालपिटकं (सी० स्या० पी०)] आदाय अरज्जवनं अज्झोगाहति — ‘कन्दमूलफलभोजनो भविस्सामी’ति । सो अज्जदत्थु विज्जाचरणसम्पन्नस्सेव परिचारको सम्पज्जति । इमाय खो, अम्बट्ट, अनुत्तराय विज्जाचरणसम्पदाय इदं दुतियं अपायमुखं भवति ।

“पुन चपरं, अम्बट्ट, इधेकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा इमञ्चेव अनुत्तरं विज्जाचरणसम्पदं अनभिसम्भुणमानो पवत्तफलभोजनतज्च अनभिसम्भुणमानो कन्दमूलफलभोजनतज्च अनभिसम्भुणमानो गामसामन्तं वा निगमसामन्तं वा अग्यागारं करित्वा अग्निं परिचरन्तो अच्छति । सो अज्जदत्थु विज्जाचरणसम्पन्नस्सेव परिचारको सम्पज्जति । इमाय खो, अम्बट्ट, अनुत्तराय विज्जाचरणसम्पदाय इदं ततियं अपायमुखं भवति ।

“पुन चपरं, अम्बट्ट, इधेकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा इमं चेव अनुत्तरं विज्जाचरणसम्पदं अनभिसम्भुणमानो

पवत्तफलभोजनतज्च अनभिसम्भुणमानो कन्दमूलफलभोजनतज्च अनभिसम्भुणमानो अग्गिपारिचरियज्च अनभिसम्भुणमानो चातुमहापथे चतुद्वारं अगारं करित्वा अच्छति — ‘यो इमाहि चतूहि दिसाहि आगमिस्सति समणो वा ब्राह्मणो वा, तमहं यथासत्ति यथाबलं पटिपूजेस्सामी’ति । सो अज्जदत्थु विज्जाचरणसम्पन्नस्सेव परिचारको सम्पज्जति । इमाय खो, अम्बट्ठ, अनुत्तराय विज्जाचरणसम्पदाय इदं चतुत्थं अपायमुखं भवति । इमाय खो, अम्बट्ठ, अनुत्तराय विज्जाचरणसम्पदाय इमानि चत्तारि अपायमुखानि भवन्ति ।

२८१. “तं किं मज्जसि, अम्बट्ठ, अपिनु त्वं इमाय अनुत्तराय विज्जाचरणसम्पदाय सन्दिस्ससि साचरियको’ति? “नो हिदं, भो गोतम” । ‘कोचाहं, भो गोतम, साचरियको, का च अनुत्तरा विज्जाचरणसम्पदा? आरकाहं, भो गोतम, अनुत्तराय विज्जाचरणसम्पदाय साचरियको’ति ।

“तं किं मज्जसि, अम्बट्ठ, अपिनु त्वं इमज्जेव अनुत्तरं विज्जाचरणसम्पदं अनभिसम्भुणमानो खारिविधमादाय अरज्जवनमज्झोगाहसि साचरियको — ‘पवत्तफलभोजनो भविस्सामी’”ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

“तं किं मज्जसि, अम्बट्ठ, अपिनु त्वं इमज्जेव अनुत्तरं विज्जाचरणसम्पदं अनभिसम्भुणमानो पवत्तफलभोजनतज्च अनभिसम्भुणमानो कुदालपिटकं आदाय अरज्जवनमज्झोगाहसि साचरियको — ‘कन्दमूलफलभोजनो भविस्सामी’”ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

“तं किं मज्जसि, अम्बट्ठ, अपिनु त्वं इमज्जेव अनुत्तरं विज्जाचरणसम्पदं अनभिसम्भुणमानो पवत्तफलभोजनतज्च अनभिसम्भुणमानो कन्दमूलफलभोजनतज्च अनभिसम्भुणमानो गामसामन्तं वा निगमसामन्तं वा अग्यागारं करित्वा अग्गिं परिचरन्तो अच्छसि साचरियको’ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

“तं किं मज्जसि, अम्बट्ठ, अपिनु त्वं इमज्जेव अनुत्तरं विज्जाचरणसम्पदं अनभिसम्भुणमानो पवत्तफलभोजनतज्च अनभिसम्भुणमानो कन्दमूलफलभोजनतज्च अनभिसम्भुणमानो अग्गिपारिचरियज्च अनभिसम्भुणमानो चातुमहापथे चतुद्वारं अगारं करित्वा अच्छसि साचरियको — ‘यो इमाहि चतूहि दिसाहि आगमिस्सति समणो वा ब्राह्मणो वा, तं मयं यथासत्ति यथाबलं पटिपूजेस्सामा’”ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

२८२. “इति खो, अम्बट्ठ, इमाय चेव त्वं अनुत्तराय विज्जाचरणसम्पदाय परिहीनो साचरियको । ये चिमे अनुत्तराय विज्जाचरणसम्पदाय चत्तारि अपायमुखानि भवन्ति, ततो च त्वं परिहीनो साचरियको । भासिता खो पन ते एसा, अम्बट्ठ, आचरियेन ब्राह्मणेन पोक्खरसातिना वाचा — ‘के च मुण्डका समणका इब्भा कण्हा बन्धुपादापच्चा, का च तेविज्जानं ब्राह्मणानं साकच्छा’ति अत्तना आपायिकोपि अपरिपूरमानो । पस्स, अम्बट्ठ, याव अपरद्धज्च ते इदं आचरियस्स ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स ।

पुब्बकइसिभावानुयोगो

२८३. “ब्राह्मणो खो पन, अम्बट्ठ, पोक्खरसाति रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स दत्तिकं भुज्जति । तस्स राजा पसेनदि कोसलो सम्मुखीभावम्पि न ददाति । यदापि तेन मन्तेति, तिरोदुस्सन्तेन मन्तेति । यस्स खो पन, अम्बट्ठ, धम्मिकं पयातं भिक्खं पटिगणहेय्य, कथं तस्स राजा पसेनदि कोसलो सम्मुखीभावम्पि न ददेय्य । पस्स, अम्बट्ठ, याव अपरद्धज्च ते इदं आचरियस्स ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स ।

२८४. “तं किं मज्जसि, अम्बट्ट, इध राजा पसेनदि कोसलो हत्थिगीवाय वा निसिन्नो अस्सपिट्ठे वा निसिन्नो रथूपत्थरे वा ठितो उग्गेहि वा राजज्जेहि वा किञ्चिदेव मन्तनं मन्तेय्य । सो तम्हा पदेसा अपक्कम्म एकमन्तं तिट्ठेय्य । अथ आगच्छेय्य सुट्ठो वा सुट्ठदासो वा, तस्मिं पदेसे ठितो तदेव मन्तनं मन्तेय्य — ‘एवम्पि राजा पसेनदि कोसलो आह, एवम्पि राजा पसेनदि कोसलो आहा’ति । अपिनु सो राजभणितं वा भणति राजमन्तनं वा मन्तेति? एत्तावता सो अस्स राजा वा राजमत्तो वा’ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

२८५. “एवमेव खो त्वं, अम्बट्ट, ये ते अहेसुं ब्राह्मणानं पुब्बका इसयो मन्तानं कत्तारो मन्तानं पवत्तारो, येसमिदं एतरहि ब्राह्मणा पोराणं मन्तपदं गीतं पवुत्तं समिहितं, तदनुगायन्ति तदनुभासन्ति भासितमनुभासन्ति वाचितमनुवाचेन्ति, सेय्यथिदं — अट्ठको वामको वामदेवो वेस्सामित्तो यमतग्गि [यमदग्गि (क०)] अङ्गीरसो भारद्वाजो वासेट्ठो कस्सपो भगु — ‘त्याहं मन्ते अधियामि साचरियको’ति, तावता त्वं भविस्ससि इसि वा इसित्थाय वा पटिपन्नोति नेतं ठानं विज्जति ।

२८६. “तं किं मज्जसि, अम्बट्ट, किन्ति ते सुतं ब्राह्मणानं वुद्धानं महल्लकानं आचरियपाचरियानं भासमानानं — ये ते अहेसुं ब्राह्मणानं पुब्बका इसयो मन्तानं कत्तारो मन्तानं पवत्तारो, येसमिदं एतरहि ब्राह्मणा पोराणं मन्तपदं गीतं पवुत्तं समिहितं, तदनुगायन्ति तदनुभासन्ति भासितमनुभासन्ति वाचितमनुवाचेन्ति, सेय्यथिदं — अट्ठको वामको वामदेवो वेस्सामित्तो यमतग्गि अङ्गीरसो भारद्वाजो वासेट्ठो कस्सपो भगु, एवं सु ते सुन्हाता सुविलित्ता कप्पितकेसमस्सू आमुक्कमणिकुण्डलाभरणा [आमुत्तमालाभरणा (सी० स्या० पी०)] ओदातवत्थवसना पज्जहि कामगुणेहि समप्पिता समङ्गीभूता परिचारेन्ति, सेय्यथापि त्वं एतरहि साचरियको’ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

“...पे०... एवं सु ते सालीनं ओदनं सुचिमंसूपसेचनं विचितकाळकं अनेकसूपं अनेकव्यञ्जनं परिभुज्जन्ति, सेय्यथापि त्वं एतरहि साचरियको’ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

“...पे०... एवं सु ते वेठकनतपस्साहि नारीहि परिचारेन्ति, सेय्यथापि त्वं एतरहि साचरियको’ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

“...पे०... एवं सु ते कुत्तवालेहि वळवारथेहि दीघाहि पतोदलट्ठीहि वाहने वितुदेन्ता विपरियायन्ति, सेय्यथापि त्वं एतरहि साचरियको’ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

“...पे०... एवं सु ते उक्किण्णपरिखासु ओक्खित्तपलिघासु नगरूपकारिकासु दीघासिवुधेहि [दीघासिबद्धेहि (स्या० पी०)] पुरिसेहि रक्खापेन्ति, सेय्यथापि त्वं एतरहि साचरियको’ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

“इति खो, अम्बट्ट, नेव त्वं इसि न इसित्थाय पटिपन्नो साचरियको । यस्स खो पन, अम्बट्ट, मयि कङ्खा वा विमति वा सो मं पज्जेन, अहं वेय्याकरणेन सोधिस्सामी’ति ।

द्वेलक्खणादस्सनं

२८७. अथ खो भगवा विहारा निक्खम्म चङ्कमं अब्भुट्ठासि । अम्बट्ठोपि माणवो विहारा निक्खम्म चङ्कमं अब्भुट्ठासि । अथ खो अम्बट्ठो माणवो भगवन्तं चङ्कमन्तं अनुचङ्कममानो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि समन्नेसि । अदसा खो अम्बट्ठो माणवो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि येभ्युयेन ठपेट्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेषु कङ्खति

विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्ये पहतजिह्वताय च ।

२८८. अथ खो भगवतो एतदहोसि — “पस्सति खो मे अयं अम्बट्ठो माणवो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि येभुय्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेसु कङ्कति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्ये पहतजिह्वताय चा”ति । अथ खो भगवा तथारूपं इद्वाभिसङ्खारं अभिसङ्खासि यथा अदस अम्बट्ठो माणवो भगवतो कोसोहितं वत्थगुह्यं । अथ खो भगवा जिह्वं निन्नामेत्वा उभोपि कण्णसोतानि अनुमसि पटिमसि, उभोपि नासिकसोतानि अनुमसि पटिमसि, केवलम्पि नलाटमण्डलं जिह्वाय छादेसि । अथ खो अम्बट्ठस्स माणवस्स एतदहोसि — “समन्नागतो खो समणो गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि परिपुण्णेहि, नो अपरिपुण्णेही”ति । भगवन्तं एतदवोच — “हन्द च दानि मयं, भो गोतम, गच्छाम, बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया”ति । “यस्सदानि त्वं, अम्बट्ठ, कालं मज्जसी”ति । अथ खो अम्बट्ठो माणवो वळवारथमारुह पक्कामि ।

२८९. तेन खो पन समयेन ब्राह्मणो पोक्खरसाति उक्कट्टाय निक्खमित्वा महता ब्राह्मणगणेन सङ्घि सके आरामे निसिन्नो होति अम्बट्ठंयेव माणवं पटिमानेन्तो । अथ खो अम्बट्ठो माणवो येन सको आरामो तेन पायासि । यावतिकका यानस्स भूमि, यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिकोव येन ब्राह्मणो पोक्खरसाति तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा ब्राह्मणं पोक्खरसातिं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

२९०. एकमन्तं निसिन्नं खो अम्बट्ठं माणवं ब्राह्मणो पोक्खरसाति एतदवोच — “कच्चि, तात अम्बट्ठ, अदस तं भवन्तं गोतम”न्ति? “अदसाम खो मयं, भो, तं भवन्तं गोतम”न्ति । “कच्चि, तात अम्बट्ठ, तं भवन्तं गोतमं तथा सन्तंयेव सद्दो अब्भुग्गतो नो अज्जथा; कच्चि पन सो भवं गोतमो तादिसो नो अज्जादिसो”ति? “तथा सन्तंयेव, भो, तं भवन्तं गोतमं सद्दो अब्भुग्गतो नो अज्जथा, तादिसोव सो भवं गोतमो नो अज्जादिसो । समन्नागतो च सो भवं गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि परिपुण्णेहि नो अपरिपुण्णेही”ति । “अहु पन ते, तात अम्बट्ठ, समणेन गोतमेन सङ्घि कोचिदेव कथासल्लापो”ति? “अहु खो मे, भो, समणेन गोतमेन सङ्घि कोचिदेव कथासल्लापो”ति । “यथा कथं पन ते, तात अम्बट्ठ, अहु समणेन गोतमेन सङ्घि कोचिदेव कथासल्लापो”ति? अथ खो अम्बट्ठो माणवो यावतको [यावतिको (क० पी०)] अहोसि भगवता सङ्घि कथासल्लापो, तं सब्बं ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स आरोचेसि ।

२९१. एवं वुत्ते, ब्राह्मणो पोक्खरसाति अम्बट्ठं माणवं एतदवोच — “अहो वत रे अम्हाकं पण्डितक [पण्डितका], अहो वत रे अम्हाकं बहुस्सुतक [बहुस्सुतका], अहो वत रे अम्हाकं तेविज्जक [तेविज्जका], एवरूपेन किर, भो, पुरिसो अत्थचरकेन कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य । यदेव खो त्वं, अम्बट्ठ, तं भवन्तं गोतमं एवं आसज्ज आसज्ज अवचासि, अथ खो सो भवं गोतमो अम्हेपि एवं उपनेय्य उपनेय्य अवच । अहो वत रे अम्हाकं पण्डितक, अहो वत रे अम्हाकं बहुस्सुतक, अहो वत रे अम्हाकं तेविज्जक, एवरूपेन किर, भो, पुरिसो अत्थचरकेन कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्या”ति, कुपितो [सो कुपितो (पी०)] अनत्तमनो अम्बट्ठं माणवं पदसायेव पवत्तेसि । इच्छति च तावदेव भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्गमितुं ।

पोक्खरसातिबुद्धुपसङ्गमनं

२९२. अथ खो ते ब्राह्मणा ब्राह्मणं पोक्खरसाति एतदवोचुं — “अतिविकालो खो, भो, अज्ज समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्गमितुं । स्वेदानि [दानि स्वे (सी० क०)] भवं पोक्खरसाति समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्गमिस्सती”ति । अथ खो

ब्राह्मणो पोक्खरसाति सके निवेसने पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा याने आरोपेत्वा उक्कासु धारियमानासु उक्कट्टाय निय्यासि, येन इच्छानङ्गलवनसण्डो तेन पायासि । यावतिका यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा, याना पच्चोरोहित्वा पत्तिकोव येन भगवा तेनुपसङ्गमि । उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि, सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

२९३. एकमन्तं निसिन्नो खो ब्राह्मणो पोक्खरसाति भगवन्तं एतदवोच — “आगमा नु खो इध, भो गोतम, अम्हाकं अन्तेवासी अम्बट्ठो माणवो”ति? “आगमा खो ते [तेथ (स्या०), ते इध (पी०)], ब्राह्मण, अन्तेवासी अम्बट्ठो माणवो”ति । “अहु पन ते, भो गोतम, अम्बट्ठेन माणवेन सद्धिं कोचिदेव कथासल्लापो”ति? “अहु खो मे, ब्राह्मण, अम्बट्ठेन माणवेन सद्धिं कोचिदेव कथासल्लापो”ति । “यथाकथं पन ते, भो गोतम, अहु अम्बट्ठेन माणवेन सद्धिं कोचिदेव कथासल्लापो”ति? अथ खो भगवा यावतको अहोसि अम्बट्ठेन माणवेन सद्धिं कथासल्लापो, तं सब्बं ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स आरोचेसि । एवं वुत्ते, ब्राह्मणो पोक्खरसाति भगवन्तं एतदवोच — “बालो, भो गोतम, अम्बट्ठो माणवो, खमतु भवं गोतमो अम्बट्ठस्स माणवस्सा”ति । “सुखी होतु, ब्राह्मण, अम्बट्ठो माणवो”ति ।

२९४. अथ खो ब्राह्मणो पोक्खरसाति भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि समन्नेसि । अदसा खो ब्राह्मणो पोक्खरसाति भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि येभुय्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेसु कङ्कति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्ये पहतजिह्वाय च ।

२९५. अथ खो भगवतो एतदहोसि — “पस्सति खो मे अयं ब्राह्मणो पोक्खरसाति द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि येभुय्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेसु कङ्कति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्ये, पहतजिह्वाय चा”ति । अथ खो भगवा तथारूपं इद्धानि सङ्गारं अभिसङ्गासि यथा अदस ब्राह्मणो पोक्खरसाति भगवतो कोसोहितं वत्थगुह्यं । अथ खो भगवा जिह्वं निन्नामेत्वा उभोपि कण्णसोतानि अनुमसि पटिमसि, उभोपि नासिकसोतानि अनुमसि पटिमसि, केवलम्पि नलाटमण्डलं जिह्वाय छादेसि ।

२९६. अथ खो ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स एतदहोसि — “समन्नागतो खो समणो गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि परिपुण्णेहि नो अपरिपुण्णेही”ति । भगवन्तं एतदवोच — “अधिवासेतु मे भवं गोतमो अज्जतनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्गेना”ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन ।

२९७. अथ खो ब्राह्मणो पोक्खरसाति भगवतो अधिवासनं विदित्वा भगवतो कालं आरोचेसि — “कालो, भो गोतम, निद्धितं भत्त”न्ति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सद्धिं भिक्खुसङ्गेन येन ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स निवेसनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो ब्राह्मणो पोक्खरसाति भगवन्तं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि, माणवकापि भिक्खुसङ्गं । अथ खो ब्राह्मणो पोक्खरसाति भगवन्तं भुत्ताविं ओनीतपत्तपाणिं अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

२९८. एकमन्तं निसिन्नस्स खो ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स भगवा अनुपुब्बिं कथं कथेसि, सेय्यथिदं — दानकथं सीलकथं सगगकथं; कामानं आदीनवं ओकारं संकिलेसं, नेक्खम्मे आनिसंसं पकासेसि । यदा भगवा अज्जासि ब्राह्मणं पोक्खरसातिं कल्लचित्तं मुदुचित्तं विनीवरणचित्तं उदग्गचित्तं पसन्नचित्तं, अथ या बुद्धानं सामुक्कंसिका धम्मदेसना, तं पकासेसि — दुक्खं समुदयं निरोधं मग्गं । सेय्यथापि नाम सुद्धं वत्थं अपगतकाळकं सम्मदेव रजनं पटिग्गहेय्य; एवमेव

ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स तस्मिञ्जेव आसने विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उदपादि — “यं किञ्चि समुदयधम्मं, सब्बं तं निरोधधम्मं”न्ति ।

पोक्खरसातिउपासकत्तपटिवेदना

२९९. अथ खो ब्राह्मणो पोक्खरसाति दिट्ठधम्मो पत्तधम्मो विदितधम्मो परियोगाळहधम्मो तिण्णविचिकिच्छो विगतकथंकथो वेसारज्जप्पत्तो अपरप्पच्चयो सत्थुसासने भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम । सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मगं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य, ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ति; एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं, भो गोतम, सपुत्तो सभरियो सपरिसो सामच्चो भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं । यथा च भवं गोतमो उक्कट्टाय अज्जानि उपासककुलानि उपसङ्कमति, एवमेव भवं गोतमो पोक्खरसातिकुलं उपसङ्कमत्तु । तत्थ ये ते माणवका वा माणविका वा भवन्तं गोतमं अभिवादेस्सन्ति वा पच्चुट्ठिस्सन्ति [पच्चुट्ठिस्सन्ति (पी०)] वा आसनं वा उदकं वा दस्सन्ति चित्तं वा पसादेस्सन्ति, तेसं तं भविस्सति दीघरत्तं हिताय सुखाया”ति । “कल्याणं वुच्चति, ब्राह्मणा”ति ।

अम्बट्टसुत्तं निड्डितं ततियं ।

४. सोणदण्डसुत्तं

चम्पेय्यकब्राह्मणगहपतिका

३००. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा अङ्गेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सङ्घि पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि येन चम्पा तदवसरि । तत्र सुदं भगवा चम्पायं विहरति गगगराय पोक्खरणिा तीरे । तेन खो पन समयेन सोणदण्डो ब्राह्मणो चम्पं अज्झावसति सत्तुस्सदं सतिणकट्टोदकं सधज्जं राजभोगं रज्जा मागधेन सेनियेन बिम्बिसारेन दिन्नं राजदायं ब्रह्मदेय्यं ।

३०१. अस्सोसुं खो चम्पेय्यका ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु भो गोतमो सक्थपुत्तो सक्थकुला पब्बजितो अङ्गेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सङ्घि पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि चम्पं अनुप्पत्तो चम्पायं विहरति गगगराय पोक्खरणिा तीरे । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्वो अब्भुगतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यज्जनं केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती”ति । अथ खो चम्पेय्यका ब्राह्मणगहपतिका चम्पाय निक्खमित्वा सङ्घसङ्घी [सङ्घा सङ्घी (सी० स्या० पी०)] गणीभूता येन गगगरा पोक्खरणी तेनुपसङ्कमन्ति ।

३०२. तेन खो पन समयेन सोणदण्डो ब्राह्मणो उपरिपासादे दिवासेय्यं उपगतो होति । अद्वसा खो सोणदण्डो ब्राह्मणो चम्पेय्यके ब्राह्मणगहपतिके चम्पाय निक्खमित्वा सङ्घसङ्घी [सङ्घे सङ्घी (सी० पी०) सङ्घा सङ्घी (स्या०)] गणीभूते येन

गगगरा पोक्खरणी तेनुपसङ्कमन्ते । दिस्वा खत्तं आमन्तेसि — “किं नु खो, भो खत्ते, चम्पेय्यका ब्राह्मणगहपतिका चम्पाय निक्खमित्वा सङ्घसङ्घी गणीभूता येन गगगरा पोक्खरणी तेनुपसङ्कमन्ती”ति? “अत्थि खो, भो, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो अङ्गेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सङ्घि पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि चम्पं अनुपत्तो चम्पायं विहरति गगगराय पोक्खरणिता तीरे । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुगतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । तमेते भवन्तं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमन्ती”ति । “तेन हि, भो खत्ते, येन चम्पेय्यका ब्राह्मणगहपतिका तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा चम्पेय्यके ब्राह्मणगहपतिके एवं वदेहि — ‘सोणदण्डो, भो, ब्राह्मणो एवमाह — आगमेन्तु किर भवन्तो, सोणदण्डोपि ब्राह्मणो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती’”ति । “एवं, भो”ति खो सो खत्ता सोणदण्डस्स ब्राह्मणस्स पटिस्सुत्वा येन चम्पेय्यका ब्राह्मणगहपतिका तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा चम्पेय्यके ब्राह्मणगहपतिके एतदवोच — “सोणदण्डो भो ब्राह्मणो एवमाह — ‘आगमेन्तु किर भवन्तो, सोणदण्डोपि ब्राह्मणो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती’”ति ।

सोणदण्डगुणकथा

३०३. तेन खो पन समयेन नानावेरज्जकानं ब्राह्मणानं पञ्चमत्तानि ब्राह्मणसतानि चम्पायं पटिवसन्ति केनचिदेव करणीयेन । अस्सोसुं खो ते ब्राह्मणा — “सोणदण्डो किर ब्राह्मणो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती”ति । अथ खो ते ब्राह्मणा येन सोणदण्डो ब्राह्मणो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा सोणदण्डं ब्राह्मणं एतदवोचुं — “सच्चं किर भवं सोणदण्डो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती”ति? “एवं खो मे, भो, होति — ‘अहम्पि समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सामी’”ति ।

“मा भवं सोणदण्डो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमि । न अरहति भवं सोणदण्डो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं । सचे भवं सोणदण्डो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सति, भोतो सोणदण्डस्स यसो हायिस्सति, समणस्स गोतमस्स यसो अभिवड्ढिस्सति । यम्पि भोतो सोणदण्डस्स यसो हायिस्सति, समणस्स गोतमस्स यसो अभिवड्ढिस्सति, इमिनापङ्गेन न अरहति भवं सोणदण्डो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं; समणोत्वेव गोतमो अरहति भवन्तं सोणदण्डं दस्सनाय उपसङ्कमितुं ।

“भवहि सोणदण्डो उभतो सुजातो मातितो च पितितो च, संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन । यम्पि भवं सोणदण्डो उभतो सुजातो मातितो च पितितो च, संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन, इमिनापङ्गेन न अरहति भवं सोणदण्डो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं; समणोत्वेव गोतमो अरहति भवन्तं सोणदण्डं दस्सनाय उपसङ्कमितुं ।

“भवहि सोणदण्डो अड्ढो महद्धनो महाभोगो...पे०...

“भवहि सोणदण्डो अज्झायको, मन्तधरो, तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं पदको वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणो अनवयो...पे०...

“भवहि सोणदण्डो अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो ब्रह्मवण्णी ब्रह्मवच्छसी

[ब्रह्मङ्गी (सी०), ब्रह्मवच्चसी (पी०)] अखुद्दावकासो दस्सनाय...पे०...

“भवज्झि सोणदण्डो सीलवा वुद्धसीली वुद्धसीलेन समन्नागतो...पे०...

“भवज्झि सोणदण्डो कल्याणवाचो कल्याणवाक्करणो पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगलाय
[अनेलगलाय (सी० पी०), अनेलगळाय (क)] अत्थस्स विज्जापनिया...पे०...

“भवज्झि सोणदण्डो बहूनं आचरियपाचरियो तीणि माणवकसतानि मन्ते वाचेति । बहू खो पन नानादिसा
नानाजनपदा माणवका आगच्छन्ति भोतो सोणदण्डस्स सन्तिके मन्तत्थिका मन्ते अधियितुकामा ...पे०...

“भवज्झि सोणदण्डो जिण्णो वुद्धो महल्लको अद्भुतगतो वयोअनुप्पत्तो; समणो गोतमो तरुणो चेव तरुणपब्बजितो च...
पे०...

“भवज्झि सोणदण्डो रज्जो मागधस्स सेनियस्स बिम्बिसारस्स सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो...पे०...

“भवज्झि सोणदण्डो ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो...पे०...

“भवज्झि सोणदण्डो चम्पं अज्झावसति सत्तुस्सदं सतिणकट्ठोदकं सधज्जं राजभोगं, रज्जा मागधेन सेनियेन
बिम्बिसारेन दिन्नं, राजदायं ब्रह्मदेय्यं । यम्पि भवं सोणदण्डो चम्पं अज्झावसति सत्तुस्सदं सतिणकट्ठोदकं सधज्जं
राजभोगं, रज्जा मागधेन सेनियेन बिम्बिसारेन दिन्नं, राजदायं ब्रह्मदेय्यं । इमिनापङ्गेन न अरहति भवं सोणदण्डो समणं
गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं; समणोत्वेव गोतमो अरहति भवन्तं सोणदण्डं दस्सनाय उपसङ्कमितुं’न्ति ।

बुद्धगुणकथा

३०४. एवं वुत्ते, सोणदण्डो ब्राह्मणो ते ब्राह्मणे एतदवोच —

“तेन हि, भो, ममपि सुणाथ, यथा मयमेव अरहाम तं भवन्तं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं; नत्वेव अरहति सो भवं
गोतमो अम्हाकं दस्सनाय उपसङ्कमितुं । समणो खलु, भो, गोतमो उभतो सुजातो मातितो च पितितो च, संसुद्धगहणिको
याव सत्तमा पितामहयुगा, अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन । यम्पि भो समणो गोतमो उभतो सुजातो मातितो च पितितो
च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा, अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन, इमिनापङ्गेन न अरहति सो भवं गोतमो
अम्हाकं दस्सनाय उपसङ्कमितुं; अथ खो मयमेव अरहाम तं भवन्तं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं ।

“समणो खलु, भो, गोतमो महन्तं जातिसङ्घं ओहाय पब्बजितो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो पहूतं हिरज्जसुवण्णं ओहाय पब्बजितो भूमिगतज्ज वेहासट्ठं च...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो दहरोव समानो युवा सुसुकाळकेसो भद्रेन योब्बनेन समन्नागतो पठमेन वयसा अगारस्मा
अनगारियं पब्बजितो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो अकामकानं मातापितॄनं अस्सुमुखानं रुदन्तानं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो, ब्रह्मवण्णी, ब्रह्मवच्छसी, अखुद्दावकासो दस्सनाय...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो सीलवा अरियसीली कुसलसीली कुसलसीलेन समन्नागतो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो कल्याणवाचो कल्याणवाक्करणो पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विज्जापनिया...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो बहूनं आचरियपाचरियो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो खीणकामरागो विगतचापल्लो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो कम्मवादी किरियवादी अपापपुरेक्खारो ब्रह्मज्जाय पजाय...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो उच्चा कुला पब्बजितो असम्भिन्नखत्तियकुला...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो अट्ठा कुला पब्बजितो महद्धना महाभोगा...पे०...

“समणं खलु, भो, गोतमं तिरोरट्ठा तिरोजनपदा पज्झं पुच्छितुं आगच्छन्ति...पे०...

“समणं खलु, भो, गोतमं अनेकानि देवतासहस्सानि पाणेहि सरणं गतानि...पे०...

“समणं खलु, भो, गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुगगतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ ति...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि समन्नागतो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो एहिस्वागतवादी सखिलो सम्मोदको अब्भाकुटिको उत्तानमुखो पुब्बभासी...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो चतुन्नं परिसानं सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो...पे०...

“समणे खलु, भो, गोतमे बहू देवा च मनुस्सा च अभिप्पसन्ना...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो यस्मिं गामे वा निगमे वा पटिवसति, न तस्मिं गामे वा निगमे वा अमनुस्सा मनुस्से विहेठेन्ति...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो सङ्घी गणी गणाचरियो पुथुतित्थकरानं अगमक्खायति । यथा खो पन, भो, एतेसं

समणब्राह्मणानं यथा वा तथा वा यसो समुदागच्छति, न हेवं समणस्स गोतमस्स यसो समुदागतो। अथ खो अनुत्तराय विज्जाचरणसम्पदाय समणस्स गोतमस्स यसो समुदागतो...पे०...

“समणं खलु, भो, गोतमं राजा मागधो सेनियो बिम्बिसारो सपुत्तो सभरियो सपरिसो सामच्चो पाणेहि सरणं गतो... पे०...

“समणं खलु, भो, गोतमं राजा पसेनदि कोसलो सपुत्तो सभरियो सपरिसो सामच्चो पाणेहि सरणं गतो...पे०...

“समणं खलु, भो, गोतमं ब्राह्मणो पोक्खरसाति सपुत्तो सभरियो सपरिसो सामच्चो पाणेहि सरणं गतो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो रज्जो मागधस्स सेनियस्स बिम्बिसारस्स सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो... पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो चम्पं अनुप्पत्तो, चम्पायं विहरति गग्गराय पोक्खरणिआ तीरे। ये खो पन, भो, केचि समणा वा ब्राह्मणा वा अम्हाकं गामखेत्तं आगच्छन्ति अतिथी नो ते होन्ति। अतिथी खो पनम्हेहि सक्कातब्बा गरुकातब्बा मानेतब्बा पूजेतब्बा अपचेतब्बा। यम्पि, भो, समणो गोतमो चम्पं अनुप्पत्तो चम्पायं विहरति गग्गराय पोक्खरणिआ तीरे, अतिथिम्हाकं समणो गोतमो; अतिथि खो पनम्हेहि सक्कातब्बो गरुकातब्बो मानेतब्बो पूजेतब्बो अपचेतब्बो। इमिनापङ्गेन न अरहति सो भवं गोतमो अम्हाकं दस्सनाय उपसङ्कमितुं। अथ खो मयमेव अरहाम तं भवन्तं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं। एत्तके खो अहं, भो, तस्स भोतो गोतमस्स वण्णे परियापुणामि, नो च खो सो भवं गोतमो एत्तकवण्णो। अपरिमाणवण्णो हि सो भवं गोतमो”ति।

३०५. एवं वुत्ते, ते ब्राह्मणा सोणदण्डं ब्राह्मणं एतदवोचुं — “यथा खो भवं सोणदण्डो समणस्स गोतमस्स वण्णे भासति इतो चेपि सो भवं गोतमो योजनसते विहरति, अलमेव सद्धेन कुलपुत्तेन दस्सनाय उपसङ्कमितुं अपि पुटोसेना”ति। “तेन हि, भो, सब्बेव मयं समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सामा”ति।

सोणदण्डपरिवितक्को

३०६. अथ खो सोणदण्डो ब्राह्मणो महता ब्राह्मणगणेन सद्धिं येन गग्गरा पोक्खरणी तेनुपसङ्कमि। अथ खो सोणदण्डस्स ब्राह्मणस्स तिरोवनसण्डगतस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “अहञ्चेव खो पन समणं गोतमं पज्जं पुच्छेय्यं; तत्र चे मं समणो गोतमो एवं वदेय्य — ‘न खो एस, ब्राह्मण, पज्जो एवं पुच्छितब्बो, एवं नामेस, ब्राह्मण, पज्जो पुच्छितब्बो’ति, तेन मं अयं परिसा परिभवेय्य — ‘बालो सोणदण्डो ब्राह्मणो अब्यत्तो, नासक्खि समणं गोतमं योनिस्सो पज्जं पुच्छितुं’ति। यं खो पनायं परिसा परिभवेय्य, यस्सोपि तस्स हायेथ। यस्स खो पन यसो हायेथ, भोगापि तस्स हायेय्युं। यसोलब्धा खो पनम्हाकं भोगा। ममञ्चेव खो पन समणो गोतमो पज्जं पुच्छेय्य, तस्स चाहं पज्जस्स वेय्याकरणेन चित्तं न आराधेय्यं; तत्र चे मं समणो गोतमो एवं वदेय्य — ‘न खो एस, ब्राह्मण, पज्जो एवं ब्याकातब्बो, एवं नामेस, ब्राह्मण, पज्जो

ब्याकातब्बो'ति, तेन मं अयं परिसा परिभवेय्य — 'बालो सोणदण्डो ब्राह्मणो अब्यत्तो, नासक्खि समणस्स गोतमस्स पज्हस्स वेय्याकरणेन चित्तं आराधेतु'न्ति । यं खो पनायं परिसा परिभवेय्य, यसोपि तस्स हायेथ । यस्स खो पन यसो हायेथ, भोगापि तस्स हायेय्युं । यसोलद्धा खो पनम्हाकं भोगा । अहज्जेव खो पन एवं समीपगतो समानो अदिस्वाव समणं गोतमं निवत्तेय्यं, तेन मं अयं परिसा परिभवेय्य — 'बालो सोणदण्डो ब्राह्मणो अब्यत्तो मानथद्धो भीतो च, नो विसहति समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं, कथज्झि नाम एवं समीपगतो समानो अदिस्वा समणं गोतमं निवत्तिस्सती'ति । यं खो पनायं परिसा परिभवेय्य, यसोपि तस्स हायेथ । यस्स खो पन यसो हायेथ, भोगापि तस्स हायेय्युं, यसोलद्धा खो पनम्हाकं भोगा'ति ।

३०७. अथ खो सोणदण्डो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । चम्पेय्यकापि खो ब्राह्मणगहपतिका अप्पेकच्चे भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे भगवता सद्धिं सम्मोदिसु; सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे नामगोतं सावेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्तं निसीदिसु ।

३०८. तत्रपि सुदं सोणदण्डो ब्राह्मणो एतदेव बहुलमनुवितक्केन्तो निसिन्नो होति — “अहज्जेव खो पन समणं गोतमं पज्हं पुच्छेय्यं; तत्र चे मं समणो गोतमो एवं वदेय्य — ‘न खो एस, ब्राह्मण, पज्हो एवं पुच्छितब्बो, एवं नामेस, ब्राह्मण, पज्हो पुच्छितब्बो'ति, तेन मं अयं परिसा परिभवेय्य — ‘बालो सोणदण्डो ब्राह्मणो अब्यत्तो, नासक्खि समणं गोतमं योनिसो पज्हं पुच्छितु'न्ति । यं खो पनायं परिसा परिभवेय्य, यसोपि तस्स हायेथ । यस्स खो पन यसो हायेथ, भोगापि तस्स हायेय्युं । यसोलद्धा खो पनम्हाकं भोगा । ममज्जेव खो पन समणो गोतमो पज्हं पुच्छेय्य, तस्स चाहं पज्हस्स वेय्याकरणेन चित्तं न आराधेय्यं; तत्र चे मं समणो गोतमो एवं वदेय्य — ‘न खो एस, ब्राह्मण, पज्हो एवं ब्याकातब्बो, एवं नामेस, ब्राह्मण, पज्हो ब्याकातब्बो'ति, तेन मं अयं परिसा परिभवेय्य — ‘बालो सोणदण्डो ब्राह्मणो अब्यत्तो, नासक्खि समणस्स गोतमस्स पज्हस्स वेय्याकरणेन चित्तं आराधेतु'न्ति । यं खो पनायं परिसा परिभवेय्य, यसोपि तस्स हायेथ । यस्स खो पन यसो हायेथ, भोगापि तस्स हायेय्युं । यसोलद्धा खो पनम्हाकं भोगा । अहो वत मं समणो गोतमो सके आचरियके तेविज्जके पज्हं पुच्छेय्य, अद्धा वतस्साहं चित्तं आराधेय्यं पज्हस्स वेय्याकरणेना'ति ।

ब्राह्मणपज्जत्ति

३०९. अथ खो भगवतो सोणदण्डस्स ब्राह्मणस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय एतदहोसि — “विहज्जति खो अयं सोणदण्डो ब्राह्मणो सकेन चित्तेन । यंनूनाहं सोणदण्डं ब्राह्मणं सके आचरियके तेविज्जके पज्हं पुच्छेय्य”न्ति । अथ खो भगवा सोणदण्डं ब्राह्मणं एतदवोच — “कतिहि पन, ब्राह्मण, अङ्गेहि समन्नागतं ब्राह्मणा ब्राह्मणं पज्जपेन्ति; ‘ब्राह्मणोस्मी'ति च वदमानो सम्मा वदेय्य, न च पन मुसावादं आपज्जेय्या'ति?

३१०. अथ खो सोणदण्डस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि — “यं वत नो अहोसि इच्छितं, यं आकङ्खितं, यं अधिप्पेतं, यं अभिपत्थितं — ‘अहो वत मं समणो गोतमो सके आचरियके तेविज्जके पज्हं पुच्छेय्य, अद्धा वतस्साहं चित्तं आराधेय्यं पज्हस्स वेय्याकरणेना'ति, तत्र मं समणो गोतमो सके आचरियके तेविज्जके पज्हं पुच्छति । अद्धा वतस्साहं चित्तं आराधेस्सामि पज्हस्स वेय्याकरणेना'ति ।

३११. अथ खो सोणदण्डो ब्राह्मणो अब्भुन्नामेत्वा कायं अनुविलोकेत्वा परिसं भगवन्तं एतदवोच — “पञ्चहि, भो गोतम, अङ्गेहि समन्नागतं ब्राह्मणा ब्राह्मणं पञ्जपेन्ति; ‘ब्राह्मणोस्मी’ति च वदमानो सम्मा वदेय्य, न च पन मुसावादं आपज्जेय्य। कतमेहि पञ्चहि? इध, भो गोतम, ब्राह्मणो उभतो सुजातो होति मातितो च पितितो च, संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन; अज्झायको होति मन्तधरो तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं पदको वेय्याकरणो लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो; अभिरूपो होति दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो ब्रह्मवण्णी ब्रह्मवच्छसी अखुद्दावकासो दस्सनाय; सीलवा होति वुद्धसीली वुद्धसीलेन समन्नागतो; पण्डितो च होति मेधावी पठमो वा दुतियो वा सुजं पग्गण्हन्तानं। इमेहि खो, भो गोतम, पञ्चहि अङ्गेहि समन्नागतं ब्राह्मणा ब्राह्मणं पञ्जपेन्ति; ‘ब्राह्मणोस्मी’ति च वदमानो सम्मा वदेय्य, न च पन मुसावादं आपज्जेय्या”ति।

“इमेसं पन, ब्राह्मण, पञ्चन्नं अङ्गानं सक्का एकं अङ्गं ठपयित्वा चतूहङ्गेहि समन्नागतं ब्राह्मणा ब्राह्मणं पञ्जपेतुं; ‘ब्राह्मणोस्मी’ति च वदमानो सम्मा वदेय्य, न च पन मुसावादं आपज्जेय्या”ति? “सक्का, भो गोतम। इमेसज्झि, भो गोतम, पञ्चन्नं अङ्गानं वण्णं ठपयाम। किञ्चि वण्णो करिस्सति? यतो खो, भो गोतम, ब्राह्मणो उभतो सुजातो होति मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन; अज्झायको च होति मन्तधरो च तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं पदको वेय्याकरणो लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो; सीलवा च होति वुद्धसीली वुद्धसीलेन समन्नागतो; पण्डितो च होति मेधावी पठमो वा दुतियो वा सुजं पग्गण्हन्तानं। इमेहि खो भो गोतम चतूहङ्गेहि समन्नागतं ब्राह्मणा ब्राह्मणं पञ्जपेन्ति; ‘ब्राह्मणोस्मी’ति च वदमानो सम्मा वदेय्य, न च पन मुसावादं आपज्जेय्या”ति।

३१२. “इमेसं पन, ब्राह्मण, चतुन्नं अङ्गानं सक्का एकं अङ्गं ठपयित्वा तीहङ्गेहि समन्नागतं ब्राह्मणा ब्राह्मणं पञ्जपेतुं; ‘ब्राह्मणोस्मी’ति च वदमानो सम्मा वदेय्य, न च पन मुसावादं आपज्जेय्या”ति? “सक्का, भो गोतम। इमेसज्झि, भो गोतम, चतुन्नं अङ्गानं मन्ते ठपयाम। किञ्चि मन्ता करिस्सन्ति? यतो खो, भो गोतम, ब्राह्मणो उभतो सुजातो होति मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन; सीलवा च होति वुद्धसीली वुद्धसीलेन समन्नागतो; पण्डितो च होति मेधावी पठमो वा दुतियो वा सुजं पग्गण्हन्तानं। इमेहि खो, भो गोतम, तीहङ्गेहि समन्नागतं ब्राह्मणा ब्राह्मणं पञ्जपेन्ति; ‘ब्राह्मणोस्मी’ति च वदमानो सम्मा वदेय्य, न च पन मुसावादं आपज्जेय्या”ति।

“इमेसं पन, ब्राह्मण, तिण्णं अङ्गानं सक्का एकं अङ्गं ठपयित्वा द्वीहङ्गेहि समन्नागतं ब्राह्मणा ब्राह्मणं पञ्जपेतुं; ‘ब्राह्मणोस्मी’ति च वदमानो सम्मा वदेय्य, न च पन मुसावादं आपज्जेय्या”ति? “सक्का, भो गोतम। इमेसज्झि, भो गोतम, तिण्णं अङ्गानं जातिं ठपयाम। किञ्चि जाति करिस्सति? यतो खो, भो गोतम, ब्राह्मणो सीलवा होति वुद्धसीली वुद्धसीलेन समन्नागतो; पण्डितो च होति मेधावी पठमो वा दुतियो वा सुजं पग्गण्हन्तानं। इमेहि खो, भो गोतम, द्वीहङ्गेहि समन्नागतं ब्राह्मणा ब्राह्मणं पञ्जपेन्ति; ‘ब्राह्मणोस्मी’ति च वदमानो सम्मा वदेय्य, न च पन मुसावादं आपज्जेय्या”ति।

३१३. एवं वुत्ते, ते ब्राह्मणा सोणदण्डं ब्राह्मणं एतदवोचुं — “मा भवं सोणदण्डो एवं अवच, मा भवं सोणदण्डो एवं अवच। अपवदतेव भवं सोणदण्डो वण्णं, अपवदति मन्ते, अपवदति जातिं एकंसेन। भवं सोणदण्डो समणस्सेव गोतमस्स वादं अनुपक्खन्दती”ति।

३१४. अथ खो भगवा ते ब्राह्मणे एतदवोच — “सचे खो तुम्हाकं ब्राह्मणानं एवं होति — ‘अप्पस्सुतो च सोणदण्डो

ब्राह्मणो, अकल्याणवाक्करणो च सोणदण्डो ब्राह्मणो, दुप्पज्जो च सोणदण्डो ब्राह्मणो, न च पहोति सोणदण्डो ब्राह्मणो समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतुंन्ति, तिडुतु सोणदण्डो ब्राह्मणो, तुम्हे मया सद्धिं मन्तव्हो अस्मिं वचने । सचे पन तुम्हाकं ब्राह्मणानं एवं होति — ‘बहुस्सुतो च सोणदण्डो ब्राह्मणो, कल्याणवाक्करणो च सोणदण्डो ब्राह्मणो, पण्डितो च सोणदण्डो ब्राह्मणो, पहोति च सोणदण्डो ब्राह्मणो समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतुंन्ति, तिडुथ तुम्हे, सोणदण्डो ब्राह्मणो मया सद्धिं पटिमन्तेतू’ति ।

३१५. एवं वुत्ते, सोणदण्डो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “तिडुतु भवं गोतमो, तुण्ही भवं गोतमो होतु, अहमेव तेसं सहधम्ममेन पटिवचनं करिस्सामी”ति । अथ खो सोणदण्डो ब्राह्मणो ते ब्राह्मणे एतदवोच — “मा भवन्तो एवं अवचुत्थ, मा भवन्तो एवं अवचुत्थ — ‘अपवदतेव भवं सोणदण्डो वण्णं, अपवदति मन्ते, अपवदति जातिं एकंसेन । भवं सोणदण्डो समणस्सेव गोतमस्स वादं अनुपक्खन्दती’ति । नाहं, भो, अपवदामि वण्णं वा मन्ते वा जातिं वा”ति ।

३१६. तेन खो पन समयेन सोणदण्डस्स ब्राह्मणस्स भागिनेय्यो अङ्गको नाम माणवको तस्सं परिसायं निसिन्नो होति । अथ खो सोणदण्डो ब्राह्मणो ते ब्राह्मणे एतदवोच — “पस्सन्ति नो भोन्तो इमं अङ्गकं माणवकं अम्हाकं भागिनेय्य”न्ति? “एवं, भो” । “अङ्गको खो, भो, माणवको अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो ब्रह्मवण्णी ब्रह्मवच्छसी अखुद्दावकासो दस्सनाय, नास्स इमिस्सं परिसायं समसमो अत्थि वण्णेन ठपेत्वा समणं गोतमं । अङ्गको खो माणवको अज्झायको मन्तधरो, तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपज्जमानं पदको वेय्याकरणो लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो । अहमस्स मन्ते वाचेता । अङ्गको खो माणवको उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्टो जातिवादेन । अहमस्स मातापितरो जानामि । अङ्गको खो माणवको पाणम्पि हनेय्य, अदिन्नम्पि आदियेय्य, परदारम्पि गच्छेय्य, मुसावादम्पि भणेय्य, मज्जम्पि पिवेय्य, एत्थ दानि, भो, किं वण्णो करिस्सति, किं मन्ता, किं जाति? यतो खो, भो, ब्राह्मणो सीलवा च होति वुद्धसीली वुद्धसीलेन समन्नागतो, पण्डितो च होति मेधावी पठमो वा दुतियो वा सुजं पग्गण्हन्तानं । इमेहि खो, भो, द्वीहङ्गेहि समन्नागतं ब्राह्मणा ब्राह्मणं पज्जपेन्ति; ‘ब्राह्मणोस्मी’ति च वदमानो सम्मा वदेय्य, न च पन मुसावादं आपज्जेय्या”ति ।

सीलपज्जाकथा

३१७. “इमेसं पन, ब्राह्मण, द्विन्नं अङ्गानं सक्का एकं अङ्गं ठपयित्वा एकेन अङ्गेन समन्नागतं ब्राह्मणा ब्राह्मणं पज्जपेतुं; ‘ब्राह्मणोस्मी’ति च वदमानो सम्मा वदेय्य, न च पन मुसावादं आपज्जेय्या”ति? “नो हिदं, भो गोतम । सीलपरिधोता हि, भो गोतम, पज्जा; पज्जापरिधोतं सीलं । यत्थ सीलं तत्थ पज्जा, यत्थ पज्जा तत्थ सीलं । सीलवतो पज्जा, पज्जवतो सीलं । सीलपज्जाणञ्च पन लोकस्मिं अगमक्खायति । सेय्यथापि, भो गोतम, हत्थेन वा हत्थं धोवेय्य, पादेन वा पादं धोवेय्य; एवमेव खो, भो गोतम, सीलपरिधोता पज्जा, पज्जापरिधोतं सीलं । यत्थ सीलं तत्थ पज्जा, यत्थ पज्जा तत्थ सीलं । सीलवतो पज्जा, पज्जवतो सीलं । सीलपज्जाणञ्च पन लोकस्मिं अगमक्खायती”ति । “एवमेतं, ब्राह्मण, एवमेतं, ब्राह्मण, सीलपरिधोता हि, ब्राह्मण, पज्जा, पज्जापरिधोतं सीलं । यत्थ सीलं तत्थ पज्जा, यत्थ पज्जा तत्थ सीलं । सीलवतो पज्जा, पज्जवतो सीलं । सीलपज्जाणञ्च पन लोकस्मिं अगमक्खायति । सेय्यथापि, ब्राह्मण, हत्थेन वा हत्थं धोवेय्य, पादेन वा पादं धोवेय्य; एवमेव खो, ब्राह्मण, सीलपरिधोता पज्जा, पज्जापरिधोतं सीलं । यत्थ सीलं तत्थ पज्जा, यत्थ पज्जा तत्थ सीलं । सीलवतो पज्जा, पज्जवतो सीलं । सीलपज्जाणञ्च पन लोकस्मिं अगमक्खायति ।

३१८. “कतमं पन तं, ब्राह्मण, सीलं? कतमा सा पज्जा”ति? “एत्तकपरमाव मयं, भो गोतम, एतस्मिं अत्थे । साधु

वत भवन्तयेव गोतमं पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो'ति । “तेन हि, ब्राह्मण, सुणोहि; साधुकं मनसिकरोहि; भासिस्सामी'ति । “एवं, भो'ति खो सोणदण्डो ब्राह्मणो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच — “इध, ब्राह्मण, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो...पे०... (यथा १९०-२१२ अनुच्छेदेसु तथा वित्थारेतब्बं) । एवं खो, ब्राह्मण, भिक्खु सीलसम्पन्नो होति । इदं खो तं, ब्राह्मण, सीलं...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति...पे०... दुतियं ज्ञानं...पे०... ततियं ज्ञानं...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति...पे०... जाणदस्सनाय चित्तं अभिनीहरति, अभिनिन्नामेति । इदम्पिस्स होति पज्जाय...पे०... नापरं इत्थत्तायाति पजानाति, इदम्पिस्स होति पज्जाय अयं खो सा, ब्राह्मण, पज्जा'ति ।

सोणदण्डउपासकत्तपटिवेदना

३१९. एवं वुत्ते, सोणदण्डो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम । सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य, ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती'ति; एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि, धम्मञ्च, भिक्खुसङ्गञ्च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं । अधिवासेतु च मे भवं गोतमो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्गेना'ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन ।

३२०. अथ खो सोणदण्डो ब्राह्मणो भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो सोणदण्डो ब्राह्मणो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवेसने पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा भगवतो कालं आरोचापेसि — “कालो, भो गोतम, निद्रितं भत्त'न्ति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सद्धिं भिक्खुसङ्गेन येन सोणदण्डस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो सोणदण्डो ब्राह्मणो बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्गं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि ।

३२१. अथ खो सोणदण्डो ब्राह्मणो भगवन्तं भुत्ताविं ओनीतपत्तपाणिं अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सोणदण्डो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अहञ्चेव खो पन, भो गोतम, परिसगतो समानो आसना वुट्ठित्वा भवन्तं गोतमं अभिवादेय्यं, तेन मं सा परिसा परिभवेय्य । यं खो पन सा परिसा परिभवेय्य, यसोपि तस्स हायेथ । यस्स खो पन यसो हायेथ, भोगापि तस्स हायेय्युं । यसोलद्धा खो पनम्हाकं भोगा । अहञ्चेव खो पन, भो गोतम, परिसगतो समानो अज्जलिं पग्गणेय्यं, आसना मे तं भवं गोतमो पच्चुट्ठानं धारेतु । अहञ्चेव खो पन, भो गोतम, परिसगतो समानो वेठनं ओमुञ्चेय्यं, सिरसा मे तं भवं गोतमो अभिवादनं धारेतु । अहञ्चेव खो पन, भो गोतम, यानगतो समानो याना पच्चोरोहित्वा भवन्तं गोतमं अभिवादेय्यं, तेन मं सा परिसा परिभवेय्य । यं खो पन सा परिसा परिभवेय्य, यसोपि तस्स हायेथ, यस्स खो पन यसो हायेथ, भोगापि तस्स हायेय्युं । यसोलद्धा खो पनम्हाकं भोगा । अहञ्चेव खो पन, भो गोतम, यानगतो समानो पतोदलट्ठिं अब्भुन्नामेय्यं, याना मे तं भवं गोतमो पच्चोरोहनं धारेतु । अहञ्चेव खो पन, भो गोतम, यानगतो समानो छत्तं अपनामेय्यं, सिरसा मे तं भवं गोतमो अभिवादनं धारेतु'ति ।

३२२. अथ खो भगवा सोणदण्डं ब्राह्मणं धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा उट्ठायासना पक्कामीति ।

सोणदण्डसुत्तं निद्रितं चतुत्थं ।

५. कूटदन्तसुत्तं

खाणुमतकब्राह्मणगहपतिका

३२३. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा मगधेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि येन खाणुमतं नाम मगधानं ब्राह्मणगामो तदवसरि । तत्र सुदं भगवा खाणुमते विहरति अम्बलट्टिकायं । तेन खो पन समयेन कूटदन्तो ब्राह्मणो खाणुमतं अज्झावसति सत्तुस्सदं सतिणकट्ठोदकं सधज्जं राजभोग्गं रज्जा मागधेन सेनियेन बिम्बिसारेन दिन्नं राजदायं ब्रह्मदेय्यं । तेन खो पन समयेन कूटदन्तस्स ब्राह्मणस्स महायज्जो उपक्खटो होति । सत्त च उसभसतानि सत्त च वच्छतरसतानि सत्त च वच्छतरीसतानि सत्त च अजसतानि सत्त च उरब्भसतानि थूणूपनीतानि होन्ति यज्जत्थाय ।

३२४. अस्सोसुं खो खाणुमतका ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो मगधेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि खाणुमतं अनुप्पत्तो खाणुमते विहरति अम्बलट्टिकायं । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसदो अब्भुग्गतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यज्जनं केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती”ति ।

३२५. अथ खो खाणुमतका ब्राह्मणगहपतिका खाणुमता निक्खमित्वा सङ्घसङ्घी गणीभूता येन अम्बलट्टिका तेनुपसङ्गमन्ति ।

३२६. तेन खो पन समयेन कूटदन्तो ब्राह्मणो उपरिपासादे दिवासेय्यं उपगतो होति । अद्दसा खो कूटदन्तो ब्राह्मणो खाणुमतके ब्राह्मणगहपतिके खाणुमता निक्खमित्वा सङ्घसङ्घी गणीभूते येन अम्बलट्टिका तेनुपसङ्गमन्ते । दिस्वा खत्तं आमन्तेसि — “किं नु खो, भो खत्ते, खाणुमतका ब्राह्मणगहपतिका खाणुमता निक्खमित्वा सङ्घसङ्घी गणीभूता येन अम्बलट्टिका तेनुपसङ्गमन्ती”ति?

३२७. “अत्थि खो, भो, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो मगधेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि खाणुमतं अनुप्पत्तो, खाणुमते विहरति अम्बलट्टिकायं । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसदो अब्भुग्गतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । तमेते भवन्तं गोतमं दस्सनाय उपसङ्गमन्ती”ति ।

३२८. अथ खो कूटदन्तस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि — “सुत्तं खो पन मेतं — ‘समणो गोतमो तिविधं यज्जसम्पदं सोळसपरिक्खारं जानाती’ति । न खो पनाहं जानामि तिविधं यज्जसम्पदं सोळसपरिक्खारं । इच्छामि चाहं महायज्जं यजितुं । यंनूनाहं समणं गोतमं उपसङ्गमित्वा तिविधं यज्जसम्पदं सोळसपरिक्खारं पुच्छेय्य”न्ति ।

३२९. अथ खो कूटदन्तो ब्राह्मणो खत्तं आमन्तेसि — “तेन हि, भो खत्ते, येन खाणुमतका ब्राह्मणगहपतिका तेनुपसङ्गम । उपसङ्गमित्वा खाणुमतके ब्राह्मणगहपतिके एवं वदेहि — ‘कूटदन्तो, भो, ब्राह्मणो एवमाह — “आगमेन्तु किर

भवन्तो, कूटदन्तोपि ब्राह्मणो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्गमिस्सती”ति । “एवं, भो”ति खो सो खत्ता कूटदन्तस्स ब्राह्मणस्स पटिस्सुत्वा येन खाणुमतका ब्राह्मणगहपतिका तेनुपसङ्गमि । उपसङ्गमित्वा खाणुमतके ब्राह्मणगहपतिके एतदवोच — “कूटदन्तो, भो, ब्राह्मणो एवमाह — ‘आगमेन्तु किर भोन्तो, कूटदन्तोपि ब्राह्मणो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्गमिस्सती”ति ।

कूटदन्तगुणकथा

३३०. तेन खो पन समयेन अनेकानि ब्राह्मणसतानि खाणुमते पटिवसन्ति — “कूटदन्तस्स ब्राह्मणस्स महायज्जं अनुभविस्सामा”ति । अस्सोसुं खो ते ब्राह्मणा — “कूटदन्तो किर ब्राह्मणो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्गमिस्सती”ति । अथ खो ते ब्राह्मणा येन कूटदन्तो ब्राह्मणो तेनुपसङ्गमिंसु ।

३३१. उपसङ्गमित्वा कूटदन्तं ब्राह्मणं एतदवोचुं — “सच्चं किर भवं कूटदन्तो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्गमिस्सती”ति? “एवं खो मे, भो, होति — ‘अहमिं समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्गमिस्सामी”ति ।

“मा भवं कूटदन्तो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्गमि । न अरहति भवं कूटदन्तो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्गमितुं । सचे भवं कूटदन्तो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्गमिस्सति, भोतो कूटदन्तस्स यसो हायिस्सति, समणस्स गोतमस्स यसो अभिवट्ठिस्सति । यमिं भोतो कूटदन्तस्स यसो हायिस्सति, समणस्स गोतमस्स यसो अभिवट्ठिस्सति, इमिनापङ्गेन न अरहति भवं कूटदन्तो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्गमितुं । समणो त्वेव गोतमो अरहति भवन्तं कूटदन्तं दस्सनाय उपसङ्गमितुं ।

“भवहि कूटदन्तो उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन । यमिं भवं कूटदन्तो उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन, इमिनापङ्गेन न अरहति भवं कूटदन्तो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्गमितुं । समणो त्वेव गोतमो अरहति भवन्तं कूटदन्तं दस्सनाय उपसङ्गमितुं ।

“भवहि कूटदन्तो अट्ठो महद्धनो महाभोगो पहतवित्तूपकरणो पहतजातरूपरजतो...पे०...

“भवहि कूटदन्तो अज्झायको मन्तधरो तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं पदको वेय्याकरणो लोकायतमहापुरिसलक्खणोसु अनवयो...पे०...

“भवहि कूटदन्तो अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो ब्रह्मवण्णी ब्रह्मवच्छसी अखुद्दावकासो दस्सनाय...पे०...

“भवहि कूटदन्तो सीलवा वुद्धसीली वुद्धसीलेन समन्नागतो...पे०...

“भवहि कूटदन्तो कल्याणवाचो कल्याणवाक्करणो पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विज्जापनिया...पे०...

“भवज्झि कूटदन्तो बहून् आचरियपाचरियो तीणि माणवकसतानि मन्ते वाचेति, बहू खो पन नानादिसा नानाजनपदा माणवका आगच्छन्ति भोतो कूटदन्तस्स सन्तिके मन्तत्थिका मन्ते अधियितुकामा...पे०...

“भवज्झि कूटदन्तो जिण्णो वुद्धो महल्लको अद्भुगतो वयोअनुप्पत्तो । समणो गोतमो तरुणो चेव तरुणपब्बजितो च... पे०...

“भवज्झि कूटदन्तो रज्जो मागधस्स सेनियस्स बिम्बिसारस्स सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो...पे०...

“भवज्झि कूटदन्तो ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो...पे०...

“भवज्झि कूटदन्तो खाणुमतं अज्झावसति सत्तुस्सदं सतिणकट्ठोदकं सधज्जं राजभोगं रज्जा मागधेन सेनियेन बिम्बिसारेन दिन्नं राजदायं ब्रह्मदेय्यं । यम्पि भवं कूटदन्तो खाणुमतं अज्झावसति सत्तुस्सदं सतिणकट्ठोदकं सधज्जं राजभोगं, रज्जा मागधेन सेनियेन बिम्बिसारेन दिन्नं राजदायं ब्रह्मदेय्यं, इमिनापङ्गेन न अरहति भवं कूटदन्तो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं । समणोत्वेव गोतमो अरहति भवन्तं कूटदन्तं दस्सनाय उपसङ्कमितुं’न्ति ।

बुद्धगुणकथा

३३२. एवं वुत्ते कूटदन्तो ब्राह्मणो ते ब्राह्मणे एतदवोच —

“तेन हि, भो, ममपि सुणाथ, यथा मयमेव अरहाम तं भवन्तं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं, न त्वेव अरहति सो भवं गोतमो अम्हाकं दस्सनाय उपसङ्कमितुं । समणो खलु, भो, गोतमो उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन । यम्पि, भो, समणो गोतमो उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन, इमिनापङ्गेन न अरहति सो भवं गोतमो अम्हाकं दस्सनाय उपसङ्कमितुं । अथ खो मयमेव अरहाम तं भवन्तं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं ।

“समणो खलु, भो, गोतमो महन्तं जातिसङ्घं ओहाय पब्बजितो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो पहूतं हिरज्जसुवण्णं ओहाय पब्बजितो भूमिगतज्ज वेहासट्ठं च...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो दहरोव समानो युवा सुसुकाळकेसो भद्रेन योब्बनेन समन्नागतो पठमेन वयसा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो अकामकानं मातापितूनं अस्सुमुखानं रुदन्तानं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो ब्रह्मवण्णी ब्रह्मवच्छसी अखुद्दावकासो दस्सनाय ...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो सीलवा अरियसीली कुसलसीली कुसलसीलेन समन्नागतो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो कल्याणवाचो कल्याणवाक्करणो पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विज्जापनिया...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो बहूनं आचरियपाचरियो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो खीणकामरागो विगतचापल्लो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो कम्मवादी किरियवादी अपापपुरेक्खारो ब्रह्मज्जाय पजाय...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो उच्चा कुला पब्बजितो असम्भिन्नखत्तियकुला...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो अट्ठा कुला पब्बजितो महद्धना महाभोगा...पे०...

“समणं खलु, भो, गोतमं तिरोरट्ठा तिरोजनपदा पज्झं पुच्छितुं आगच्छन्ति...पे०...

“समणं खलु, भो, गोतमं अनेकानि देवतासहस्सानि पाणेहि सरणं गतानि...पे०...

“समणं खलु, भो, गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुगगतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ ति...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि समन्नागतो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो एहिस्वागतवादी सखिलो सम्मोदको अब्भाकुटिको उत्तानमुखो पुब्बभासी...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो चतुन्नं परिसानं सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमे बहू देवा च मनुस्सा च अभिप्पसन्ना...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो यस्मिं गामे वा निगमे वा पटिवसति न तस्मिं गामे वा निगमे वा अमनुस्सा मनुस्से विहेठेन्ति...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो सङ्घी गणी गणाचरियो पुथुत्तित्थकरानं अगमक्खायति, यथा खो पन, भो, एतेसं समणब्राह्मणानं यथा वा तथा वा यसो समुदागच्छति, न हेवं समणस्स गोतमस्स यसो समुदागतो। अथ खो अनुत्तराय विज्जाचरणसम्पदाय समणस्स गोतमस्स यसो समुदागतो...पे०...

“समणं खलु, भो, गोतमं राजा मागधो सेनियो बिम्बिसारो सपुत्तो सभरियो सपरिसो सामच्चो पाणेहि सरणं गतो...पे०...

“समणं खलु, भो, गोतमं राजा पसेनदि कोसलो सपुत्तो सभरियो सपरिसो सामच्चो पाणेहि सरणं गतो...पे०...

“समणं खलु, भो, गोतमं ब्राह्मणो पोक्खरसाति सपुत्तो सभरियो सपरिसो सामच्चो पाणेहि सरणं गतो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो रज्जो मागधस्स सेनियस्स बिम्बिसारस्स सक्कतो गरुक्कतो मानितो पूजितो अपचितो... पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स सक्कतो गरुक्कतो मानितो पूजितो अपचितो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स सक्कतो गरुक्कतो मानितो पूजितो अपचितो...पे०...

“समणो खलु, भो, गोतमो खाणुमतं अनुप्पत्तो खाणुमते विहरति अम्बलट्टिकायं। ये खो पन, भो, केचि समणा वा ब्राह्मणा वा अम्हाकं गामखेत्तं आगच्छन्ति, अतिथी नो ते होन्ति। अतिथी खो पनम्हेहि सक्कातब्बा गरुकातब्बा मानेतब्बा पूजेतब्बा अपचेतब्बा। यम्पि, भो, समणो गोतमो खाणुमतं अनुप्पत्तो खाणुमते विहरति अम्बलट्टिकायं, अतिथिम्हाकं समणो गोतमो। अतिथि खो पनम्हेहि सक्कातब्बो गरुकातब्बो मानेतब्बो पूजेतब्बो अपचेतब्बो। इमिनापङ्गेन नारहति सो भवं गोतमो अम्हाकं दस्सनाय उपसङ्कमितुं। अथ खो मयमेव अरहाम तं भवन्तं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं। एत्तके खो अहं, भो, तस्स भोतो गोतमस्स वण्णे परियापुणामि, नो च खो सो भवं गोतमो एत्तकवण्णो। अपरिमाणवण्णो हि सो भवं गोतमो”ति।

३३३. एवं वुत्ते, ते ब्राह्मणा कूटदन्तं ब्राह्मणं एतदवोचुं — “यथा खो भवं कूटदन्तो समणस्स गोतमस्स वण्णे भासति, इतो चेपि सो भवं गोतमो योजनसते विहरति, अलमेव सद्धेन कुलपुत्तेन दस्सनाय उपसङ्कमितुं अपि पुटोसेना”ति। “तेन हि, भो, सब्बेव मयं समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सामा”ति।

महाविजितराजयज्जकथा

३३४. अथ खो कूटदन्तो ब्राह्मणो महता ब्राह्मणगणेन सद्धिं येन अम्बलट्टिका येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। खाणुमतकापि खो ब्राह्मणगहपतिका अप्पेकच्चे भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु; अप्पेकच्चे भगवता सद्धिं सम्मोदिंसु, सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु; अप्पेकच्चे येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु; अप्पेकच्चे नामगोत्तं सावेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु; अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्तं निसीदिंसु।

३३५. एकमन्तं निसिन्नो खो कूटदन्तो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “सुतं मेतं, भो गोतम — ‘समणो गोतमो तिविधं यज्जसम्पदं सोळसपरिक्खारं जानाती’ति। न खो पनाहं जानामि तिविधं यज्जसम्पदं सोळसपरिक्खारं। इच्छामि चाहं महायज्जं यजितुं। साधु मे भवं गोतमो तिविधं यज्जसम्पदं सोळसपरिक्खारं देसेतू”ति।

३३६. “तेन हि, ब्राह्मण, सुणाहि साधुकं मनसिकरोहि, भासिस्सामी”ति। “एवं, भो”ति खो कूटदन्तो ब्राह्मणो भगवतो पच्चस्सोसि। भगवा एतदवोच — “भूतपुब्बं, ब्राह्मण, राजा महाविजितो नाम अहोसि अङ्गो महद्धनो महाभोगो पहूतजातरूपरजतो पहूतचित्तूपकरणो पहूतधनधज्जो परिपुण्णकोसकोट्टागारो। अथ खो, ब्राह्मण, रज्जो महाविजितस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘अधिगता खो मे विपुला मानुसका भोगा, महन्तं पथविमण्डलं अभिविजिय अज्झावसामि, यंनूनाहं महायज्जं यजेय्यं, यं मम अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया’ति।

३३७. “अथ खो, ब्राह्मण, राजा महाविजितो पुरोहितं ब्राह्मणं आमन्तेत्वा एतदवोच — ‘इध मय्हं, ब्राह्मण, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — अधिगता खो मे विपुला मानुसका भोगा, महन्तं पथविमण्डलं अभिविजिय अज्झावसामि । यंनूनाहं महायज्जं यजेय्यं यं मम अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया’ति । इच्छामहं, ब्राह्मण, महायज्जं यजितुं । अनुसासतु मं भवं यं मम अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया’”ति ।

३३८. “एवं वुत्ते, ब्राह्मण, पुरोहितो ब्राह्मणो राजानं महाविजितं एतदवोच — ‘भोतो खो रज्जो जनपदो सकण्टको सउप्पीळो, गामघातापि दिस्सन्ति, निगमघातापि दिस्सन्ति, नगरघातापि दिस्सन्ति, पन्थदुहनापि दिस्सन्ति । भवं खो पन राजा एवं सकण्टके जनपदे सउप्पीळे बलिमुद्धरेय्य, अकिच्चकारी अस्स तेन भवं राजा । सिया खो पन भोतो रज्जो एवमस्स — “अहमेतं दस्सुखीलं वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा समूहनिस्सामी’”ति, न खो पनेतस्स दस्सुखीलस्स एवं सम्मा समुग्घातो होति । ये ते हतावसेसका भविस्सन्ति, ते पच्छा रज्जो जनपदं विहेठेस्सन्ति । अपि च खो इदं संविधानं आगम्म एवमेतस्स दस्सुखीलस्स सम्मा समुग्घातो होति । तेन हि भवं राजा ये भोतो रज्जो जनपदे उस्सहन्ति कसिगोरक्खे, तेसं भवं राजा बीजभत्तं अनुप्पदेतु । ये भोतो रज्जो जनपदे उस्सहन्ति वाणिज्जाय, तेसं भवं राजा पाभत्तं अनुप्पदेतु । ये भोतो रज्जो जनपदे उस्सहन्ति राजपोरिसे, तेसं भवं राजा भत्तवेतनं पकप्पेतु । ते च मनुस्सा सकम्मपसुता रज्जो जनपदं न विहेठेस्सन्ति; महा च रज्जो रासिको भविस्सति । खेमट्ठिता जनपदा अकण्टका अनुप्पीळा । मनुस्सा मुदा मोदमाना उरे पुत्ते नच्चेन्ता अपारुतधरा मज्जे विहरिस्सन्ती’ति । ‘एवं, भो’ति खो, ब्राह्मण, राजा महाविजितो पुरोहितस्स ब्राह्मणस्स पटिस्सुत्वा ये रज्जो जनपदे उस्सहिंसु कसिगोरक्खे, तेसं राजा महाविजितो बीजभत्तं अनुप्पदासि । ये च रज्जो जनपदे उस्सहिंसु वाणिज्जाय, तेसं राजा महाविजितो पाभत्तं अनुप्पदासि । ये च रज्जो जनपदे उस्सहिंसु राजपोरिसे, तेसं राजा महाविजितो भत्तवेतनं पकप्पेसि । ते च मनुस्सा सकम्मपसुता रज्जो जनपदं न विहेठिंसु, महा च रज्जो रासिको अहोसि । खेमट्ठिता जनपदा अकण्टका अनुप्पीळा मनुस्सा मुदा मोदमाना उरे पुत्ते नच्चेन्ता अपारुतधरा मज्जे विहरिंसु । अथ खो, ब्राह्मण, राजा महाविजितो पुरोहितं ब्राह्मणं आमन्तेत्वा एतदवोच — ‘समूहतो खो मे भोतो दस्सुखीलो, भोतो संविधानं आगम्म महा च मे रासिको । खेमट्ठिता जनपदा अकण्टका अनुप्पीळा मनुस्सा मुदा मोदमाना उरे पुत्ते नच्चेन्ता अपारुतधरा मज्जे विहरन्ति । इच्छामहं ब्राह्मण महायज्जं यजितुं । अनुसासतु मं भवं यं मम अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया’ति ।

चतुपरिक्खारं

३३९. “तेन हि भवं राजा ये भोतो रज्जो जनपदे खत्तिया आनुयन्ता नेगमा चेव जानपदा च ते भवं राजा आमन्तयतं — ‘इच्छामहं, भो, महायज्जं यजितुं, अनुजानन्तु मे भवन्तो यं मम अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया’ति । ये भोतो रज्जो जनपदे अमच्चा पारिसज्जा नेगमा चेव जानपदा च...पे०... ब्राह्मणमहासाला नेगमा चेव जानपदा च...पे०... गहपतिनेचयिका नेगमा चेव जानपदा च, ते भवं राजा आमन्तयतं — ‘इच्छामहं, भो, महायज्जं यजितुं, अनुजानन्तु मे भवन्तो यं मम अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया’ति । ‘एवं, भो’ति खो, ब्राह्मण, राजा महाविजितो पुरोहितस्स ब्राह्मणस्स पटिस्सुत्वा ये रज्जो जनपदे खत्तिया आनुयन्ता नेगमा चेव जानपदा च, ते राजा महाविजितो आमन्तेसि — ‘इच्छामहं, भो, महायज्जं यजितुं, अनुजानन्तु मे भवन्तो यं मम अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया’ति । ‘यजतं भवं राजा यज्जं, यज्जकालो महाराजा’ति । ये रज्जो जनपदे अमच्चा पारिसज्जा नेगमा चेव जानपदा च...पे०... ब्राह्मणमहासाला नेगमा चेव जानपदा च...पे०... गहपतिनेचयिका नेगमा चेव जानपदा च, ते राजा महाविजितो आमन्तेसि — ‘इच्छामहं, भो, महायज्जं यजितुं । अनुजानन्तु मे भवन्तो यं मम अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया’ति । ‘यजतं भवं राजा यज्जं, यज्जकालो महाराजा’ति । इतिमे चत्तारो

अनुमतिपक्खा तस्सेव यज्जस्स परिकखारा भवन्ति ।

अट्ट परिकखारा

३४०. “राजा महाविजितो अट्टहङ्गेहि समन्नागतो, उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्टो जातिवादेन अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो ब्रह्मवण्णी ब्रह्मवच्छसी अखुद्दावकासो दस्सनाय; अट्टो महद्धनो महाभोगो पहतजातरूपरजतो पहतवित्तूपकरणो पहतधनधज्जो परिपुण्णकोसकोट्टागारो; बलवा चतुरङ्गिनिया सेनाय समन्नागतो अस्सवाय ओवादपटिकराय सहति [पतपति (सी० पी०), तपति (स्या०)] मज्जे पच्चत्थिके यससा; सद्धो दायको दानपति अनावटद्वारो समणब्राह्मणकपणद्धिकवणिब्बकयाचकानं ओपानभूतो पुज्जानि करोति; बहुस्सुतो तस्स तस्स सुतजातस्स, तस्स तस्सेव खो पन भासितस्स अत्थं जानाति ‘अयं इमस्स भासितस्स अत्थो अयं इमस्स भासितस्स अत्थो’ति; पण्डितो, वियत्तो, मेधावी, पटिबलो, अतीतानागतपच्चुप्पन्ने अत्थे चिन्तेतुं । राजा महाविजितो इमेहि अट्टहङ्गेहि समन्नागतो । इति इमानिपि अट्टङ्गानि तस्सेव यज्जस्स परिकखारा भवन्ति ।

चतुपरिकखारं

३४१. “पुरोहितो [पुरोहितोपि (क० सी० क०)] ब्राह्मणो चतुहङ्गेहि समन्नागतो । उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्टो जातिवादेन; अज्झायको मन्तधरो तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपज्जमानं पदको वेय्याकरणो लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो; सीलवा वुद्धसीली वुद्धसीलेन समन्नागतो; पण्डितो वियत्तो मेधावी पठमो वा दुतियो वा सुजं पग्गहन्तानं । पुरोहितो ब्राह्मणो इमेहि चतुहङ्गेहि समन्नागतो । इति इमानि चत्तारि अङ्गानि तस्सेव यज्जस्स परिकखारा भवन्ति ।

तिस्सो विधा

३४२. “अथ खो, ब्राह्मण, पुरोहितो ब्राह्मणो रज्जो महाविजितस्स पुब्बेव यज्जा तिस्सो विधा देसेसि । सिया खो पन भोतो रज्जो महायज्जं यिदुक्कामस्स [यिदुक्कामस्स (क०)] कोचिदेव विप्पटिसारो — ‘महा वत मे भोगक्खन्धो विगच्छिस्सती’ति, सो भोता रज्जो विप्पटिसारो न करणीयो । सिया खो पन भोतो रज्जो महायज्जं यजमानस्स कोचिदेव विप्पटिसारो — ‘महा वत मे भोगक्खन्धो विगच्छती’ति, सो भोता रज्जो विप्पटिसारो न करणीयो । सिया खो पन भोतो रज्जो महायज्जं यिदुस्स कोचिदेव विप्पटिसारो — ‘महा वत मे भोगक्खन्धो विगतो’ति, सो भोता रज्जो विप्पटिसारो न करणीयो’ति । इमा खो, ब्राह्मण, पुरोहितो ब्राह्मणो रज्जो महाविजितस्स पुब्बेव यज्जा तिस्सो विधा देसेसि ।

दस आकारा

३४३. “अथ खो, ब्राह्मण, पुरोहितो ब्राह्मणो रज्जो महाविजितस्स पुब्बेव यज्जा दसहाकारेहि पटिग्गाहकेसु विप्पटिसारं पटिविनेसि । ‘आगमिस्सन्ति खो भोतो यज्जं पाणातिपातिनोपि पाणातिपाता पटिविरतापि । ये तत्थ पाणातिपातिनो, तेसज्जेव तेन । ये तत्थ पाणातिपाता पटिविरता, ते आरब्भ यजतं भवं, सज्जतं भवं, मोदतं भवं, चित्तमेव भवं अन्तरं पसादेतु । आगमिस्सन्ति खो भोतो यज्जं अदिन्नादायिनोपि अदिन्नादाना पटिविरतापि...पे०... कामेसु मिच्छाचारिनोपि कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतापि... मुसावादिनोपि मुसावादा पटिविरतापि... पिसुणवाचिनोपि पिसुणाया

वाचाय पटिविरतापि... फरुसवाचिनोपि फरुसाय वाचाय पटिविरतापि... सम्फप्पलापिनोपि सम्फप्पलापा पटिविरतापि ... अभिज्झालुनोपि अनभिज्झालुनोपि... ब्यापन्नचित्तापि अब्यापन्नचित्तापि... मिच्छादिट्टिकापि सम्मादिट्टिकापि... । ये तत्थ मिच्छादिट्टिका, तेसज्जेव तेन । ये तत्थ सम्मादिट्टिका, ते आरब्भ यजतं भवं, सज्जतं भवं, मोदतं भवं, चित्तमेव भवं अन्तरं पसादेतू'ति । इमेहि खो, ब्राह्मण, पुरोहितो ब्राह्मणो रज्जो महाविजितस्स पुब्बेव यज्जा दसहाकारेहि पटिग्गाहकेसु विप्पटिसारं पटिविनेसि ।

सोळस आकारा

३४४. “अथ खो, ब्राह्मण, पुरोहितो ब्राह्मणो रज्जो महाविजितस्स महायज्जं यजमानस्स सोळसहाकारेहि चित्तं सन्दस्सेसि समदपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि सिया खो पन भोतो रज्जो महायज्जं यजमानस्स कोचिदेव वत्ता — ‘राजा खो महाविजितो महायज्जं यजति, नो च खो तस्स आमन्तिता खत्तिया आनुयन्ता नेगमा चेव जानपदा च; अथ च पन भवं राजा एवरूपं महायज्जं यजती’ति । एवम्पि भोतो रज्जो वत्ता धम्मतो नत्थि । भोता खो पन रज्जा आमन्तिता खत्तिया आनुयन्ता नेगमा चेव जानपदा च । इमिनापेतं भवं राजा जानातु, यजतं भवं, सज्जतं भवं, मोदतं भवं, चित्तमेव भवं अन्तरं पसादेतु ।

“सिया खो पन भोतो रज्जो महायज्जं यजमानस्स कोचिदेव वत्ता — ‘राजा खो महाविजितो महायज्जं यजति, नो च खो तस्स आमन्तिता अमच्चा पारिसज्जा नेगमा चेव जानपदा च...पे०... ब्राह्मणमहासाला नेगमा चेव जानपदा च...पे०... गहपतिनेचयिका नेगमा चेव जानपदा च, अथ च पन भवं राजा एवरूपं महायज्जं यजती’ति । एवम्पि भोतो रज्जो वत्ता धम्मतो नत्थि । भोता खो पन रज्जा आमन्तिता गहपतिनेचयिका नेगमा चेव जानपदा च । इमिनापेतं भवं राजा जानातु, यजतं भवं, सज्जतं भवं, मोदतं भवं, चित्तमेव भवं अन्तरं पसादेतु ।

“सिया खो पन भोतो रज्जो महायज्जं यजमानस्स कोचिदेव वत्ता — ‘राजा खो महाविजितो महायज्जं यजति, नो च खो उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन, अथ च पन भवं राजा एवरूपं महायज्जं यजती’ति । एवम्पि भोतो रज्जो वत्ता धम्मतो नत्थि । भवं खो पन राजा उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन । इमिनापेतं भवं राजा जानातु, यजतं भवं, सज्जतं भवं, मोदतं भवं, चित्तमेव भवं अन्तरं पसादेतु ।

“सिया खो पन भोतो रज्जो महायज्जं यजमानस्स कोचिदेव वत्ता — ‘राजा खो महाविजितो महायज्जं यजति नो च खो अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो ब्रह्मवण्णी ब्रह्मवच्छसी अखुद्दावकासो दस्सनाय...पे०... नो च खो अट्ठो महद्धनो महाभोगो पहूतजातरूपरजतो पहूतवित्तूपकरणो पहूतधनधज्जो परिपुण्णकोसकोट्टागारो...पे०... नो च खो बलवा चतुरङ्गिनिया सेनाय समन्नागतो अस्सवाय ओवादपटिकराय सहति मज्जे पच्चत्थिके यससा...पे०... नो च खो सद्धो दायको दानपति अनावटद्वारो समणब्राह्मणकपणद्धिकवणिब्बकयाचकानं ओपानभूतो पुज्जानि करोति...पे०... नो च खो बहुस्सुतो तस्स तस्स सुतजातस्स...पे०... नो च खो तस्स तस्सेव खो पन भासितस्स अत्थं जानाति “अयं इमस्स भासितस्स अत्थो, अयं इमस्स भासितस्स अत्थो”ति...पे०... नो च खो पण्डितो वियत्तो मेधावी पटिबलो अतीतानागतपच्चुप्पन्ने अत्थे चिन्तेतुं, अथ च पन भवं राजा एवरूपं महायज्जं यजती’ति । एवम्पि भोतो रज्जो वत्ता धम्मतो नत्थि । भवं खो पन राजा पण्डितो वियत्तो मेधावी पटिबलो अतीतानागतपच्चुप्पन्ने अत्थे चिन्तेतुं । इमिनापेतं भवं राजा जानातु, यजतं भवं, सज्जतं भवं, मोदतं भवं, चित्तमेव भवं अन्तरं पसादेतु ।

“सिया खो पन भोतो रज्जो महायज्जं यजमानस्स कोचिदेव वत्ता — ‘राजा खो महाविजितो महायज्जं यजति । नो च ख्वस्स पुरोहितो ब्राह्मणो उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन; अथ च पन भवं राजा एवरूपं महायज्जं यजती’ति । एवम्पि भोतो रज्जो वत्ता धम्मतो नत्थि । भोतो खो पन रज्जो पुरोहितो ब्राह्मणो उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन । इमिनापेतं भवं राजा जानातु, यजतं भवं, सज्जतं भवं, मोदतं भवं, चित्तमेव भवं अन्तरं पसादेतु ।

“सिया खो पन भोतो रज्जो महायज्जं यजमानस्स कोचिदेव वत्ता — ‘राजा खो महाविजितो महायज्जं यजति । नो च ख्वस्स पुरोहितो ब्राह्मणो अज्झायको मन्तधरो तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपच्चमानं पदको वेय्याकरणो लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो...पे०... नो च ख्वस्स पुरोहितो ब्राह्मणो सीलवा वुद्धसीली वुद्धसीलेन समन्नागतो...पे०... नो च ख्वस्स पुरोहितो ब्राह्मणो पण्डितो वियत्तो मेधावी पठमो वा दुतियो वा सुजं पग्गणहन्तानं, अथ च पन भवं राजा एवरूपं महायज्जं यजती’ति । एवम्पि भोतो रज्जो वत्ता धम्मतो नत्थि । भोतो खो पन रज्जो पुरोहितो ब्राह्मणो पण्डितो वियत्तो मेधावी पठमो वा दुतियो वा सुजं पग्गणहन्तानं । इमिनापेतं भवं राजा जानातु, यजतं भवं, सज्जतं भवं, मोदतं भवं, चित्तमेव भवं अन्तरं पसादेतूति । इमेहि खो, ब्राह्मण, पुरोहितो ब्राह्मणो रज्जो महाविजितस्स महायज्जं यजमानस्स सोळसहि आकारेहि चित्तं सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि ।

३४५. “तस्मिं खो, ब्राह्मण, यज्जे नेव गावो हज्जिंसु, न अजेळका हज्जिंसु, न कुक्कुटसूकरा हज्जिंसु, न विविधा पाणा संघातं आपज्जिंसु, न रुक्खा छिज्जिंसु यूपत्थाय, न दब्भा लूयिंसु बरिहिसत्थाय [परिहिसत्थाय (स्या० क० सी० क०), परिहिसत्थाय (क०)] । येपिस्स अहेसुं दासाति वा पेस्साति वा कम्मकराति वा, तेपि न दण्डतज्जिता न भयतज्जिता न अस्सुमुखा रुदमाना परिकम्मानि अकंसु । अथ खो ये इच्छिंसु, ते अकंसु, ये न इच्छिंसु, न ते अकंसु; यं इच्छिंसु, तं अकंसु, यं न इच्छिंसु, न तं अकंसु । सप्पितेलनवनीतदधिमधुफाणितेन चेव सो यज्जो निट्ठानमगमासि ।

३४६. “अथ खो, ब्राह्मण, खत्तिया आनुयन्ता नेगमा चेव जानपदा च, अमच्चा पारिसज्जा नेगमा चेव जानपदा च, ब्राह्मणमहासाला नेगमा चेव जानपदा च, गहपतिनेचयिका नेगमा चेव जानपदा च पहूतं सापतेय्यं आदाय राजानं महाविजितं उपसङ्कमित्वा एवमाहंसु — ‘इदं, देव, पहूतं सापतेय्यं देवज्जेव उद्दिस्साभतं, तं देवो पटिग्गणहातू’ति । ‘अलं, भो, ममापिदं पहूतं सापतेय्यं धम्मिकेन बलिना अभिसङ्कतं; तज्ज वो होतु, इतो च भिय्यो हरथा’ति । ते रज्जा पटिक्खित्ता एकमन्तं अपक्कम्म एवं समचिन्तेसुं — ‘न खो एतं अम्हाकं पतिरूपं, यं मयं इमानि सापतेय्यानि पुनदेव सकानि घरानि पटिहरेय्याम । राजा खो महाविजितो महायज्जं यजति, हन्दस्स मयं अनुयागिनो होमा’ति ।

३४७. “अथ खो, ब्राह्मण, पुरत्थिमेन यज्जवाटस्स [यज्जवाटस्स (सी० पी० क०)] खत्तिया आनुयन्ता नेगमा चेव जानपदा च दानानि पट्टपेसुं । दक्खिणेन यज्जवाटस्स अमच्चा पारिसज्जा नेगमा चेव जानपदा च दानानि पट्टपेसुं । पच्छिमेन यज्जवाटस्स ब्राह्मणमहासाला नेगमा चेव जानपदा च दानानि पट्टपेसुं । उत्तरेन यज्जवाटस्स गहपतिनेचयिका नेगमा चेव जानपदा च दानानि पट्टपेसुं ।

“तेसुपि खो, ब्राह्मण, यज्जेसु नेव गावो हज्जिंसु, न अजेळका हज्जिंसु, न कुक्कुटसूकरा हज्जिंसु, न विविधा पाणा संघातं आपज्जिंसु, न रुक्खा छिज्जिंसु यूपत्थाय, न दब्भा लूयिंसु बरिहिसत्थाय । येपि नेसं अहेसुं दासाति वा पेस्साति वा कम्मकराति वा, तेपि न दण्डतज्जिता न भयतज्जिता न अस्सुमुखा रुदमाना परिकम्मानि अकंसु । अथ खो ये इच्छिंसु, ते

अकंसु, ये न इच्छिंसु, न ते अकंसु; यं इच्छिंसु, तं अकंसु, यं न इच्छिंसु न तं अकंसु।
सप्पितेलनवनीतदधिमधुफाणितेन चेव ते यज्जा निट्ठानमगमंसु।

“इति चत्तारो च अनुमतिपक्खा, राजा महाविजितो अट्ठहङ्गेहि समन्नागतो, पुरोहितो ब्राह्मणो चतूहङ्गेहि समन्नागतो; तिस्सो च विधा अयं वुच्चति ब्राह्मण तिविधा यज्जसम्पदा सोळसपरिक्खारा”ति।

३४८. एवं वुत्ते, ते ब्राह्मणा उन्नादिनो उच्चासदमहासद्वा अहेसुं — “अहो यज्जो, अहो यज्जसम्पदा”ति! कूटदन्तो पन ब्राह्मणो तूण्हीभूतोव निसिन्नो होति। अथ खो ते ब्राह्मणा कूटदन्तं ब्राह्मणं एतदवोचुं — “कस्मा पन भवं कूटदन्तो समणस्स गोतमस्स सुभासितं सुभासिततो नाब्भनुमोदती”ति? “नाहं, भो, समणस्स गोतमस्स सुभासितं सुभासिततो नाब्भनुमोदामि। मुद्वापि तस्स विपतेय्य, यो समणस्स गोतमस्स सुभासितं सुभासिततो नाब्भनुमोदेय्य। अपि च मे, भो, एवं होति — समणो गोतमो न एवमाह — ‘एवं मे सुत’न्ति वा ‘एवं अरहति भवितु’न्ति वा; अपि च समणो गोतमो — ‘एवं तदा आसि, इत्थं तदा आसि’ त्वेव भासति। तस्स मय्हं भो एवं होति — ‘अद्वा समणो गोतमो तेन समयेन राजा वा अहोसि महाविजितो यज्जस्सामि पुरोहितो वा ब्राह्मणो तस्स यज्जस्स याजेता’ति। अभिजानाति पन भवं गोतमो एवरूपं यज्जं यजित्वा वा याजेत्वा वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जिताति”?’ “अभिजानामहं, ब्राह्मण, एवरूपं यज्जं यजित्वा वा याजेत्वा वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जिता, अहं तेन समयेन पुरोहितो ब्राह्मणो अहोसिं तस्स यज्जस्स याजेता”ति।

निच्चदानअनुकुलयज्जं

३४९. “अत्थि पन, भो गोतम, अज्जो यज्जो इमाय तिविधाय यज्जसम्पदाय [तिविधयज्जसम्पदाय (क०)] सोळसपरिक्खाराय अप्पट्ठतरो [अप्पत्थतरो (स्या० कं०)] च अप्पसमारम्भतरो [अप्पसमारम्भतरो (सी० पी० क०)] च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा”ति?

“अत्थि खो, ब्राह्मण, अज्जो यज्जो इमाय तिविधाय यज्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय अप्पट्ठतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा”ति।

“कतमो पन सो, भो गोतम, यज्जो इमाय तिविधाय यज्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय अप्पट्ठतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा”ति?

“यानि खो पन तानि, ब्राह्मण, निच्चदानानि अनुकुलयज्जानि सीलवन्ते पब्बजिते उद्दिस्स दिव्यन्ति; अयं खो, ब्राह्मण, यज्जो इमाय तिविधाय यज्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय अप्पट्ठतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा”ति।

“को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो, येन तं निच्चदानं अनुकुलयज्जं इमाय तिविधाय यज्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय अप्पट्ठतरज्ज अप्पसमारम्भतरज्ज महप्फलतरज्ज महानिसंसतरज्जा”ति?

“न खो, ब्राह्मण, एवरूपं यज्जं उपसङ्कमन्ति अरहन्तो वा अरहत्तमगं वा समापन्ना। तं किस्स हेतु? दिस्सन्ति हेत्थ, ब्राह्मण, दण्डप्पहारापि गल्लगहापि, तस्मा एवरूपं यज्जं न उपसङ्कमन्ति अरहन्तो वा अरहत्तमगं वा समापन्ना। यानि खो

पन तानि, ब्राह्मण, निच्चदानानि अनुकुलयज्जानि सीलवन्ते पब्बजिते उद्दिस्स दिव्वन्ति; एवरूपं खो, ब्राह्मण, यज्जं उपसङ्कमन्ति अरहन्तो वा अरहत्तमगं वा समापन्ना । तं किस्स हेतु? न हेत्थ, ब्राह्मण, दिस्सन्ति दण्डप्पहारापि गलग्गहापि, तस्मा एवरूपं यज्जं उपसङ्कमन्ति अरहन्तो वा अरहत्तमगं वा समापन्ना । अयं खो, ब्राह्मण, हेतु अयं पच्चयो, येन तं निच्चदानं अनुकुलयज्जं इमाय तिविधाय यज्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय अप्पट्ठतरज्ज अप्पसमारम्भतरज्ज महप्फलतरज्ज महानिसंसतरज्जा”ति ।

३५०. “अत्थि पन, भो गोतम, अज्जो यज्जो इमाय च तिविधाय यज्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय इमिना च निच्चदानेन अनुकुलयज्जेन अप्पट्ठतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा”ति?

“अत्थि खो, ब्राह्मण, अज्जो यज्जो इमाय च तिविधाय यज्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय इमिना च निच्चदानेन अनुकुलयज्जेन अप्पट्ठतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा”ति ।

“कतमो पन सो, भो गोतम, यज्जो इमाय च तिविधाय यज्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय इमिना च निच्चदानेन अनुकुलयज्जेन अप्पट्ठतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा”ति?

“यो खो, ब्राह्मण, चातुद्दिसं सङ्गं उद्दिस्स विहारं करोति, अयं खो, ब्राह्मण, यज्जो इमाय च तिविधाय यज्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय इमिना च निच्चदानेन अनुकुलयज्जेन अप्पट्ठतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा”ति ।

३५१. “अत्थि पन, भो गोतम, अज्जो यज्जो इमाय च तिविधाय यज्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय इमिना च निच्चदानेन अनुकुलयज्जेन इमिना च विहारदानेन अप्पट्ठतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा”ति?

“अत्थि खो, ब्राह्मण, अज्जो यज्जो इमाय च तिविधाय यज्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय इमिना च निच्चदानेन अनुकुलयज्जेन इमिना च विहारदानेन अप्पट्ठतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा”ति ।

“कतमो पन सो, भो गोतम, यज्जो इमाय च तिविधाय यज्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय इमिना च निच्चदानेन अनुकुलयज्जेन इमिना च विहारदानेन अप्पट्ठतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा”ति?

“यो खो, ब्राह्मण, पसन्नचित्तो बुद्धं सरणं गच्छति, धम्मं सरणं गच्छति, सङ्गं सरणं गच्छति; अयं खो, ब्राह्मण, यज्जो इमाय च तिविधाय यज्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय इमिना च निच्चदानेन अनुकुलयज्जेन इमिना च विहारदानेन अप्पट्ठतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा”ति ।

३५२. “अत्थि पन, भो गोतम, अज्जो यज्जो इमाय च तिविधाय यज्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय इमिना च निच्चदानेन अनुकुलयज्जेन इमिना च विहारदानेन इमेहि च सरणगमनेहि अप्पट्ठतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा”ति?

“अत्थि खो, ब्राह्मण, अज्जो यज्जो इमाय च तिविधाय यज्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय इमिना च निच्चदानेन

अनुकुलयञ्जेन इमिना च विहारदानेन इमेहि च सरणगमनेहि अप्पट्टतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा’ति ।

“कतमो पन सो, भो गोतम, यञ्जो इमाय च तिविधाय यञ्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय इमिना च निच्चदानेन अनुकुलयञ्जेन इमिना च विहारदानेन इमेहि च सरणगमनेहि अप्पट्टतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा’ति?

“यो खो, ब्राह्मण, पसन्नचित्तो सिक्खापदानि समादियति — पाणातिपाता वेरमणिं, अदिन्नादाना वेरमणिं, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिं, मुसावादा वेरमणिं, सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना वेरमणिं । अयं खो, ब्राह्मण, यञ्जो इमाय च तिविधाय यञ्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय इमिना च निच्चदानेन अनुकुलयञ्जेन इमिना च विहारदानेन इमेहि च सरणगमनेहि अप्पट्टतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा’ति ।

३५३. “अत्थि पन, भो गोतम, अञ्जो यञ्जो इमाय च तिविधाय यञ्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय इमिना च निच्चदानेन अनुकुलयञ्जेन इमिना च विहारदानेन इमेहि च सरणगमनेहि इमेहि च सिक्खापदेहि अप्पट्टतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा’ति?

“अत्थि खो, ब्राह्मण, अञ्जो यञ्जो इमाय च तिविधाय यञ्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय इमिना च निच्चदानेन अनुकुलयञ्जेन इमिना च विहारदानेन इमेहि च सरणगमनेहि इमेहि च सिक्खापदेहि अप्पट्टतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा’ति ।

“कतमो पन सो, भो गोतम, यञ्जो इमाय च तिविधाय यञ्जसम्पदाय सोळसपरिक्खाराय इमिना च निच्चदानेन अनुकुलयञ्जेन इमिना च विहारदानेन इमेहि च सरणगमनेहि इमेहि च सिक्खापदेहि अप्पट्टतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चा’ति?

“इध, ब्राह्मण, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो...पे०... (यथा १९०-२१२ अनुच्छेदेसु, एवं वित्थारेतब्बं) । एवं खो, ब्राह्मण, भिक्खु सीलसम्पन्नो होति...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयं खो, ब्राह्मण, यञ्जो पुरिमेहि यञ्जेहि अप्पट्टतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो च...पे०... दुतियं ज्ञानं...पे०... ततियं ज्ञानं...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयम्पि खो, ब्राह्मण, यञ्जो पुरिमेहि यञ्जेहि अप्पट्टतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो चाति । जाणदस्सनाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति...पे०... अयम्पि खो, ब्राह्मण, यञ्जो पुरिमेहि यञ्जेहि अप्पट्टतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो च...पे०... नापरं इत्थत्तायाति पजानाति । अयम्पि खो, ब्राह्मण, यञ्जो पुरिमेहि यञ्जेहि अप्पट्टतरो च अप्पसमारम्भतरो च महप्फलतरो च महानिसंसतरो च । इमाय च, ब्राह्मण, यञ्जसम्पदाय अञ्जा यञ्जसम्पदा उत्तरितरा वा पणीततरा वा नत्थी’ति ।

कूटदन्तउपासकत्तपटिवेदना

३५४. एवं वुत्ते, कूटदन्तो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिककन्तं, भो गोतम, अभिककन्तं, भो गोतम! सेय्यथापि भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिकखेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ति; एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं

भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्घञ्च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतगो पाणुपेतं सरणं गतं ।
 एसाहं भो गोतम सत्त च उअसभसतानि सत्त च वच्छतरसतानि सत्त च वच्छतरीसतानि सत्त च अजसतानि सत्त च
 उरब्भसतानि मुञ्चामि, जीवितं देमि, हरितानि चेव तिणानि खादन्तु, सीतानि च पानीयानि पिवन्तु, सीतो च नेसं वातो
 उपवायतू'ति ।

सोतापत्तिफलसच्छिकिरिया

३५५. अथ खो भगवा कूटदन्तस्स ब्राह्मणस्स अनुपुब्बिं कथं कथेसि, सेय्यथिदं, दानकथं सीलकथं सगगकथं;
 कामानं आदीनवं ओकारं संकिलेसं नेक्खम्मे आनिसंसं पकासेसि । यदा भगवा अज्जासि कूटदन्तं ब्राह्मणं कल्लचित्तं
 मुदुचित्तं विनीवरणचित्तं उदग्गचित्तं पसन्नचित्तं, अथ या बुद्धानं सामुक्कंसिका धम्मदेसना, तं पकासेसि — दुक्खं समुदयं
 निरोधं मगं । सेय्यथापि नाम सुद्धं वत्थं अपगतकाळकं सम्मदेव रजनं पटिग्गण्हेय्य, एवमेव कूटदन्तस्स ब्राह्मणस्स
 तस्मिज्जेव आसने विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उदपादि — “यं किञ्चि समुदयधम्मं, सब्बं तं निरोधधम्मं”न्ति ।

३५६. अथ खो कूटदन्तो ब्राह्मणो दिट्ठधम्मो पत्तधम्मो विदितधम्मो परियोगाळहधम्मो तिण्णविचिकिच्छो
 विगतकथंकथो वेसारज्जप्पत्तो अपरप्पच्चयो सत्थुसासने भगवन्तं एतदवोच — “अधिवासेतु मे भवं गोतमो स्वातनाय
 भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना”ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन ।

३५७. अथ खो कूटदन्तो ब्राह्मणो भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा
 पक्कामि । अथ खो कूटदन्तो ब्राह्मणो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके यज्जवाटे पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा
 भगवतो कालं आरोचापेसि — “कालो, भो गोतम; निट्ठितं भत्त”न्ति ।

३५८. अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सद्धिं भिक्खुसङ्घेन येन कूटदन्तस्स ब्राह्मणस्स
 यज्जवाटो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि ।

अथ खो कूटदन्तो ब्राह्मणो बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि ।
 अथ खो कूटदन्तो ब्राह्मणो भगवन्तं भुत्ताविं ओनीतपत्तपाणिं अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं
 निसिन्नं खो कूटदन्तं ब्राह्मणं भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा उट्ठायासना
 पक्कामीति ।

कूटदन्तसुत्तं निट्ठितं पज्जमं ।

६. महालिसुत्तं

ब्राह्मणदूतवत्थु

३५९. एवं मे सुत्तं — उएकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । तेन खो पन समयेन सम्बहुला
 कोसलका च ब्राह्मणदूता मागधका च ब्राह्मणदूता वेसालियं पटिवसन्ति केनचिदेव करणीयेन । अस्सोसुं खो ते कोसलका
 च ब्राह्मणदूता मागधका च ब्राह्मणदूता — “समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो वेसालियं विहरति

महावने कूटागारसालायं । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसदो अब्भुगगतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यज्जनं केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती”ति ।

३६०. अथ खो ते कोसलका च ब्राह्मणदूता मागधका च ब्राह्मणदूता येन महावनं कूटागारसाला तेनुपसङ्गमिसु । तेन खो पन समयेन आयस्मा नागितो भगवतो उपट्ठाको होति । अथ खो ते कोसलका च ब्राह्मणदूता मागधका च ब्राह्मणदूता येनायस्मा नागितो तेनुपसङ्गमिसु । उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं नागितं एतदवोचुं — “कहं नु खो, भो नागित, एतरहि सो भवं गोतमो विहरति? दस्सनकामा हि मयं तं भवन्तं गोतम”न्ति । “अकालो खो, आवुसो, भगवन्तं दस्सनाय, पटिसल्लीनो भगवा”ति । अथ खो ते कोसलका च ब्राह्मणदूता मागधका च ब्राह्मणदूता तत्थेव एकमन्तं निसीदिसु — “दिस्वाव मयं तं भवन्तं गोतमं गमिस्सामा”ति ।

ओट्टुद्धोलिच्छवीवत्थु

३६१. ओट्टुद्धोपि लिच्छवी महतिया लिच्छवीपरिसाय सद्धिं येन महावनं कूटागारसाला येनायस्मा नागितो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं नागितं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो ओट्टुद्धोपि लिच्छवी आयस्मन्तं नागितं एतदवोच — “कहं नु खो, भन्ते नागित, एतरहि सो भगवा विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो, दस्सनकामा हि मयं तं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्ध”न्ति । “अकालो खो, महालि, भगवन्तं दस्सनाय, पटिसल्लीनो भगवा”ति । ओट्टुद्धोपि लिच्छवी तत्थेव एकमन्तं निसीदि — “दिस्वाव अहं तं भगवन्तं गमिस्सामि अरहन्तं सम्मासम्बुद्ध”न्ति ।

३६२. अथ खो सीहो समणुद्देशो येनायस्मा नागितो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं नागितं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो सीहो समणुद्देशो आयस्मन्तं नागितं एतदवोच — “एते, भन्ते कस्सप, सम्बहुला कोसलका च ब्राह्मणदूता मागधका च ब्राह्मणदूता इधूपसङ्गन्ता भगवन्तं दस्सनाय; ओट्टुद्धोपि लिच्छवी महतिया लिच्छवीपरिसाय सद्धिं इधूपसङ्गन्तो भगवन्तं दस्सनाय, साधु, भन्ते कस्सप, लभतं एसा जनता भगवन्तं दस्सनाया”ति ।

“तेन हि, सीह, त्वज्जेव भगवतो आरोचेही”ति । “एवं, भन्ते”ति खो सीहो समणुद्देशो आयस्मतो नागितस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो सीहो समणुद्देशो भगवन्तं एतदवोच — “एते, भन्ते, सम्बहुला कोसलका च ब्राह्मणदूता मागधका च ब्राह्मणदूता इधूपसङ्गन्ता भगवन्तं दस्सनाय, ओट्टुद्धोपि लिच्छवी महतिया लिच्छवीपरिसाय सद्धिं इधूपसङ्गन्तो भगवन्तं दस्सनाय । साधु, भन्ते, लभतं एसा जनता भगवन्तं दस्सनाया”ति । “तेन हि, सीह, विहारपच्छायायं आसनं पज्जपेही”ति । “एवं, भन्ते”ति खो सीहो समणुद्देशो भगवतो पटिस्सुत्वा विहारपच्छायायं आसनं पज्जपेसि ।

३६३. अथ खो भगवा विहारा निक्खम्म विहारपच्छायायं पज्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो ते कोसलका च ब्राह्मणदूता मागधका च ब्राह्मणदूता येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । ओट्टुद्धोपि लिच्छवी महतिया लिच्छवीपरिसाय सद्धिं येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

३६४. एकमन्तं निसिन्नो खो ओद्धुद्धो लिच्छवी भगवन्तं एतदवोच — “पुरिमानि, भन्ते, दिवसानि पुरिमतरानि सुनक्खत्तो लिच्छविपुत्तो येनाहं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा मं एतदवोच — “यदग्गे अहं, महालि, भगवन्तं उपनिस्साय विहरामि, न चिरं तीणि वस्सानि, दिब्बानि हि खो रूपानि पस्सामि पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानि, नो च खो दिब्बानि सद्धानि सुणामि पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानी”ति । सन्तानेव नु खो, भन्ते, सुनक्खत्तो लिच्छविपुत्तो दिब्बानि सद्धानि नास्सोसि पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानि, उदाहु असन्तानी”ति?

एकंसभावितसमाधि

३६५. “सन्तानेव खो, महालि, सुनक्खत्तो लिच्छविपुत्तो दिब्बानि सद्धानि नास्सोसि पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानि, नो असन्तानी”ति । “को नु खो, भन्ते, हेतु, को पच्चयो, येन सन्तानेव सुनक्खत्तो लिच्छविपुत्तो दिब्बानि सद्धानि नास्सोसि पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानि, नो असन्तानी”ति?

३६६. “इध, महालि, भिक्खुनो पुरत्थिमाय दिसाय एकंसभावितो समाधि होति दिब्बानं रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं, नो च खो दिब्बानं सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं । सो पुरत्थिमाय दिसाय एकंसभाविते समाधिम्हि दिब्बानं रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं, नो च खो दिब्बानं सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं । पुरत्थिमाय दिसाय दिब्बानि रूपानि पस्सति पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानि, नो च खो दिब्बानि सद्धानि सुणाति पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानि । तं किस्स हेतु? एवज्हेतं, महालि, होति भिक्खुनो पुरत्थिमाय दिसाय एकंसभाविते समाधिम्हि दिब्बानं रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं, नो च खो दिब्बानं सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं ।

३६७. “पुन चपरं, महालि, भिक्खुनो दक्खिणाय दिसाय...पे०... पच्छिमाय दिसाय ... उत्तराय दिसाय... उद्धमधो तिरियं एकंसभावितो समाधि होति दिब्बानं रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं, नो च खो दिब्बानं सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं । सो उद्धमधो तिरियं एकंसभाविते समाधिम्हि दिब्बानं रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं, नो च खो दिब्बानं सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं । उद्धमधो तिरियं दिब्बानि रूपानि पस्सति पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानि, नो च खो दिब्बानि सद्धानि सुणाति पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानि । तं किस्स हेतु? एवज्हेतं, महालि, होति भिक्खुनो उद्धमधो तिरियं एकंसभाविते समाधिम्हि दिब्बानं रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं, नो च खो दिब्बानं सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं ।

३६८. “इध, महालि, भिक्खुनो पुरत्थिमाय दिसाय एकंसभावितो समाधि होति दिब्बानं सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं, नो च खो दिब्बानं रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं । सो पुरत्थिमाय दिसाय एकंसभाविते समाधिम्हि दिब्बानं सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं, नो च खो दिब्बानं रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं । पुरत्थिमाय दिसाय दिब्बानि सद्धानि सुणाति पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानि, नो च खो दिब्बानि रूपानि पस्सति पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानि । तं किस्स हेतु? एवज्हेतं, महालि, होति भिक्खुनो पुरत्थिमाय दिसाय एकंसभाविते समाधिम्हि दिब्बानं सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं, नो च खो दिब्बानं रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं ।

३६९. “पुन चपरं, महालि, भिक्खुनो दक्खिणाय दिसाय... पे०... पच्छिमाय दिसाय... उत्तराय दिसाय... उद्धमधो तिरियं एकंसभावितो समाधि होति दिब्बानं सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं, नो च खो दिब्बानं रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं । सो उद्धमधो तिरियं एकंसभाविते समाधिम्हि दिब्बानं सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं, नो च खो दिब्बानं रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं । उद्धमधो तिरियं दिब्बानि सद्धानि सुणाति पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानि, नो च खो दिब्बानि रूपानि पस्सति पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानि । तं किस्स हेतु? एवज्जेतं, महालि, होति भिक्खुनो उद्धमधो तिरियं एकंसभाविते समाधिम्हि दिब्बानं सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं, नो च खो दिब्बानं रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं ।

३७०. “इध, महालि, भिक्खुनो पुरत्थिमाय दिसाय उभयंसभावितो समाधि होति दिब्बानञ्च रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं दिब्बानञ्च सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं । सो पुरत्थिमाय दिसाय उभयंसभाविते समाधिम्हि दिब्बानञ्च रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं, दिब्बानञ्च सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं । पुरत्थिमाय दिसाय दिब्बानि च रूपानि पस्सति पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानि, दिब्बानि च सद्धानि सुणाति पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानि । तं किस्स हेतु? एवज्जेतं, महालि, होति भिक्खुनो पुरत्थिमाय दिसाय उभयंसभाविते समाधिम्हि दिब्बानञ्च रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं दिब्बानञ्च सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं ।

३७१. “पुन चपरं, महालि, भिक्खुनो दक्खिणाय दिसाय... पे०... पच्छिमाय दिसाय... उत्तराय दिसाय... उद्धमधो तिरियं उभयंसभावितो समाधि होति दिब्बानञ्च रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं, दिब्बानञ्च सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं । सो उद्धमधो तिरियं उभयंसभाविते समाधिम्हि दिब्बानञ्च रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं दिब्बानञ्च सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं । उद्धमधो तिरियं दिब्बानि च रूपानि पस्सति पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानि, दिब्बानि च सद्धानि सुणाति पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानि । तं किस्स हेतु? एवज्जेतं, महालि, होति भिक्खुनो उद्धमधो तिरियं उभयंसभाविते समाधिम्हि दिब्बानञ्च रूपानं दस्सनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं, दिब्बानञ्च सद्धानं सवनाय पियरूपानं कामूपसंहितानं रजनीयानं । अयं खो महालि, हेतु, अयं पच्चयो, येन सन्तानेव सुनक्खत्तो लिच्छविपुत्तो दिब्बानि सद्धानि नास्सोसि पियरूपानि कामूपसंहितानि रजनीयानि, नो असन्तानी”ति ।

३७२. “एतासं नून, भन्ते, समाधिभावनानं सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू भगवति ब्रह्मचरियं चरन्ती”ति । “न खो, महालि, एतासं समाधिभावनानं सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति । अत्थि खो, महालि, अज्जेव धम्मा उत्तरितरा च पणीततरा च, येसं सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ती”ति ।

चतुअरियफलं

३७३. “कतमे पन ते, भन्ते, धम्मा उत्तरितरा च पणीततरा च, येसं सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू भगवति ब्रह्मचरियं चरन्ती”ति? “इध, महालि, भिक्खु तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो । अयम्पि खो, महालि, धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च, यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति ।

“पुन चपरं, महालि, भिक्खु तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामी होति, सकिदेव [सकिंदेव (क०)] इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करोति । अयम्पि खो, महालि, धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च, यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति ।

“पुन चपरं, महालि, भिक्खु पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति, तत्थ परिनिब्बायी, अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । अयम्पि खो, महालि, धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च, यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति ।

“पुन चपरं, महालि, भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयम्पि खो, महालि, धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च, यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति । इमे खो ते, महालि, धम्मा उत्तरितरा च पणीततरा च, येसं सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ती”ति ।

अरियअट्ठङ्गिकमग्गो

३७४. “अत्थि पन, भन्ते, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेसं धम्मानं सच्छिकिरियाया”ति? “अत्थि खो, महालि, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेसं धम्मानं सच्छिकिरियाया”ति ।

३७५. “कतमो पन, भन्ते, मग्गो कतमा पटिपदा एतेसं धम्मानं सच्छिकिरियाया”ति? “अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो । सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि सम्मासङ्कप्पो सम्मावाचा सम्माकम्मन्तो सम्माआजीवो सम्मावायामो सम्मासति सम्मासमाधि । अयं खो, महालि, मग्गो अयं पटिपदा एतेसं धम्मानं सच्छिकिरियाय ।

द्वेपब्बजितवत्थु

३७६. “एकमिदाहं, महालि, समयं कोसम्बियं विहरामि घोसितारामे । अथ खो द्वे पब्बजिता — मुण्डियो च परिब्बाजको जालियो च दारुपत्तिकन्तेवासी येनाहं तेनुपसङ्कमिंसु । उपसङ्कमित्वा मया सद्धिं सम्मोदिंसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो ते द्वे पब्बजिता मं एतदवोचुं — ‘किं नु खो, आवुसो गोतम, तं जीवं तं सरीरं, उदाहु अज्जं जीवं अज्जं सरीरं’न्ति?

३७७. “‘तेन हावुसो, सुणाथ साधुकं मनसि करोथ भासिस्सामी’”ति । ‘एवमावुसो’ति खो ते द्वे पब्बजिता मम पच्चस्सोसुं । अहं एतदवोचं — इधावुसो तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो...पे०... (यथा १९०-२१२ अनुच्छेदेसु एवं वित्थारेत्तब्बं) । एवं खो, आवुसो, भिक्खु सीलसम्पन्नो होति...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । यो खो, आवुसो, भिक्खु एवं जानाति एवं पस्सति, कल्लं नु खो तस्सेतं वचनाय — ‘तं जीवं तं सरीरं’न्ति वा ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीरं’न्ति वाति? यो सो, आवुसो, भिक्खु एवं जानाति एवं पस्सति, कल्लं तस्सेतं वचनाय — ‘तं जीवं तं सरीरं’न्ति वा, ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीरं’न्ति वाति । अहं खो पनेतं, आवुसो, एवं जानामि एवं पस्सामि । अथ च पनाहं न वदामि — ‘तं जीवं तं सरीरं’न्ति वा ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीरं’न्ति वा...पे०... दुतियं ज्ञानं...पे०... ततियं ज्ञानं...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । यो खो, आवुसो, भिक्खु एवं जानाति एवं पस्सति, कल्लं नु खो तस्सेतं वचनाय — ‘तं जीवं तं सरीरं’न्ति वा ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीरं’न्ति वाति? यो सो, आवुसो, भिक्खु एवं जानाति एवं पस्सति, कल्लं तस्सेतं वचनाय — ‘तं जीवं

तं सरीरं'न्ति वा 'अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं'न्ति वाति । अहं खो पनेतं, आवुसो, एवं जानामि एवं पस्सामि । अथ च पनाहं न वदामि — 'तं जीवं तं सरीरं'न्ति वा 'अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं'न्ति वा...पे०... जाणदस्सनाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति...पे०... यो खो, आवुसो, भिक्खु एवं जानाति एवं पस्सति, कल्लं नु खो तस्सेतं वचनाय — 'तं जीवं तं सरीरं'न्ति वा 'अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं'न्ति वाति? यो सो, आवुसो, भिक्खु एवं जानाति एवं पस्सति, कल्लं [न कल्लं (सी० स्या० कं० क०)] तस्सेतं वचनाय — 'तं जीवं तं सरीरं'न्ति वा 'अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं'न्ति वाति । अहं खो पनेतं, आवुसो, एवं जानामि एवं पस्सामि । अथ च पनाहं न वदामि — 'तं जीवं तं सरीरं'न्ति वा 'अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं'न्ति वा...पे०... नापरं इत्थत्तायाति पजानाति । यो खो, आवुसो, भिक्खु एवं जानाति एवं पस्सति, कल्लं नु खो तस्सेतं वचनाय — 'तं जीवं तं सरीरं'न्ति वा 'अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं'न्ति वाति? यो सो, आवुसो, भिक्खु एवं जानाति एवं पस्सति न कल्लं तस्सेतं वचनाय — 'तं जीवं तं सरीरं'न्ति वा 'अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं'न्ति वाति । अहं खो पनेतं, आवुसो, एवं जानामि एवं पस्सामि । अथ च पनाहं न वदामि — 'तं जीवं तं सरीरं'न्ति वा 'अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं'न्ति वा'ति । इदमवोच भगवा । अत्तमनो ओढुद्धो लिच्छवी भगवतो भासितं अभिनन्दीति ।

महालिसुत्तं निद्धितं छट्ठं ।

७. जालियसुत्तं

द्वेपब्बजितवत्थु

३७८. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । तेन खो पन समयेन द्वे पब्बजिता — मुण्डियो च परिब्बाजको जालियो च दारुपत्तिकन्तेवासी येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो ते द्वे पब्बजिता भगवन्तं एतदवोचुं — “किं नु खो, आवुसो गोतम, तं जीवं तं सरीरं, उदाहु अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं'न्ति?

३७९. “तेन हावुसो, सुणाथ साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी'ति । “एवमावुसो'ति खो ते द्वे पब्बजिता भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच — “इधावुसो, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं, सम्मासम्बुद्धो...पे०... (यथा १९०-२१२ अनुच्छेदेसु एवं वित्थारेतब्बं) । एवं खो, आवुसो, भिक्खु सीलसम्पन्नो होति...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । यो खो, आवुसो, भिक्खु एवं जानाति एवं पस्सति, कल्लं नु खो तस्सेतं वचनाय — 'तं जीवं तं सरीरं'न्ति वा 'अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं'न्ति वाति । यो सो, आवुसो, भिक्खु एवं जानाति एवं पस्सति, कल्लं तस्सेतं वचनाय — 'तं जीवं तं सरीरं'न्ति वा 'अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं'न्ति वाति । अहं खो पनेतं, आवुसो, एवं जानामि एवं पस्सामि । अथ च पनाहं न वदामि — 'तं जीवं तं सरीरं'न्ति वा 'अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं'न्ति वा...पे०... दूतियं ज्ञानं...पे०... ततियं ज्ञानं...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । यो खो, आवुसो, भिक्खु एवं जानाति एवं पस्सति, कल्लं नु खो तस्सेतं वचनाय — 'तं जीवं तं सरीरं'न्ति वा 'अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं'न्ति वाति? यो सो, आवुसो, भिक्खु एवं जानाति एवं पस्सति कल्लं, तस्सेतं वचनाय — 'तं जीवं तं सरीरं'न्ति वा 'अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं'न्ति वाति । अहं खो पनेतं, आवुसो, एवं जानामि एवं पस्सामि । अथ च पनाहं न वदामि — 'तं जीवं तं सरीरं'न्ति वा 'अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं'न्ति वा...पे०... जाणदस्सनाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति...पे०... यो खो, आवुसो, भिक्खु एवं जानाति एवं पस्सति, कल्लं नु खो तस्सेतं वचनाय — 'तं जीवं तं सरीरं'न्ति वा 'अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं'न्ति वाति । यो सो, आवुसो, भिक्खु एवं जानाति एवं पस्सति कल्लं तस्सेतं

वचनाय — ‘तं जीवं तं सरीर’न्ति वा ‘अञ्जं जीवं अञ्जं सरीर’न्ति वाति । अहं खो पनेतं, आवुसो, एवं जानामि एवं पस्सामि । अथ च पनाहं न वदामि — ‘तं जीवं तं सरीर’न्ति वा ‘अञ्जं जीवं अञ्जं सरीर’न्ति वा...पे०... ।

३८०. ...पे०... नापरं इत्थत्तायाति पजानाति । यो खो, आवुसो, भिक्खु एवं जानाति एवं पस्सति, कल्लं नु खो तस्सेतं वचनाय — ‘तं जीवं तं सरीर’न्ति वा ‘अञ्जं जीवं अञ्जं सरीर’न्ति वाति? यो सो, आवुसो, भिक्खु एवं जानाति एवं पस्सति, न कल्लं तस्सेतं वचनाय — ‘तं जीवं तं सरीर’न्ति वा ‘अञ्जं जीवं अञ्जं सरीर’न्ति वाति । अहं खो पनेतं, आवुसो, एवं जानामि एवं पस्सामि । अथ च पनाहं न वदामि — ‘तं जीवं तं सरीर’न्ति वा ‘अञ्जं जीवं अञ्जं सरीर’न्ति वा’ति । इदमवोच भगवा । अत्तमना ते द्वे पब्बजिता भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति ।

जालियसुत्तं निद्धितं सत्तमं ।

८. महासीहनादसुत्तं

अचेलकस्सपवत्थु

३८१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा उरुञ्जायं [उजुञ्जायं (सी० स्या० कं० पी०)] विहरति कण्णकत्थले मिगदाये । अथ खो अचेलो कस्सपो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो अचेलो कस्सपो भगवन्तं एतदवोच — “सुतं मेतं, भो गोतम — ‘समणो गोतमो सब्बं तपं गरहति, सब्बं तपस्सिं लूखाजीविं एकंसेन उपक्कोसति उपवदती’ति । ये ते, भो गोतम, एवमाहंसु — ‘समणो गोतमो सब्बं तपं गरहति, सब्बं तपस्सिं लूखाजीविं एकंसेन उपक्कोसति उपवदती’ति, कच्चि ते भोतो गोतमस्स वुत्तवादिनो, न च भवन्तं गोतमं अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरोन्ति, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारहं ठानं आगच्छति? अनब्भक्खातुकामा हि मयं भवन्तं गोतम”न्ति ।

३८२. “ये ते, कस्सप, एवमाहंसु — ‘समणो गोतमो सब्बं तपं गरहति, सब्बं तपस्सिं लूखाजीविं एकंसेन उपक्कोसति उपवदती’ति, न मे ते वुत्तवादिनो, अब्भाचिक्खन्ति च पन मं ते असता अभूतेन । इधाहं, कस्सप, एकच्चं तपस्सिं लूखाजीविं पस्सामि दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्नं । इध पनाहं, कस्सप, एकच्चं तपस्सिं लूखाजीविं पस्सामि दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्नं ।

३८३. “इधाहं, कस्सप, एकच्चं तपस्सिं अप्पदुक्खविहारिं पस्सामि दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्नं । इध पनाहं, कस्सप, एकच्चं तपस्सिं अप्पदुक्खविहारिं पस्सामि दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्नं । योहं, कस्सप, इमेसं तपस्सीनं एवं आगतिञ्च गतिञ्च चुतिञ्च उपपत्तिञ्च यथाभूतं पजानामि, सोहं किं सब्बं तपं गरहिस्सामि, सब्बं वा तपस्सिं लूखाजीविं एकंसेन उपक्कोसिस्सामि उपवदिस्सामि?

३८४. “सन्ति, कस्सप, एके समणब्राह्मणा पण्डिता निपुणा कतपरप्पवादा वालवेधिरूपा । ते भिन्दन्ता मज्जे चरन्ति पज्जागतेन दिट्ठिगतानि । तेहिपि मे सद्धिं एकच्चेसु ठानेसु समेति, एकच्चेसु ठानेसु न समेति । यं ते एकच्चं वदन्ति

‘साधू’ति, मयम्पि तं एकच्चं वदेम ‘साधू’ति । यं ते एकच्चं वदन्ति ‘न साधू’ति, मयम्पि तं एकच्चं वदेम ‘न साधू’ति । यं ते एकच्चं वदन्ति ‘साधू’ति, मयं तं एकच्चं वदेम ‘न साधू’ति । यं ते एकच्चं वदन्ति ‘न साधू’ति, मयं तं एकच्चं वदेम ‘साधू’ति ।

“यं मयं एकच्चं वदेम ‘साधू’ति, परेपि तं एकच्चं वदन्ति ‘साधू’ति । यं मयं एकच्चं वदेम ‘न साधू’ति, परेपि तं एकच्चं वदन्ति ‘न साधू’ति । यं मयं एकच्चं वदेम ‘न साधू’ति, परे तं एकच्चं वदन्ति ‘साधू’ति । यं मयं एकच्चं वदेम ‘साधू’ति, परे तं एकच्चं वदन्ति ‘न साधू’ति ।

समनुयुज्जापनकथा

३८५. “त्याहं उपसङ्गमित्वा एवं वदामि — येसु नो, आवुसो, ठानेसु न समेति, तिट्ठन्तु तानि ठानानि । येसु ठानेसु समेति, तत्थ विज्जू समनुयुज्जन्तं समनुगाहन्तं समनुभासन्तं सत्थारा वा सत्थारं सङ्गेन वा सङ्गं — ‘ये इमेसं भवतं धम्मा अकुसला अकुसलसङ्गाता, सावज्जा सावज्जसङ्गाता, असेवितब्बा असेवितब्बसङ्गाता, न अलमरिया न अलमरियसङ्गाता, कण्हा कण्हसङ्गाता । को इमे धम्मे अनवसेसं पहाय वत्तति, समणो वा गोतमो, परे वा पन भोन्तो गणाचरिया’ति?

३८६. “ठानं खो पनेतं, कस्सप, विज्जति, यं विज्जू समनुयुज्जन्ता समनुगाहन्ता समनुभासन्ता एवं वदेय्युं — ‘ये इमेसं भवतं धम्मा अकुसला अकुसलसङ्गाता, सावज्जा सावज्जसङ्गाता, असेवितब्बा असेवितब्बसङ्गाता, न अलमरिया न अलमरियसङ्गाता, कण्हा कण्हसङ्गाता । समणो गोतमो इमे धम्मे अनवसेसं पहाय वत्तति, यं वा पन भोन्तो परे गणाचरिया’ति । इतिह, कस्सप, विज्जू समनुयुज्जन्ता समनुगाहन्ता समनुभासन्ता अम्हेव तत्थ येभ्य्येन पसंसेय्युं ।

३८७. “अपरम्पि नो, कस्सप, विज्जू समनुयुज्जन्तं समनुगाहन्तं समनुभासन्तं सत्थारा वा सत्थारं सङ्गेन वा सङ्गं — ‘ये इमेसं भवतं धम्मा कुसला कुसलसङ्गाता, अनवज्जा अनवज्जसङ्गाता, सेवितब्बा सेवितब्बसङ्गाता, अलमरिया अलमरियसङ्गाता, सुक्का सुक्कसङ्गाता । को इमे धम्मे अनवसेसं समादाय वत्तति, समणो वा गोतमो, परे वा पन भोन्तो गणाचरिया’ति?

३८८. “ठानं खो पनेतं, कस्सप, विज्जति, यं विज्जू समनुयुज्जन्ता समनुगाहन्ता समनुभासन्ता एवं वदेय्युं — ‘ये इमेसं भवतं धम्मा कुसला कुसलसङ्गाता, अनवज्जा अनवज्जसङ्गाता, सेवितब्बा सेवितब्बसङ्गाता, अलमरिया अलमरियसङ्गाता, सुक्का सुक्कसङ्गाता । समणो गोतमो इमे धम्मे अनवसेसं समादाय वत्तति, यं वा पन भोन्तो परे गणाचरिया’ति । इतिह, कस्सप, विज्जू समनुयुज्जन्ता समनुगाहन्ता समनुभासन्ता अम्हेव तत्थ येभ्य्येन पसंसेय्युं ।

३८९. “अपरम्पि नो, कस्सप, विज्जू समनुयुज्जन्तं समनुगाहन्तं समनुभासन्तं सत्थारा वा सत्थारं सङ्गेन वा सङ्गं — ‘ये इमेसं भवतं धम्मा अकुसला अकुसलसङ्गाता, सावज्जा सावज्जसङ्गाता, असेवितब्बा असेवितब्बसङ्गाता, न अलमरिया न अलमरियसङ्गाता, कण्हा कण्हसङ्गाता । को इमे धम्मे अनवसेसं पहाय वत्तति, गोतमसावकसङ्घो वा, परे वा पन भोन्तो गणाचरियसावकसङ्घा’ति?

३९०. “ठानं खो पनेतं, कस्सप, विज्जति, यं विज्जू समनुयुज्जन्ता समनुगाहन्ता समनुभासन्ता एवं वदेय्युं — ‘ये इमेसं भवतं धम्मा अकुसला अकुसलसङ्गाता, सावज्जा सावज्जसङ्गाता, असेवितब्बा असेवितब्बसङ्गाता, न अलमरिया

न अलमरियसङ्घाता, कण्हा कण्हसङ्घाता । गोतमसावकसङ्घो इमे धम्मो अनवसेसं पहाय वत्तति, यं वा पन भोन्तो परे गणाचरियसावकसङ्घांति । इतिह, कस्सप, विज्जू समनुयुज्जन्ता समनुगाहन्ता समनुभासन्ता अम्हेव तत्थ येभुय्येन पसंसेय्युं ।

३९१. “अपरम्पि नो, कस्सप, विज्जू समनुयुज्जन्तं समनुगाहन्तं समनुभासन्तं सत्थारा वा सत्थारं सङ्घेन वा सङ्घं । ‘ये इमेसं भवतं धम्मा कुसला कुसलसङ्घाता, अनवज्जा अनवज्जसङ्घाता, सेवितब्बा सेवितब्बसङ्घाता, अलमरिया अलमरियसङ्घाता, सुक्का सुक्कसङ्घाता । को इमे धम्मो अनवसेसं समादाय वत्तति, गोतमसावकसङ्घो वा, परे वा पन भोन्तो गणाचरियसावकसङ्घांति?’

३९२. “ठानं खो पनेतं, कस्सप, विज्जति, यं विज्जू समनुयुज्जन्ता समनुगाहन्ता समनुभासन्ता एवं वदेय्युं — ‘ये इमेसं भवतं धम्मा कुसला कुसलसङ्घाता, अनवज्जा अनवज्जसङ्घाता, सेवितब्बा सेवितब्बसङ्घाता, अलमरिया अलमरियसङ्घाता, सुक्का सुक्कसङ्घाता । गोतमसावकसङ्घो इमे धम्मो अनवसेसं समादाय वत्तति, यं वा पन भोन्तो परे गणाचरियसावकसङ्घांति । इतिह, कस्सप, विज्जू समनुयुज्जन्ता समनुगाहन्ता समनुभासन्ता अम्हेव तत्थ येभुय्येन पसंसेय्युं ।

अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो

३९३. “अत्थि, कस्सप, मग्गो अत्थि पटिपदा, यथापटिपन्नो सामंयेव जस्सति सामं दक्खति [दक्खति (सी०)] — ‘समणोव गोतमो कालवादी भूतवादी अत्थवादी धम्मवादी विनयवादी’ति । कतमो च, कस्सप, मग्गो, कतमा च पटिपदा, यथापटिपन्नो सामंयेव जस्सति सामं दक्खति — ‘समणोव गोतमो कालवादी भूतवादी अत्थवादी धम्मवादी विनयवादी’ति? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो । सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि सम्मासङ्कप्पो सम्मावाचा सम्माकम्मन्तो सम्माआजीवो सम्मावायामो सम्मासति सम्मासमाधि । अयं खो, कस्सप, मग्गो, अयं पटिपदा, यथापटिपन्नो सामंयेव जस्सति सामं दक्खति ‘समणोव गोतमो कालवादी भूतवादी अत्थवादी धम्मवादी विनयवादी’”ति ।

तपोपक्कमकथा

३९४. एवं वुत्ते, अचेलो कस्सपो भगवन्तं एतदवोच — “इमेपि खो, आवुसो गोतम, तपोपक्कमा एतेसं समणब्राह्मणानं सामज्जसङ्घाता च ब्रह्मज्जसङ्घाता च । अचेलको होति, मुत्ताचारो, हत्थापलेखनो, न एहिभद्वन्तिको, न तिड्ढभद्वन्तिको, नाभिहटं, न उद्दिस्सकतं, न निमन्तनं सादियति । सो न कुम्भिमुखा पटिगण्हाति, न कळोपिमुखा पटिगण्हाति, न एळकमन्तरं, न दण्डमन्तरं, न मुसलमन्तरं, न द्विन्नं भुज्जमानानं, न गब्भिनिया, न पायमानाय, न पुरिसन्तरगताय, न सङ्कित्तीसु, न यत्थ सा उपट्ठितो होति, न यत्थ मक्खिका सण्डसण्डचारिनी, न मच्छं, न मंसं, न सुरं, न मेरयं, न थुसोदकं पिवति । सो एकागारिको वा होति एकालोपिको, द्वागारिको वा होति द्वालोपिको...पे०... सत्तागारिको वा होति सत्तालोपिको; एकिस्सापि दत्तिया यापेति, द्वीहिपि दत्तीहि यापेति... सत्ताहिपि दत्तीहि यापेति; एकाहिकम्पि आहारं आहारेति, द्वीहिकम्पि आहारं आहारेति... सत्ताहिकम्पि आहारं आहारेति । इति एवरूपं अद्धमासिकम्पि परियायभत्तभोजनानुयोगमनुयुत्तो विहरति ।

३९५. “इमेपि खो, आवुसो गोतम, तपोपक्कमा एतेसं समणब्राह्मणानं सामज्जसङ्घाता च ब्रह्मज्जसङ्घाता च ।

साकभक्खो वा होति, सामाकभक्खो वा होति, नीवारभक्खो वा होति, दहुलभक्खो वा होति, हटभक्खो वा होति, कणभक्खो वा होति, आचामभक्खो वा होति, पिज्जाकभक्खो वा होति, तिणभक्खो वा होति, गोमयभक्खो वा होति, वनमूलफलाहारो यापेति पवत्तफलभोजी ।

३९६. “इमेपि खो, आवुसो गोतम, तपोपक्कमा एतेसं समणब्राह्मणानं सामञ्जसङ्घाता च ब्रह्मञ्जसङ्घाता च । साणानिपि धारेति, मसाणानिपि धारेति, छवदुस्सानिपि धारेति, पंसुकूलानिपि धारेति, तिरीटानिपि धारेति, अजिनम्पि धारेति, अजिनक्खिपम्पि धारेति, कुसचीरम्पि धारेति, वाकचीरम्पि धारेति, फलकचीरम्पि धारेति, केसकम्बलम्पि धारेति, वाळकम्बलम्पि धारेति, उलूकपक्खिकम्पि धारेति, केसमस्सुलोचकोपि होति केसमस्सुलोचनानुयोगमनुयुत्तो, उब्भट्टकोपि [उब्भट्टिकोपि (क०)] होति आसनपटिक्खित्तो, उक्कुटिकोपि होति उक्कुटिकप्पधानमनुयुत्तो, कण्टकापस्सयिकोपि होति कण्टकापस्सये सेय्यं कप्पेति, फलकसेय्यम्पि कप्पेति, थण्डिलसेय्यम्पि कप्पेति, एकपस्सयिकोपि होति रजोजल्लधरो, अब्भोकासिकोपि होति यथासन्थतिको, वेकटिकोपि होति विकटभोजनानुयोगमनुयुत्तो, अपानकोपि होति अपानकत्तमनुयुत्तो, सायततियकम्पि उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरती”ति ।

तपोपक्कमनिरत्थकथा

३९७. “अचेलको चेपि, कस्सप, होति, मुत्ताचारो, हत्थापलेखनो...पे०... इति एवरूपं अद्धमासिकम्पि परियायभत्तभोजनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । तस्स चायं सीलसम्पदा चित्तसम्पदा पज्जासम्पदा अभाविता होति असच्छिकता । अथ खो सो आरकाव सामञ्जा आरकाव ब्रह्मञ्जा । यतो खो, कस्सप, भिक्खु अवेरं अब्यापज्जं मेत्तचित्तं भावेति, आसवानञ्च खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, कस्सप, भिक्खु समणो इतिपि ब्राह्मणो इतिपि ।

“साकभक्खो चेपि, कस्सप, होति, सामाकभक्खो...पे०... वनमूलफलाहारो यापेति पवत्तफलभोजी । तस्स चायं सीलसम्पदा चित्तसम्पदा पज्जासम्पदा अभाविता होति असच्छिकता । अथ खो सो आरकाव सामञ्जा आरकाव ब्रह्मञ्जा । यतो खो, कस्सप, भिक्खु अवेरं अब्यापज्जं मेत्तचित्तं भावेति, आसवानञ्च खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, कस्सप, भिक्खु समणो इतिपि ब्राह्मणो इतिपि ।

“साणानि चेपि, कस्सप, धारेति, मसाणानिपि धारेति...पे०... सायततियकम्पि उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । तस्स चायं सीलसम्पदा चित्तसम्पदा पज्जासम्पदा अभाविता होति असच्छिकता । अथ खो सो आरकाव सामञ्जा आरकाव ब्रह्मञ्जा । यतो खो, कस्सप, भिक्खु अवेरं अब्यापज्जं मेत्तचित्तं भावेति, आसवानञ्च खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, कस्सप, भिक्खु समणो इतिपि ब्राह्मणो इतिपी”ति ।

३९८. एवं वुत्ते, अचेलो कस्सपो भगवन्तं एतदवोच — “दुक्करं, भो गोतम, सामञ्जं दुक्करं ब्रह्मञ्ज”न्ति । “पकति खो एसा, कस्सप, लोकस्मिं ‘दुक्करं सामञ्जं दुक्करं ब्रह्मञ्ज’न्ति । अचेलको चेपि, कस्सप, होति, मुत्ताचारो, हत्थापलेखनो...पे०... इति एवरूपं अद्धमासिकम्पि परियायभत्तभोजनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । इमाय च, कस्सप, मत्ताय इमिना तपोपक्कमेन सामञ्जं वा अभविस्स ब्रह्मञ्जं वा दुक्करं सुदुक्करं, नेतं अभविस्स कल्लं वचनाय — ‘दुक्करं सामञ्जं दुक्करं ब्रह्मञ्ज’न्ति ।

“सक्का च पनेतं अभविस्स कातुं गहपतिना वा गहपतिपुत्तेन वा अन्तमसो कुम्भदासियापि — ‘हन्दाहं अचेलको होमि, मुत्ताचारो, हत्थापलेखनो...पे०... इति एवरूपं अद्धमासिकम्पि परियायभत्तभोजनानुयोगमनुयुत्तो विहरामी’ति ।

“यस्मा च खो, कस्सप, अज्जत्रेव इमाय मत्ताय अज्जत्र इमिना तपोपक्कमेन सामज्जं वा होति ब्रह्मज्जं वा दुक्करं सुदुक्करं, तस्मा एतं कल्लं वचनाय — ‘दुक्करं सामज्जं दुक्करं ब्रह्मज्जं’न्ति । यतो खो, कस्सप, भिक्खु अवेरं अब्यापज्जं मेत्तचित्तं भावेति, आसवानज्ज खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, कस्सप, भिक्खु समणो इतिपि ब्राह्मणो इतिपि ।

“साकभक्खो चेपि, कस्सप, होति, सामाकभक्खो...पे०... वनमूलफलाहारो यापेति पवत्तफलभोजी । इमाय च, कस्सप, मत्ताय इमिना तपोपक्कमेन सामज्जं वा अभविस्स ब्रह्मज्जं वा दुक्करं सुदुक्करं, नेतं अभविस्स कल्लं वचनाय — ‘दुक्करं सामज्जं दुक्करं ब्रह्मज्जं’न्ति ।

“सक्का च पनेतं अभविस्स कातुं गहपतिना वा गहपतिपुत्तेन वा अन्तमसो कुम्भदासियापि — ‘हन्दाहं साकभक्खो वा होमि, सामाकभक्खो वा...पे०... वनमूलफलाहारो यापेमि पवत्तफलभोजी’ति ।

“यस्मा च खो, कस्सप, अज्जत्रेव इमाय मत्ताय अज्जत्र इमिना तपोपक्कमेन सामज्जं वा होति ब्रह्मज्जं वा दुक्करं सुदुक्करं, तस्मा एतं कल्लं वचनाय — ‘दुक्करं सामज्जं दुक्करं ब्रह्मज्जं’न्ति । यतो खो, कस्सप, भिक्खु अवेरं अब्यापज्जं मेत्तचित्तं भावेति, आसवानज्ज खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, कस्सप, भिक्खु समणो इतिपि ब्राह्मणो इतिपि ।

“साणानि चेपि, कस्सप, धारेति, मसाणानिपि धारेति...पे०... सायततियकम्पि उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । इमाय च, कस्सप, मत्ताय इमिना तपोपक्कमेन सामज्जं वा अभविस्स ब्रह्मज्जं वा दुक्करं सुदुक्करं, नेतं अभविस्स कल्लं वचनाय — ‘दुक्करं सामज्जं दुक्करं ब्रह्मज्जं’न्ति ।

“सक्का च पनेतं अभविस्स कातुं गहपतिना वा गहपतिपुत्तेन वा अन्तमसो कुम्भदासियापि — ‘हन्दाहं साणानिपि धारेमि, मसाणानिपि धारेमि...पे०... सायततियकम्पि उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरामी’ति ।

“यस्मा च खो, कस्सप, अज्जत्रेव इमाय मत्ताय अज्जत्र इमिना तपोपक्कमेन सामज्जं वा होति ब्रह्मज्जं वा दुक्करं सुदुक्करं, तस्मा एतं कल्लं वचनाय — ‘दुक्करं सामज्जं दुक्करं ब्रह्मज्जं’न्ति । यतो खो, कस्सप, भिक्खु अवेरं अब्यापज्जं मेत्तचित्तं भावेति, आसवानज्ज खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, कस्सप, भिक्खु समणो इतिपि ब्राह्मणो इतिपी’ति ।

३९९. एवं वुत्ते, अचेलो कस्सपो भगवन्तं एतदवोच — “दुज्जानो, भो गोतम, समणो, दुज्जानो ब्राह्मणो’ति । “पकति खो एसा, कस्सप, लोकस्मिं ‘दुज्जानो समणो दुज्जानो ब्राह्मणो’ति । अचेलको चेपि, कस्सप, होति, मुत्ताचारो, हत्थापलेखनो...पे०... इति एवरूपं अद्धमासिकम्पि परियायभत्तभोजनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । इमाय च, कस्सप, मत्ताय इमिना तपोपक्कमेन समणो वा अभविस्स ब्राह्मणो वा दुज्जानो सुदुज्जानो, नेतं अभविस्स कल्लं वचनाय — ‘दुज्जानो समणो दुज्जानो ब्राह्मणो’ति ।

“सक्का च पनेसो अभविस्स जातुं गहपतिना वा गहपतिपुत्तेन वा अन्तमसो कुम्भदासियापि — ‘अयं अचेलको होति, मुत्ताचारो, हत्थापलेखनो...पे०... इति एवरूपं अद्धमासिकम्पि परियायभत्तभोजनानुयोगमनुयुत्तो विहरती’ति ।

“यस्मा च खो, कस्सप, अज्जत्रेव इमाय मत्ताय अज्जत्र इमिना तपोपक्कमेन समणो वा होति ब्राह्मणो वा दुज्जानो सुदुज्जानो, तस्मा एतं कल्लं वचनाय — ‘दुज्जानो समणो दुज्जानो ब्राह्मणो’ति । यतो खो [यतो च खो (क०)], कस्सप, भिक्खु अवेरं अब्यापज्जं मेत्तचित्तं भावेति, आसवानज्ज खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, कस्सप, भिक्खु समणो इतिपि ब्राह्मणो इतिपि ।

“साकभक्खो चेपि, कस्सप, होति सामाकभक्खो...पे०... वनमूलफलाहारो यापेति पवत्तफलभोजी । इमाय च, कस्सप, मत्ताय इमिना तपोपक्कमेन समणो वा अभविस्स ब्राह्मणो वा दुज्जानो सुदुज्जानो, नेतं अभविस्स कल्लं वचनाय — ‘दुज्जानो समणो दुज्जानो ब्राह्मणो’ति ।

“सक्का च पनेसो अभविस्स जातुं गहपतिना वा गहपतिपुत्तेन वा अन्तमसो कुम्भदासियापि — ‘अयं साकभक्खो वा होति सामाकभक्खो...पे०... वनमूलफलाहारो यापेति पवत्तफलभोजी’ति ।

“यस्मा च खो, कस्सप, अज्जत्रेव इमाय मत्ताय अज्जत्र इमिना तपोपक्कमेन समणो वा होति ब्राह्मणो वा दुज्जानो सुदुज्जानो, तस्मा एतं कल्लं वचनाय — ‘दुज्जानो समणो दुज्जानो ब्राह्मणो’ति । यतो खो, कस्सप, भिक्खु अवेरं अब्यापज्जं मेत्तचित्तं भावेति, आसवानज्ज खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, कस्सप, भिक्खु समणो इतिपि ब्राह्मणो इतिपि ।

“साणानि चेपि, कस्सप, धारेति, मसाणानिपि धारेति...पे०... सायततियकम्पि उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । इमाय च, कस्सप, मत्ताय इमिना तपोपक्कमेन समणो वा अभविस्स ब्राह्मणो वा दुज्जानो सुदुज्जानो, नेतं अभविस्स कल्लं वचनाय — ‘दुज्जानो समणो दुज्जानो ब्राह्मणो’ति ।

“सक्का च पनेसो अभविस्स जातुं गहपतिना वा गहपतिपुत्तेन वा अन्तमसो कुम्भदासियापि — ‘अयं साणानिपि धारेति, मसाणानिपि धारेति...पे०... सायततियकम्पि उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरती’ति ।

“यस्मा च खो, कस्सप, अज्जत्रेव इमाय मत्ताय अज्जत्र इमिना तपोपक्कमेन समणो वा होति ब्राह्मणो वा दुज्जानो सुदुज्जानो, तस्मा एतं कल्लं वचनाय — ‘दुज्जानो समणो दुज्जानो ब्राह्मणो’ति । यतो खो, कस्सप, भिक्खु अवेरं अब्यापज्जं मेत्तचित्तं भावेति, आसवानज्ज खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, कस्सप, भिक्खु समणो इतिपि ब्राह्मणो इतिपी’ति ।

सीलसमाधिपज्जासम्पदा

४००. एवं वुत्ते, अचेलो कस्सपो भगवन्तं एतदवोच — “कतमा पन सा, भो गोतम, सीलसम्पदा, कतमा चित्तसम्पदा, कतमा पज्जासम्पदा’ति? “इध, कस्सप, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं, सम्मासम्बुद्धो...पे०... (यथा १९०-१९३ अनुच्छेदेसु, एवं वित्थारेतब्बं) भयदस्सावी समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु, कायकम्मवचीकम्मेन समन्नागतो कुसलेन परिसुद्धाजीवो सीलसम्पन्नो इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो सतिसम्पज्जज्जेन समन्नागतो सन्तुट्ठो ।

४०१. “कथञ्च, कस्सप, भिक्खु सीलसम्पन्नो होति? इध, कस्सप, भिक्खु पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो, सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति । इदम्पिस्स होति सीलसम्पदाय ...पे०... (यथा १९४ याव २१० अनुच्छेदेसु)

“यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्भादेय्यानि भोजनानि भुज्जित्वा ते एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीवितं कप्पेन्ति । सेय्यथिदं — सन्तिकम्पं पणिधिकम्पं...पे०... (यथा २११ अनुच्छेदे) ओसधीनं पतिमोक्खो इति वा इति, एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलसम्पदाय ।

“स खो सो [अयं खो (क०)], कस्सप, भिक्खु एवं सीलसम्पन्नो न कुतोचि भयं समनुपस्सति, यदिदं सीलसंवरतो । सेय्यथापि, कस्सप, राजा खत्तियो मुद्गावसित्तो निहतपच्चामित्तो न कुतोचि भयं समनुपस्सति, यदिदं पच्चत्थिकतो । एवमेव खो, कस्सप, भिक्खु एवं सीलसम्पन्नो न कुतोचि भयं समनुपस्सति, यदिदं सीलसंवरतो । सो इमिना अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो अज्झत्तं अनवज्जसुखं पटिसंवेदेति । एवं खो, कस्सप, भिक्खु सीलसम्पन्नो होति । अयं खो, कस्सप, सीलसम्पदा...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । इदम्पिस्स होति चित्तसम्पदाय...पे०... दुतियं ज्ञानं...पे०... ततियं ज्ञानं...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । इदम्पिस्स होति चित्तसम्पदाय । अयं खो, कस्सप, चित्तसम्पदा ।

“सो एवं समाहिते चित्ते...पे०... जाणदस्सनाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति...पे०... इदम्पिस्स होति पज्जासम्पदाय...पे०... नापरं इत्थत्तायाति पजानाति...पे०... इदम्पिस्स होति पज्जासम्पदाय । अयं खो, कस्सप, पज्जासम्पदा ।

“इमाय च, कस्सप, सीलसम्पदाय चित्तसम्पदाय पज्जासम्पदाय अज्जा सीलसम्पदा चित्तसम्पदा पज्जासम्पदा उत्तरितरा वा पणीततरा वा नत्थि ।

सीहनादकथा

४०२. “सन्ति, कस्सप, एके समणब्राह्मणा सीलवादा । ते अनेकपरियायेन सीलस्स वण्णं भासन्ति । यावता, कस्सप, अरियं परमं सीलं, नाहं तत्थ अत्तनो समसमं समनुपस्सामि, कुतो भिय्यो! अथ खो अहमेव तत्थ भिय्यो, यदिदं अधिसीलं ।

“सन्ति, कस्सप, एके समणब्राह्मणा तपोजिगुच्छावादा । ते अनेकपरियायेन तपोजिगुच्छाय वण्णं भासन्ति । यावता, कस्सप, अरिया परमा तपोजिगुच्छा, नाहं तत्थ अत्तनो समसमं समनुपस्सामि, कुतो भिय्यो! अथ खो अहमेव तत्थ भिय्यो, यदिदं अधिजेगुच्छं ।

“सन्ति, कस्सप, एके समणब्राह्मणा पज्जावादा । ते अनेकपरियायेन पज्जाय वण्णं भासन्ति । यावता, कस्सप, अरिया परमा पज्जा, नाहं तत्थ अत्तनो समसमं समनुपस्सामि, कुतो भिय्यो! अथ खो अहमेव तत्थ भिय्यो, यदिदं अधिपज्जं ।

“सन्ति, कस्सप, एके समणब्राह्मणा विमुत्तिवादा । ते अनेकपरियायेन विमुत्तिया वण्णं भासन्ति । यावता, कस्सप, अरिया परमा विमुत्ति, नाहं तत्थ अत्तनो समसमं समनुपस्सामि, कुतो भिय्यो! अथ खो अहमेव तत्थ भिय्यो, यदिदं अधिविमुत्ति ।

४०३. “ठानं खो पनेतं, कस्सप, विज्जति, यं अज्जतिथिया परिब्बाजका एवं वदेय्युं — ‘सीहनादं खो समणो गोतमो नदति, तज्ज खो सुज्जागारे नदति, नो परिसासू’ति । ते — ‘मा हेव’न्तिस्सु वचनीया । ‘सीहनादज्ज समणो गोतमो नदति, परिसासु च नदती’ति एवमस्सु, कस्सप, वचनीया ।

“ठानं खो पनेतं, कस्सप, विज्जति, यं अज्जतिथिया परिब्बाजका एवं वदेय्युं — ‘सीहनादज्ज समणो गोतमो नदति, परिसासु च नदति, नो च खो विसारदो नदती’ति । ते — ‘मा हेव’न्तिस्सु वचनीया । ‘सीहनादज्ज समणो गोतमो नदति, परिसासु च नदति, विसारदो च नदती’ति एवमस्सु, कस्सप, वचनीया ।

“ठानं खो पनेतं, कस्सप, विज्जति, यं अज्जतिथिया परिब्बाजका एवं वदेय्युं — ‘सीहनादज्ज समणो गोतमो नदति, परिसासु च नदति, विसारदो च नदति, नो च खो नं पज्जं पुच्छन्ति...पे०... पज्जज्ज नं पुच्छन्ति; नो च खो नेसं पज्जं पुट्ठो ब्याकरोति...पे०... पज्जज्ज नेसं पुट्ठो ब्याकरोति; नो च खो पज्जस्स वेय्याकरणेन चित्तं आराधेति...पे०... पज्जस्स च वेय्याकरणेन चित्तं आराधेति; नो च खो सोतब्बं मज्जन्ति...पे०... सोतब्बज्जस्स मज्जन्ति; नो च खो सुत्वा पसीदन्ति...पे०... सुत्वा चस्स पसीदन्ति; नो च खो पसन्नाकारं करोन्ति...पे०... पसन्नाकारज्ज करोन्ति; नो च खो तथत्ताय पटिपज्जन्ति... पे०... तथत्ताय च पटिपज्जन्ति; नो च खो पटिपन्ना आराधेन्ती’ति । ते — ‘मा हेव’न्तिस्सु वचनीया । ‘सीहनादज्ज समणो गोतमो नदति, परिसासु च नदति, विसारदो च नदति, पज्जज्ज नं पुच्छन्ति, पज्जज्ज नेसं पुट्ठो ब्याकरोति, पज्जस्स च वेय्याकरणेन चित्तं आराधेति, सोतब्बज्जस्स मज्जन्ति, सुत्वा चस्स पसीदन्ति, पसन्नाकारज्ज करोन्ति, तथत्ताय च पटिपज्जन्ति, पटिपन्ना च आराधेन्ती’ति एवमस्सु, कस्सप, वचनीया ।

तिथियपरिवासकथा

४०४. “एकमिदाहं, कस्सप, समयं राजगहे विहरामि गिज्झकूटे पब्बते । तत्र मं अज्जतरो तपब्रह्मचारी निग्रोधो नाम अधिजेगुच्छे पज्जं अपुच्छि । तस्साहं अधिजेगुच्छे पज्जं पुट्ठो ब्याकासिं । ब्याकते च पन मे अत्तमनो अहोसि परं विय मत्ताया’ति । “को हि, भन्ते, भगवतो धम्मं सुत्वा न अत्तमनो अस्स परं विय मत्ताय? अहमि हि, भन्ते, भगवतो धम्मं सुत्वा अत्तमनो परं विय मत्ताय । अभिक्कन्तं, भन्ते, अभिक्कन्तं, भन्ते । सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ति; एवमेवं भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं, भन्ते, भगवन्तं सरणं गच्छामि, धम्मज्ज भिक्खुसङ्घज्ज । लभेय्याहं, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पद’न्ति ।

४०५. “यो खो, कस्सप, अज्जतिथियपुब्बो इमस्मिं धम्मविनये आकङ्खति पब्बज्जं, आकङ्खति उपसम्पदं, सो चत्तारो मासे परिवसति, चतुन्नं मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति, उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय । अपि च मेत्थ पुग्गलवेमत्तता विदिता’ति । “सचे, भन्ते, अज्जतिथियपुब्बा इमस्मिं धम्मविनये आकङ्खन्ति पब्बज्जं, आकङ्खन्ति उपसम्पदं, चत्तारो मासे परिवसन्ति, चतुन्नं मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति, उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय । अहं चत्तारि वस्सानि परिवसिस्सामि, चतुन्नं वस्सानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्तु, उपसम्पादेन्तु भिक्खुभावाया’ति ।

अलत्थ खो अचेलो कस्सपो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ उपसम्पदं । अचिरूपसम्पन्नो खो पनायस्मा कस्सपो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो न चिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं

पब्बजन्ति, तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति — अब्भज्जासि । अज्जतरो खो पनायस्मा कस्सपो अरहतं अहोसीति ।

महासीहनादसुत्तं निट्ठितं अट्ठमं ।

९. पोट्टपादसुत्तं

पोट्टपादपरिब्बाजकवत्थु

४०६. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन पोट्टपादो परिब्बाजको समयप्पवादके तिन्दुकाचीरे एकसालके मल्लिकाय आरामे पटिवसति महतिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धिं तिसमत्तेहि परिब्बाजकसत्तेहि । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि ।

४०७. अथ खो भगवतो एतदहोसि — “अतिप्पगो खो ताव सावत्थियं पिण्डाय चरितुं । यंनूनाहं येन समयप्पवादको तिन्दुकाचीरो एकसालको मल्लिकाय आरामो, येन पोट्टपादो परिब्बाजको तेनुपसङ्कमेय्य”न्ति । अथ खो भगवा येन समयप्पवादको तिन्दुकाचीरो एकसालको मल्लिकाय आरामो तेनुपसङ्कमि ।

४०८. तेन खो पन समयेन पोट्टपादो परिब्बाजको महतिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धिं निसिन्नो होति उन्नादिनिया उच्चासदमहासद्दाय अनेकविहितं तिरच्छानकथं कथेन्तिया । सेय्यथिदं — राजकथं चोरकथं महामत्तकथं सेनाकथं भयकथं युद्धकथं अन्नकथं पानकथं वत्थकथं सयनकथं मालाकथं गन्धकथं जातिकथं यानकथं गामकथं निगमकथं नगरकथं जनपदकथं इत्थिकथं सूरकथं विसिखाकथं कुम्भट्टानकथं पुब्बपेतकथं नानत्तकथं लोकक्खायिकं समुदक्खायिकं इतिभवाभवकथं इति वा ।

४०९. अद्वसा खो पोट्टपादो परिब्बाजको भगवन्तं दूरतोव आगच्छन्तं; दिस्वान सकं परिसं सण्ठपेसि — “अप्पसद्दा भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सद्दमकत्थ । अयं समणो गोतमो आगच्छति । अप्पसद्दकामो खो सो आयस्मा अप्पसद्दस्स वण्णवादी । अप्पेव नाम अप्पसद्दं परिसं विदित्वा उपसङ्कमितब्बं मज्जेय्या”ति । एवं वुत्ते ते परिब्बाजका तुण्ही अहेसुं ।

४१०. अथ खो भगवा येन पोट्टपादो परिब्बाजको तेनुपसङ्कमि । अथ खो पोट्टपादो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “एतु खो, भन्ते, भगवा । स्वागतं, भन्ते, भगवतो । चिरस्सं खो, भन्ते, भगवा इमं परियायमकासि, यदिदं इधागमनाय । निसीदतु, भन्ते, भगवा, इदं आसनं पज्जत्त”न्ति ।

निसीदि भगवा पज्जत्ते आसने । पोट्टपादोपि खो परिब्बाजको अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो पोट्टपादं परिब्बाजकं भगवा एतदवोच — “काय नुत्थ [काय नोत्थ (स्या० क०)], पोट्टपाद, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता”ति?

अभिसज्जानिरोधकथा

४११. एवं वृत्ते पोडुपादो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “तिट्ठतेसा, भन्ते, कथा, याय मयं एतरहि कथाय सन्निसिन्ना । नेसा, भन्ते, कथा भगवतो दुल्लभा भविस्सति पच्छापि सवनाय । पुरिमानी, भन्ते, दिवसानि पुरिमतरानि, नानातिथियानं समणब्राह्मणानं कोतूहलसालाय सन्निसिन्नानं सन्नपतितानं अभिसज्जानिरोधे कथा उदपादि — ‘कथं नु खो, भो, अभिसज्जानिरोधो होती’ति? तत्रेकच्चे एवमाहंसु — ‘अहेतू अप्पच्चया पुरिसस्स सज्जा उप्पज्जन्तिपि निरुज्जन्तिपि । यस्मिं समये उप्पज्जन्ति, सज्जी तस्मिं समये होति । यस्मिं समये निरुज्जन्ति, असज्जी तस्मिं समये होती’ति । इत्थेके अभिसज्जानिरोधं पज्जपेन्ति ।

“तमज्जो एवमाह — ‘न खो पन मेतं [न खो नामेतं (सी० पी०)], भो, एवं भविस्सति । सज्जा हि, भो, पुरिसस्स अत्ता । सा च खो उपेतिपि अपेतिपि । यस्मिं समये उपेति, सज्जी तस्मिं समये होति । यस्मिं समये अपेति, असज्जी तस्मिं समये होती’ति । इत्थेके अभिसज्जानिरोधं पज्जपेन्ति ।

“तमज्जो एवमाह — ‘न खो पन मेतं, भो, एवं भविस्सति । सन्ति हि, भो, समणब्राह्मणा महिद्धिका महानुभावा । ते इमस्स पुरिसस्स सज्जं उपकट्ठन्तिपि अपकट्ठन्तिपि । यस्मिं समये उपकट्ठन्ति, सज्जी तस्मिं समये होति । यस्मिं समये अपकट्ठन्ति, असज्जी तस्मिं समये होती’ति । इत्थेके अभिसज्जानिरोधं पज्जपेन्ति ।

“तमज्जो एवमाह — ‘न खो पन मेतं, भो, एवं भविस्सति । सन्ति हि, भो, देवता महिद्धिका महानुभावा । ता इमस्स पुरिसस्स सज्जं उपकट्ठन्तिपि अपकट्ठन्तिपि । यस्मिं समये उपकट्ठन्ति, सज्जी तस्मिं समये होति । यस्मिं समये अपकट्ठन्ति, असज्जी तस्मिं समये होती’ति । इत्थेके अभिसज्जानिरोधं पज्जपेन्ति ।

“तस्स मय्हं, भन्ते, भगवन्तंयेव आरब्भ सति उदपादि — ‘अहो नून भगवा, अहो नून सुगतो, यो इमेसं धम्मनं सुकुसलो’ति । भगवा, भन्ते, कुसलो, भगवा पकतज्जू अभिसज्जानिरोधस्स । कथं नु खो, भन्ते, अभिसज्जानिरोधो होती’ति?

सहेतुकसज्जुप्पादनरोधकथा

४१२. “तत्र, पोडुपाद, ये ते समणब्राह्मणा एवमाहंसु — ‘अहेतू अप्पच्चया पुरिसस्स सज्जा उप्पज्जन्तिपि निरुज्जन्तिपी’ति, आदितोव तेसं अपरद्धं । तं किस्स हेतु? सहेतू हि, पोडुपाद, सप्पच्चया पुरिसस्स सज्जा उप्पज्जन्तिपि निरुज्जन्तिपि । सिक्खा एका सज्जा उप्पज्जति, सिक्खा एका सज्जा निरुज्जति” ।

४१३. “का च सिक्खा’ति? भगवा अवोच — “इध, पोडुपाद, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं, सम्मासम्बुद्धो...पे०... (यथा १९०-२१२ अनुच्छेदेसु, एवं वित्थारेतब्बं) । एवं खो, पोडुपाद, भिक्खु सीलसम्पन्नो होति...पे०... तस्सिमे पज्जनीवरणे पहीने अत्तनि समनुपस्सतो पामोज्जं जायति, पमुदितस्स पीति जायति, पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति, पस्सद्धकायो सुखं वेदेति, सुखिनो चित्तं समाधियति । सो विविच्चेव कामेहि, विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि, सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स या पुरिमा कामसज्जा, सा निरुज्जति । विवेकजपीतिसुखसुखुमसच्चसज्जा तस्मिं समये होति, विवेकजपीतिसुखसुखुम-सच्चसज्जीयेव तस्मिं समये होति । एवम्पि सिक्खा एका सज्जा उप्पज्जति, सिक्खा एका सज्जा निरुज्जति । अयं सिक्खा’ति भगवा अवोच ।

“पुन चपरं, पोडुपाद, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं

समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स या पुरिमा विवेकजपीतिसुखसुखुमसच्चसज्जा, सा निरुज्झति । समाधिजपीतिसुखसुखुमसच्चसज्जा तस्मिं समये होति, समाधिजपीतिसुखसुखुमसच्चसज्जीयेव तस्मिं समये होति । एवम्पि सिक्खा एका सज्जा उप्पज्जति, सिक्खा एका सज्जा निरुज्झति । अयम्पि सिक्खा”ति भगवा अवोच ।

“पुन चपरं, पोडुपाद, भिक्खु पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो, सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — “उपेक्खको सतिमा सुखविहारी”ति, ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स या पुरिमा समाधिजपीतिसुखसुखुमसच्चसज्जा, सा निरुज्झति । उपेक्खासुखसुखुमसच्चसज्जा तस्मिं समये होति, उपेक्खासुखसुखुमसच्चसज्जीयेव तस्मिं समये होति । एवम्पि सिक्खा एका सज्जा उप्पज्जति, सिक्खा एका सज्जा निरुज्झति । अयम्पि सिक्खा”ति भगवा अवोच ।

“पुन चपरं, पोडुपाद, भिक्खु सुखस्स च पहाणा दुक्खस्स च पहाणा पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स या पुरिमा उपेक्खासुखसुखुमसच्चसज्जा, सा निरुज्झति । अदुक्खमसुखसुखुमसच्चसज्जा तस्मिं समये होति, अदुक्खमसुखसुखुमसच्चसज्जीयेव तस्मिं समये होति । एवम्पि सिक्खा एका सज्जा उप्पज्जति, सिक्खा एका सज्जा निरुज्झति । अयम्पि सिक्खा”ति भगवा अवोच ।

“पुन चपरं, पोडुपाद, भिक्खु सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स या पुरिमा रूपसज्जा [पुरिमसज्जा (क०)], सा निरुज्झति । आकासानज्जायतनसुखुमसच्चसज्जा तस्मिं समये होति, आकासानज्जायतनसुखुमसच्चसज्जीयेव तस्मिं समये होति । एवम्पि सिक्खा एका सज्जा उप्पज्जति, सिक्खा एका सज्जा निरुज्झति । अयम्पि सिक्खा”ति भगवा अवोच ।

“पुन चपरं, पोडुपाद, भिक्खु सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाणं’ति विज्जाणज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स या पुरिमा आकासानज्जायतनसुखुमसच्चसज्जा, सा निरुज्झति । विज्जाणज्जायतनसुखुमसच्चसज्जा तस्मिं समये होति, विज्जाणज्जायतनसुखुमसच्चसज्जीयेव तस्मिं समये होति । एवम्पि सिक्खा एका सज्जा उप्पज्जति, सिक्खा एका सज्जा निरुज्झति । अयम्पि सिक्खा”ति भगवा अवोच ।

“पुन चपरं, पोडुपाद, भिक्खु सब्बसो विज्जाणज्जायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ति आकिञ्चज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स या पुरिमा विज्जाणज्जायतनसुखुमसच्चसज्जा, सा निरुज्झति । आकिञ्चज्जायतनसुखुमसच्चसज्जा तस्मिं समये होति, आकिञ्चज्जायतनसुखुमसच्चसज्जीयेव तस्मिं समये होति । एवम्पि सिक्खा एका सज्जा उप्पज्जति, सिक्खा एका सज्जा निरुज्झति । अयम्पि सिक्खा”ति भगवा अवोच ।

४१४. “यतो खो, पोडुपाद, भिक्खु इध सकसज्जी होति, सो ततो अमुत्र ततो अमुत्र अनुपुब्बेन सज्जगं फुसति । तस्स सज्जगो ठितस्स एवं होति — ‘चेतयमानस्स मे पापियो, अचेतयमानस्स मे सेय्यो । अहञ्चेव खो पन चेत्यं, अभिसङ्खरेय्यं, इमा च मे सज्जा निरुज्जेय्युं, अज्जा च ओळारिका सज्जा उप्पज्जेय्युं; यंनूनाहं न चेव चेत्यं न च अभिसङ्खरेय्यं’ति । सो न चेव चेतति, न च अभिसङ्खरोति । तस्स अचेतयतो अनभिसङ्खरोतो ता चेव सज्जा निरुज्जन्ति, अज्जा च ओळारिका सज्जा न उप्पज्जन्ति । सो निरोधं फुसति । एवं खो, पोडुपाद, अनुपुब्बाभिसज्जानिरोध-सम्पजान-समापत्ति होति ।

“तं किं मज्जसि, पोडुपाद, अपि नु ते इतो पुब्बे एवरूपा अनुपुब्बाभिसज्जानिरोध-सम्पजान-समापत्ति सुतपुब्बा”ति? “नो हेतं, भन्ते। एवं खो अहं, भन्ते, भगवतो भासितं आजानामि — ‘यतो खो, पोडुपाद, भिक्खु इध सकसज्जी होति, सो ततो अमुत्र ततो अमुत्र अनुपुब्बेन सज्जगं फुसति, तस्स सज्जगो ठितस्स एवं होति — “चेतयमानस्स मे पापियो, अचेतयमानस्स मे सेय्यो। अहज्जेव खो पन चेतेय्यं अभिसङ्खरेय्यं, इमा च मे सज्जा निरुज्जेय्यं, अज्जा च ओळारिका सज्जा उप्पज्जेय्यं; यंनूनाहं न चेव चेतेय्यं, न च अभिसङ्खरेय्यं”न्ति। सो न चेव चेतेति, न चाभिसङ्खरोति, तस्स अचेतयतो अनभिसङ्खरोतो ता चेव सज्जा निरुज्जन्ति, अज्जा च ओळारिका सज्जा न उप्पज्जन्ति। सो निरोधं फुसति। एवं खो, पोडुपाद, अनुपुब्बाभिसज्जानिरोध-सम्पजान-समापत्ति होती”ति। “एवं, पोडुपादा”ति।

४१५. “एकज्जेव नु खो, भन्ते, भगवा सज्जगं पज्जपेति, उदाहु पुथूपि सज्जगो पज्जपेती”ति? “एकम्मि खो अहं, पोडुपाद, सज्जगं पज्जपेमि, पुथूपि सज्जगो पज्जपेमी”ति। “यथा कथं पन, भन्ते, भगवा एकम्मि सज्जगं पज्जपेति, पुथूपि सज्जगो पज्जपेती”ति? “यथा यथा खो, पोडुपाद, निरोधं फुसति, तथा तथाहं सज्जगं पज्जपेमि। एवं खो अहं, पोडुपाद, एकम्मि सज्जगं पज्जपेमि, पुथूपि सज्जगो पज्जपेमी”ति।

४१६. “सज्जा नु खो, भन्ते, पठमं उप्पज्जति, पच्छा जाणं, उदाहु जाणं पठमं उप्पज्जति, पच्छा सज्जा, उदाहु सज्जा च जाणञ्च अपुब्बं अचरिमं उप्पज्जन्ती”ति? “सज्जा खो, पोडुपाद, पठमं उप्पज्जति, पच्छा जाणं, सज्जुप्पादा च पन जाणुप्पादो होति। सो एवं पजानाति — ‘इदप्पच्चया किर मे जाणं उदपादी’ति। इमिना खो एतं, पोडुपाद, परियायेन वेदितब्बं — यथा सज्जा पठमं उप्पज्जति, पच्छा जाणं, सज्जुप्पादा च पन जाणुप्पादो होती”ति।

सज्जाअत्तकथा

४१७. “सज्जा नु खो, भन्ते, पुरिसस्स अत्ता, उदाहु अज्जा सज्जा अज्जो अत्ता”ति? “कं पन त्वं, पोडुपाद, अत्तानं पच्चेसी”ति? “ओळारिकं खो अहं, भन्ते, अत्तानं पच्चेमि रूपिं चातुमहाभूतिकं कबळीकाराहारभक्खं”न्ति [कबळीकारभक्खन्ति (स्या० क०)]। “ओळारिको च हि ते, पोडुपाद, अत्ता अभविस्स रूपी चातुमहाभूतिको कबळीकाराहारभक्खो। एवं सन्तं खो ते, पोडुपाद, अज्जाव सज्जा भविस्सति अज्जो अत्ता। तदमिनापेतं, पोडुपाद, परियायेन वेदितब्बं यथा अज्जाव सज्जा भविस्सति अज्जो अत्ता। तिट्ठतेव सायं [तिट्ठतेवायं (सी० पी०)], पोडुपाद, ओळारिको अत्ता रूपी चातुमहाभूतिको कबळीकाराहारभक्खो, अथ इमस्स पुरिसस्स अज्जा च सज्जा उप्पज्जन्ति, अज्जा च सज्जा निरुज्जन्ति। इमिना खो एतं, पोडुपाद, परियायेन वेदितब्बं यथा अज्जाव सज्जा भविस्सति अज्जो अत्ता”ति।

४१८. “मनोमयं खो अहं, भन्ते, अत्तानं पच्चेमि सब्बङ्गपच्चङ्गी अहीनिन्द्रियं”न्ति। “मनोमयो च हि ते, पोडुपाद, अत्ता अभविस्स सब्बङ्गपच्चङ्गी अहीनिन्द्रियो, एवं सन्तम्मि खो ते, पोडुपाद, अज्जाव सज्जा भविस्सति अज्जो अत्ता। तदमिनापेतं, पोडुपाद, परियायेन वेदितब्बं यथा अज्जाव सज्जा भविस्सति अज्जो अत्ता। तिट्ठतेव सायं, पोडुपाद, मनोमयो अत्ता सब्बङ्गपच्चङ्गी अहीनिन्द्रियो, अथ इमस्स पुरिसस्स अज्जा च सज्जा उप्पज्जन्ति, अज्जा च सज्जा निरुज्जन्ति। इमिनापि खो एतं, पोडुपाद, परियायेन वेदितब्बं यथा अज्जाव सज्जा भविस्सति अज्जो अत्ता”ति।

४१९. “अरूपिं खो अहं, भन्ते, अत्तानं पच्चेमि सज्जामयं”न्ति। “अरूपी च हि ते, पोडुपाद, अत्ता अभविस्स सज्जामयो, एवं सन्तम्मि खो ते, पोडुपाद, अज्जाव सज्जा भविस्सति अज्जो अत्ता। तदमिनापेतं, पोडुपाद, परियायेन

वेदितब्बं यथा अज्जाव सज्जा भविस्सति अज्जो अत्ता । तिट्ठतेव सायं, पोट्टपाद, अरूपी अत्ता सज्जामयो, अथ इमस्स पुरिसस्स अज्जा च सज्जा उप्पज्जन्ति, अज्जा च सज्जा निरुज्जन्ति । इमिनापि खो एतं, पोट्टपाद, परियायेन वेदितब्बं यथा अज्जाव सज्जा भविस्सति अज्जो अत्ता”ति ।

४२०. “सक्का पनेतं, भन्ते, मया जातुं — ‘सज्जा पुरिसस्स अत्ता’ति वा ‘अज्जाव सज्जा अज्जो अत्ताति वा’ति? “दुज्जानं खो एतं [एवं (क०)], पोट्टपाद, तथा अज्जदिट्ठिकेन अज्जखन्तिकेन अज्जरुचिकेन अज्जत्रायोगेन अज्जत्राचरियकेन — ‘सज्जा पुरिसस्स अत्ता’ति वा, ‘अज्जाव सज्जा अज्जो अत्ताति वा’”ति ।

“सचे तं, भन्ते, मया दुज्जानं अज्जदिट्ठिकेन अज्जखन्तिकेन अज्जरुचिकेन अज्जत्रायोगेन अज्जत्राचरियकेन — ‘सज्जा पुरिसस्स अत्ता’ति वा, ‘अज्जाव सज्जा अज्जो अत्ता’ति वा; ‘किं पन, भन्ते, सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’न्ति? अब्बाकतं खो एतं, पोट्टपाद, मया — ‘सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’न्ति ।

“किं पन, भन्ते, ‘असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’”न्ति? “एतम्पि खो, पोट्टपाद, मया अब्बाकतं — ‘असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’”न्ति ।

“किं पन, भन्ते, ‘अन्तवा लोको...पे०... ‘अनन्तवा लोको ... ‘तं जीवं तं सरीरं... ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीरं... ‘होति तथागतो परं मरणा... ‘न होति तथागतो परं मरणा... ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा... ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’”न्ति? “एतम्पि खो, पोट्टपाद, मया अब्बाकतं — ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’”न्ति ।

“कस्मा पनेतं, भन्ते, भगवता अब्बाकत”न्ति? “न हेतं, पोट्टपाद, अत्थसंहितं न धम्मसंहितं नादिब्रह्मचरियकं, न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति, तस्मा एतं मया अब्बाकत”न्ति ।

“किं पन, भन्ते, भगवता ब्याकत”न्ति? “इदं दुक्खन्ति खो, पोट्टपाद, मया ब्याकतं । अयं दुक्खसमुदयोति खो, पोट्टपाद, मया ब्याकतं । अयं दुक्खनिरोधोति खो, पोट्टपाद, मया ब्याकतं । अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदाति खो, पोट्टपाद, मया ब्याकत”न्ति ।

“कस्मा पनेतं, भन्ते, भगवता ब्याकत”न्ति? “एतज्झि, पोट्टपाद, अत्थसंहितं, एतं धम्मसंहितं, एतं आदिब्रह्मचरियकं, एतं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति; तस्मा एतं मया ब्याकत”न्ति । “एवमेतं, भगवा, एवमेतं, सुगत । यस्सदानि, भन्ते, भगवा कालं मज्जती”ति । अथ खो भगवा उट्ठायासना पक्कामि ।

४२१. अथ खो ते परिब्बाजका अचिरपक्कन्तस्स भगवतो पोट्टपादं परिब्बाजकं समन्ततो वाचा [वाचाय (स्या० क०)] सन्नितोदकेन सज्झभरिमकंसु — “एवमेव पनायं भवं पोट्टपादो यज्जदेव समणो गोतमो भासति, तं तदेवस्स अब्भनुमोदति — ‘एवमेतं भगवा एवमेतं, सुगता’ति । न खो पन मयं किञ्चि [कज्जि (पी०)] समणस्स गोतमस्स एकंसिकं धम्मं देसितं आजानाम — ‘सस्सतो लोको’ति वा, ‘असस्सतो लोको’ति वा, ‘अन्तवा लोको’ति वा, ‘अनन्तवा लोको’ति वा, ‘तं जीवं तं सरीरं’न्ति वा, ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीरं’न्ति वा, ‘होति तथागतो परं मरणा’ति वा, ‘न होति तथागतो परं

मरणा'ति वा, 'होति च न च होति तथागतो परं मरणा'ति वा, 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा'ति वा'ति ।

एवं वुत्ते पोट्टपादो परिब्बाजको ते परिब्बाजके एतदवोच — “अहम्पि खो, भो, न किञ्चि समणस्स गोतमस्स एकंसिकं धम्मं देसितं आजानामि — ‘सस्सतो लोको’ति वा, ‘असस्सतो लोको’ति वा... पे०... ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति वा; अपि च समणो गोतमो भूतं तच्छं तथं पटिपदं पज्जपेति धम्मद्विततं धम्मनियामतं । भूतं खो पन तच्छं तथं पटिपदं पज्जपेत्तस्स धम्मद्विततं धम्मनियामतं, कथञ्हि नाम मादिसो विज्जू समणस्स गोतमस्स सुभासितं सुभासिततो नाब्भनुमोदेय्या”ति?

चित्तहत्थिसारिपुत्तपोट्टपादवत्थु

४२२. अथ खो द्वीहतीहस्स अच्चयेन चित्तो च हत्थिसारिपुत्तो पोट्टपादो च परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा चित्तो हत्थिसारिपुत्तो भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । पोट्टपादो पन परिब्बाजको भगवता सङ्घि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो पोट्टपादो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “तदा मं, भन्ते, ते परिब्बाजका अचिरपक्कन्तस्स भगवतो समन्ततो वाचासन्नितोदकेन सज्झम्भरिमकंसु — ‘एवमेव पनायं भवं पोट्टपादो यज्जदेव समणो गोतमो भासति, तं तदेवस्स अब्भनुमोदति — ‘एवमेतं भगवा एवमेतं सुगता’ति । न खो पन मयं किञ्चि समणस्स गोतमस्स एकंसिकं धम्मं देसितं आजानामि — “सस्सतो लोको’ति वा, “असस्सतो लोको’ति वा, “अन्तवा लोको’ति वा, “अनन्तवा लोको’ति वा, “तं जीवं तं सरीर’न्ति वा, “अज्जं जीवं अज्जं सरीर’न्ति वा, “होति तथागतो परं मरणा’ति वा, “न होति तथागतो परं मरणा’ति वा, “होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ति वा, “नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति वा’ति । एवं वुत्ताहं, भन्ते, ते परिब्बाजके एतदवोचं — ‘अहम्पि खो, भो, न किञ्चि समणस्स गोतमस्स एकंसिकं धम्मं देसितं आजानामि — “सस्सतो लोको’ति वा, “असस्सतो लोको’ति वा... पे०... “नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति वा; अपि च समणो गोतमो भूतं तच्छं तथं पटिपदं पज्जपेति धम्मद्विततं धम्मनियामतं । भूतं खो पन तच्छं तथं पटिपदं पज्जपेत्तस्स धम्मद्विततं धम्मनियामतं, कथञ्हि नाम मादिसो विज्जू समणस्स गोतमस्स सुभासितं सुभासिततो नाब्भनुमोदेय्या”ति?

४२३. “सब्बेव खो एते, पोट्टपाद, परिब्बाजका अन्धा अचक्खुका; त्वंयेव नेसं एको चक्खुमा । एकंसिकापि हि खो, पोट्टपाद, मया धम्मा देसिता पज्जत्ता; अनेकंसिकापि हि खो, पोट्टपाद, मया धम्मा देसिता पज्जत्ता ।

“कतमे च ते, पोट्टपाद, मया अनेकंसिका धम्मा देसिता पज्जत्ता? ‘सस्सतो लोको’ति [लोकोति वा (सी० क०)] खो, पोट्टपाद, मया अनेकंसिको धम्मो देसितो पज्जत्तो; ‘असस्सतो लोको’ति [लोकोति वा (सी० क०)] खो, पोट्टपाद, मया अनेकंसिको धम्मो देसितो पज्जत्तो; ‘अन्तवा लोको’ति [लोकोति वा (सी० क०)] खो पोट्टपाद... पे०... ‘अनन्तवा लोको’ति [लोकोति वा (सी० क०)] खो पोट्टपाद... ‘तं जीवं तं सरीर’न्ति खो पोट्टपाद... ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीर’न्ति खो पोट्टपाद... ‘होति तथागतो परं मरणा’ति खो पोट्टपाद... न होति तथागतो परं मरणा’ति खो पोट्टपाद... ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ति खो पोट्टपाद... ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति खो, पोट्टपाद, मया अनेकंसिको धम्मो देसितो पज्जत्तो ।

“कस्मा च ते, पोट्टपाद, मया अनेकंसिका धम्मा देसिता पज्जत्ता? न हेते, पोट्टपाद, अत्थसंहिता न धम्मसंहिता न आदिब्रह्मचरियका न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तन्ति ।

तस्मा ते मया अनेकंसिका धम्मा देसिता पञ्जत्ता” ।

एकंसिकधम्मो

४२४. “कतमे च ते, पोट्टपाद, मया एकंसिका धम्मा देसिता पञ्जत्ता? इदं दुक्खन्ति खो, पोट्टपाद, मया एकंसिको धम्मो देसितो पञ्जत्तो । अयं दुक्खसमुदयोति खो, पोट्टपाद, मया एकंसिको धम्मो देसितो पञ्जत्तो । अयं दुक्खनिरोधोति खो, पोट्टपाद, मया एकंसिको धम्मो देसितो पञ्जत्तो । अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदाति खो, पोट्टपाद, मया एकंसिको धम्मो देसितो पञ्जत्तो ।

“कस्मा च ते, पोट्टपाद, मया एकंसिका धम्मा देसिता पञ्जत्ता? एते, पोट्टपाद, अत्थसंहिता, एते धम्मसंहिता, एते आदिब्रह्मचरियका एते निब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ति । तस्मा ते मया एकंसिका धम्मा देसिता पञ्जत्ता ।

४२५. “सन्ति, पोट्टपाद, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘एकन्तसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ति । त्याहं उपसङ्कमित्वा एवं वदामि — ‘सच्चं किर तुम्हे आयस्मन्तो एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘एकन्तसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ति? ते चे मे एवं पुट्ठा ‘आमा’ति पटिजानन्ति । त्याहं एवं वदामि — ‘अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एकन्तसुखं लोकं जानं पस्सं विहरथा’ति? इति पुट्ठा ‘नो’ति वदन्ति ।

“त्याहं एवं वदामि — ‘अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एकं वा रत्तिं एकं वा दिवसं उपट्ठं वा रत्तिं उपट्ठं वा दिवसं एकन्तसुखिं अत्तानं सज्जानाथा’ति [सम्पजानाथाति (सी० स्या० क०)]? इति पुट्ठा ‘नो’ति वदन्ति । त्याहं एवं वदामि — ‘अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो जानाथ — “अयं मग्गो अयं पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया”’ति? इति पुट्ठा ‘नो’ति वदन्ति ।

“त्याहं एवं वदामि — ‘अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो या ता देवता एकन्तसुखं लोकं उपपन्ना, तासं भासमानानं सद्दं सुणाथ — “सुप्पटिपन्नात्थ, मारिसा, उजुप्पटिपन्नात्थ, मारिसा, एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाय; मयम्पि हि, मारिसा, एवंपटिपन्ना एकन्तसुखं लोकं उपपन्ना’ति? इति पुट्ठा ‘नो’ति वदन्ति ।

“तं किं मज्जसि, पोट्टपाद, ननु एवं सन्ते तेसं समणब्राह्मणानं अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति? “अद्दा खो, भन्ते, एवं सन्ते तेसं समणब्राह्मणानं अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति ।

४२६. “सेय्यथापि, पोट्टपाद, पुरिसो एवं वदेय्य — ‘अहं या इमस्मिं जनपदे जनपदकल्याणी, तं इच्छामि तं कामेमी’ति । तमेनं एवं वदेय्युं — ‘अम्भो पुरिस, यं त्वं जनपदकल्याणिं इच्छसि कामेसि, जानासि तं जनपदकल्याणिं खत्तियी वा ब्राह्मणी वा वेस्सी वा सुद्धी वा’ति? इति पुट्ठा ‘नो’ति वदेय्य । तमेनं एवं वदेय्युं — ‘अम्भो पुरिस, यं त्वं जनपदकल्याणिं इच्छसि कामेसि, जानासि तं जनपदकल्याणिं एवंनामा एवंगोत्ताति वा, दीघा वा रस्सा वा मज्झिमा वा काळी वा सामा वा मङ्गुरच्छवी वाति, अमुकस्मिं गामे वा निगमे वा नगरे वा’ति? इति पुट्ठा ‘नो’ति वदेय्य । तमेनं एवं वदेय्युं — ‘अम्भो पुरिस, यं त्वं न जानासि न पस्ससि, तं त्वं इच्छसि कामेसी’ति? इति पुट्ठा ‘आमा’ति वदेय्य ।

“तं किं मज्जसि, पोट्टपाद, ननु एवं सन्ते तस्स पुरिसस्स अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति? “अद्दा खो, भन्ते,

एवं सन्ते तस्स पुरिसस्स अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति ।

“एवमेव खो, पोडुपाद, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘एकन्तसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ति ।
त्याहं उपसङ्कमित्वा एवं वदामि — ‘सच्चं किर तुम्हे आयस्मन्तो एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘एकन्तसुखी अत्ता होति
अरोगो परं मरणा’”ति? ते चे मे एवं पुट्ठा ‘आमा’ति पटिजानन्ति । त्याहं एवं वदामि — ‘अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो
एकन्तसुखं लोकं जानं पस्सं विहरथा’ति? इति पुट्ठा ‘नो’ति वदन्ति ।

“त्याहं एवं वदामि — ‘अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एकं वा रत्तिं एकं वा दिवसं उपट्ठं वा रत्तिं उपट्ठं वा दिवसं
एकन्तसुखिं अत्तानं सज्जानाथा’ति? इति पुट्ठा ‘नो’ति वदन्ति । त्याहं एवं वदामि — ‘अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो जानाथ —
“अयं मग्गो अयं पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया’ति? इति पुट्ठा ‘नो’ति वदन्ति ।

“त्याहं एवं वदामि — ‘अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो या ता देवता एकन्तसुखं लोकं उपपन्ना, तासं भासमानानं सहं
सुणाथ — “सुप्पटिपन्नात्थ, मारिसा, उजुप्पटिपन्नात्थ, मारिसा, एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाय; मयम्पि हि,
मारिसा, एवंपटिपन्ना एकन्तसुखं लोकं उपपन्ना””ति? इति पुट्ठा ‘नो’ति वदन्ति ।

“तं किं मज्जसि, पोडुपाद, ननु एवं सन्ते तेसं समणब्राह्मणानं अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति? “अद्वा खो, भन्ते,
भन्ते, एवं सन्ते तेसं समणब्राह्मणानं अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति ।

४२७. “सेय्यथापि, पोडुपाद, पुरिसो चातुमहापथे निस्सेणिं करेय्य पासादस्स आरोहणाय । तमेनं एवं वदेय्युं —
‘अम्भो पुरिस, यस्स त्वं [यं त्वं (सी० क०)] पासादस्स आरोहणाय निस्सेणिं करोसि, जानासि तं पासादं पुरत्थिमाय वा
दिसाय दक्खिणाय वा दिसाय पच्छिमाय वा दिसाय उत्तराय वा दिसाय उच्चो वा नीचो वा मज्झिमो वा’ति? इति पुट्ठा
‘नो’ति वदेय्य । तमेनं एवं वदेय्युं — ‘अम्भो पुरिस, यं त्वं न जानासि न पस्ससि, तस्स त्वं पासादस्स आरोहणाय निस्सेणिं
करोसी’ति? इति पुट्ठा ‘आमा’ति वदेय्य ।

“तं किं मज्जसि, पोडुपाद, ननु एवं सन्ते तस्स पुरिसस्स अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति? “अद्वा खो, भन्ते,
एवं सन्ते तस्स पुरिसस्स अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति ।

“एवमेव खो, पोडुपाद, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘एकन्तसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ति ।
त्याहं उपसङ्कमित्वा एवं वदामि — ‘सच्चं किर तुम्हे आयस्मन्तो एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘एकन्तसुखी अत्ता होति
अरोगो परं मरणा’ति? ते चे मे एवं पुट्ठा ‘आमा’ति पटिजानन्ति । त्याहं एवं वदामि — ‘अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो
एकन्तसुखं लोकं जानं पस्सं विहरथा’ति? इति पुट्ठा ‘नो’ति वदन्ति ।

“त्याहं एवं वदामि — ‘अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एकं वा रत्तिं एकं वा दिवसं उपट्ठं वा रत्तिं उपट्ठं वा दिवसं
एकन्तसुखिं अत्तानं सज्जानाथा’ति? इति पुट्ठा ‘नो’ति वदन्ति । त्याहं एवं वदामि — ‘अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो जानाथ
अयं मग्गो अयं पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया’ति? इति पुट्ठा ‘नो’ति वदन्ति ।

“त्याहं एवं वदामि — ‘अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो या ता देवता एकन्तसुखं लोकं उपपन्ना’ तासं देवतानं भासमानानं
सहं सुणाथ- “सुप्पटिपन्नात्थ, मारिसा, उजुप्पटिपन्नात्थ, मारिसा, एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाय; मयम्पि हि,

मारिसा, एवं पटिपन्ना एकन्तसुखं लोकं उपपन्ना'ति? इति पुट्टा “नो”ति वदन्ति ।

“तं किं मज्जसि, पोट्टपाद, ननु एवं सन्ते तेसं समणब्राह्मणानं अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति? “अद्धा खो, भन्ते, एवं सन्ते तेसं समणब्राह्मणानं अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति ।

तयो अत्तपटिलाभा

४२८. “तयो खो मे, पोट्टपाद, अत्तपटिलाभा — ओळारिको अत्तपटिलाभो, मनोमयो अत्तपटिलाभो, अरूपो अत्तपटिलाभो । कतमो च, पोट्टपाद, ओळारिको अत्तपटिलाभो? रूपी चातुमहाभूतिको कबळीकाराहारभक्खो [कबळीकारभक्खो (स्या० क०)], अयं ओळारिको अत्तपटिलाभो । कतमो मनोमयो अत्तपटिलाभो? रूपी मनोमयो सब्बङ्गपच्चङ्गी अहीनिन्द्रियो, अयं मनोमयो अत्तपटिलाभो । कतमो अरूपो अत्तपटिलाभो? अरूपी सज्जामयो, अयं अरूपो अत्तपटिलाभो ।

४२९. “ओळारिकस्सपि खो अहं, पोट्टपाद, अत्तपटिलाभस्स पहानाय धम्मं देसेमि — यथापटिपन्नानं वो संकिलेसिका धम्मा पहीयिस्सन्ति, वोदानिया धम्मा अभिवट्ठिस्सन्ति, पज्जापारिपूरिं वेपुल्लत्तञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथाति । सिया खो पन ते, पोट्टपाद, एवमस्स — संकिलेसिका धम्मा पहीयिस्सन्ति, वोदानिया धम्मा अभिवट्ठिस्सन्ति, पज्जापारिपूरिं वेपुल्लत्तञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सति, दुक्खो च खो विहारोति, न खो पनेतं, पोट्टपाद, एवं दट्ठब्बं । संकिलेसिका चेव धम्मा पहीयिस्सन्ति, वोदानिया च धम्मा अभिवट्ठिस्सन्ति, पज्जापारिपूरिं वेपुल्लत्तञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सति, पामुज्जं चेव भविस्सति पीति च पस्सद्धि च सति च सम्पज्जञ्च सुखो च विहारो ।

४३०. “मनोमयस्सपि खो अहं, पोट्टपाद, अत्तपटिलाभस्स पहानाय धम्मं देसेमि यथापटिपन्नानं वो संकिलेसिका धम्मा पहीयिस्सन्ति, वोदानिया धम्मा अभिवट्ठिस्सन्ति, पज्जापारिपूरिं वेपुल्लत्तञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथाति । सिया खो पन ते, पोट्टपाद, एवमस्स — ‘संकिलेसिका धम्मा पहीयिस्सन्ति, वोदानिया धम्मा अभिवट्ठिस्सन्ति, पज्जापारिपूरिं वेपुल्लत्तञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सति, दुक्खो च खो विहारो’ति, न खो पनेतं, पोट्टपाद, एवं दट्ठब्बं । संकिलेसिका चेव धम्मा पहीयिस्सन्ति, वोदानिया च धम्मा अभिवट्ठिस्सन्ति, पज्जापारिपूरिं वेपुल्लत्तञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सति, पामुज्जं चेव भविस्सति पीति च पस्सद्धि च सति च सम्पज्जञ्च सुखो च विहारो ।

४३१. “अरूपस्सपि खो अहं, पोट्टपाद, अत्तपटिलाभस्स पहानाय धम्मं देसेमि यथापटिपन्नानं वो संकिलेसिका धम्मा पहीयिस्सन्ति, वोदानिया धम्मा अभिवट्ठिस्सन्ति, पज्जापारिपूरिं वेपुल्लत्तञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथाति । सिया खो पन ते, पोट्टपाद, एवमस्स — ‘संकिलेसिका धम्मा पहीयिस्सन्ति, वोदानिया धम्मा अभिवट्ठिस्सन्ति, पज्जापारिपूरिं वेपुल्लत्तञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सति, दुक्खो च खो विहारो’ति, न खो पनेतं, पोट्टपाद, एवं दट्ठब्बं । संकिलेसिका चेव धम्मा पहीयिस्सन्ति, वोदानिया च धम्मा अभिवट्ठिस्सन्ति, पज्जापारिपूरिं वेपुल्लत्तञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सति, पामुज्जं चेव भविस्सति पीति च पस्सद्धि च सति च सम्पज्जञ्च सुखो च विहारो ।

४३२. “परे चे, पोडुपाद, अम्हे एवं पुच्छेय्युं — ‘कतमो पन सो, आवुसो, ओळारिको अत्तपटिलाभो, यस्स तुम्हे पहानाय धम्मं देसेथ, यथापटिपन्नानं वो संकिलेसिका धम्मा पहीयिस्सन्ति, वोदानिया धम्मा अभिवट्ठिस्सन्ति, पज्जापारिपूरिं वेपुल्लत्तञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’ति, तेसं मयं एवं पुट्ठा एवं ब्याकरेय्याम — ‘अयं वा सो, आवुसो, ओळारिको अत्तपटिलाभो, यस्स मयं पहानाय धम्मं देसेम, यथापटिपन्नानं वो संकिलेसिका धम्मा पहीयिस्सन्ति, वोदानिया धम्मा अभिवट्ठिस्सन्ति, पज्जापारिपूरिं वेपुल्लत्तञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’ति ।

४३३. “परे चे, पोडुपाद, अम्हे एवं पुच्छेय्युं — ‘कतमो पन सो, आवुसो, मनोमयो अत्तपटिलाभो, यस्स तुम्हे पहानाय धम्मं देसेथ, यथापटिपन्नानं वो संकिलेसिका धम्मा पहीयिस्सन्ति, वोदानिया धम्मा अभिवट्ठिस्सन्ति, पज्जापारिपूरिं वेपुल्लत्तञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’ति? तेसं मयं एवं पुट्ठा एवं ब्याकरेय्याम — ‘अयं वा सो, आवुसो, मनोमयो अत्तपटिलाभो यस्स मयं पहानाय धम्मं देसेम, यथापटिपन्नानं वो संकिलेसिका धम्मा पहीयिस्सन्ति, वोदानिया धम्मा अभिवट्ठिस्सन्ति, पज्जापारिपूरिं वेपुल्लत्तञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’ति ।

४३४. “परे चे, पोडुपाद, अम्हे एवं पुच्छेय्युं — ‘कतमो पन सो, आवुसो, अरूपो अत्तपटिलाभो, यस्स तुम्हे पहानाय धम्मं देसेथ, यथापटिपन्नानं वो संकिलेसिका धम्मा पहीयिस्सन्ति, वोदानिया धम्मा अभिवट्ठिस्सन्ति, पज्जापारिपूरिं वेपुल्लत्तञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’ति, तेसं मयं एवं पुट्ठा एवं ब्याकरेय्याम — ‘अयं वा सो, आवुसो, अरूपो अत्तपटिलाभो यस्स मयं पहानाय धम्मं देसेम, यथापटिपन्नानं वो संकिलेसिका धम्मा पहीयिस्सन्ति, वोदानिया धम्मा अभिवट्ठिस्सन्ति, पज्जापारिपूरिं वेपुल्लत्तञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’ति ।

“तं किं मज्जसि, पोडुपाद, ननु एवं सन्ते सप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति? “अद्धा खो, भन्ते, एवं सन्ते सप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति ।

४३५. “सेय्यथापि, पोडुपाद, पुरिसो निस्सेणिं करेय्य पासादस्स आरोहणाय तस्सेव पासादस्स हेट्ठा । तमेनं एवं वदेय्युं — ‘अम्भो पुरिस, यस्स त्वं पासादस्स आरोहणाय निस्सेणिं करोसि, जानासि तं पासादं, पुरत्थिमाय वा दिसाय दक्खिणाय वा दिसाय पच्छिमाय वा दिसाय उत्तराय वा दिसाय उच्चो वा नीचो वा मज्झिमो वा’ति? सो एवं वदेय्य — ‘अयं वा सो, आवुसो, पासादो, यस्साहं आरोहणाय निस्सेणिं करोमि, तस्सेव पासादस्स हेट्ठा’ति ।

“तं किं मज्जसि, पोडुपाद, ननु एवं सन्ते तस्स पुरिसस्स सप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति? “अद्धा खो, भन्ते, एवं सन्ते तस्स पुरिसस्स सप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति ।

४३६. “एवमेव खो, पोडुपाद, परे चे अम्हे एवं पुच्छेय्युं — ‘कतमो पन सो, आवुसो, ओळारिको अत्तपटिलाभो... पे०... कतमो पन सो, आवुसो, मनोमयो अत्तपटिलाभो... पे०... कतमो पन सो, आवुसो, अरूपो अत्तपटिलाभो, यस्स तुम्हे पहानाय धम्मं देसेथ, यथापटिपन्नानं वो संकिलेसिका धम्मा पहीयिस्सन्ति, वोदानिया धम्मा अभिवट्ठिस्सन्ति, पज्जापारिपूरिं वेपुल्लत्तञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’ति, तेसं मयं एवं पुट्ठा एवं ब्याकरेय्याम — ‘अयं वा सो, आवुसो, अरूपो अत्तपटिलाभो, यस्स मयं पहानाय धम्मं देसेम, यथापटिपन्नानं वो

संकिलेसिका धम्मा पहीयिस्सन्ति, वोदानिया धम्मा अभिवट्ठिस्सन्ति, पज्जापारिपूरिं वेपुल्लत्तञ्च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथांति ।

“तं किं मज्जसि, पोढुपाद, ननु एवं सन्ते सप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति? “अद्धा खो, भन्ते, एवं सन्ते सप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति ।

४३७. एवं वुत्ते चित्तो हत्थिसारिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “यस्मिं, भन्ते, समये ओळारिको अत्तपटिलाभो होति, मोघस्स तस्मिं समये मनोमयो अत्तपटिलाभो होति, मोघो अरूपो अत्तपटिलाभो होति; ओळारिको वास्स अत्तपटिलाभो तस्मिं समये सच्चो होति । यस्मिं, भन्ते, समये मनोमयो अत्तपटिलाभो होति, मोघस्स तस्मिं समये ओळारिको अत्तपटिलाभो होति, मोघो अरूपो अत्तपटिलाभो होति; मनोमयो वास्स अत्तपटिलाभो तस्मिं समये सच्चो होति । यस्मिं, भन्ते, समये अरूपो अत्तपटिलाभो होति, मोघस्स तस्मिं समये ओळारिको अत्तपटिलाभो होति, मोघो मनोमयो अत्तपटिलाभो होति; अरूपो वास्स अत्तपटिलाभो तस्मिं समये सच्चो होती”ति ।

“यस्मिं, चित्त, समये ओळारिको अत्तपटिलाभो होति, नेव तस्मिं समये मनोमयो अत्तपटिलाभोति सङ्खं गच्छति, न अरूपो अत्तपटिलाभोति सङ्खं गच्छति; ओळारिको अत्तपटिलाभोत्वेव तस्मिं समये सङ्खं गच्छति । यस्मिं, चित्त, समये मनोमयो अत्तपटिलाभो होति, नेव तस्मिं समये ओळारिको अत्तपटिलाभोति सङ्खं गच्छति, न अरूपो अत्तपटिलाभोति सङ्खं गच्छति; मनोमयो अत्तपटिलाभोत्वेव तस्मिं समये सङ्खं गच्छति । यस्मिं, चित्त, समये अरूपो अत्तपटिलाभो होति, नेव तस्मिं समये ओळारिको अत्तपटिलाभोति सङ्खं गच्छति, न मनोमयो अत्तपटिलाभोति सङ्खं गच्छति; अरूपो अत्तपटिलाभोत्वेव तस्मिं समये सङ्खं गच्छति ।

४३८. “सचे तं, चित्त, एवं पुच्छेय्युं — ‘अहोसि त्वं अतीतमद्धानं, न त्वं नाहोसि; भविस्ससि त्वं अनागतमद्धानं, न त्वं न भविस्ससि; अत्थि त्वं एतरहि, न त्वं नत्थी’ति, एवं पुट्ठो त्वं, चित्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी”ति?

“सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘अहोसि त्वं अतीतमद्धानं, न त्वं न अहोसि; भविस्ससि त्वं अनागतमद्धानं, न त्वं न भविस्ससि; अत्थि त्वं एतरहि, न त्वं नत्थी’ति । एवं पुट्ठो अहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं — ‘अहोसाहं अतीतमद्धानं, नाहं न अहोसिं; भविस्सामहं अनागतमद्धानं, नाहं न भविस्सामि; अत्थाहं एतरहि, नाहं नत्थी’ति । एवं पुट्ठो अहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं’न्ति ।

“सचे पन तं, चित्त, एवं पुच्छेय्युं — ‘यो ते अहोसि अतीतो अत्तपटिलाभो, सोव [स्वेव (सी० पी०), सोयेव (स्या०)] ते अत्तपटिलाभो सच्चो, मोघो अनागतो, मोघो पच्चुप्पन्नो? यो [यो वा (पी०)] ते भविस्सति अनागतो अत्तपटिलाभो, सोव ते अत्तपटिलाभो सच्चो, मोघो अतीतो, मोघो पच्चुप्पन्नो? यो [यो वा (पी०)] ते एतरहि पच्चुप्पन्नो अत्तपटिलाभो, सोव [सो च (क०)] ते अत्तपटिलाभो सच्चो, मोघो अतीतो, मोघो अनागतो’ति । एवं पुट्ठो त्वं, चित्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी”ति?

“सचे पन मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘यो ते अहोसि अतीतो अत्तपटिलाभो, सोव ते अत्तपटिलाभो सच्चो, मोघो अनागतो, मोघो पच्चुप्पन्नो । यो ते भविस्सति अनागतो अत्तपटिलाभो, सोव ते अत्तपटिलाभो सच्चो, मोघो अतीतो, मोघो पच्चुप्पन्नो । यो ते एतरहि पच्चुप्पन्नो अत्तपटिलाभो, सोव ते अत्तपटिलाभो सच्चो, मोघो अतीतो, मोघो अनागतो’ति । एवं पुट्ठो अहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं — ‘यो मे अहोसि अतीतो अत्तपटिलाभो, सोव मे अत्तपटिलाभो तस्मिं समये सच्चो

अहोसि, मोघो अनागतो, मोघो पच्चुप्पन्नो । यो मे भविस्सति अनागतो अत्तपटिलाभो, सोव मे अत्तपटिलाभो तस्मिं समये सच्चो भविस्सति, मोघो अतीतो, मोघो पच्चुप्पन्नो । यो मे एतरहि पच्चुप्पन्नो अत्तपटिलाभो, सोव मे अत्तपटिलाभो सच्चो, मोघो अतीतो, मोघो अनागतो'ति । एवं पुट्ठो अहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्य'न्ति ।

४३९. “एवमेव खो, चित्त, यस्मिं समये ओळारिको अत्तपटिलाभो होति, नेव तस्मिं समये मनोमयो अत्तपटिलाभोति सङ्खं गच्छति, न अरूपो अत्तपटिलाभोति सङ्खं गच्छति । ओळारिको अत्तपटिलाभो त्वेव तस्मिं समये सङ्खं गच्छति । यस्मिं, चित्त, समये मनोमयो अत्तपटिलाभो होति...पे०... यस्मिं, चित्त, समये अरूपो अत्तपटिलाभो होति, नेव तस्मिं समये ओळारिको अत्तपटिलाभोति सङ्खं गच्छति, न मनोमयो अत्तपटिलाभोति सङ्खं गच्छति; अरूपो अत्तपटिलाभो त्वेव तस्मिं समये सङ्खं गच्छति ।

४४०. “सेय्यथापि, चित्त, गवा खीरं, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीतं, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो । यस्मिं समये खीरं होति, नेव तस्मिं समये दधीति सङ्खं गच्छति, न नवनीतन्ति सङ्खं गच्छति, न सप्पीति सङ्खं गच्छति, न सप्पिमण्डोति सङ्खं गच्छति; खीरं त्वेव तस्मिं समये सङ्खं गच्छति । यस्मिं समये दधि होति...पे०... नवनीतं होति... सप्पि होति... सप्पिमण्डो होति, नेव तस्मिं समये खीरन्ति सङ्खं गच्छति, न दधीति सङ्खं गच्छति, न नवनीतन्ति सङ्खं गच्छति, न सप्पीति सङ्खं गच्छति; सप्पिमण्डो त्वेव तस्मिं समये सङ्खं गच्छति । एवमेव खो, चित्त, यस्मिं समये ओळारिको अत्तपटिलाभो होति...पे०... यस्मिं, चित्त, समये मनोमयो अत्तपटिलाभो होति...पे०... यस्मिं, चित्त, समये अरूपो अत्तपटिलाभो होति, नेव तस्मिं समये ओळारिको अत्तपटिलाभोति सङ्खं गच्छति, न मनोमयो अत्तपटिलाभोति सङ्खं गच्छति; अरूपो अत्तपटिलाभो त्वेव तस्मिं समये सङ्खं गच्छति । इमा खो चित्त, लोकसमञ्जा लोकनिरुत्तियो लोकवोहारा लोकपञ्जत्तियो, याहि तथागतो वोहरति अपरामस'न्ति ।

४४१. एवं वुत्ते, पोट्टपादो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भन्ते! अभिवक्कन्तं, भन्ते, सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ति । एवमेवं भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं, भन्ते, भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्घञ्च । उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत'न्ति ।

चित्तहत्थिसारिपुत्तउपसम्पदा

४४२. चित्तो पन हत्थिसारिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भन्ते; अभिवक्कन्तं, भन्ते! सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ति । एवमेवं भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं, भन्ते, भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्घञ्च । लभेय्याहं, भन्ते, भगवतो सन्निके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पद'न्ति ।

४४३. अलत्थ खो चित्तो हत्थिसारिपुत्तो भगवतो सन्निके पब्बज्जं, अलत्थ उपसम्पदं । अचिरूपसम्पन्नो खो पनायस्मा चित्तो हत्थिसारिपुत्तो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो न चिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति, तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया'ति — अब्भज्जासि । अज्जतरो खो पनायस्मा चित्तो हत्थिसारिपुत्तो अरहतं अहोसीति ।

पोडुपादसुत्तं निद्धितं नवमं ।

१०. सुभसुत्तं

सुभमाणववत्थु

४४४. एवं मे सुत्तं — एकं समयं आयस्मा आनन्दो सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे अचिरपरिनिब्बुते भगवति । तेन खो पन समयेन सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो सावत्थियं पटिवसति केनचिदेव करणीयेन ।

४४५. अथ खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो अज्जतरं माणवकं आमन्तेसि — “एहि त्वं, माणवक, येन समणो आनन्दो तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन समणं आनन्दं अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छ — ‘सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भवन्तं आनन्दं अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छती’ति । एवञ्च वदेहि — ‘साधु किर भवं आनन्दो येन सुभस्स माणवस्स तोदेय्यपुत्तस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’”ति ।

४४६. “एवं, भो”ति खो सो माणवको सुभस्स माणवस्स तोदेय्यपुत्तस्स पटिस्सुत्वा येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो माणवको आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भवन्तं आनन्दं अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छति; एवञ्च वदेति — ‘साधु किर भवं आनन्दो येन सुभस्स माणवस्स तोदेय्यपुत्तस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’”ति ।

४४७. एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो तं माणवकं एतदवोच — “अकालो खो, माणवक । अत्थि मे अज्ज भेसज्जमत्ता पीता । अप्पेवनाम स्वेपि उपसङ्कमेय्याम कालञ्च समयञ्च उपादाया”ति ।

“एवं, भो”ति खो सो माणवको आयस्मतो आनन्दस्स पटिस्सुत्वा उट्ठायासना येन सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा सुभं माणवं तोदेय्यपुत्तं एतदवोच, “अवोचुम्हा खो मयं भोतो वचनेन तं भवन्तं आनन्दं — ‘सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भवन्तं आनन्दं अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छति, एवञ्च वदेति — “साधु किर भवं आनन्दो येन सुभस्स माणवस्स तोदेय्यपुत्तस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’”ति । एवं वुत्ते, भो, समणो आनन्दो मं एतदवोच — ‘अकालो खो, माणवक । अत्थि मे अज्ज भेसज्जमत्ता पीता । अप्पेवनाम स्वेपि उपसङ्कमेय्याम कालञ्च समयञ्च उपादाया’ति । एत्तावतापि खो, भो, कतमेव एतं, यतो खो सो भवं आनन्दो ओकासमकासि स्वातनायपि उपसङ्कमनाया”ति ।

४४८. अथ खो आयस्मा आनन्दो तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय चेतकेन भिक्खुना पच्छासमणेन येन सुभस्स माणवस्स तोदेय्यपुत्तस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि ।

अथ खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “भवज्झि आनन्दो तस्स भोतो गोतमस्स दीघरत्तं उपट्ठाको सन्तिकावचरो समीपचारी ।

भवमेतं आनन्दो जानेय्य, येसं सो भवं गोतमो धम्मनं वण्णवादी अहोसि, यत्थ च इमं जनतं समादपेसि निवेसेसि पतिट्ठापेसि । कतमेसानं खो, भो आनन्द, धम्मनं सो भवं गोतमो वण्णवादी अहोसि; कत्थ च इमं जनतं समादपेसि निवेसेसि पतिट्ठापेसी”ति?

४४९. “तिण्णं खो, माणव, खन्धानं सो भगवा वण्णवादी अहोसि; एत्थ च इमं जनतं समादपेसि निवेसेसि पतिट्ठापेसि । कतमेसं तिण्णं? अरियस्स सीलक्खन्धस्स, अरियस्स समाधिक्खन्धस्स, अरियस्स पज्जाक्खन्धस्स । इमेसं खो, माणव, तिण्णं खन्धानं सो भगवा वण्णवादी अहोसि; एत्थ च इमं जनतं समादपेसि निवेसेसि पतिट्ठापेसी”ति ।

सीलक्खन्धो

४५०. “कतमो पन सो, भो आनन्द, अरियो सीलक्खन्धो, यस्स सो भवं गोतमो वण्णवादी अहोसि, यत्थ च इमं जनतं समादपेसि निवेसेसि पतिट्ठापेसी”ति?

“इध, माणव, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यज्जनं केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । तं धम्मं सुणाति गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अज्जतरस्मिं वा कुले पच्चाजातो । सो तं धम्मं सुत्वा तथागते सद्धं पटिलभति । सो तेन सद्धापटिलाभेन समन्नागतो इति पटिसज्जिक्खति — ‘सम्बाधो घरावासो रजोपथो, अब्भोकासो पब्बज्जा, नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सद्धलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं । यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्य’न्ति । सो अपरेन समयेन अप्पं वा भोगक्खन्धं पहाय महन्तं वा भोगक्खन्धं पहाय अप्पं वा जातिपरिवट्ठं पहाय महन्तं वा जातिपरिवट्ठं पहाय केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजति । सो एवं पब्बजितो समानो पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरति, आचारगोचरसम्पन्नो, अनुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु, कायकम्मवचीकम्मेन समन्नागतो कुसलेन, परिसुद्धाजीवो, सीलसम्पन्नो, इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो, सतिसम्पज्जेन समन्नागतो, सन्तुट्ठो ।

४५१. “कथञ्च, माणव, भिक्खु सीलसम्पन्नो होति? इध, माणव, भिक्खु पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति, निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो, सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति । यम्पि, माणव, भिक्खु पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति, निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो, सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति; इदम्पिस्स होति सीलस्मिं । (यथा १९४ याव २१० अनुच्छेदेसु एवं वित्थारेतब्बं) ।

“यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्धादेय्यानि भोजनानि भुज्जित्वा ते एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीवितं कप्पेन्ति, सेय्यथिदं — सन्तिकम्मं पणिधिकम्मं भूतकम्मं भूरिकम्मं वस्सकम्मं वोस्सकम्मं वत्थुकम्मं वत्थुपरिकम्मं आचमनं न्हापनं जुहनं वमनं विरेचनं उद्धंविरेचनं अधोविरेचनं सीसविरेचनं कण्णतेलं नेत्तत्तप्पनं नत्थुकम्मं अज्जनं पच्चज्जनं सालाकियं सल्लकत्तियं दारकतिकिच्छा मूलभेसज्जानं अनुप्पदानं ओसधीनं पटिमोक्खो इति वा इति एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो होति । यम्पि, माणव, भिक्खु यथा वा पनेके भोन्तो समणब्राह्मणा सद्धादेय्यानि भोजनानि भुज्जित्वा ते एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीवितं कप्पेन्ति, सेय्यथिदं, सन्तिकम्मं पणिधिकम्मं...

पे०... ओसधीनं पटिमोक्खो इति वा इति एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो होति । इदम्पिस्स होति सीलस्मिं ।

४५२. “स खो सो [अयं खो सो (क०)], माणव, भिक्खु एवं सीलसम्पन्नो न कुतोचि भयं समनुपस्सति, यदिदं सीलसंवरतो । सेय्यथापि, माणव, राजा खत्तियो मुद्भावसित्तो निहतपच्चामित्तो न कुतोचि भयं समनुपस्सति, यदिदं पच्चत्थिकतो । एवमेव खो, माणव, भिक्खु एवं सीलसम्पन्नो न कुतोचि भयं समनुपस्सति, यदिदं सीलसंवरतो । सो इमिना अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो अज्झत्तं अनवज्जसुखं पटिसंवेदेति । एवं खो, माणव, भिक्खु सीलसम्पन्नो होति ।

४५३. “अयं खो सो, माणव, अरियो सीलक्खन्धो यस्स सो भगवा वण्णवादी अहोसि, यत्थ च इमं जनतं समादपेसि निवेसेसि पतिट्ठापेसि । अत्थि चेवेत्थ उत्तरिकरणीय”न्ति ।

“अच्छरियं, भो आनन्द, अब्भुतं, भो आनन्द! सो चायं, भो आनन्द, अरियो सीलक्खन्धो परिपुण्णो, नो अपरिपुण्णो । एवं परिपुण्णं चाहं, भो, आनन्द, अरियं सीलक्खन्धं इतो बहिद्वा अज्जेसु समणब्राह्मणेसु न समनुपस्सामि । एवं परिपुण्णञ्च, भो आनन्द, अरियं सीलक्खन्धं इतो बहिद्वा अज्जे समणब्राह्मणा अत्तनि समनुपस्सेय्युं, ते तावतकेनेव अत्तमना अस्सु — ‘अलमेत्तावता, कतमेत्तावता, अनुप्पत्तो नो सामज्जत्थो, नत्थि नो किञ्चि उत्तरिकरणीय’न्ति । अथ च पन भवं आनन्दो एवमाह — ‘अत्थि चेवेत्थ उत्तरिकरणीय’”न्ति [इमस्स अनन्तरं सी० पी० पोत्थकेसु “पठमभाणवारं”ति पाठो दिस्सति] ।

समाधिकक्खन्धो

४५४. “कतमो पन सो, भो आनन्द, अरियो समाधिकक्खन्धो, यस्स सो भवं गोतमो वण्णवादी अहोसि, यत्थ च इमं जनतं समादपेसि निवेसेसि पतिट्ठापेसी”ति?

“कथञ्च, माणव, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति? इध, माणव, भिक्खु चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही; यत्त्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युं तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जति । सोतेन सद्दं सुत्वा... पे०... घानेन गन्धं घायित्वा... जिह्वाय रसं सायित्वा... कायेन फोड्डब्बं फुसित्वा... मनसा धम्मं विज्जाय न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही; यत्त्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युं तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये संवरं आपज्जति । सो इमिना अरियेन इन्द्रियसंवरेन समन्नागतो अज्झत्तं अब्यासेकसुखं पटिसंवेदेति । एवं खो, माणव, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ।

४५५. “कथञ्च, माणव, भिक्खु सतिसम्पज्जनेन समन्नागतो होति? इध, माणव, भिक्खु अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति, आलोकिते विलोकिते सम्पजानकारी होति, समिज्जिते पसारिते सम्पजानकारी होति, सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे सम्पजानकारी होति, असिते पीते खायिते सायिते सम्पजानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजानकारी होति, गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति । एवं खो, माणव, भिक्खु सतिसम्पज्जनेन समन्नागतो होति ।

४५६. “कथञ्च, माणव, भिक्खु सन्तुट्ठो होति? इध, माणव, भिक्खु सन्तुट्ठो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन

कुच्छिपरिहारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति, समादायेव पक्कमति । सेय्यथापि, माणव, पक्खी सकुणो येन येनेव डेति, सपत्तभारोव डेति; एवमेव खो, माणव, भिक्खु सन्तुट्ठो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन कुच्छिपरिहारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति, समादायेव पक्कमति । एवं खो, माणव, भिक्खु सन्तुट्ठो होति ।

४५७. “सो इमिना च अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो, इमिना च अरियेन इन्द्रियसंवरेण समन्नागतो, इमिना च अरियेन सतिसम्पज्ज्जेन समन्नागतो, इमाय च अरियाय सन्तुट्ठिया समन्नागतो विवित्तं सेनासनं भजति अरज्जं रुक्खमूलं पब्बतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुज्जं । सो पच्छाभत्तं पिण्डपातप्पटिक्कन्तो निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा, उज्जुं कायं पणिधाय, परिमुखं सति उपट्टपेत्वा ।

४५८. “सो अभिज्झं लोके पहाय विगताभिज्झेण चेतसा विहरति अभिज्झाय चित्तं परिसोधेति । ब्यापादपदोसं पहाय अब्यापन्नचित्तो विहरति सब्बपाणभूतहितानुकम्पी ब्यापादपदोसा चित्तं परिसोधेति । थिनमिद्धं पहाय विगतथिनमिद्धो विहरति आलोकसज्जी सतो सम्पजानो, थिनमिद्धा चित्तं परिसोधेति । उद्धच्चकुक्कुच्चं पहाय अनुद्धतो विहरति अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो उद्धच्चकुक्कुच्चा चित्तं परिसोधेति । विचिकिच्छं पहाय तिण्णविचिकिच्छो विहरति अकथंकथी कुसलेसु धम्मेषु, विचिकिच्छाय चित्तं परिसोधेति ।

४५९. “सेय्यथापि, माणव, पुरिसो इणं आदाय कम्मन्ते पयोजेय्य । तस्स ते कम्मन्ता समिज्झेय्युं । सो यानि च पोरानानि इणमूलानि तानि च व्यन्तिं करेय्य, सिया चस्स उत्तरिं अवसिट्ठं दारभरणाय । तस्स एवमस्स — ‘अहं खो पुब्बे इणं आदाय कम्मन्ते पयोजेसिं । तस्स मे ते कम्मन्ता समिज्झिंसु । सोहं यानि च पोरानानि इणमूलानि तानि च व्यन्तिं अकासिं, अत्थि च मे उत्तरिं अवसिट्ठं दारभरणायांति । सो ततोनिदानं लभेथ पामोज्जं, अधिगच्छेय्य सोमनस्सं ।

४६०. “सेय्यथापि, माणव, पुरिसो आबाधिको अस्स दुक्खितो बाळ्हगिलानो; भत्तज्चस्स नच्छादेय्य, न चस्स काये बलमत्ता । सो अपरेण समयेन तम्हा आबाधा मुच्चेय्य, भत्तज्चस्स छादेय्य, सिया चस्स काये बलमत्ता । तस्स एवमस्स — ‘अहं खो पुब्बे आबाधिको अहोसिं दुक्खितो बाळ्हगिलानो, भत्तज्च मे नच्छादेसि, न च मे आसि काये बलमत्ता । सोम्हि एतरहि तम्हा आबाधा मुत्तो भत्तज्च मे छादेति, अत्थि च मे काये बलमत्तांति । सो ततोनिदानं लभेथ पामोज्जं, अधिगच्छेय्य सोमनस्सं ।

४६१. “सेय्यथापि, माणव, पुरिसो बन्धनागारे बद्धो अस्स । सो अपरेण समयेन तम्हा बन्धनागारा मुच्चेय्य सोत्थिना अब्भयेन, न चस्स किज्चि भोगानं वयो । तस्स एवमस्स — ‘अहं खो पुब्बे बन्धनागारे बद्धो अहोसिं । सोम्हि एतरहि तम्हा बन्धनागारा मुत्तो सोत्थिना अब्भयेन, नत्थि च मे किज्चि भोगानं वयो’ति । सो ततोनिदानं लभेथ पामोज्जं, अधिगच्छेय्य सोमनस्सं ।

४६२. “सेय्यथापि, माणव, पुरिसो दासो अस्स अनत्ताधीनो पराधीनो न येनकामंगमो । सो अपरेण समयेन तम्हा दासब्या मुच्चेय्य, अत्ताधीनो अपराधीनो भुजिस्सो येनकामंगमो । तस्स एवमस्स — ‘अहं खो पुब्बे दासो अहोसिं अनत्ताधीनो पराधीनो न येनकामंगमो । सोम्हि एतरहि तम्हा दासब्या मुत्तो अत्ताधीनो अपराधीनो भुजिस्सो येनकामंगमो’ति । सो ततोनिदानं लभेथ पामोज्जं, अधिगच्छेय्य सोमनस्सं ।

४६३. “सेय्यथापि, माणव, पुरिसो सधनो सभोगो कन्तारद्धानमगं पटिपज्जेय्य दुब्बिक्खं सप्पटिभयं । सो अपरेण

समयेन तं कन्तारं नित्थरेय्य, सोत्थिना गामन्तं अनुपापुणेय्य खेमं अप्पटिभयं । तस्स एवमस्स — ‘अहं खो पुब्बे सधनो सभोगो कन्तारद्धानमगं पटिपज्जिं दुब्भिकखं सप्पटिभयं । सोम्हि एतरहि कन्तारं नित्थिण्णो, सोत्थिना गामन्तं अनुप्पत्तो खेमं अप्पटिभयं’न्ति । सो ततोनिदानं लभेथ पामोज्जं, अधिगच्छेय्य सोमनस्सं ।

४६४. “एवमेव खो, माणव, भिक्खु यथा इणं यथा रोगं यथा बन्धनागारं यथा दासब्बं यथा कन्तारद्धानमगं, एवं इमे पञ्च नीवरणे अप्पहीने अत्तनि समनुपस्सति ।

४६५. “सेय्यथापि, माणव, यथा आणण्यं यथा आरोग्यं यथा बन्धनामोक्खं यथा भुजिस्सं यथा खेमन्तभूमिं । एवमेव भिक्खु इमे पञ्च नीवरणे पहीने अत्तनि समनुपस्सति ।

४६६. “तस्सिमे पञ्च नीवरणे पहीने अत्तनि समनुपस्सतो पामोज्जं जायति, पमुदितस्स पीति जायति, पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति, पस्सद्भकायो सुखं वेदेति, सुखिनो चित्तं समाधियति ।

४६७. “सो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मोहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं विवेकजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स विवेकजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति ।

“सेय्यथापि, माणव, दक्खो न्हापको वा न्हापकन्तेवासी वा कंसथाले न्हानीयचुण्णानि आकिरित्वा उदकेन परिप्फोसकं परिप्फोसकं सन्देय्य । सायं न्हानीयपिण्डि स्नेहानुगता स्नेहपरेता सन्तरबाहिरा फुटा स्नेहेन, न च पग्घरणी । एवमेव खो, माणव, भिक्खु इममेव कायं विवेकजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स विवेकजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति । यम्पि, माणव, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मोहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं विवेकजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स विवेकजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति । इदम्पिस्स होति समाधिस्मिं ।

४६८. “पुन चपरं, माणव, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं समाधिजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स समाधिजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति ।

“सेय्यथापि, माणव, उदकरहदो गम्भीरो उब्भिदोदको । तस्स नेवस्स पुरत्थिमाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, न दक्खिणाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, न पच्छिमाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, न उत्तराय दिसाय उदकस्स आयमुखं, देवो च न कालेन कालं सम्मा धारं अनुपवेच्छेय्य । अथ खो तम्हाव उदकरहदा सीता वारिधारा उब्भिज्जित्वा तमेव उदकरहदं सीतेन वारिना अभिसन्देय्य परिसन्देय्य परिपूरेय्य परिप्फरेय्य, नास्स किञ्चि सब्बावतो उदकरहदस्स सीतेन वारिना अप्फुटं अस्स । एवमेव खो, माणव, भिक्खु... पे०... यम्पि, माणव, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा... पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, सो इममेव कायं समाधिजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स समाधिजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति । इदम्पिस्स होति समाधिस्मिं ।

४६९. “पुन चपरं, माणव, भिक्खु पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो सम्पजानो, सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — “उपेक्खको सतिमा सुखविहारी”ति, ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं निप्पीतिकेन सुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स निप्पीतिकेन सुखेन अप्फुटं होति ।

“सेय्यथापि, माणव, उप्पलिनियं वा पदुमिनियं वा पुण्डरीकिनियं वा अप्पेक्कच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि उदके संवड्ढानि उदकानुगगतानि अन्तोनिमुग्गपोसीनि, तानि याव चग्गा याव च मूला सीतेन वारिना अभिसन्नानि परिसन्नानि परिपूरानि परिप्फुटानि, नास्स किञ्चि सब्बावतं उप्पलानं वा पदुमानं वा पुण्डरीकानं वा सीतेन वारिना अप्फुटं अस्स । एवमेव खो, माणव, भिक्खु... पे०... यम्पि, माणव, भिक्खु पीतिया च विरागा... पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं निप्पीतिकेन सुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स निप्पीतिकेन सुखेन अप्फुटं होति । इदम्पिस्स होति समाधिस्मिं ।

४७०. “पुन चपरं, माणव, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन फरित्वा निसिन्नो होति; नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन अप्फुटं होति ।

“सेय्यथापि, माणव, पुरिसो ओदातेन वत्थेन ससीसं पारुपित्वा निसिन्नो अस्स, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स ओदातेन वत्थेन अप्फुटं अस्स । एवमेव खो, माणव, भिक्खु... पे०... यम्पि, माणव, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन फरित्वा निसिन्नो होति; नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन अप्फुटं होति । इदम्पिस्स होति समाधिस्मिं ।

४७१. “अयं खो सो, माणव, अरियो समाधिक्खन्धो यस्स सो भगवा वण्णवादी अहोसि, यत्थ च इमं जनतं समादपेसि निवेसेसि पतिट्ठापेसि । अत्थि चेवेत्थ उत्तरिकरणीय”न्ति ।

“अच्छरियं, भो आनन्द, अब्भुतं, भो आनन्द! सो चायं, भो आनन्द, अरियो समाधिक्खन्धो परिपुण्णो, नो अपरिपुण्णो । एवं परिपुण्णं चाहं, भो आनन्द, अरियं समाधिक्खन्धं इतो बहिद्धा अज्जेसु समणब्राह्मणेसु न समनुपस्सामि । एवं परिपुण्णञ्च, भो आनन्द, अरियं समाधिक्खन्धं इतो बहिद्धा अज्जे समणब्राह्मणा अत्तनि समनुपस्सेय्युं, ते तावतकेनेव अत्तमना अस्सु — ‘अलमेत्तावता, कतमेत्तावता, अनुप्पत्तो नो सामज्जत्थो, नत्थि नो किञ्चि उत्तरिकरणीय”न्ति । अथ च पन भवं आनन्दो एवमाह — ‘अत्थि चेवेत्थ उत्तरिकरणीय”न्ति ।

पज्जाक्खन्धो

४७२. “कतमो पन सो, भो आनन्द, अरियो पज्जाक्खन्धो, यस्स भो भवं गोतमो वण्णवादी अहोसि, यत्थ च इमं जनतं समादपेसि निवेसेसि पतिट्ठापेसी”ति?

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते जाणदस्सनाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो एवं पजानाति — ‘अयं खो मे कायो रूपी चातुमहाभूतिको

मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासूपचयो अनिच्छुच्छादनपरिमहनभेदनविद्धंसनधम्मो; इदञ्च पन मे विज्जाणं एत्थ सितं एत्थ पटिबद्धन्ति ।

“सेय्यथापि, माणव, मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अटुंसो सुपरिकम्मकतो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो सब्बाकारसम्पन्नो । तत्रास्स सुत्तं आवुत्तं नीलं वा पीतं वा लोहितं वा ओदातं वा पण्डुसुत्तं वा । तमेनं चक्खुमा पुरिसो हत्थे करित्वा पच्चवेक्खेय्य — ‘अयं खो मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अटुंसो सुपरिकम्मकतो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो सब्बाकारसम्पन्नो । तत्रिदं सुत्तं आवुत्तं नीलं वा पीतं वा लोहितं वा ओदातं वा पण्डुसुत्तं वा’ति । एवमेव खो, माणव, भिक्खु एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते जाणदस्सनाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो एवं पजानाति — ‘अयं खो मे कायो रूपी चातुमहाभूतिको मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासूपचयो अनिच्छुच्छादनपरिमहनभेदन-विद्धंसनधम्मो । इदञ्च पन मे विज्जाणं एत्थ सितं एत्थ पटिबद्धन्ति । यम्पि, माणव, भिक्खु एवं समाहिते चित्ते...पे०... आनेज्जप्पत्ते जाणदस्सनाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो एवं पजानाति...पे०... एत्थ पटिबद्धन्ति । इदम्पिस्स होति पज्जाय ।

४७३. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते मनोमयं कायं अभिनिम्मानाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो इमम्हा काया अज्जं कायं अभिनिम्मिनाति रूपिं मनोमयं सब्बङ्गपच्चङ्गिं अहीनिन्द्रियं ।

“सेय्यथापि, माणव, पुरिसो मुज्जम्हा ईसिकं पवाहेय्य । तस्स एवमस्स — ‘अयं मुज्जो अयं ईसिका; अज्जो मुज्जो अज्जा ईसिका; मुज्जम्हा त्वेव ईसिका पवाळ्हा’ति । सेय्यथा वा पन, माणव, पुरिसो असिं कोसिया पवाहेय्य । तस्स एवमस्स — ‘अयं असि, अयं कोसि; अज्जो असि, अज्जा कोसि; कोसिया त्वेव असि पवाळ्हा’ति । सेय्यथा वा पन, माणव, पुरिसो अहिं करण्डा उद्धरेय्य । तस्स एवमस्स — ‘अयं अहि, अयं करण्डो; अज्जो अहि, अज्जो करण्डो; करण्डा त्वेव अहि उद्धतो’ति । एवमेव खो, माणव, भिक्खु...पे०... यम्पि, माणव, भिक्खु एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते मनोमयं कायं अभिनिम्मानाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति...पे०... । इदम्पिस्स होति पज्जाय ।

४७४. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते इद्धिविधाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति । एकोपि हुत्वा बहुधा होति, बहुधापि हुत्वा एको होति । आविभावं तिरोभावं तिरोकुट्टं तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमानो गच्छति सेय्यथापि आकासे । पथवियापि उम्मुज्जनिमुज्जं करोति, सेय्यथापि उदके । उदकेपि अभिज्जमाने गच्छति सेय्यथापि पथवियं । आकासेपि पल्लङ्केन कमति सेय्यथापि पक्खी सकुणो । इमेपि चन्दिमसूरिये एवं महिद्धिके एवं महानुभावे पाणिना परामसति परिमज्जति । याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति ।

“सेय्यथापि, माणव, दक्खो कुम्भकारो वा कुम्भकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकताय मत्तिकाय यज्जदेव भाजनविकतिं आकङ्खेय्य, तं तदेव करेय्य अभिनिष्पादेय्य । सेय्यथा वा पन, माणव, दक्खो दन्तकारो वा दन्तकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकतस्मिं दन्तस्मिं यज्जदेव दन्तविकतिं आकङ्खेय्य, तं तदेव करेय्य अभिनिष्पादेय्य । सेय्यथा वा पन, माणव, दक्खो सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकतस्मिं सुवण्णस्मिं यज्जदेव सुवण्णविकतिं आकङ्खेय्य, तं तदेव करेय्य अभिनिष्पादेय्य । एवमेव खो, माणव, भिक्खु ...पे०... यम्पि माणव भिक्खु एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे

परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते इद्धिविधाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति । एकोपि हुत्वा बहुधा होति ...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति । इदम्पिस्स होति पज्जाय ।

४७५. “सो एवं समाहिते चित्ते...पे०... आनेज्जप्पत्ते दिब्बाय सोतधातुया चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय उभो सद्दे सुणाति दिब्बे च मानुसे च ये दूरे सन्तिके च । सेय्यथापि, माणव, पुरिसो अद्धानमगगप्पटिपन्नो । सो सुणेय्य भेरिसद्दम्पि मुदिङ्गसद्दम्पि सङ्खपणवदिन्दिमसद्दम्पि । तस्स एवमस्स — ‘भेरिसद्दो इतिपि मुदिङ्गसद्दो इतिपि सङ्खपणवदिन्दिमसद्दो इति’पि [इतिपीति (क०)] । एवमेव खो, माणव, भिक्खु...पे०... । यम्पि माणव, भिक्खु एवं समाहिते चित्ते...पे०... आनेज्जप्पत्ते दिब्बाय सोतधातुया चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय उभो सद्दे सुणाति दिब्बे च मानुसे च ये दूरे सन्तिके च । इदम्पिस्स होति पज्जाय ।

४७६. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते चेतोपरियञ्जाणाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो परसत्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानाति, ‘सरागं वा चित्तं सरागं चित्तं’न्ति पजानाति, ‘वीतरागं वा चित्तं वीतरागं चित्तं’न्ति पजानाति, ‘सदोसं वा चित्तं सदोसं चित्तं’न्ति पजानाति, ‘वीतदोसं वा चित्तं वीतदोसं चित्तं’न्ति पजानाति, ‘समोहं वा चित्तं समोहं चित्तं’न्ति पजानाति, ‘वीतमोहं वा चित्तं वीतमोहं चित्तं’न्ति पजानाति, ‘सङ्खित्तं वा चित्तं सङ्खित्तं चित्तं’न्ति पजानाति, ‘विक्खित्तं वा चित्तं विक्खित्तं चित्तं’न्ति पजानाति, ‘महग्गतं वा चित्तं महग्गतं चित्तं’न्ति पजानाति, ‘अमहग्गतं वा चित्तं अमहग्गतं चित्तं’न्ति पजानाति, ‘सउत्तरं वा चित्तं सउत्तरं चित्तं’न्ति पजानाति, ‘अनुत्तरं वा चित्तं अनुत्तरं चित्तं’न्ति पजानाति, ‘समाहितं वा चित्तं समाहितं चित्तं’न्ति पजानाति, ‘असमाहितं वा चित्तं असमाहितं चित्तं’न्ति पजानाति, ‘विमुत्तं वा चित्तं विमुत्तं चित्तं’न्ति पजानाति, ‘अविमुत्तं वा चित्तं अविमुत्तं चित्तं’न्ति पजानाति ।

“सेय्यथापि, माणव, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा मण्डनजातिको आदासे वा परिसुद्धे परियोदाते अच्छे वा उदकपत्ते सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो सकणिकं वा सकणिकन्ति जानेय्य, अकणिकं वा अकणिकन्ति जानेय्य । एवमेव खो, माणव, भिक्खु...पे०... यम्पि, माणव, भिक्खु एवं समाहिते...पे०... आनेज्जप्पत्ते चेतोपरियञ्जाणाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो परसत्तानं पुरपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानाति, सरागं वा चित्तं सरागं चित्तन्ति पजानाति...पे०... अविमुत्तं वा चित्तं अविमुत्तं चित्तन्ति पजानाति । इदम्पिस्स होति पज्जाय ।

४७७. “सो एवं समाहिते चित्ते...पे०... आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सतिञ्जाणाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । सेय्यथिदं, एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो तिस्सोपि जातियो चतस्सोपि जातियो पञ्चपि जातियो दसपि जातियो वीसम्पि जातियो तिसम्पि जातियो चत्तालीसम्पि जातियो पज्जासम्पि जातियो जातिसतम्पि जातिसहस्सम्पि जातिसतसहस्सम्पि अनेकेपि संवट्टकप्पे अनेकेपि विवट्टकप्पे अनेकेपि संवट्टविवट्टकप्पे — ‘अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो । सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो; सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति ।

“सेय्यथापि, माणव, पुरिसो सकम्हा गामा अज्जं गामं गच्छेय्य; तम्हापि गामा अज्जं गामं गच्छेय्य; सो तम्हा गामा

सकंयेव गामं पच्चागच्छेय्य । तस्स एवमस्स — ‘अहं खो सकम्हा गामा अमुं गामं अगच्छिं, तत्र एवं अट्ठासिं एवं निसीदिं एवं अभासिं एवं तुण्ही अहोसिं । सो तम्हापि गामा अमुं गामं गच्छिं, तत्रापि एवं अट्ठासिं एवं निसीदिं एवं अभासिं एवं तुण्ही अहोसिं । सोम्हि तम्हा गामा सकंयेव गामं पच्चागतो’ति । एवमेव खो, माणव, भिक्खु...पे०... यम्पि, माणव, भिक्खु एवं समाहिते चित्ते...पे०... आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सतिजाणाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । इदम्पिस्स होति पज्जाय ।

४७८. “सो एवं समाहिते चित्ते...पे०... आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपातजाणाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते, यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति — ‘इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना । ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना । इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना । ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना’ति । इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते, यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति ।

“सेय्यथापि, माणव, मज्झेसिङ्घाटके पासादो, तत्थ चक्खुमा पुरिसो ठितो पस्सेय्य मनुस्से गेहं पविसन्तेपि निक्खमन्तेपि रथिकायपि वीथिं सज्जरन्ते मज्झेसिङ्घाटके निसिन्नेपि । तस्स एवमस्स — ‘एते मनुस्सा गेहं पविसन्ति, एते निक्खमन्ति, एते रथिकाय वीथिं सज्जरन्ति, एते मज्झेसिङ्घाटके निसिन्ना’ति । एवमेव खो, माणव, भिक्खु...पे०... यम्पि, माणव, भिक्खु एवं समाहिते चित्ते...पे०... आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपातजाणाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते, यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । इदम्पिस्स होति पज्जाय ।

४७९. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं खयजाणाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो इदं दुक्खन्ति यथाभूतं पजानाति, अयं दुक्खसमुदयोति यथाभूतं पजानाति, अयं दुक्खनिरोधोति यथाभूतं पजानाति, अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदाति यथाभूतं पजानाति; इमे आसवाति यथाभूतं पजानाति, अयं आसवसमुदयोति यथाभूतं पजानाति, अयं आसवनिरोधोति यथाभूतं पजानाति, अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदाति यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवापि चित्तं विमुच्चति, भवासवापि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवापि चित्तं विमुच्चति, विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानाति ।

“सेय्यथापि, माणव, पब्बतसङ्खेपे उदकरहदो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो । तत्थ चक्खुमा पुरिसो तीरे ठितो पस्सेय्य सिप्पिकसम्बुकम्पि सक्खरकथलम्पि मच्छगुम्बम्पि चरन्तम्पि तिट्ठन्तम्पि । तस्स एवमस्स — ‘अयं खो उदकरहदो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो । तत्रिमे सिप्पिकसम्बुकापि सक्खरकथलापि मच्छगुम्बापि चरन्तिपि तिट्ठन्तिपी’ति । एवमेव खो, माणव, भिक्खु...पे०... यम्पि, माणव, भिक्खु एवं समाहिते चित्ते...पे०... आनेज्जप्पत्ते आसवानं खयजाणाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति । सो इदं दुक्खन्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... आसवनिरोधगामिनी पटिपदाति यथाभूतं

पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवापि चित्तं विमुच्चति, भवासवापि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवापि चित्तं विमुच्चति, विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं होति, ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानाति । इदम्पिस्स होति पज्जाय ।

४८०. “अयं खो, सो माणव, अरियो पज्जाक्खन्धो यस्स सो भगवा वण्णवादी अहोसि, यत्थ च इमं जनतं समादपेसि निवेसेसि पतिट्ठापेसि । नत्थि चेवेत्थ उत्तरिकरणीय”न्ति ।

“अच्छरियं, भो आनन्द, अब्भुतं, भो आनन्द! सो चायं, भो आनन्द, अरियो पज्जाक्खन्धो परिपुण्णो, नो अपरिपुण्णो । एवं परिपुण्णं चाहं, भो आनन्द, अरियं पज्जाक्खन्धं इतो बहिद्वा अज्जेसु समणब्राह्मणेसु न समनुपस्सामि । नत्थि चेवेत्थ [न समनुपस्सामि...पे०... नत्थि नो किञ्चि (स्या० क०)] उत्तरिकरणीयं [उत्तरिं करणीयन्ति (सी० स्या० पी०) उत्तरिकरणीयन्ति (क०)] । अभिक्कन्तं, भो आनन्द, अभिक्कन्तं, भो आनन्द! सेय्यथापि, भो आनन्द, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मगं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ति । एवमेवं भोता आनन्देन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं, भो आनन्द, तं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्घञ्च । उपासकं मं भवं आनन्दो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

सुभसुत्तं निड्डितं दसमं ।

११. केवट्सुत्तं

केवट्टगहपतिपुत्तवत्थु

४८१. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा नाळन्दायं विहरति पावारिकम्बवने । अथ खो केवट्टो गहपतिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो केवट्टो गहपतिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “अयं, भन्ते, नाळन्दा इद्वा चेव फीता च बहुजना आकिण्णमनुस्सा भगवति अभिप्पसन्ना । साधु, भन्ते, भगवा एकं भिक्खुं समादिसत्तु, यो उत्तरिमनुस्सधम्मा, इद्धिपाटिहारियं करिस्सति; एवायं नाळन्दा भिय्योसो मत्ताय भगवति अभिप्पसीदिस्सती”ति । एवं वुत्ते, भगवा केवट्टं गहपतिपुत्तं एतदवोच — “न खो अहं, केवट्ट, भिक्खूनं एवं धम्मं देसेमि — एथ तुम्हे, भिक्खवे, गिहीनं ओदातवसनानं उत्तरिमनुस्सधम्मा इद्धिपाटिहारियं करोथा”ति ।

४८२. दुतियम्पि खो केवट्टो गहपतिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “नाहं, भन्ते, भगवन्तं धंसेमि; अपि च, एवं वदामि — ‘अयं, भन्ते, नाळन्दा इद्वा चेव फीता च बहुजना आकिण्णमनुस्सा भगवति अभिप्पसन्ना । साधु, भन्ते, भगवा एकं भिक्खुं समादिसत्तु, यो उत्तरिमनुस्सधम्मा इद्धिपाटिहारियं करिस्सति; एवायं नाळन्दा भिय्योसो मत्ताय भगवति अभिप्पसीदिस्सती”ति । दुतियम्पि खो भगवा केवट्टं गहपतिपुत्तं एतदवोच — “न खो अहं, केवट्ट, भिक्खूनं एवं धम्मं देसेमि — एथ तुम्हे, भिक्खवे, गिहीनं ओदातवसनानं उत्तरिमनुस्सधम्मा इद्धिपाटिहारियं करोथा”ति ।

ततियम्पि खो केवट्टो गहपतिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “नाहं, भन्ते, भगवन्तं धंसेमि; अपि च, एवं वदामि — ‘अयं, भन्ते, नाळन्दा इद्वा चेव फीता च बहुजना आकिण्णमनुस्सा भगवति अभिप्पसन्ना । साधु, भन्ते, भगवा एकं भिक्खुं समादिसत्तु, यो उत्तरिमनुस्सधम्मा इद्धिपाटिहारियं करिस्सति । एवायं नाळन्दा भिय्योसो मत्ताय भगवति

अभिप्पसीदिस्सती'ति ।

इद्धिपाटिहारियं

४८३. “तीणि खो इमानि, केवट्ट, पाटिहारियानि मया सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा पवेदितानि । कतमानि तीणि? इद्धिपाटिहारियं, आदेसनापाटिहारियं, अनुसासनीपाटिहारियं ।

४८४. “कतमञ्च, केवट्ट, इद्धिपाटिहारियं? इध, केवट्ट, भिक्खु अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति । एकोपि हुत्वा बहुधा होति, बहुधापि हुत्वा एको होति; आविभावं तिरोभावं तिरोकुट्टं तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमानो गच्छति सेय्यथापि आकासे; पथवियापि उम्मुज्जनिमुज्जं करोति सेय्यथापि उदके; उदकेपि अभिज्जमाने गच्छति सेय्यथापि पथवियं; आकासेपि पल्लङ्केन कमति सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमेपि चन्दिमसूरिये एवं महिद्धिके एवं महानुभावे पाणिना परामसति परिमज्जति; याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति ।

“तमेनं अञ्जतरो सद्धो पसन्नो पस्सति तं भिक्खुं अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोतं — एकोपि हुत्वा बहुधा होतं, बहुधापि हुत्वा एको होतं; आविभावं तिरोभावं; तिरोकुट्टं तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमानं गच्छन्तं सेय्यथापि आकासे; पथवियापि उम्मुज्जनिमुज्जं करोतं सेय्यथापि उदके; उदकेपि अभिज्जमाने गच्छन्तं सेय्यथापि पथवियं; आकासेपि पल्लङ्केन कमन्तं सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमेपि चन्दिमसूरिये एवं महिद्धिके एवं महानुभावे पाणिना परामसन्तं परिमज्जन्तं याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेन्तं ।

“तमेनं सो सद्धो पसन्नो अञ्जतरस्स अस्सद्धस्स अप्पसन्नस्स आरोचेति — ‘अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो, समणस्स महिद्धिकता महानुभावता । अमाहं भिक्खुं अहसं अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोतं — एकोपि हुत्वा बहुधा होतं, बहुधापि हुत्वा एको होतं...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेन्तं’न्ति ।

“तमेनं सो अस्सद्धो अप्पसन्नो तं सद्धं पसन्नं एवं वदेय्य — ‘अत्थि खो, भो, गन्धारी नाम विज्जा । ताय सो भिक्खु अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — एकोपि हुत्वा बहुधा होति, बहुधापि हुत्वा एको होति...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेती’ति ।

“तं किं मज्जसि, केवट्ट, अपि नु सो अस्सद्धो अप्पसन्नो तं सद्धं पसन्नं एवं वदेय्या’ति? “वदेय्य, भन्ते’ति । “इमं खो अहं, केवट्ट, इद्धिपाटिहारिये आदीनवं सम्पस्समानो इद्धिपाटिहारियेन अट्ठीयामि हरायामि जिगुच्छामि” ।

आदेसनापाटिहारियं

४८५. “कतमञ्च, केवट्ट, आदेसनापाटिहारियं? इध, केवट्ट, भिक्खु परसत्तानं परपुग्गलानं चित्तम्पि आदिसति, चेतसिकम्पि आदिसति, वितक्कितम्पि आदिसति, विचारितम्पि आदिसति — ‘एवम्पि ते मनो, इत्थम्पि ते मनो, इतिपि ते चित्तं’न्ति ।

“तमेनं अञ्जतरो सद्धो पसन्नो पस्सति तं भिक्खुं परसत्तानं परपुग्गलानं चित्तम्पि आदिसन्तं, चेतसिकम्पि आदिसन्तं, वितक्कितम्पि आदिसन्तं, विचारितम्पि आदिसन्तं — ‘एवम्पि ते मनो, इत्थम्पि ते मनो, इतिपि ते चित्तं’न्ति ।

तमेनं सो सद्धो पसन्नो अज्जरस्स अस्सद्धस्स अप्पसन्नस्स आरोचेति — ‘अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो, समणस्स महिद्धिकता महानुभावता । अमाहं भिक्खुं अहसं परसत्तानं परपुग्गलानं चित्तम्पि आदिसन्तं, चेतसिकम्पि आदिसन्तं, वितक्कितम्पि आदिसन्तं, विचारितम्पि आदिसन्तं — “एवम्पि ते मनो, इत्थम्पि ते मनो, इतिपि ते चित्तं”’न्ति ।

“तमेनं सो अस्सद्धो अप्पसन्नो तं सद्धं पसन्नं एवं वदेय्य — ‘अत्थि खो, भो, मणिका नाम विज्जा; तां सो भिक्खु परसत्तानं परपुग्गलानं चित्तम्पि आदिसति, चेतसिकम्पि आदिसति, वितक्कितम्पि आदिसति, विचारितम्पि आदिसति — ‘एवम्पि ते मनो, इत्थम्पि ते मनो, इतिपि ते चित्तं”’न्ति ।

“तं किं मज्जसि, केवट्ट, अपि नु सो अस्सद्धो अप्पसन्नो तं सद्धं पसन्नं एवं वदेय्या”ति? “वदेय्य, भन्ते”ति । “इमं खो अहं, केवट्ट, आदेसनापाटिहारिये आदीनवं सम्पस्समानो आदेसनापाटिहारियेन अट्ठीयामि हरायामि जिगुच्छामि” ।

अनुसासनीपाटिहारियं

४८६. “कतमज्ज, केवट्ट, अनुसासनीपाटिहारियं? इध, केवट्ट, भिक्खु एवमनुसासति — ‘एवं वितक्केथ, मा एवं वितक्कयित्थ, एवं मनसिकरोथ, मा एवं मनसाकत्थ, इदं पजहथ, इदं उपसम्पज्ज विहरथा’ति । इदं वुच्चति, केवट्ट, अनुसासनीपाटिहारियं ।

“पुन चपरं, केवट्ट, इध तथागतो लोके उपपज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो ...पे०... (यथा १९०-२१२ अनुच्छेदेसु एवं वित्थारेतब्बं) । एवं खो, केवट्ट, भिक्खु सीलसम्पन्नो होति...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । इदम्पि वुच्चति, केवट्ट, अनुसासनीपाटिहारियं...पे०... दुतियं ज्ञानं...पे०... ततियं ज्ञानं...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । इदम्पि वुच्चति, केवट्ट, अनुसासनीपाटिहारियं...पे०... जाणदस्सनाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति...पे०... इदम्पि वुच्चति, केवट्ट, अनुसासनीपाटिहारियं...पे०... नापरं इत्थत्तायाति पजानाति...पे०... इदम्पि वुच्चति, केवट्ट, अनुसासनीपाटिहारियं ।

“इमानि खो, केवट्ट, तीणि पाटिहारियानि मया सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदितानि” ।

भूतनिरोधेसकभिक्खुवत्थु

४८७. “भूतपुब्बं, केवट्ट, इमस्मिज्जेव भिक्खुसङ्घे अज्जरस्स भिक्खुनो एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘कत्थ नु खो इमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू’ति?

४८८. “अथ खो सो, केवट्ट, भिक्खु तथारूपं समाधिं समापज्जि, यथासमाहिते चित्ते देवयानियो मग्गो पातुरहोसि । अथ खो सो, केवट्ट, भिक्खु येन चातुमहाराजिका देवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा चातुमहाराजिके देवे एतदवोच — ‘कत्थ नु खो, आवुसो, इमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू’ति?

“एवं वुत्ते, केवट्ट, चातुमहाराजिका देवा तं भिक्खुं एतदवोचुं — ‘मयम्पि खो, भिक्खु, न जानाम, यत्थिमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातूति [वायोधातु । अत्थि खो (पी० एवमुपरिपि)] । अत्थि खो [वायोधातु । अत्थि खो (पी० एवमुपरिपि)], भिक्खु, चत्तारो महाराजानो अम्हेहि अभिक्कन्ततरा च पणीततरा च । ते खो एतं जानेय्युं, यत्थिमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु

तेजोधातु वायोधातू'ति ।

४८९. “अथ खो सो, केवट्ट, भिक्खु येन चत्तारो महाराजानो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा चत्तारो महाराजे एतदवोच — ‘कथं नु खो, आवुसो, इमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू'ति? एवं वुत्ते, केवट्ट, चत्तारो महाराजानो तं भिक्खुं एतदवोचुं — ‘मयम्पि खो, भिक्खु, न जानाम, यत्थिमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु, आपोधातु तेजोधातु वायोधातू'ति । अत्थि खो, भिक्खु, तावतिंसा नाम देवा अम्हेहि अभिक्कन्ततरा च पणीततरा च । ते खो एतं जानेय्युं, यत्थिमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू'ति ।

४९०. “अथ खो सो, केवट्ट, भिक्खु येन तावतिंसा देवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तावतिंसे देवे एतदवोच — ‘कथं नु खो, आवुसो, इमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू'ति? एवं वुत्ते, केवट्ट, तावतिंसा देवा तं भिक्खुं एतदवोचुं — ‘मयम्पि खो, भिक्खु, न जानाम, यत्थिमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू'ति । अत्थि खो, भिक्खु, सक्को नाम देवानमिन्दो अम्हेहि अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । सो खो एतं जानेय्य, यत्थिमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू'ति ।

४९१. “अथ खो सो, केवट्ट, भिक्खु येन सक्को देवानमिन्दो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा सक्कं देवानमिन्दं एतदवोच — ‘कथं नु खो, आवुसो, इमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू'ति? एवं वुत्ते, केवट्ट, सक्को देवानमिन्दो तं भिक्खुं एतदवोच — ‘अहम्पि खो, भिक्खु, न जानामि, यत्थिमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू'ति । अत्थि खो, भिक्खु, यामा नाम देवा...पे०... सुयामो नाम देवपुत्तो... तुसिता नाम देवा... सन्तुस्सितो नाम देवपुत्तो... निम्मानरती नाम देवा ... सुनिम्मितो नाम देवपुत्तो... परनिम्मितवसवत्ती नाम देवा... वसवत्ती नाम देवपुत्तो अम्हेहि अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । सो खो एतं जानेय्य, यत्थिमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू'ति ।

४९२. “अथ खो सो, केवट्ट, भिक्खु येन वसवत्ती देवपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा वसवत्तिं देवपुत्तं एतदवोच — ‘कथं नु खो, आवुसो, इमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू'ति? एवं वुत्ते, केवट्ट, वसवत्ती देवपुत्तो तं भिक्खुं एतदवोच — ‘अहम्पि खो, भिक्खु, न जानामि यत्थिमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू'ति । अत्थि खो, भिक्खु, ब्रह्मकायिका नाम देवा अम्हेहि अभिक्कन्ततरा च पणीततरा च । ते खो एतं जानेय्युं, यत्थिमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू'ति ।

४९३. “अथ खो सो, केवट्ट, भिक्खु तथारूपं समाधिं समापज्जि, यथासमाहिते चित्ते ब्रह्मयानियो मग्गो पातुरहोसि । अथ खो सो, केवट्ट, भिक्खु येन ब्रह्मकायिका देवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा ब्रह्मकायिके देवे एतदवोच — ‘कथं नु खो, आवुसो, इमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू'ति? एवं वुत्ते, केवट्ट, ब्रह्मकायिका देवा तं भिक्खुं एतदवोचुं — ‘मयम्पि खो, भिक्खु, न जानाम, यत्थिमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू'ति । अत्थि खो, भिक्खु, ब्रह्मा महाब्रह्मा अभिभू

अनभिभूतो अज्जदत्थुदसो वसवत्ती इस्सरो कत्ता निम्माता सेट्ठो सजिता वसी पिता भूतभब्यानं अम्हेहि अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । सो खो एतं जानेय्य, यत्थिमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू”ति ।

“कहं पनावुसो, एतरहि सो महाब्रह्मा”ति? ‘मयम्पि खो, भिक्खु, न जानाम, यत्थ वा ब्रह्मा येन वा ब्रह्मा यहिं वा ब्रह्मा; अपि च, भिक्खु, यथा निमित्ता दिस्सन्ति, आलोको सज्जायति, ओभासो पातुभवति, ब्रह्मा पातुभविस्सति, ब्रह्मनो हेतं पुब्बनिमित्तं पातुभावाय, यदिदं आलोको सज्जायति, ओभासो पातुभवती”ति । अथ खो सो, केवट्ट, महाब्रह्मा नचिरस्सेव पातुरहोसि ।

४९४. “अथ खो सो, केवट्ट, भिक्खु येन सो महाब्रह्मा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तं महाब्रह्मानं एतदवोच — ‘कत्थ नु खो, आवुसो, इमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू”ति? एवं वुत्ते, केवट्ट, सो महाब्रह्मा तं भिक्खुं एतदवोच — ‘अहमस्मि, भिक्खु, ब्रह्मा महाब्रह्मा अभिभू अनभिभूतो अज्जदत्थुदसो वसवत्ती इस्सरो कत्ता निम्माता सेट्ठो सजिता वसी पिता भूतभब्यानं”ति ।

“दुतियम्पि खो सो, केवट्ट, भिक्खु तं महाब्रह्मानं एतदवोच — ‘न खोहं तं, आवुसो, एवं पुच्छामि — “त्वमसि ब्रह्मा महाब्रह्मा अभिभू अनभिभूतो अज्जदत्थुदसो वसवत्ती इस्सरो कत्ता निम्माता सेट्ठो सजिता वसी पिता भूतभब्यानं”ति । एवञ्च खो अहं तं, आवुसो, पुच्छामि — “कत्थ नु खो, आवुसो, इमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू”ति?

“दुतियम्पि खो सो, केवट्ट, महाब्रह्मा तं भिक्खुं एतदवोच — ‘अहमस्मि, भिक्खु, ब्रह्मा महाब्रह्मा अभिभू अनभिभूतो अज्जदत्थुदसो वसवत्ती इस्सरो कत्ता निम्माता सेट्ठो सजिता वसी पिता भूतभब्यानं”ति । ततियम्पि खो सो, केवट्ट, भिक्खु तं महाब्रह्मानं एतदवोच — ‘न खोहं तं, आवुसो, एवं पुच्छामि — “त्वमसि ब्रह्मा महाब्रह्मा अभिभू अनभिभूतो अज्जदत्थुदसो वसवत्ती इस्सरो कत्ता निम्माता सेट्ठो सजिता वसी पिता भूतभब्यानं”ति । एवञ्च खो अहं तं, आवुसो, पुच्छामि — “कत्थ नु खो, आवुसो, इमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू”ति?

४९५. “अथ खो सो, केवट्ट, महाब्रह्मा तं भिक्खुं बाहायं गहेत्वा एकमन्तं अपनेत्वा तं भिक्खुं एतदवोच — ‘इमे खो मं, भिक्खु, ब्रह्मकायिका देवा एवं जानन्ति, “नत्थि किञ्चि ब्रह्मनो अज्जातं, नत्थि किञ्चि ब्रह्मनो अदिट्ठं, नत्थि किञ्चि ब्रह्मनो अविदितं, नत्थि किञ्चि ब्रह्मनो असच्छिकत”ति । तस्माहं तेसं सम्मुखा न ब्याकासिं । अहम्पि खो, भिक्खु, न जानामि यत्थिमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातूति । तस्मातिह, भिक्खु, तुह्वेवेतं दुक्कटं, तुह्वेवेतं अपरद्धं, यं त्वं तं भगवन्तं अतिधावित्वा बहिद्धा परियेड्ढिं आपज्जसि इमस्स पज्जस्स वेय्याकरणाय । गच्छ त्वं, भिक्खु, तमेव भगवन्तं उपसङ्कमित्वा इमं पज्जं पुच्छ, यथा च ते भगवा ब्याकरोति, तथा नं धारेय्यासी”ति ।

४९६. “अथ खो सो, केवट्ट, भिक्खु — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य एवमेव ब्रह्मलोके अन्तरहितो मम पुरतो पातुरहोसि । अथ खो सो, केवट्ट, भिक्खु मं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नो खो, केवट्ट, सो भिक्खु मं एतदवोच — ‘कत्थ नु खो, भन्ते, इमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा

निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू'ति?

तीरदस्सिसकुणुपमा

४९७. “एवं वुत्ते, अहं, केवट्ट, तं भिक्खुं एतदवोचं — ‘भूतपुब्बं, भिक्खु, सामुद्दिका वाणिजा तीरदस्सिं सकुणं गहेत्वा नावाय समुद्धं अज्झोगाहन्ति । ते अतीरदक्खिनिया नावाय तीरदस्सिं सकुणं मुज्जन्ति । सो गच्छतेव पुरत्थिमं दिसं, गच्छति दक्खिणं दिसं, गच्छति पच्छिमं दिसं, गच्छति उत्तरं दिसं, गच्छति उद्धं दिसं, गच्छति अनुदिसं । सचे सो समन्ता तीरं पस्सति, तथागतकोव [तथापक्कन्तोव (स्या०)] होति । सचे पन सो समन्ता तीरं न पस्सति, तमेव नावं पच्चागच्छति । एवमेव खो त्वं, भिक्खु, यतो याव ब्रह्मलोका परियेसमानो इमस्स पज्जस्स वेय्याकरणं नाज्झगा, अथ ममज्जेव सन्तिके पच्चागतो । न खो एसो, भिक्खु, पज्जो एवं पुच्छितब्बो — ‘कथं नु खो, भन्ते, इमे चत्तारो महाभूता अपरिसेसा निरुज्झन्ति, सेय्यथिदं — पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायोधातू'ति?

४९८. “एवञ्च खो एसो, भिक्खु, पज्जो पुच्छितब्बो —

‘कथं आपो च पथवी, तेजो वायो न गाधति ।
कथं दीघञ्च रस्सञ्च, अणुं थूलं सुभासुभं ।
कथं नामञ्च रूपञ्च, असेसं उपरुज्झती'ति ॥

४९९. “तत्र वेय्याकरणं भवति —

‘विज्जाणं अनिदस्सनं, अनन्तं सब्बतोपभं ।
एत्थ आपो च पथवी, तेजो वायो न गाधति ॥

एत्थ दीघञ्च रस्सञ्च, अणुं थूलं सुभासुभं ।
एत्थ नामञ्च रूपञ्च, असेसं उपरुज्झति ।
विज्जाणस्स निरोधेन, एत्थेतं उपरुज्झती'ति ॥

५००. इदमवोच भगवा । अत्तमनो केवट्टो गहपतिपुत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दीति ।

केवट्टसुत्तं निट्ठितं एकादसमं ।

१२. लोहिच्चसुत्तं

लोहिच्चब्राह्मणवत्थु

५०१. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि येन सालवतिका तदवसरि । तेन खो पन समयेन लोहिच्चो ब्राह्मणो सालवतिकं अज्झावसति सत्तुस्सदं सतिणकट्ठोदकं सधज्जं राजभोगं रज्जा पसेनदिना कोसलेन दिन्नं राजदायं, ब्रह्मदेय्यं ।

५०२. तेन खो पन समयेन लोहिच्चस्स ब्राह्मणस्स एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं होति — “इध समणो वा ब्राह्मणो वा कुसलं धम्मं अधिगच्छेय्य, कुसलं धम्मं अधिगन्त्वा न परस्स आरोचेय्य, किञ्चि परो परस्स करिस्सति । सेय्यथापि नाम पुराणं बन्धनं छिन्दित्वा अज्जं नवं बन्धनं करेय्य, एवंसम्पदमिदं पापकं लोभधम्मं वदामि, किञ्चि परो परस्स करिस्सती”ति ।

५०३. अस्सोसि खो लोहिच्चो ब्राह्मणो — “समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पज्जमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि सालवतिकं अनुप्पत्तो । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुग्गतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्बज्जनं केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती”ति ।

५०४. अथ खो लोहिच्चो ब्राह्मणो रोसिकं [भेसिकं (सी० पी०)] न्हापितं आमन्तेसि — “एहि त्वं, सम्म रोसिके, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन समणं गोतमं अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छ — लोहिच्चो, भो गोतम, ब्राह्मणो भवन्तं गोतमं अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छती”ति । एवञ्च वदेहि — “अधिवासेतु किर भवं गोतमो लोहिच्चस्स ब्राह्मणस्स स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना”ति ।

५०५. “एवं, भो”ति [एवं भन्तेति (सी० पी०)] खो रोसिका न्हापितो लोहिच्चस्स ब्राह्मणस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो रोसिका न्हापितो भगवन्तं एतदवोच — “लोहिच्चो, भन्ते, ब्राह्मणो भगवन्तं अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छति; एवञ्च वदेति — अधिवासेतु किर, भन्ते, भगवा लोहिच्चस्स ब्राह्मणस्स स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना”ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन ।

५०६. अथ खो रोसिका न्हापितो भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन लोहिच्चो ब्राह्मणो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा लोहिच्चं ब्राह्मणं एतदवोच — “अवोचुम्हा खो मयं भोतो [मयं भन्ते तव (सी० पी०)] वचनेन तं भगवन्तं — ‘लोहिच्चो, भन्ते, ब्राह्मणो भगवन्तं अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छति; एवञ्च वदेति — अधिवासेतु किर, भन्ते, भगवा लोहिच्चस्स ब्राह्मणस्स स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना’ति । अधिवुत्थञ्च पन तेन भगवता”ति ।

५०७. अथ खो लोहिच्चो ब्राह्मणो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवेसने पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा रोसिकं न्हापितं आमन्तेसि — “एहि त्वं, सम्म रोसिके, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा समणस्स गोतमस्स कालं आरोचेहि — कालो भो, गोतम, निट्ठितं भत्त”न्ति । “एवं, भो”ति खो रोसिका न्हापितो लोहिच्चस्स ब्राह्मणस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो रोसिका न्हापितो भगवतो कालं आरोचेसि — “कालो, भन्ते, निट्ठितं भत्त”न्ति ।

५०८. अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सद्धिं भिक्खुसङ्घेन येन सालवतिका तेनुपसङ्कमि । तेन खो पन समयेन रोसिका न्हापितो भगवन्तं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धो होति । अथ खो रोसिका न्हापितो भगवन्तं

एतदवोच — “लोहिच्चस्स, भन्ते, ब्राह्मणस्स एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं — ‘इध समणो वा ब्राह्मणो वा कुसलं धम्मं अधिगच्छेय्य, कुसलं धम्मं अधिगन्त्वा न परस्स आरोचेय्य — किञ्चि परो परस्स करिस्सति । सेय्यथापि नाम पुराणं बन्धनं छिन्दित्वा अज्जं नवं बन्धनं करेय्य, एवं सम्पदमिदं पापकं लोभधम्मं वदामि — किञ्चि परो परस्स करिस्सती’ति । साधु, भन्ते, भगवा लोहिच्चं ब्राह्मणं एतस्मा पापका दिट्ठिगता विवेचेतू’ति । “अप्पेव नाम सिया रोसिके, अप्पेव नाम सिया रोसिके’ति ।

अथ खो भगवा येन लोहिच्चस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो लोहिच्चो ब्राह्मणो बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि ।

लोहिच्चब्राह्मणानुयोगो

५०९. अथ खो लोहिच्चो ब्राह्मणो भगवन्तं भुत्ताविं ओनीतपत्तपाणिं अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो लोहिच्चं ब्राह्मणं भगवा एतदवोच — “सच्चं किर ते, लोहिच्च, एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं — ‘इध समणो वा ब्राह्मणो वा कुसलं धम्मं अधिगच्छेय्य, कुसलं धम्मं अधिगन्त्वा न परस्स आरोचेय्य — किञ्चि परो परस्स करिस्सति । सेय्यथापि नाम पुराणं बन्धनं छिन्दित्वा अज्जं नवं बन्धनं करेय्य, एवं सम्पदमिदं पापकं लोभधम्मं वदामि, किञ्चि परो परस्स करिस्सती’”ति? “एवं, भो गोतम” । “तं किं मज्जसि लोहिच्च ननु त्वं सालवतिकं अज्झावससी’ति? “एवं, भो गोतम” । “यो नु खो, लोहिच्च, एवं वदेय्य — ‘लोहिच्चो ब्राह्मणो सालवतिकं अज्झावसति । या सालवतिकाय समुदयसज्जाति लोहिच्चोव तं ब्राह्मणो एकको परिभुज्जेय्य, न अज्जेसं ददेय्या’ति । एवं वादी सो ये तं उपजीवन्ति, तेसं अन्तरायकरो वा होति, नो वा’ति?

“अन्तरायकरो, भो गोतम” । “अन्तरायकरो समानो हितानुकम्पी वा तेसं होति अहितानुकम्पी वा’ति? “अहितानुकम्पी, भो गोतम” । “अहितानुकम्पिस्स मेत्तं वा तेसु चित्तं पच्चुपट्ठितं होति सपत्तकं वा’ति? “सपत्तकं, भो गोतम” । “सपत्तके चित्ते पच्चुपट्ठिते मिच्छादिट्ठि वा होति सम्मादिट्ठि वा’ति? “मिच्छादिट्ठि, भो गोतम” । “मिच्छादिट्ठिस्स खो अहं, लोहिच्च, द्विन्नं गतीनं अज्जतरं गतिं वदामि — निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा” ।

५१०. “तं किं मज्जसि, लोहिच्च, ननु राजा पसेनदि कोसलो कासिकोसलं अज्झावसती’ति? “एवं, भो गोतम” । “यो नु खो, लोहिच्च, एवं वदेय्य — ‘राजा पसेनदि कोसलो कासिकोसलं अज्झावसति; या कासिकोसले समुदयसज्जाति, राजाव तं पसेनदि कोसलो एकको परिभुज्जेय्य, न अज्जेसं ददेय्या’ति । एवं वादी सो ये राजानं पसेनदि कोसलं उपजीवन्ति तुम्हे चेव अज्जे च, तेसं अन्तरायकरो वा होति, नो वा’ति?

“अन्तरायकरो, भो गोतम” । “अन्तरायकरो समानो हितानुकम्पी वा तेसं होति अहितानुकम्पी वा’ति? “अहितानुकम्पी, भो गोतम” । “अहितानुकम्पिस्स मेत्तं वा तेसु चित्तं पच्चुपट्ठितं होति सपत्तकं वा’ति? “सपत्तकं, भो गोतम” । “सपत्तके चित्ते पच्चुपट्ठिते मिच्छादिट्ठि वा होति सम्मादिट्ठि वा’ति? “मिच्छादिट्ठि, भो गोतम” । “मिच्छादिट्ठिस्स खो अहं, लोहिच्च, द्विन्नं गतीनं अज्जतरं गतिं वदामि — निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा” ।

५११. “इति किर, लोहिच्च, यो एवं वदेय्य — ‘लोहिच्चो ब्राह्मणो सालवतिकं अज्झावसति; या सालवतिकाय समुदयसज्जाति, लोहिच्चोव तं ब्राह्मणो एकको परिभुज्जेय्य, न अज्जेसं ददेय्या’ति । एवंवादी सो ये तं उपजीवन्ति, तेसं

अन्तरायकरो होति । अन्तरायकरो समानो अहितानुकम्पी होति, अहितानुकम्पिस्स सपत्तकं चित्तं पच्चुपट्ठितं होति, सपत्तके चित्ते पच्चुपट्ठिते मिच्छादिट्ठि होति । एवमेव खो, लोहिच्च, यो एवं वदेय्य — “इध समणो वा ब्राह्मणो वा कुसलं धम्मं अधिगच्छेय्य, कुसलं धम्मं अधिगन्त्वा न परस्स आरोचेय्य, किञ्चि परो परस्स करिस्सति । सेय्यथापि नाम पुराणं बन्धनं छिन्दित्वा अज्जं नवं बन्धनं करेय्य...पे०... करिस्सती”ति । एवंवादी सो ये ते कुलपुत्ता तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म एवरूपं उळारं विसेसं अधिगच्छन्ति, सोतापत्तिफलम्पि सच्छिकरोन्ति, सकदागामिफलम्पि सच्छिकरोन्ति, अनागामिफलम्पि सच्छिकरोन्ति, अरहत्तम्पि सच्छिकरोन्ति, ये चिमे दिब्बा गब्भा परिपाचेन्ति दिब्बानं भवानं अभिनिब्बत्तिया, तेसं अन्तरायकरो होति, अन्तरायकरो समानो अहितानुकम्पी होति, अहितानुकम्पिस्स सपत्तकं चित्तं पच्चुपट्ठितं होति, सपत्तके चित्ते पच्चुपट्ठिते मिच्छादिट्ठि होति । मिच्छादिट्ठिस्स खो अहं, लोहिच्च, द्विन्नं गतीनं अज्जतरं गतिं वदामि — निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा ।

५१२. “इति किर, लोहिच्च, यो एवं वदेय्य — “राजा पसेनदि कोसलो कासिकोसलं अज्झावसति; या कासिकोसले समुदयसज्जाति, राजाव तं पसेनदि कोसलो एकको परिभुज्जेय्य, न अज्जेसं ददेय्या”ति । एवंवादी सो ये राजानं पसेनदिं कोसलं उपजीवन्ति तुम्हे चेव अज्जे च, तेसं अन्तरायकरो होति । अन्तरायकरो समानो अहितानुकम्पी होति, अहितानुकम्पिस्स सपत्तकं चित्तं पच्चुपट्ठितं होति, सपत्तके चित्ते पच्चुपट्ठिते मिच्छादिट्ठि होति । एवमेव खो, लोहिच्च, यो एवं वदेय्य — “इध समणो वा ब्राह्मणो वा कुसलं धम्मं अधिगच्छेय्य, कुसलं धम्मं अधिगन्त्वा न परस्स आरोचेय्य, किञ्चि परो परस्स करिस्सति । सेय्यथापि नाम...पे०... किञ्चि परो परस्स करिस्सती”ति, एवं वादी सो ये ते कुलपुत्ता तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म एवरूपं उळारं विसेसं अधिगच्छन्ति, सोतापत्तिफलम्पि सच्छिकरोन्ति, सकदागामिफलम्पि सच्छिकरोन्ति, अनागामिफलम्पि सच्छिकरोन्ति, अरहत्तम्पि सच्छिकरोन्ति । ये चिमे दिब्बा गब्भा परिपाचेन्ति दिब्बानं भवानं अभिनिब्बत्तिया, तेसं अन्तरायकरो होति, अन्तरायकरो समानो अहितानुकम्पी होति, अहितानुकम्पिस्स सपत्तकं चित्तं पच्चुपट्ठितं होति, सपत्तके चित्ते पच्चुपट्ठिते मिच्छादिट्ठि होति । मिच्छादिट्ठिस्स खो अहं, लोहिच्च, द्विन्नं गतीनं अज्जतरं गतिं वदामि — निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा ।

तयो चोदनारहा

५१३. “तयो खोमे, लोहिच्च, सत्थारो, ये लोके चोदनारहा; यो च पनेवरूपे सत्थारो चोदेति, सा चोदना भूता तच्छा धम्मिका अनवज्जा । कतमे तयो? इध, लोहिच्च, एकच्चो सत्था यस्सत्थाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति, स्वास्स सामज्जत्थो अननुप्पत्तो होति । सो तं सामज्जत्थं अननुपापुणित्वा सावकानं धम्मं देसेति — “इदं वो हिताय इदं वो सुखाया”ति । तस्स सावका न सुस्सूसन्ति, न सोतं ओदहन्ति, न अज्जा चित्तं उपट्ठपेन्ति, वोक्कम्म च सत्थुसासना वत्तन्ति । सो एवमस्स चोदेतब्बो — “आयस्मा खो यस्सत्थाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो, सो ते सामज्जत्थो अननुप्पत्तो, तं त्वं सामज्जत्थं अननुपापुणित्वा सावकानं धम्मं देसेसि — “इदं वो हिताय इदं वो सुखाया”ति । तस्स ते सावका न सुस्सूसन्ति, न सोतं ओदहन्ति, न अज्जा चित्तं उपट्ठपेन्ति, वोक्कम्म च सत्थुसासना वत्तन्ति । सेय्यथापि नाम ओसक्कन्तिया वा उस्सक्केय्य, परम्मुखिं वा आलिङ्गेय्य, एवं सम्पदमिदं पापकं लोभधम्मं वदामि — किञ्चि परो परस्स करिस्सती”ति । अयं खो, लोहिच्च, पठमो सत्था, यो लोके चोदनारहो; यो च पनेवरूपं सत्थारं चोदेति, सा चोदना भूता तच्छा धम्मिका अनवज्जा ।

५१४. “पुन चपरं, लोहिच्च, इधेकच्चो सत्था यस्सत्थाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति, स्वास्स सामज्जत्थो

अननुपपत्तो होति । सो तं सामञ्जस्यं अननुपापुणित्वा सावकानं धम्मं देसेति — “इदं वो हिताय, इदं वो सुखाया”ति । तस्स सावका सुस्सूसन्ति, सोतं ओदहन्ति, अज्जा चित्तं उपट्ठपेन्ति, न च वोक्कम्म सत्थुसासना वत्तन्ति । सो एवमस्स चोदेतब्बो — “आयस्मा खो यस्सत्थाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो, सो ते सामञ्जस्यो अननुपपत्तो । तं त्वं सामञ्जस्यं अननुपापुणित्वा सावकानं धम्मं देसेसि — ‘इदं वो हिताय इदं वो सुखाया’ति । तस्स ते सावका सुस्सूसन्ति, सोतं ओदहन्ति, अज्जा चित्तं उपट्ठपेन्ति, न च वोक्कम्म सत्थुसासना वत्तन्ति । सेय्यथापि नाम सकं खेतं ओहाय परं खेतं निद्वायितब्बं मज्जेय्य, एवं सम्पदमिदं पापकं लोभधम्मं वदामि — किञ्चि परो परस्स करिस्सती”ति । अयं खो, लोहिच्च, दुतियो सत्था, यो, लोके चोदनारहो; यो च पनेवरूपं सत्थारं चोदेति, सा चोदना भूता तच्छा धम्मिका अनवज्जा ।

५१५. “पुन चपरं, लोहिच्च, इधेकच्चो सत्था यस्सत्थाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति, स्वास्स सामञ्जस्यो अननुपपत्तो होति । सो तं सामञ्जस्यं अनुपापुणित्वा सावकानं धम्मं देसेति — “इदं वो हिताय इदं वो सुखाया”ति । तस्स सावका न सुस्सूसन्ति, न सोतं ओदहन्ति, न अज्जा चित्तं उपट्ठपेन्ति, वोक्कम्म च सत्थुसासना वत्तन्ति । सो एवमस्स चोदेतब्बो — “आयस्मा खो यस्सत्थाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो, सो ते सामञ्जस्यो अननुपपत्तो । तं त्वं सामञ्जस्यं अनुपापुणित्वा सावकानं धम्मं देसेसि — ‘इदं वो हिताय इदं वो सुखाया’ति । तस्स ते सावका न सुस्सूसन्ति, न सोतं ओदहन्ति, न अज्जा चित्तं उपट्ठपेन्ति, वोक्कम्म च सत्थुसासना वत्तन्ति । सेय्यथापि नाम पुराणं बन्धनं छिन्दित्वा अज्जं नवं बन्धनं करेय्य, एवं सम्पदमिदं पापकं लोभधम्मं वदामि, किञ्चि परो परस्स करिस्सती”ति । अयं खो, लोहिच्च, ततियो सत्था, यो लोके चोदनारहो; यो च पनेवरूपं सत्थारं चोदेति, सा चोदना भूता तच्छा धम्मिका अनवज्जा । इमे खो, लोहिच्च, तयो सत्थारो, ये लोके चोदनारहा, यो च पनेवरूपे सत्थारो चोदेति, सा चोदना भूता तच्छा धम्मिका अनवज्जाति ।

नचोदनारहसत्थु

५१६. एवं वुत्ते, लोहिच्चो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अत्थि पन, भो गोतम, कोचि सत्था, यो लोके नचोदनारहो”ति? “अत्थि खो, लोहिच्च, सत्था, यो लोके नचोदनारहो”ति । “कतमो पन सो, भो गोतम, सत्था, यो लोके नचोदनारहो”ति?

“इध, लोहिच्च, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं, सम्मासम्बुद्धो...पे०... (यथा १९०-२१२ अनुच्छेदेसु एवं वित्थारेतब्बं) । एवं खो, लोहिच्च, भिक्खु सीलसम्पन्नो होति...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति... यस्मिं खो, लोहिच्च, सत्थरि सावको एवरूपं उळारं विसेसं अधिगच्छति, अयम्पि खो, लोहिच्च, सत्था, यो लोके नचोदनारहो । यो च पनेवरूपं सत्थारं चोदेति, सा चोदना अभूता अतच्छा अधम्मिका सावज्जा...पे०... दुतियं ज्ञानं...पे०... ततियं ज्ञानं...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । यस्मिं खो, लोहिच्च, सत्थरि सावको एवरूपं उळारं विसेसं अधिगच्छति, अयम्पि खो, लोहिच्च, सत्था, यो लोके नचोदनारहो, यो च पनेवरूपं सत्थारं चोदेति, सा चोदना अभूता अतच्छा अधम्मिका सावज्जा... जाणदस्सनाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति...पे०... यस्मिं खो, लोहिच्च, सत्थरि सावको एवरूपं उळारं विसेसं अधिगच्छति, अयम्पि खो, लोहिच्च, सत्था, यो लोके नचोदनारहो, यो च पनेवरूपं सत्थारं चोदेति, सा चोदना अभूता अतच्छा अधम्मिका सावज्जा... नापरं इत्थत्तायाति पजानाति । यस्मिं खो, लोहिच्च, सत्थरि सावको एवरूपं उळारं विसेसं अधिगच्छति, अयम्पि खो, लोहिच्च, सत्था, यो लोके नचोदनारहो, यो च पनेवरूपं सत्थारं चोदेति, सा चोदना अभूता अतच्छा अधम्मिका सावज्जा”ति ।

५१७. एवं वुत्ते, लोहिच्चो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “सेय्यथापि, भो गोतम, पुरिसो पुरिसं नरकपपातं पतन्तं

केसेसु गहेत्वा उद्धरित्वा थले पतिट्टपेय्य, एवमेवाहं भोता गोतमेन नरकपपातं पपतन्तो उद्धरित्वा थले पतिट्टापितो । अभिक्कन्तं, भो गोतम, अभिक्कन्तं, भो गोतम, सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य, ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ति । एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं’न्ति ।

लोहिच्चसुत्तं निट्ठितं द्वादसमं ।

१३. तेविज्जसुत्तं

५१८. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि येन मनसाकटं नाम कोसलानं ब्राह्मणगामो तदवसरि । तत्र सुदं भगवा मनसाकटे विहरति उत्तरेन मनसाकटस्स अचिरवतिया नदिया तीरे अम्बवने ।

५१९. तेन खो पन समयेन सम्बहुला अभिज्जाता अभिज्जाता ब्राह्मणमहासाला मनसाकटे पटिवसन्ति, सेय्यथिदं — चङ्की ब्राह्मणो तारुक्खो ब्राह्मणो पोक्खरसाति ब्राह्मणो जाणुसोणि ब्राह्मणो तोदेय्यो ब्राह्मणो अज्जे च अभिज्जाता अभिज्जाता ब्राह्मणमहासाला ।

५२०. अथ खो वासेट्ठभारद्वाजानं माणवानं जङ्घविहारं अनुचङ्कमन्तानं अनुविचरन्तानं मग्गामग्गे कथा उदपादि । अथ खो वासेट्ठो माणवो एवमाह — “अयमेव उजुमग्गो, अयमज्जसायनो निय्यानिको निय्याति तक्करस्स ब्रह्मसहब्यताय, य्वायं अक्खातो ब्राह्मणेन पोक्खरसातिना”ति । भारद्वाजोपि माणवो एवमाह — “अयमेव उजुमग्गो, अयमज्जसायनो निय्यानिको, निय्याति तक्करस्स ब्रह्मसहब्यताय, य्वायं अक्खातो ब्राह्मणेन तारुक्खेना”ति । नेव खो असक्खि वासेट्ठो माणवो भारद्वाजं माणवं सज्जापेतुं, न पन असक्खि भारद्वाजो माणवोपि वासेट्ठं माणवं सज्जापेतुं ।

५२१. अथ खो वासेट्ठो माणवो भारद्वाजं माणवं आमन्तेसि — “अयं खो, भारद्वाज, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो मनसाकटे विहरति उत्तरेन मनसाकटस्स अचिरवतिया नदिया तीरे अम्बवने । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुगतो — “इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा”ति । आयाम, भो भारद्वाज, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कमिस्साम; उपसङ्कमित्वा एतमत्थं समणं गोतमं पुच्छिस्साम । यथा नो समणो गोतमो व्याकरिस्सति, तथा नं धारेस्सामा”ति । “एवं, भो”ति खो भारद्वाजो माणवो वासेट्ठस्स माणवस्स पच्चस्सोसि ।

मग्गामग्गकथा

५२२. अथ खो वासेट्ठभारद्वाजा माणवा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदिंसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्नो खो वासेट्ठो माणवो भगवन्तं एतदवोच — “इध, भो गोतम, अम्हाकं जङ्घविहारं अनुचङ्कमन्तानं अनुविचरन्तानं मग्गामग्गे कथा उदपादि । अहं एवं वदामि — ‘अयमेव उजुमग्गो, अयमज्जसायनो निय्यानिको निय्याति तक्करस्स ब्रह्मसहब्यताय, य्वायं अक्खातो ब्राह्मणेन

पोक्खरसातिना”ति । भारद्वाजो माणवो एवमाह — “अयमेव उजुमग्गो अयमञ्जसायनो निय्यानिको निय्याति तक्करस्स ब्रह्मसहब्यताय, ख्वायं अक्खातो ब्राह्मणेन तारुक्खेना”ति । एत्थ, भो गोतम, अत्थेव विग्गहो, अत्थि विवादो, अत्थि नानावादो”ति ।

५२३. “इति किर, वासेट्ठ, त्वं एवं वदेसि — “अयमेव उजुमग्गो, अयमञ्जसायनो निय्यानिको निय्याति तक्करस्स ब्रह्मसहब्यताय, ख्वायं अक्खातो ब्राह्मणेन पोक्खरसातिना”ति । भारद्वाजो माणवो एवमाह — “अयमेव उजुमग्गो अयमञ्जसायनो निय्यानिको निय्याति तक्करस्स ब्रह्मसहब्यताय, ख्वायं अक्खातो ब्राह्मणेन तारुक्खेना”ति । अथ किस्मिं पन वो, वासेट्ठ, विग्गहो, किस्मिं विवादो, किस्मिं नानावादो”ति?

५२४. “मग्गामग्गे, भो गोतम । किञ्चापि, भो गोतम, ब्राह्मणा नानामग्गे पज्जपेन्ति, अद्भरिया ब्राह्मणा तित्तिरिया ब्राह्मणा छन्दोका ब्राह्मणा बह्हारिज्झा ब्राह्मणा, अथ खो सब्बानि तानि निय्यानिका निय्यन्ति तक्करस्स ब्रह्मसहब्यताय ।

“सेय्यथापि, भो गोतम, गामस्स वा निगमस्स वा अविदूरे बहूनि चेपि नानामग्गानि भवन्ति, अथ खो सब्बानि तानि गामसमोसरणानि भवन्ति; एवमेव खो, भो गोतम, किञ्चापि ब्राह्मणा नानामग्गे पज्जपेन्ति, अद्भरिया ब्राह्मणा तित्तिरिया ब्राह्मणा छन्दोका ब्राह्मणा बह्हारिज्झा ब्राह्मणा, अथ खो सब्बानि तानि निय्यानिका निय्यन्ति तक्करस्स ब्रह्मसहब्यताया”ति ।

वासेट्ठमाणवानुयोगो

५२५. “निय्यन्तीति वासेट्ठ वदेसि”? “निय्यन्तीति, भो गोतम, वदामि” । “निय्यन्तीति, वासेट्ठ, वदेसि”? “निय्यन्तीति, भो गोतम, वदामि” । “निय्यन्तीति, वासेट्ठ, वदेसि”? “निय्यन्ती”ति, भो गोतम, वदामि” ।

“किं पन, वासेट्ठ, अत्थि कोचि तेविज्जानं ब्राह्मणानं एकब्राह्मणोपि, येन ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो”ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

“किं पन, वासेट्ठ, अत्थि कोचि तेविज्जानं ब्राह्मणानं एकाचरियोपि, येन ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो”ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

“किं पन, वासेट्ठ, अत्थि कोचि तेविज्जानं ब्राह्मणानं एकाचरियपाचरियोपि, येन ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो”ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

“किं पन, वासेट्ठ, अत्थि कोचि तेविज्जानं ब्राह्मणानं याव सत्तमा आचरियामहयुगा [सत्तमाचरियमहयुगा (स्या०)] येन ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो”ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

५२६. “किं पन, वासेट्ठ, येपि तेविज्जानं ब्राह्मणानं पुब्बका इसयो मन्तानं कत्तारो मन्तानं पवत्तारो, येसमिदं एतरहि तेविज्जा ब्राह्मणा पोराणं मन्तपदं गीतं पवुत्तं समिहितं [समीहितं (स्या०)], तदनुगायन्ति, तदनुभासन्ति, भासितमनुभासन्ति, वाचितमनुवाचेन्ति, सेय्यथिदं — अट्ठको वामको वामदेवो वेस्सामित्तो यमतग्गि अङ्गीरसो भारद्वाजो वासेट्ठो कस्सपो भगु । तेपि एवमाहंसु — “मयमेतं जानाम, मयमेतं पस्साम, यत्थ वा ब्रह्मा, येन वा ब्रह्मा, यहिं वा ब्रह्मा”ति? “नो हिदं, भो

गोतम” ।

५२७. “इति किर, वासेट्ठ, नत्थि कोचि तेविज्जानं ब्राह्मणानं एकब्राह्मणोपि, येन ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो । नत्थि कोचि तेविज्जानं ब्राह्मणानं एकाचरियोपि, येन ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो । नत्थि कोचि तेविज्जानं ब्राह्मणानं एकाचरियपाचरियोपि, येन ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो । नत्थि कोचि तेविज्जानं ब्राह्मणानं याव सत्तमा आचरियामहयुगा येन ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो । येपि किर तेविज्जानं ब्राह्मणानं पुब्बका इसयो मन्तानं कत्तारो मन्तानं पवत्तारो, येसमिदं एतरहि तेविज्जा ब्राह्मणा पोराणं मन्तपदं गीतं पवुत्तं समिहितं, तदनुगायन्ति, तदनुभासन्ति, भासितमनुभासन्ति, वाचितमनुवाचेन्ति, सेय्यथिदं — अट्ठको वामको वामदेवो वेस्सामित्तो यमतग्गि अङ्गीरसो भारद्वाजो वासेट्ठो कस्सपो भग्गु, तेपि न एवमाहंसु — ‘मयमेतं जानाम, मयमेतं पस्साम, यत्थ वा ब्रह्मा, येन वा ब्रह्मा, यहिं वा ब्रह्मा’ति । तेव तेविज्जा ब्राह्मणा एवमाहंसु — ‘यं न जानाम, यं न पस्साम, तस्स सहब्यताय मग्गं देसेम । अयमेव उजुमग्गो अयमज्जसायनो निय्यानिको, निय्याति तक्करस्स ब्रह्मसहब्यताया’ति ।

५२८. “तं किं मज्जसि, वासेट्ठ, ननु एवं सन्ते तेविज्जानं ब्राह्मणानं अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति? “अद्धा खो, भो गोतम, एवं सन्ते तेविज्जानं ब्राह्मणानं अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति ।

“साधु, वासेट्ठ, ते वत [तेव (क०)], वासेट्ठ, तेविज्जा ब्राह्मणा यं न जानन्ति, यं न पस्सन्ति, तस्स सहब्यताय मग्गं देसेस्सन्ति । ‘अयमेव उजुमग्गो, अयमज्जसायनो निय्यानिको, निय्याति तक्करस्स ब्रह्मसहब्यताया’ति, नेतं ठानं विज्जति ।

५२९. “सेय्यथापि, वासेट्ठ, अन्धवेणि परम्परसंसत्ता पुरिमोपि न पस्सति, मज्झिमोपि न पस्सति, पच्छिमोपि न पस्सति । एवमेव खो, वासेट्ठ, अन्धवेणूपमं मज्जे तेविज्जानं ब्राह्मणानं भासितं, पुरिमोपि न पस्सति, मज्झिमोपि न पस्सति, पच्छिमोपि न पस्सति । तेसमिदं तेविज्जानं ब्राह्मणानं भासितं हस्सकज्जेव सम्पज्जति, नामकज्जेव सम्पज्जति, रिक्तकज्जेव सम्पज्जति, तुच्छकज्जेव सम्पज्जति ।

५३०. “तं किं मज्जसि, वासेट्ठ, पस्सन्ति तेविज्जा ब्राह्मणा चन्दिमसूरिये, अज्जे चापि बहुजना, यतो च चन्दिमसूरिया उग्गच्छन्ति, यत्थ च ओगच्छन्ति, आयाचन्ति थोमयन्ति पज्जलिका नमस्समाना अनुपरिवत्तन्ती”ति?

“एवं, भो गोतम, पस्सन्ति तेविज्जा ब्राह्मणा चन्दिमसूरिये, अज्जे चापि बहुजना, यतो च चन्दिमसूरिया उग्गच्छन्ति, यत्थ च ओगच्छन्ति, आयाचन्ति थोमयन्ति पज्जलिका नमस्समाना अनुपरिवत्तन्ती”ति ।

५३१. “तं किं मज्जसि, वासेट्ठ, यं पस्सन्ति तेविज्जा ब्राह्मणा चन्दिमसूरिये, अज्जे चापि बहुजना, यतो च चन्दिमसूरिया उग्गच्छन्ति, यत्थ च ओगच्छन्ति, आयाचन्ति थोमयन्ति पज्जलिका नमस्समाना अनुपरिवत्तन्ति, पहोन्ति तेविज्जा ब्राह्मणा चन्दिमसूरियानं सहब्यताय मग्गं देसेतुं — “अयमेव उजुमग्गो, अयमज्जसायनो निय्यानिको, निय्याति तक्करस्स चन्दिमसूरियानं सहब्यताया”ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

“इति किर, वासेट्ठ, यं पस्सन्ति तेविज्जा ब्राह्मणा चन्दिमसूरिये, अज्जे चापि बहुजना, यतो च चन्दिमसूरिया उग्गच्छन्ति, यत्थ च ओगच्छन्ति, आयाचन्ति थोमयन्ति पज्जलिका नमस्समाना अनुपरिवत्तन्ति, तेसम्पि नप्पहोन्ति चन्दिमसूरियानं सहब्यताय मग्गं देसेतुं — “अयमेव उजुमग्गो, अयमज्जसायनो निय्यानिको, निय्याति तक्करस्स चन्दिमसूरियानं सहब्यताया”ति ।

५३२. “इति पन [किं पन (सी० स्या० पी०)] न किर तेविज्जेहि ब्राह्मणेहि ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो । नपि किर तेविज्जानं ब्राह्मणानं आचरियेहि ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो । नपि किर तेविज्जानं ब्राह्मणानं आचरियपाचरियेहि ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो । नपि किर तेविज्जानं ब्राह्मणानं याव सत्तमा [सत्तमेहि (?)] आचरियामहयुगेहि ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो । येपि किर तेविज्जानं ब्राह्मणानं पुब्बका इसयो मन्तानं कत्तारो मन्तानं पवत्तारो, येसमिदं एतरहि तेविज्जा ब्राह्मणा पोराणं मन्तपदं गीतं पवुत्तं समिहितं, तदनुगायन्ति, तदनुभासन्ति, भासितमनुभासन्ति, वाचितमनुवाचेन्ति, सेय्यथिदं — अट्ठको वामको वामदेवो वेस्सामित्तो यमतग्गि अङ्गीरसो भारद्वाजो वासेट्ठो कस्सपो भगु, तेपि न एवमाहंसु — “मयमेतं जानाम, मयमेतं पस्साम, यत्थ वा ब्रह्मा, येन वा ब्रह्मा, यहिं वा ब्रह्मा”ति । तेव तेविज्जा ब्राह्मणा एवमाहंसु — “यं न जानाम, यं न पस्साम, तस्स सहव्यताय मग्गं देसेम — अयमेव उजुमग्गो अयमज्जसायनो निय्यानिको निय्याति तक्करस्स ब्रह्मसहव्यताया”ति ।

५३३. “तं किं मज्जसि, वासेट्ठ, ननु एवं सन्ते तेविज्जानं ब्राह्मणानं अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति? “अद्धा खो, भो गोतम, एवं सन्ते तेविज्जानं ब्राह्मणानं अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति ।

“साधु, वासेट्ठ, ते वत, वासेट्ठ, तेविज्जा ब्राह्मणा यं न जानन्ति, यं न पस्सन्ति, तस्स सहव्यताय मग्गं देसेस्सन्ति — “अयमेव उजुमग्गो, अयमज्जसायनो निय्यानिको, निय्याति तक्करस्स ब्रह्मसहव्यताया”ति, नेतं ठानं विज्जति ।

जनपदकल्याणीउपमा

५३४. “सेय्यथापि, वासेट्ठ, पुरिसो एवं वदेय्य — “अहं या इमस्मिं जनपदे जनपदकल्याणी, तं इच्छामि, तं कामेमी”ति । तमेनं एवं वदेय्युं — “अम्भो पुरिस, यं त्वं जनपदकल्याणिं इच्छसि कामेसि, जानासि तं जनपदकल्याणिं — खत्तियी वा ब्राह्मणी वा वेस्सी वा सुद्धी वा”ति? इति पुट्ठो “नो”ति वदेय्य ।

“तमेनं एवं वदेय्युं — “अम्भो पुरिस, यं त्वं जनपदकल्याणिं इच्छसि कामेसि, जानासि तं जनपदकल्याणिं — एवंनामा एवंगोत्ताति वा, दीघा वा रस्सा वा मज्झिमा वा काळी वा सामा वा मङ्गुरच्छवी वाति, अमुकस्मिं गामे वा निगमे वा नगरे वा”ति? इति पुट्ठो “नो”ति वदेय्य । तमेनं एवं वदेय्युं — “अम्भो पुरिस, यं त्वं न जानासि न पस्ससि, तं त्वं इच्छसि कामेसी”ति? इति पुट्ठो “आमा”ति वदेय्य ।

५३५. “तं किं मज्जसि, वासेट्ठ, ननु एवं सन्ते तस्स पुरिसस्स अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति? “अद्धा खो, भो गोतम, एवं सन्ते तस्स पुरिसस्स अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति ।

५३६. “एवमेव खो, वासेट्ठ, न किर तेविज्जेहि ब्राह्मणेहि ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो, नपि किर तेविज्जानं ब्राह्मणानं आचरियेहि ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो, नपि किर तेविज्जानं ब्राह्मणानं आचरियपाचरियेहि ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो । नपि किर तेविज्जानं ब्राह्मणानं याव सत्तमा आचरियामहयुगेहि ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो । येपि किर तेविज्जानं ब्राह्मणानं पुब्बका इसयो मन्तानं कत्तारो मन्तानं पवत्तारो, येसमिदं एतरहि तेविज्जा ब्राह्मणा पोराणं मन्तपदं गीतं पवुत्तं समिहितं, तदनुगायन्ति, तदनुभासन्ति, भासितमनुभासन्ति, वाचितमनुवाचेन्ति, सेय्यथिदं — अट्ठको वामको वामदेवो वेस्सामित्तो यमतग्गि अङ्गीरसो भारद्वाजो वासेट्ठो कस्सपो भगु, तेपि न एवमाहंसु — “मयमेतं जानाम, मयमेतं पस्साम, यत्थ वा ब्रह्मा, येन वा ब्रह्मा, यहिं वा ब्रह्मा”ति । तेव तेविज्जा ब्राह्मणा एवमाहंसु — “यं न जानाम, यं न पस्साम, तस्स सहव्यताय मग्गं देसेम — अयमेव उजुमग्गो अयमज्जसायनो निय्यानिको निय्याति तक्करस्स ब्रह्मसहव्यताया”ति ।

५३७. “तं किं मज्जसि, वासेट्ठ, ननु एवं सन्ते तेविज्जानं ब्राह्मणानं अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति? “अद्वा खो, भो गोतम, एवं सन्ते तेविज्जानं ब्राह्मणानं अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति ।

“साधु, वासेट्ठ, ते वत, वासेट्ठ, तेविज्जा ब्राह्मणा यं न जानन्ति, यं न पस्सन्ति, तस्स सहब्यताय मग्गं देसेस्सन्ति — अयमेव उजुमग्गो अयमज्जसायनो नित्थानिको नित्थ्याति तक्करस्स ब्रह्मसहब्यतायाति नेतं ठानं विज्जति ।

निस्सेणीउपमा

५३८. “सेय्यथापि, वासेट्ठ, पुरिसो चातुमहापथे निस्सेणिं करेय्य — पासादस्स आरोहणाय । तमेनं एवं वदेय्युं — “अम्भो पुरिस, यस्स त्वं [यं त्वं (स्या०)] पासादस्स आरोहणाय निस्सेणिं करोसि, जानासि तं पासादं — पुरत्थिमाय वा दिसाय दक्खिणाय वा दिसाय पच्छिमाय वा दिसाय उत्तराय वा दिसाय उच्चो वा नीचो वा मज्झिमो वा”ति? इति पुट्ठो “नो”ति वदेय्य ।

“तमेनं एवं वदेय्युं — “अम्भो पुरिस, यं त्वं न जानासि, न पस्ससि, तस्स त्वं पासादस्स आरोहणाय निस्सेणिं करोसी”ति? इति पुट्ठो “आमा”ति वदेय्य ।

५३९. “तं किं मज्जसि, वासेट्ठ, ननु एवं सन्ते तस्स पुरिसस्स अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति? “अद्वा खो, भो गोतम, एवं सन्ते तस्स पुरिसस्स अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति ।

५४०. “एवमेव खो, वासेट्ठ, न किर तेविज्जेहि ब्राह्मणेहि ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो, नपि किर तेविज्जानं ब्राह्मणानं आचरियेहि ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो, नपि किर तेविज्जानं ब्राह्मणानं आचरियपाचरियेहि ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो, नपि किर तेविज्जानं ब्राह्मणानं याव सत्तमा आचरियामहयुगेहि ब्रह्मा सक्खिदिट्ठो । येपि किर तेविज्जानं ब्राह्मणानं पुब्बका इसयो मन्तानं कत्तारो मन्तानं पवत्तारो, येसमिदं एतरहि तेविज्जा ब्राह्मणा पोराणं मन्तपदं गीतं पवुत्तं समिहितं, तदनुगायन्ति, तदनुभासन्ति, भासितमनुभासन्ति, वाचितमनुवाचेन्ति, सेय्यथिदं — अट्ठको वामको वामदेवो वेस्सामित्तो यमतग्गि अङ्गीरसो भारद्वाजो वासेट्ठो कस्सपो भगु, तेपि न एवमाहंसु — मयमेतं जानाम, मयमेतं पस्साम, यत्थ वा ब्रह्मा, येन वा ब्रह्मा, यहिं वा ब्रह्माति । तेव तेविज्जा ब्राह्मणा एवमाहंसु — “यं न जानाम, यं न पस्साम, तस्स सहब्यताय मग्गं देसेम, अयमेव उजुमग्गो अयमज्जसायनो नित्थानिको नित्थ्याति तक्करस्स ब्रह्मसहब्यताया”ति ।

५४१. “तं किं मज्जसि, वासेट्ठ, ननु एवं सन्ते तेविज्जानं ब्राह्मणानं अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति? “अद्वा खो, भो गोतम, एवं सन्ते तेविज्जानं ब्राह्मणानं अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति ।

“साधु, वासेट्ठ । ते वत, वासेट्ठ, तेविज्जा ब्राह्मणा यं न जानन्ति, यं न पस्सन्ति, तस्स सहब्यताय मग्गं देसेस्सन्ति । अयमेव उजुमग्गो अयमज्जसायनो नित्थानिको नित्थ्याति तक्करस्स ब्रह्मसहब्यतायाति, नेतं ठानं विज्जति ।

अचिरवतीनदीउपमा

५४२. “सेय्यथापि, वासेट्ठ, अयं अचिरवती नदी पूरा उदकस्स समतित्तिका काकपेय्या । अथ पुरिसो आगच्छेय्य पारत्थिको पारगवेसी पारगामी पारं तरितुकामो । सो ओरिमे तीरे ठितो पारिमं तीरं अवेय्य — “एहि पारापारं, एहि

पारापार’न्ति ।

५४३. “तं किं मज्जसि, वासेट्ठ, अपि नु तस्स पुरिसस्स अक्खायनहेतु वा आयाचनहेतु वा पत्थनहेतु वा अभिनन्दनहेतु वा अचिरवतिया नदिया पारिमं तीरं ओरिमं तीरं आगच्छेय्या’ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

५४४. “एवमेव खो, वासेट्ठ, तेविज्जा ब्राह्मणा ये धम्मा ब्राह्मणकारका ते धम्मे पहाय वत्तमाना, ये धम्मा अब्राह्मणकारका ते धम्मे समादाय वत्तमाना एवमाहंसु — “इन्दमक्खयाम, सोममक्खयाम, वरुणमक्खयाम, ईसानमक्खयाम, पजापतिमक्खयाम, ब्रह्ममक्खयाम, महिद्धिमक्खयाम, यममक्खयामा’ति ।

“ते वत, वासेट्ठ, तेविज्जा ब्राह्मणा ये धम्मा ब्राह्मणकारका ते धम्मे पहाय वत्तमाना, ये धम्मा अब्राह्मणकारका ते धम्मे समादाय वत्तमाना अक्खायनहेतु वा आयाचनहेतु वा पत्थनहेतु वा अभिनन्दनहेतु वा कायस्स भेदा परं मरणा ब्रह्मानं सहब्यूपगा भविस्सन्ती’ति, नेतं ठानं विज्जति ।

५४५. “सेय्यथापि, वासेट्ठ, अयं अचिरवती नदी पूरा उदकस्स समतित्तिका काकपेय्या । अथ पुरिसो आगच्छेय्य पारत्थिको पारगवेसी पारगामी पारं तरितुकामो । सो ओरिमे तीरे दळ्हाय अन्दुया पच्छाबाहं गाळहबन्धनं बद्धो ।

“तं किं मज्जसि, वासेट्ठ, अपि नु सो पुरिसो अचिरवतिया नदिया ओरिमा तीरा पारिमं तीरं गच्छेय्या’ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

५४६. “एवमेव खो, वासेट्ठ, पञ्चमे कामगुणा अरियस्स विनये अन्दूतिपि वुच्चन्ति, बन्धनन्तिपि वुच्चन्ति । कतमे पञ्च? चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया । सोतविज्जेय्या सद्दा... पे०... घानविज्जेय्या गन्धा... जिह्वाविज्जेय्या रसा... कायविज्जेय्या फोटुब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया ।

“इमे खो, वासेट्ठ, पञ्च कामगुणा अरियस्स विनये अन्दूतिपि वुच्चन्ति, बन्धनन्तिपि वुच्चन्ति । इमे खो वासेट्ठ पञ्च कामगुणे तेविज्जा ब्राह्मणा गधिता मुच्छिता अज्झोपन्ना अनादीनवदस्साविनो अनिस्सरणपज्जा परिभुज्जन्ति । ते वत, वासेट्ठ, तेविज्जा ब्राह्मणा ये धम्मा ब्राह्मणकारका, ते धम्मे पहाय वत्तमाना, ये धम्मा अब्राह्मणकारका, ते धम्मे समादाय वत्तमाना पञ्च कामगुणे गधिता मुच्छिता अज्झोपन्ना अनादीनवदस्साविनो अनिस्सरणपज्जा परिभुज्जन्ता कामन्दुबन्धनबद्धा कायस्स भेदा परं मरणा ब्रह्मानं सहब्यूपगा भविस्सन्ती’ति, नेतं ठानं विज्जति ।

५४७. “सेय्यथापि, वासेट्ठ, अयं अचिरवती नदी पूरा उदकस्स समतित्तिका काकपेय्या । अथ पुरिसो आगच्छेय्य पारत्थिको पारगवेसी पारगामी पारं तरितुकामो । सो ओरिमे तीरे ससीसं पारुपित्वा निपज्जेय्य ।

“तं किं मज्जसि, वासेट्ठ, अपि नु सो पुरिसो अचिरवतिया नदिया ओरिमा तीरा पारिमं तीरं गच्छेय्या’ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

५४८. “एवमेव खो, वासेट्ठ, पञ्चमे नीवरणा अरियस्स विनये आवरणातिपि वुच्चन्ति, नीवरणातिपि वुच्चन्ति, ओनाहनातिपि वुच्चन्ति, परियोनाहनातिपि वुच्चन्ति । कतमे पञ्च? कामच्छन्दनीवरणं, ब्यापादनीवरणं, थिनमिद्धनीवरणं, उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरणं, विचिकिच्छानीवरणं । इमे खो, वासेट्ठ, पञ्च नीवरणा अरियस्स विनये आवरणातिपि वुच्चन्ति,

नीवरणातिपि वुच्चन्ति, ओनाहनातिपि वुच्चन्ति, परियोनाहनातिपि वुच्चन्ति ।

५४९. “इमेहि खो, वासेट्ठ, पञ्चहि नीवरणेहि तेविज्जा ब्राह्मणा आवुटा निवुटा ओनद्धा [ओफुटा (सी० क०), ओफुटा (स्या०)] परियोनद्धा । ते वत, वासेट्ठ, तेविज्जा ब्राह्मणा ये धम्मा ब्राह्मणकारका ते धम्मे पहाय वत्तमाना, ये धम्मा अब्राह्मणकारका ते धम्मे समादाय वत्तमाना पञ्चहि नीवरणेहि आवुटा निवुटा ओनद्धा परियोनद्धा [परियोनद्धा, ते (स्या० क०)] कायस्स भेदा परं मरणा ब्रह्मानं सहब्यूपगा भविस्सन्ती”ति, नेतं ठानं विज्जति ।

संसन्दनकथा

५५०. “तं किं मज्जसि, वासेट्ठ, किन्ति ते सुतं ब्राह्मणानं वुद्धानं महल्लकानं आचरियपाचरियानं भासमानानं, सपरिग्गहो वा ब्रह्मा अपरिग्गहो वा”ति? “अपरिग्गहो, भो गोतम” । “सवेरचित्तो वा अवेरचित्तो वा”ति? “अवेरचित्तो, भो गोतम” । “सब्बापज्जचित्तो वा अब्बापज्जचित्तो वा”ति? “अब्बापज्जचित्तो, भो गोतम” । “संकिलिडुचित्तो वा असंकिलिडुचित्तो वा”ति? “असंकिलिडुचित्तो, भो गोतम” । “वसवत्ती वा अवसवत्ती वा”ति? “वसवत्ती, भो गोतम” ।

“तं किं मज्जसि, वासेट्ठ, सपरिग्गहा वा तेविज्जा ब्राह्मणा अपरिग्गहा वा”ति? “सपरिग्गहा, भो गोतम” । “सवेरचित्ता वा अवेरचित्ता वा”ति? “सवेरचित्ता, भो गोतम” । “सब्बापज्जचित्ता वा अब्बापज्जचित्ता वा”ति? “सब्बापज्जचित्ता, भो गोतम” । “संकिलिडुचित्ता वा असंकिलिडुचित्ता वा”ति? “संकिलिडुचित्ता, भो गोतम” । “वसवत्ती वा अवसवत्ती वा”ति? “अवसवत्ती, भो गोतम” ।

५५१. “इति किर, वासेट्ठ, सपरिग्गहा तेविज्जा ब्राह्मणा अपरिग्गहो ब्रह्मा । अपि नु खो सपरिग्गहानं तेविज्जानं ब्राह्मणानं अपरिग्गहेन ब्रह्मुना सद्धिं संसन्दति समेती”ति? “नो हिदं, भो गोतम” । “साधु, वासेट्ठ, ते वत, वासेट्ठ, सपरिग्गहा तेविज्जा ब्राह्मणा कायस्स भेदा परं मरणा अपरिग्गहस्स ब्रह्मुनो सहब्यूपगा भविस्सन्ती”ति, नेतं ठानं विज्जति ।

“इति किर, वासेट्ठ, सवेरचित्ता तेविज्जा ब्राह्मणा, अवेरचित्तो ब्रह्मा...पे०... सब्बापज्जचित्ता तेविज्जा ब्राह्मणा अब्बापज्जचित्तो ब्रह्मा... संकिलिडुचित्ता तेविज्जा ब्राह्मणा असंकिलिडुचित्तो ब्रह्मा... अवसवत्ती तेविज्जा ब्राह्मणा वसवत्ती ब्रह्मा, अपि नु खो अवसवत्तीनं तेविज्जानं ब्राह्मणानं वसवत्तिना ब्रह्मुना सद्धिं संसन्दति समेती”ति? “नो हिदं, भो गोतम” । “साधु, वासेट्ठ, ते वत, वासेट्ठ, अवसवत्ती तेविज्जा ब्राह्मणा कायस्स भेदा परं मरणा वसवत्तिस्स ब्रह्मुनो सहब्यूपगा भविस्सन्ती”ति, नेतं ठानं विज्जति ।

५५२. “इध खो पन ते, वासेट्ठ, तेविज्जा ब्राह्मणा आसीदित्वा [आदिसित्वा (क०)] संसीदन्ति, संसीदित्वा विसारं [विसादं (सी० पी०), विसत्तं (स्या०)] पापुणन्ति, सुखतरं [सुखतरणं (क०)] मज्जे तरन्ति । तस्मा इदं तेविज्जानं ब्राह्मणानं तेविज्जाइरिणन्तिपि वुच्चति, तेविज्जाविवनन्तिपि वुच्चति, तेविज्जाव्यसनन्तिपि वुच्चती”ति ।

५५३. एवं वुत्ते, वासेट्ठो माणवो भगवन्तं एतदवोच — “सुतं मेतं, भो गोतम, समणो गोतमो ब्रह्मानं सहब्यताय मगं जानाती”ति । “तं किं मज्जसि, वासेट्ठ । आसन्ने इतो मनसाकटं, न इतो दूरे मनसाकटं”न्ति? “एवं, भो गोतम, आसन्ने इतो मनसाकटं, न इतो दूरे मनसाकटं”न्ति ।

५५४. “तं किं मज्जसि, वासेट्ठ, इधस्स पुरिसो मनसाकटे जातसंवद्धो । तमेनं मनसाकटतो तावदेव अवसटं

मनसाकटस्स मग्गं पुच्छेय्युं। सिया नु खो, वासेट्ठ, तस्स पुरिसस्स मनसाकटे जातसंवद्धस्स मनसाकटस्स मग्गं पुट्टस्स दन्थायितत्तं वा वित्थायितत्तं वा”ति? “नो हिदं, भो गोतम” । “तं किस्स हेतु”? “अमु हि, भो गोतम, पुरिसो मनसाकटे जातसंवद्धो, तस्स सब्बानेव मनसाकटस्स मग्गानि सुविदितानी”ति ।

“सिया खो, वासेट्ठ, तस्स पुरिसस्स मनसाकटे जातसंवद्धस्स मनसाकटस्स मग्गं पुट्टस्स दन्थायितत्तं वा वित्थायितत्तं वा, न त्वेव तथागतस्स ब्रह्मलोके वा ब्रह्मलोकगामिनिया वा पटिपदाय पुट्टस्स दन्थायितत्तं वा वित्थायितत्तं वा । ब्रह्मानं चाहं, वासेट्ठ, पजानामि ब्रह्मलोकञ्च ब्रह्मलोकगामिनिञ्च पटिपदं, यथा पटिपन्नो च ब्रह्मलोकं उपपन्नो, तञ्च पजानामी”ति ।

५५५. एवं वुत्ते, वासेट्ठो माणवो भगवन्तं एतदवोच — “सुतं मेतं, भो गोतम, समणो गोतमो ब्रह्मानं सहब्यताय मग्गं देसेती”ति । “साधु नो भवं गोतमो ब्रह्मानं सहब्यताय मग्गं देसेतु उल्लुम्पतु भवं गोतमो ब्राह्मणिं पज”न्ति । “तेन हि, वासेट्ठ, सुणाहि; साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी”ति । “एवं भो”ति खो वासेट्ठो माणवो भगवतो पच्चस्सोसि ।

ब्रह्मलोकमग्गदेसना

५५६. भगवा एतदवोच — “इध, वासेट्ठ, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं, सम्मासम्बुद्धो...पे०... (यथा १९०-२१२ अनुच्छेदेसु एवं वित्थारेतब्बं) । एवं खो, वासेट्ठ, भिक्खु सीलसम्पन्नो होति...पे०... तस्सिमे पञ्च नीवरणे पहीने अत्तनि समनुपस्सतो पामोज्जं जायति, पमुदितस्स पीति जायति, पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति, पस्सद्धकायो सुखं वेदेति, सुखिनो चित्तं समाधियति ।

“सो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति । तथा दुतियं । तथा ततियं । तथा चतुत्थं । इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा विहरति ।

“सेय्यथापि, वासेट्ठ, बलवा सङ्खधमो अप्पकसिरेनेव चतुद्दिसा विज्जापेय्य; एवमेव खो, वासेट्ठ, एवं भाविताय मेत्ताय चेतोविमुत्तिया यं पमाणकतं कम्मं न तं तत्रावसिस्सति, न तं तत्रावतिट्ठति । अयम्पि खो, वासेट्ठ, ब्रह्मानं सहब्यताय मग्गो ।

“पुन चपरं, वासेट्ठ, भिक्खु करुणासहगतेन चेतसा...पे०... मुदितासहगतेन चेतसा...पे०... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति । तथा दुतियं । तथा ततियं । तथा चतुत्थं । इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा विहरति ।

“सेय्यथापि, वासेट्ठ, बलवा सङ्खधमो अप्पकसिरेनेव चतुद्दिसा विज्जापेय्य । एवमेव खो, वासेट्ठ, एवं भाविताय उपेक्खाय चेतोविमुत्तिया यं पमाणकतं कम्मं न तं तत्रावसिस्सति, न तं तत्रावतिट्ठति । अयं खो, वासेट्ठ, ब्रह्मानं सहब्यताय मग्गो ।

५५७. “तं किं मज्जसि, वासेट्ठ, एवंविहारी भिक्खु सपरिग्गहो वा अपरिग्गहो वा”ति? “अपरिग्गहो, भो गोतम” । “सवेरचित्तो वा अवेरचित्तो वा”ति? “अवेरचित्तो, भो गोतम” । “सब्बापज्जचित्तो वा अब्यापज्जचित्तो वा”ति? “अब्यापज्जचित्तो, भो गोतम” । “संकिलिट्ठचित्तो वा असंकिलिट्ठचित्तो वा”ति? “असंकिलिट्ठचित्तो, भो गोतम” ।

“वसवत्ती वा अवसवत्ती वा”ति? “वसवत्ती, भो गोतम” ।

“इति किर, वासेट्ठ, अपरिग्गहो भिक्खु, अपरिग्गहो ब्रह्मा । अपि नु खो अपरिग्गहस्स भिक्खुनो अपरिग्गहेन ब्रह्मना सद्धिं संसन्दति समेती”ति? “एवं, भो गोतम” । “साधु, वासेट्ठ, सो वत वासेट्ठ अपरिग्गहो भिक्खु कायस्स भेदा परं मरणा अपरिग्गहस्स ब्रह्मनो सहब्यूपगो भविस्सती”ति, ठानमेतं विज्जति ।

५५८. “इति किर, वासेट्ठ, अवेरचित्तो भिक्खु, अवेरचित्तो ब्रह्मा...पे०... अब्यापज्जचित्तो भिक्खु, अब्यापज्जचित्तो ब्रह्मा... असंकिलिडचित्तो भिक्खु, असंकिलिडचित्तो ब्रह्मा... वसवत्ती भिक्खु, वसवत्ती ब्रह्मा, अपि नु खो वसवत्तिस्स भिक्खुनो वसवत्तिना ब्रह्मना सद्धिं संसन्दति समेती”ति? “एवं, भो गोतम” । “साधु, वासेट्ठ, सो वत, वासेट्ठ, वसवत्ती भिक्खु कायस्स भेदा परं मरणा वसवत्तिस्स ब्रह्मनो सहब्यूपगो भविस्सतीति, ठानमेतं विज्जती”ति ।

५५९. एवं वुत्ते, वासेट्ठभारद्वाजा माणवा भगवन्तं एतदवोचुं — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ति । एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एते मयं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छाम, धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासके नो भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेते सरणं गते”ति ।

तेविज्जसुत्तं निड्डितं तेरसमं ।

सीलक्खन्धवग्गो निड्डितो ।

तस्सुद्धानं —

ब्रह्मासामज्जअम्बट्ठ,
सोणकूटमहालिजालिनी ।
सीहपोट्टपादसुभो केवट्ठो,
लोहिच्चतेविज्जा तेरसाति ॥

सीलक्खन्धवग्गपाळि निड्डिता ।